MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Laura Gumuliauskienė

UŽSIENIO TEISMŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS IR VYKDYMAS CIVILINIAME PROCESE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2008

Disertacija rengta 2003 – 2008 metais Mykolo Romerio universitete.

Darbo mokslinis vadovas – doc. dr. Vigintas Višinskis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

TURINYS

Psl.

Įvadas.....5

Tyrimų apžvalga.....15

Darbo metodologija.....17

1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo samprata.....19

1.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto vieta teisės sistemoje ir jo reglamentavimo šaltiniai.....20

1.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sąvoka ir pripažintini teismų sprendimai.....32

1.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemos.....49

1.4. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse modeliai.....54

1.4.1. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas pagal Lietuvos Respublikos dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis.....66

1.4.2. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas pagal universalias daugiašales konvencijas.....76

1.4.3. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas kitose Europos Sąjungos valstybėse.....80

1.4.4. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas užsienyje, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo.....94

2. Vieningas teismų sprendimų vykdymas Europos Sąjungoje be *exequatur* procedūros..101

2.1. Užsienio teismų sprendimų vykdymo be *exequatur* procedūros atsiradimo prielaidos.....101

2.2. Vieningas Europos vykdomasis raštas.....108

2.3. Tinkamas dokumentų įteikimas kaip būtina sąlyga teismo sprendimo pripažinimui Europos vykdomuoju raštu.....124

2.4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo įgyvendinimas Lietuvoje.....138

2.4.1. Neginčytinas reikalavimas – kaip Europos vykdomojo rašto būtina sąlyga ir jo atitikmuo Lietuvos civilinio proceso teisėje.....155

2.4.2. Autentiški dokumentai – Europos vykdomojo rašto išdavimo pagrindas.....160

2.5. Europos mokėjimo įsakymo ir Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo

procedūros.....169

3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas Lietuvoje.....174
3.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo proceso atsiradimas bei formavimasis Lietuvoje.....174
3.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo reglamentavimas Lietuvos civilinio proceso teisėje.....180
3.3. Užsienio teismų sprendimų vykdymo Lietuvoje ypatumai.....194

Išvados ir pasiūlymai.....201
Literatūros sąrašas.....206
Autorės mokslinių publikacijų disertacijos tema ir kitų publikacijų sąrašas.....216

ĮVADAS

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Šiuo metu pasaulyje yra keli šimtai valstybių, kiekviena su savo tradicijomis, papročiais ir, žinoma, savitomis teisinėmis sistemomis. Lietuvos fiziniai bei juridiniai asmenys sudaro sandorius su užsienio valstybių kontrahentais, Lietuvos įmonės atlieka darbus ir teikia įvairias paslaugas užsienio valstybėse, sudaromos santuokos tarp skirtingų valstybių piliečių. Lietuvoje vis dažniau prašoma pripažinti ir leisti vykdyti užsienio valstybių teismų bei tarptautinių arbitražų sprendimus. Šios tarptautinės visuomenės integracijos pasėkoje daugėja ir teisinių santykių bei teisinių ginčų, kuriems būdingas vadinamasis tarptautinis (arba užsienio) elementas, t. y. tokių atvejų, kai teisinis santykis ar teisinis ginčas įgyja vienokių ar kitokių sąsajų ne su vienos, bet su dviejų ar net kelių valstybių teisės sistemomis.

Susidūrus su tokio pobūdžio teisiniais santykiais, iškyla nemažai įvairių klausimų, pvz., į kurios valstybės teismą kiekvienu konkrečiu atveju turi būti kreipiamasi, ar bus galimybė vienoje valstybėje priimtą teismo sprendimą įvykdyti kitoje valstybėje, kurios valstybės teisė taikytina konkrečiu atveju ginčo šalių santykiams ir pan. Atsakymus į šiuos klausimus bei dar daugelį kitų, kylančių sprendžiant ginčus su tarptautiniu elementu, vienokia ar kitokia forma pateikia tarptautinė privatinė teisė tarptautinio civilinio proceso teisė.

Iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., menkai tesusiduriant su kitų valstybių teisės sistemomis, nebuvo didelio teorinio bei praktinio poreikio detaliai gilintis bei analizuoti tarptautinę privatinę teisę. Tik po 1990 m. Lietuvos ryšiai su užsienio valstybėmis pradėjo sparčiai plėtotis, atsirado poreikis reglamentuoti visuomeninius santykius su užsienio elementais.[1]

Šiandien Lietuva jau yra daugelio tarptautinių sutarčių bei konvencijų dalyvė, pilnateisė Europos Sąjungos valstybė narė, ir šie faktoriai, žinoma, ženkliai prisideda prie aptartų santykių teisinio reguliavimo. Tačiau atsiranda kita problema: tarptautinės privatinės teisės doktrina Lietuvoje iš esmės dar tik kuriasi, nėra plačiai išvystyta, ypač teisininkams praktikams trūksta ne tik praktikos, bet ir žinių analizuojant, įgyvendinant bei taikant tarptautinės teisės normas, daugeliui ši teisės sritis apskritai yra nežinoma, o su ja vis dažniau tenka susidurti teisėjams, advokatams, notarams, antstoliams, privačių įmonių teisininkams ir kt.

[1] Plačiau žr. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 9–11; V. Valančius. Naujojo Civilinio proceso kodekso naujovės// Teisės problemos, Teisės institutas 2003/1. P. 5–7; Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

Taip pat pažymėtina, jog iki 2001 m. liepos 1 d. civilinius teisinius santykius reglamentavo dar 1964 m. priimtas Civilinis kodeksas[2], o net iki 2003 m. sausio 1 d. pažeistų materialinių subjektinių teisių gynimo tvarką reglamentavo 1964 m. priimtas Civilinio proceso kodeksas[3] (toliau tekste – 1964 m. CPK, CPK). Naujai priimti Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas[4] (toliau tekste – LR CK) ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas[5] (toliau tekste – LR CPK) naujai reglamentuoja ir teisinius santykius su užsienio elementu bei ginčų tarp tokių santykių subjektų sprendimą.

Šiuolaikinėmis sąlygomis plečiantis tarptautiniam ekonominiam, teisiniam, politiniam bendradarbiavimui, didėjant žmonių migracijai ir globalizacijos procesui, ypatingai svarbūs ir aktualūs yra užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti bei vykdymo klausimai. Vystantis tarptautiniams ekonominiams ir verslo santykiams neišvengiamai didėja ir teisinių ginčų, kuriuos išsprendus, priimtą teismo sprendimą neretai tenka vykdyti užsienio valstybėje, todėl ypač svarbu sukurti efektyvų užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo mechanizmą. Be to, efektyvus užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo mechanizmas yra būtina prielaida saugant žmogaus teises ir interesus bei pritraukiant užsienio investicijas.

Disertacijoje nagrinėjamų klausimų aktualumą liudija ir ilgametė Vakarų Europos valstybių praktika. Kuriant vieningą, darnią Europos Sąjungos teisės sistemą, kurioje skatinamas laisvas asmenų, prekių ir kapitalo judėjimas, buvo pasirinktas supaprastintas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo modelis.

Ilgą laiką vienos valstybės teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas juos vykdyti kitoje valstybėje buvo vienintelis žinomas teisinis mechanizmas teismo sprendimo kaip valstybės valdžios akto vykdymui kitos suverenios valstybės teritorijoje.

Teisės doktrinoje pripažįstama, jog šiandien pasaulinė praktika žino du užsienio teismų sprendimų vykdymo teisinius mechanizmus, kitaip tariant – dvi formas.[6]

Pirma, tai užsienio teismo sprendimo peržiūra, atliekama valstybės, kurioje jis turi būti vykdomas, teismų. Ši kontrolė suprantama kaip užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas ir tokiu būdu teisinės galios jam suteikimas kitos valstybės teritorijoje (taip vadinamas egzekvatūros (*exequatur*[*]) išdavimas).

---

[2] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Žin., 1964, Nr. 19–138. Neteko galios nuo 2001 m. liepos 1 d., jį panaikinus Lietuvos Respublikos 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864// Žin., 2000, Nr. 74–2262.
[3] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Žin., 1964, Nr. 19–139. Neteko galios nuo 2003 m. sausio 1 d., jį panaikinus Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX–743// Žin., 2002, Nr. 36–1340.
[4] Žin., 2000, Nr. 74–2262.
[5] Žin., 2002, Nr. 36–1340.
[6] Нешатаева Т.Н. Международное частное право и международный гражданский процесс. – Москва: Городец, 2004. С. 527.
[*] Lot. „tegul bus įvykdyta“.

Antras būdas, tai užsienio valstybės teismo sprendimo vykdymas tokia pat tvarka, kaip yra vykdomi tos valstybės, kurioje jį būtina vykdyti, nacionalinių teismų sprendimai, neatliekant tokio teismo sprendimo pripažinimo procedūros vykdančiosios valstybės teritorijoje, t. y. be *exequatur* procedūros.

Pastaroji užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo forma kol kas žinoma tik tam tikroms valstybių sandraugų formoms (pvz., Europos Sąjungoje, Nepriklausomų valstybių sandraugoje). Čia pastebima tendencija tam tikrais atvejais leisti teismų sprendimų vykdymą užsienio valstybės teritorijoje, atsisakant *exequatur* procedūros. Tačiau kol kas tai yra daugiau ekstraordinarinė teismų sprendimų vykdymo užsienyje galimybė, priimtina tik tam tikra prasme uždarose valstybių bendradarbiavimo sistemose ir tik teismų sprendimų, priimtų aiškiai apibrėžtose bylų kategorijose, atžvilgiu.

Tačiau supaprastinta teismų sprendimų pripažinimo tvarka Europos Sąjungoje bei tendencija apskritai atsisakyti *exequatur* procedūros negali sumenkinti užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo instituto reikšmės. Nagrinėjant teismų sprendimų vykdymą užsienyje, negalima apsiriboti dvidešimt septyniomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis. Kadangi, kaip jau buvo minėta, pasaulyje iš viso yra apie šimtas aštuoniasdešimt valstybių, kurių teismų sprendimai dažnai turi būti vykdomi kitoje nei jį priėmusio teismo valstybėje ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo institutas išlieka aktualus.

Atsižvelgiant į tai, teismų sprendimų pripažinimo, kaip būtinos sąlygos teismų sprendimų vykdymui užsienio valstybėje, analizė išlieka aktuali, juolab, kad teismų sprendimų vykdymas užsienyje be *exequatur* procedūros labai glaudžiai susijęs su teismų sprendimų pripažinimu ir, iš esmės, gali būti kildinamas iš jo. Todėl darbe bus nagrinėjamos abi šios teismų sprendimų vykdymo užsienio valstybėse formos: 1) užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas juos vykdyti bei 2) užsienio teismų sprendimų vykdymas be *exequatur* procedūros.

Tyrimo objektas. Šio tyrimo objektas – teismų sprendimų, kaip valstybės suverenaus teisingumo akto, eksteritorialus galiojimas, jų vykdymo galimybės užsienio valstybėse bei užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas kaip būtina prielaida jų vykdymui.

Kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, siejant tai su Lietuvos civilinio proceso teise, galima išskirti tokius aspektus[*]:

1) Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo užsienio valstybėse galimybės bei modeliai, ir

[*] Aspektas (lot. „aspectus“ – žvilgsnis, išvaizda) – tai atžvilgis, kuriuo nagrinėjamas daiktas, reiškinys, sąvoka// Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Antra pataisyta laida. – Vilnius: Alma littera, 2001, 2003. P. 72.

2) užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje.

Šio darbo kontekste sąvoka „užsienio teismo sprendimas“ apima tiek užsienio valstybių teismų sprendimus, kai kalbama apie jų pripažinimą ir vykdymą Lietuvos Respublikoje ar kurioje nors kitoje valstybėje negu priimtas teismo sprendimas, tiek Lietuvos teismų sprendimus, kai kalbama apie jų pripažinimą ir vykdymą už Lietuvos Respublikos valstybės ribų.

Disertacijoje vartojamos kelios sąvokos: „užsienio teismų sprendimų pripažinimas“, „pripažinimas ir vykdymas“, pripažinimas ir leidimas vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą“, „užsienio valstybės teismo sprendimo paskelbimas vykdytinu“. Pažymėtina, jog visos šios sąvokos darbo kontekste laikytinos tapačiomis, o skirtingas jų vartojimas kyla iš skirtingų teisės aktų analizės bei skirtinguose teisės šaltiniuose vartojamų skirtingų sąvokų.

Disertacijoje siekiama teoriniu požiūriu išanalizuoti užsienio teismų sprendimų pripažinimo sąvoką ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisėje. Taip pat nustatyti šio instituto vietą Lietuvos teisės sistemoje, o taip pat jo prigimtį bei apžvelgti vystymosi tendencijas. Šiuo tikslu atliekama užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo istorinių šaknų paieška Lietuvos ir tarptautinėje teisėje. Nagrinėjama šio instituto formavimosi tendencijos, skirtingi užsienio valstybių teismų sprendimų modeliai bei jų tarpusavio santykis.

Darbe nagrinėjamos konkrečios užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą reglamentuojančios nuostatos, siekiant atskleisti jų tarpusavio sisteminius ryšius, paskirtį bei surasti geriausią jų aiškinimo galimybę. Analizuojant Lietuvos bei užsienio valstybių teismų `ir Europos Teisingumo Teismo praktiką, atskleidžiami teisinio reglamentavimo trūkumai bei pateikiami pasiūlymai, kaip tobulinti teisinį reglamentavimą. Tyrimo tikslas – tik probleminių užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinio reglamentavimo klausimų analizė, todėl darbe nėra siekiama išanalizuoti visas be išimties užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimą reglamentuojančias tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų normas. Analizuojamos tik tos nuostatos, kurių taikymas nėra aiškus ir praktikoje yra sukėlęs, ar gali kelti problemų.

Pastaraisiais metais, užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisiniame reglamentavime įvyko esminių pasikeitimų – 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo Europos Sąjungos valstybe nare ir Lietuvos atžvilgiu įsigaliojo Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimą. Tai įnešė tam tikrų naujovių ir sukėlė daug praktinių problemų Lietuvos teismams tiesiogiai taikant Lietuvos nacionalinės teisės, tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas. Atsižvelgiant į tai, darbe detaliai analizuojamos su teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu susijusios Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos bei šių teisės aktų santykis su kitais užsienio

teismų sprendimų pripažinimą Lietuvoje reglamentuojančiais teisės aktais. Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimas Lietuvoje lėmė LR CPK pakeitimus, todėl darbe daugiausia dėmesio skiriama tokių pakeitimų sistemiškumui ir nuoseklumui, atsižvelgiant į buvusią LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo bei šeštojo skirsnių struktūrą.

Šiame darbe užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutas nagrinėjamas apsiribojant teismų sprendimais, priimtais civilinėse bylose, t.y. bylose, kylančiose iš privatinių teisinių santykių. Teismų sprendimų, priimtų kitose bylose (pvz., šeimos, bankroto), pripažinimas darbe nagrinėjamas tik tiek, kiek tai padės atkleisti teismų sprendimų civilinėse bylose pripažinimo ypatumus, specifiką arba kai tam tikros teismų sprendimų skirtingose bylose pripažinimo sąlygos sutampa. Darbe arbitražo arba, kitaip tariant, trečiųjų, teismų sprendimų pripažinimas taip pat nagrinėjamas tik tiek, kiek tai padėjo atskleisti tam tikrus bendrus sąlyčio taškus tarp valstybinių teismų ir arbitražo teismų sprendimų pripažinimo bei parodyti skirtumus tarp šių, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, tapačių institutų.

Darbe taip pat išskiriamos egzistuojančios teisinės galimybės pripažinti užsienio valstybės teismų sprendimus, remiantis tarptautinėmis sutartimis, tarp Europos Sąjungos valstybių narių pagal Europos Sąjungos teisės aktų nustatytą tvarką, nesant tarptautinių sutarčių ar reikalaujant abipusiškumo principo, o taip pat analizuojami Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse skirtingi modeliai, priklausomai nuo teismo sprendimo priėmimo momento bei Lietuvos Respublikos ir konkrečios valstybės, kurioje sprendimą siekiama pripažinti ir įvykdyti, santykių. Taip pat aptariamos Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo Europos Sąjungos valstybėse narėse reglamentavimo naujovės, Lietuvai tapus pilnateise Europos Sąjungos nare.

Nagrinėjant Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, remiamasi 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentu dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001[7], o kitų reglamentų nuostatos nagrinėjamos tik siekiant atskleisti vienokią ar kitokią teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo instituto specifiką atskirų kategorijų bylose.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Tyrimo tikslai:

1. Doktrinos pagrindu, išanalizuoti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti instituto sampratą bei teisinio reguliavimo šaltinius, išskirti Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti užsienio valstybėse modelius bei atskleisti jų esmę ir tarpusavio santykį, o taip pat aptarti kitas užsienio teismų sprendimų vykdymo galimybes be *exequatur* procedūros.

[7] OL L 12, 2001 1 16, specialusis leidimas lietuvių kalba skyrius 19 tomas 04 p. 42 – 64.

2. Atkleisti tarptautinį teisinį reglamentavimą ir jo santykį su Lietuvos teisiniu reglamentavimo užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje, o ypač – Europos Sąjungos teisės aktų reikšmę Lietuvos civilinio proceso teisei. Taip pat išanalizuoti Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo procesą, nuostatas, jų tarpusavio santykį bei jų taikymo Lietuvos teismuose praktiką.

3. Išanalizuoti užsienio teismų sprendimų pripažinimą reglamentuojančias LR CPK nuostatas, skiriant ypatingą dėmesį Lietuvoje esančiam teisiniam reglamentavimui, taikomam tais atvejais, kai užsienio teismų sprendimai Lietuvoje pripažįstami nesant tarptautinių sutarčių su sprendimą priėmusia valstybe. Atkleisti LR CPK įtvirtinto teisinio reglamentavimo skirtumus, kai užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje pripažįstami remiantis išimtinai Lietuvos nacionaline teise ir kai remiantis tarptautinėmis sutartimis ar Europos Sąjungos teisės aktais. Atlikus analizę, identifikuoti esamus teisinio reglamentavimo ir teisės normų praktinio taikymo trūkumus bei pasiūlyti jų tobulinimo rekomendacijas.

4. Išnagrinėti LR CPK numatytus vykdymo proceso ypatumus, kai Lietuvoje vykdomas užsienio valstybės teismo sprendimas.

Minėtiems tikslams pasiekti keliami šie uždaviniai:

1) atskleisti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti instituto sąvoką bei reikšmę, bendrus *exequatur* būdingus požymius, taip pat užsienio teismų sprendimų pripažinimą reglamentuojančių nuostatų ypatumus,

2) aptarti Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti užsienio valstybėse modelius, priklausomai nuo esamo teisinio šio instituto reglamentavimo Lietuvoje ir užsienio valstybėse,

3) aptarti sąlyginai naują teisinį mechanizmą – užsienio teismų sprendimų vykdymą kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse be *exequatur* procedūros, egzistuojantį ir taikomą lygiagrečiai su užsienio teismų sprendimų pripažinimu kaip būtina sąlyga jų vykdymui,

4) atskleisti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo eigą reglamentuojančių LR CPK ir 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimo įstatymo[8] nuostatų turinį, identifikuoti esamas teisinio reglamentavimo spragas bei netobulumus, pateikti pasiūlymus kaip būtų galima tobulinti šias nuostatas.

[8] 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“// Žin., 2005, Nr. 58–2005.

Darbo struktūra. Darbo struktūrą lėmė tyrimo tikslai ir uždaviniai. Disertacija susideda iš įvado, tyrimų apžvalgos, darbo metodų apžvalgos, trijų dėstomųjų – tiriamųjų dalių, išvadų ir pasiūlymų.

Darbą sudaro trys dėstomosios dalys. Atsižvelgiant į tai, kad teismų sprendimų pripažinimo institutas pasaulinėje teisinėje visuomenėje žinomas kur kas seniau nei teismų sprendimų vykdymas užsienio valstybėse be *exequatur* procedūros bei į tai, jog ilgą laiką tai buvo vienintelė žinoma teisinė priemonė teismo sprendimui vykdyti užsienyje, didesnė darbo dalis skiriama šio instituto teisės doktrinoje, Lietuvos ir užsienio valstybių civilinio proceso teisėje, tarptautinėje bei Europos Sąjungos teisėje analizei.

Pirmojoje darbo dalyje analizuojama užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo sąvoka, pripažintini teismų sprendimai, pateikiamos užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemos, priklausomai nuo abipusiškumo principo taikymo, pripažįstant užsienio teismų sprendimus, išskiriami Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse modeliai, priklausomai nuo tarptautinio teisinio šio klausimo reglamentavimo tarp Lietuvos ir užsienio valstybės (ar valstybių grupės), kurioje siekiama Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo.

Antroje darbo dalyje nagrinėjama ekstraordinarinė, naujausia teismų sprendimų vykdymo užsienio valstybėse galimybė be *exequatur* procedūros, o taip pat analizuojamas kitas glaudžiai su užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymu be *exequatur* procedūros Europos Sąjungoje susijęs klausimas – procesinių dokumentų civilinėje byloje įteikimas kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje kaip būtina sąlyga Europos vykdomojo rašto procedūrai.

Trečiojoje darbo dalyje analizuojamas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikos civilinio proceso teisėje, apžvelgiama Lietuvos teismų praktika šioje srityje, lyginamas užsienio valstybių teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindinis norminis tyrimo šaltinis – LR CPK. Darbe analizuojamos ir iki tol galiojusio 1964 m. CPK nuostatos bei jų pagrindu susiklosčiusi teismų praktika, kiek tai reikalinga darbe nagrinėjamoms problemoms atskleisti.

Svarbi tyrimo šaltinių grupė – Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, o tiksliau – jų nuostatos dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo[9], o taip pat Europos Sąjungos teisės aktai kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo be *exequatur* procedūros

[9] Žin., 2002, Nr. 51–1934.

srityje, taip pat 1958 m. Jungtinių Tautų Niujorko Konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo[10].

Kiti norminiai tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos Konstitucija[11] (toliau tekste – Konstitucija), įstatymai, keitę LR CPK nuostatas, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas[12] (toliau tekste – Tarptautinių sutarčių įstatymas), taip pat – 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas[13] (toliau tekste – Komercinio arbitražo įstatymas). Siekiant atskleisti įstatymų leidėjo ketinimus, nulėmusius vienos ar kitos nuostatos atsiradimą LR CPK ar minėto reglamento įgyvendinimo įstatyme, buvo analizuojami atitinkamų įstatymų projektai bei jų aiškinamieji raštai.

Teismų praktikos problemoms atskleisti plačiai naudojamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aprobuotomis teismų praktikos apžvalgomis bei konsultacijomis Lietuvos teismams bei Lietuvos apeliacinio teismo, kaip vienintelio teismo Lietuvoje, nagrinėjančio pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo Lietuvoje, nutartimis.

Analizuojant užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo instituto prigimtį, taip pat naudotasi Europos Teisingumo Teismo sprendimais aiškinant ir taikant Europos Sąjungos teisės aktų dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo nuostatas.

Ieškant atsakymų į tyrimo metu suformuluotus klausimus, ypač susijusius su *exequatur* procedūros esme, jos modeliams būdingais skirtumais, tiesioginio užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo be *exequatur* procedūros atsiradimo prielaidomis, taip pat buvo naudojamasi teisės doktrina – mokslinėmis monografijomis, vadovėliais, straipsniais. Paminėtini Lietuvos teisės mokslininkų – *V. Mikelėno*[14]*, V. Nekrošiaus*[15]*, E. Laužiko*[16]*,* taip pat užsienio autorių – *H. Schack*[17]*, R. Geimer*[18]*,*

[10] Žin., 1995, Nr. 10.
[11] Žin., 1992, Nr. 31–953.
[12] Žin., 1999, Nr. 60–1948.
[13] Žin., 1996, Nr. 39–961; Žin., 1996, Nr. 45.
[14] Mikelėnas V. Nurodytas darbas; Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. – Vilnius: Justitia, 1999; Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997.
[15] V. Nekrošius. Der Europäische Vollstreckungstitel (EVT) – Ziele und Umsetzungsschwierigkeiten// Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis. Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga. – Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
[16] Лаужикас Э. Вопросы признания и разрешения исполнения решений иностранных судов в Литовской Республике (на основании Регламентов Европейского Союза и других международных договоров)// Международное сотрудничество в нотариальной и судебной сфере. – С.–Пб.: Издат. Дом С.–Петерб. гос. ун–та, 2006.
[17] Schack H. Internationales Zivilverfahrensrecht. – München: Verlag C.H.Beck, 2002; Шак Х. Международное гражданское процесуальное право. – Москва: БЕК, 2001.
[18] Geimer R. Anerkennung ausländischer Entscheidungen in Deutschland. – München: Beck, 1995; Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005.

T. Rauscher[19]*, J. Kropholler*[20]*, H. Nagel ir P. Gottwald*[21]*, E. Riedel*[22]*, D. V. Litvinskij*[23]*, T. N. Nešatajevos*[24] ir kitų darbai.

Praktinė darbo reikšmė. Kaip vienas iš motyvų pasirenkant šią temą moksliniam darbui, buvo siekis mokslinei bei plačiajai teisinei visuomenei pateikti atsakymus į klausimus, susijusius su teismų sprendimų pripažinimu bei vykdymu užsienio valstybėse, parodyti jų aktualumą bei problemiškumą, tuo pačiu siekiant paskatinti tiek mokslininkus, tiek teisininkus praktikus domėtis šia pakankamai nauja ir šiandien, kaip taikliai yra išsireiškęs V. Mikelėnas[25], daugeliui vis dar *terra incognita,* sritimi bei gilintis į užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus.

Disertacijoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai galėtų padėti įstatymų leidėjui tobulinant LR CPK ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimą bei vykdymą Lietuvoje, nuostatas, taip pat Lietuvos teismams padėti formuoti teismų praktiką, taikant Lietuvos nacionalinės teisės, tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės normas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje, taip pat kitiems Lietuvos teismams, nagrinėjant bylas su užsienio elementu, kuriose priimtus sprendimus bus siekiama vykdyti
užsienyje.

Tyrimo medžiaga taip pat galėtų būti naudinga teisę studijuojantiems studentams, besigilinantiems į tarptautinio civilinio proceso problematiką, taip pat antstoliams, susiduriantiems tiek su užsienio teismų sprendimų vykdymo Lietuvoje problemomis, tiek tais atvejais, kai Lietuvos teismo priimtas sprendimas ar jo dalis turi būti vykdymas ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, bet kitoje valstybėje.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

- Lietuvos civilinio proceso teisėje nėra priemonių, užtikrinančių, kad Lietuvoje pripažinti ir vykdytini užsienio valstybių teismų sprendimai būtų vykdomi tokia pačia apimtimi, kaip jie būtų vykdomi jų priėmimo valstybėse.

---

[19] Rauscher T. Der Europäische Vollstreckungtitel für unbestrittene Forderungen. – Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft, 2004; Rauscher T. Internationales und europäisches Zivilverfahrensrecht. – Heidelberg: C.F.Müller, 1999.

[20] Kropholer J. Europäisches Zivilprozessrecht. – Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wissenschaft GmbH, 2005; Kropholler J. Internationales Privatrecht. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.

[21] Nagel H./Gottwald P. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2002.

[22] Riedel E. Europäische Vollstreckungstitel für unbesrittene Forderungen. – Köln: Deubner Verlag GmbH & Co KG, 2005.

[23] Литвинский Д.В. Признание иностранных судебных решений по гражданским делам. – Санкт–Петербург: Издательский дом СПбГУ, 2005.

[24] Нешатаева Т.Н. Nurodytas darbas.

[25] Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P.10.

- Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo užsienyje ir analogiškai užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje būdas bei teisinis pagrindas priklauso nuo Lietuvos valstybės teisinių santykių su užsienio valstybe (ar valstybėmis), kurioje prašoma pripažinti Lietuvos teismo sprendimą ar kurios teismo sprendimą prašoma pripažinti Lietuvoje, teismo sprendimo pobūdžio bei teismo sprendimo priėmimo datos.

- Šiuo metu be *exequatur* procedūros specialius reikalavimus atitinkantys Lietuvos teismų sprendimai gali būti vykdomi tik Europos Sąjungos erdvėje.

- Teisiniam reglamentavimui, Lietuvoje įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje bei reglamentuojant kitų užsienio valstybių teismų ir arbitražo teismų sprendimų bei nutarčių pripažinimą bei vykdymą, trūksta nuoseklumo, todėl Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius šiuos teisinius santykius, reikia tobulinti.

Tyrimų apžvalga

Moksliniam tyrimui pasirinktas objektas Lietuvos mokslininkų darbuose nėra plačiai nenagrinėjamas. Galima rasti tik keletą fragmentiškų vieno ar kito klausimo, susijusio su užsienio teismų sprendimų vykdymu, apžvalgų. Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje didesnis dėmesys buvo skirtas tarptautinio teismingumo problemoms bei jurisdikcijų kolizijoms. Tam Lietuvos teisės moksle skirta keletas mokslinių darbų: A. Perkausko disertacija, tema „Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos“[26] ir J. Grigienės disertacija, tema „Civilinių bylų su tarptautiniu elementu teismingumas Lietuvos teismams“[27]. Pastarojo mokslinio darbo tema yra išleista bendra G. Bužinsko ir J. Grigienės monografija “Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese“[28] bei kolektyvinė monografija „Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai“ įvairiais tarptautinio civilinio proceso klausimais, tarp kurių ir autorės dalys apie Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą Lietuvoje bei užsienio teismų sprendimų vykdymą[29].

Taip pat paminėtina R. Norkaus publikacija „Nauji teisiniai instrumentai civilinio proceso srityje: ar bus sukurtas Europos Sąjungos civilinis procesas“, skirta išsamiai naujausių Europos Sąjungos instrumentų vieningo teismų sprendimų vykdymo srityje analizei.[30]

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo Lietuvoje tema rusų kalba taip pat yra rašęs E. Laužikas.[31]

2008 m. birželio 5–6 d. vykusioje tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“ V. Nekrošius skaitė pranešimą tema „Europos vykdomasis raštas. Tikslai ir įgyvendinimo sunkumai.“, kurio pagrindu išleista ir publikacija šia tema.[32]

---

[26] A. Perkauskas. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos: daktaro disertacijos santrauka (socialiniai mokslai, teisė (01S)). – Vilnius: VU. 2002.

[27] J. Grigienė. Civilinių bylų su tarptautiniu elementu teismingumas Lietuvos teismams. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė (01S)). – Vilnius, 2005.

[28] G. Bužinskas, J. Grigienė. Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese: monografija. – Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2007.

[29] Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007 (L. Gumuliauskienė. “Europos Sąjungos reglamentų ir direktyvų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje”; “Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas užsienio valstybėse: teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos ir tarptautinėje teisėje”).

[30] R. Norkus. Nauji teisiniai instrumentai civilinio proceso srityje: ar bus sukurtas Europos Sąjungos civilinis procesas// Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2006.

[31] Лаужикас Э. Nurodytas darbas.

[32] V. Nekrošius. Nurodytas darbas.

Apie užsienio teismų sprendimų vykdymą fragmentiškai užsimenama arba siaurai aprašoma kitoms teisės šakoms (pvz., tarptautinės teisės) skirtuose leidiniuose, vadovėliuose.[33]

Vokietijos teisės doktrinoje, užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, Europos Sąjungos teisės aktų galiojimo ir taikymo klausimai nagrinėjami plačiai bei išsamiai. Pažymėtina, jog darbe analizuojamos Europos vykdomojo rašto procedūros tema literatūros kol kas gana mažai ir užsienyje.

Paminėtini šie tarptautinio civilinio proceso srities užsienio autoriai: *H. Schack, R. Geimer, T. Rauscher, J. Kropholler, H. Nagel, P. Gottwald, E. Riedel, D. V. Litvinskij, T. N. Nešatajeva,* kurių darbai jau buvo nurodyti.

Užsienio autorius, rašančius šia tema, vienija tai, kad užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus jie analizavo nacionaliniame jų valstybių arba lyginamajame teisiniame kontekste. Kadangi tiek bendri užsienio teismų sprendimų pripažinimo klausimai Lietuvoje, tiek Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo modeliai, taip pat šio instituto teisinė prigimtis, istorinė kilmė bei tarpusavio santykis Lietuvoje išsamiau nagrinėti nebuvo, tai įgalino autorę imtis šios temos.

Autorės tyrimai nagrinėjama tema buvo atliekami Mykolo Romerio universitete ir Max Planck užsienio šalių ir tarptautinės privatinės teisės institute (*Max–Planck–Institut für ausländisches und internationales Privatrecht*) Hamburge (Vokietija).

Autorės mokslinių publikacijų su disertacijos tema susijusiais klausimais sąrašas pateiktas disertacijos pabaigoje.

[33] Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998; Mikelėnas V. Nurodytas darbas; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. – Vilnius: Justitia, 2005.

DARBO METODOLOGIJA

Siekiant užsibrėžto tyrimo tikslo, tyrimo metu buvo kompleksiškai naudojami teoriniai bei empiriniai mokslinio tyrimo metodai.

Pagrindinis tyrimo metu naudotas **empirinis tyrimo metodas**, t.y. dokumentų analizė. Kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai darbe naudojami Lietuvos Respublikos, tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktai, jų rengimo medžiaga, teismų sprendimai ir nutartys. Tyrimo metu daugiausiai naudotasi pirminiais, teisiniais dokumentais, tačiau renkant informaciją apie užsienio valstybių proceso įstatymų turinį buvo naudojami ir antriniai dokumentai – užsienio valstybių proceso įstatymų apžvalgos bei vertimai. Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų sprendimai buvo atrinkti tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį.

Tarp teorinių metodų paminėtini lyginamasis, lingvistinis, istorinis, teleologinis, sisteminės analizės, statistinių duomenų analizės, loginis, analoginis, apibendrinimo metodai.

Lyginamojo metodo pagalba buvo siekiama atskleisti skirtingą užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo reglamentavimą Lietuvos nacionalinėje teisėje, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse bei Europos Sąjungos teisės aktuose, jų tarpusavio santykį.

Lyginamojo metodo taikymo apimtį daugiausia lėmė tarptautinio civilinio proceso teisės harmonizavimo būdai, t.y. dvišalis, kuriuo remiantis Lietuva yra sudariusi eilę tarptautinių sutarčių dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, pasaulinis, t.y. priimant universalias daugiašales konvencijas, kurių dalyvė taip pat yra ir Lietuva, bei regioninis, t.y. Europos Sąjungos erdvėje. Lietuvos priklausymas įvairioms tarptautinėms organizacijoms, dirbančioms tarptautinio civilinio proceso vienodinimo srityje (pvz., Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencija), Lietuvos sudarytos dvišalės sutartys bei narystė Europos Sąjungoje lėmė būtinumą lyginti skirtingą užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo teisinį reglamentavimą LR CPK bei skirtingus Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse modelius.

Lingvistiniu metodu ypač plačiai buvo remiamasi analizuojant Europos Sąjungos teisės aktų terminiją, jų vertimus į lietuvių kalbą bei Europos Sąjungos teisės aktus įgyvendinančių įstatymų, tame tarpe ir LR CPK, nuostatas. Šis metodas leido atskleisti Lietuvos nacionalinės teisės trūkumus, įgyvendinant Europos Sąjungos teisinius mechanizmus. Lingvistinis teisės aiškinimo metodas teisės moksle yra vienas pagrindinių, tačiau pagrįstai teigiama, kad

apsiribojant vien šio metodo taikymu, tikroji teisės normos prasmė gali likti neatskleista.[34] Todėl kartu su lingvistiniu metodu buvo naudojami sisteminės analizės, istorinis, teleologinis metodai.

Istorinio bei teleologinio metodų pagalba buvo siekiama išsiaiškinti konkrečios nuostatos priėmimo aplinkybes, nustatyti, kokių tikslų ją priimdamas siekė įstatymų leidėjas, kokį turinį jai buvo ketinama suteikti. Šiais metodais daugiausia naudotasi tiriant įstatymų projektus, jų aiškinamuosius raštus. Taip pat istorinio metodo pagalba buvo apžvelgta užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto atsiradimas bei susiformavimas Lietuvos civilinio proceso teisėje, taip vieningo teismų sprendimų vykdymo be *exequatur* procedūros prielaidos Europos Sąjungoje.

Sisteminės analizės metodo naudojimą lėmė sisteminė teisės bei LR CPK, kaip sisteminio teisės akto, prigimtis. Remiantis šiuo metodu konkrečios LR CPK normos buvo analizuojamos atsižvelgiant į jų ryšius su kitomis to paties teisės akto bei kitų teisės aktų nuostatomis.

Statistinių duomenų analizės metodas buvo naudojamas tiriant ir vertinant Lietuvos teismų statistikos apžvalgose pateiktus statistinius duomenis.

Rašant darbą taip pat naudotasi **pokalbio bei diskusijų metodu**, siekiant išsiaiškinti teisėjų, teisės praktikų bei teisės mokslininkų nuomonę vienu ar kitu diskusiniu nagrinėjamos temos klausimu. Dėl šio metodo naudojimo kai kur darbe buvo sudėtinga nurodyti konkretų nuomonės ar pozicijos autorių, šaltinį, tačiau tokių nuomonių analizė leido autorei paanalizuoti galimas problemines praktines situacijas bei pateikti savo siūlymus dėl jų sprendimo arba užbėgti už akių priešingoms nuomonėms.

[34] Žr. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. – Vilnius: Justitia, 1999. P. 189–190

1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo samprata

Prieš pradedant nagrinėti bet kokį reiškinį, būtina apsibrėžti jo sąvoką, požymius, vietą kitų susijusių reiškinių bei sąvokų sistemoje. Pradedant nagrinėti atskirus užsienio teismų sprendimų pripažinimo elementus, požymius, užsienio teismų sprendimų pripažinimo modelius, teisinį šio reiškinio reglamentavimą, siekiant geriau suvokti šio instituto esmę, svarbu apsibrėžti jo sąvoką, nustatyti jo vietą bendroje teisės sistemoje. Sunku apibrėžti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti sąvokos bei suvokti šio instituto esmės, trumpai neapžvelgus kitų tarpusavyje susijusių sąvokų, tokių kaip tarptautinė privatinė teisė, tarptautinio civilinio proceso teisė, jos reguliavimo dalykas bei metodas ir pan.

Tikslinga aptarti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinį reglamentavimą, jo šaltinius. Ir nors tai jau yra bandyta daryti tiek teoriniuose teisės mokslininkų darbuose, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos apibendrinimo apžvalgose[35], tačiau išsamios apibendrintos apžvalgos pasigendama. Teisinėje literatūroje visiškai nenagrinėjamas užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą reglamentuojančių teisės šaltinių tarpusavio santykis.

Visi autoriai, rašiusieji apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, sutaria dėl to, jog šie klausimai patenka į tarptautinio civilinio proceso teisės reguliavimo dalyką.[36] Pritariant visuotinai pripažintai nuomonei, jog bet kurios teisės šakos reguliavimo dalyku yra jos normų reguliuojami santykiai, galima teigti, jog užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas juos vykdyti yra tam tikras teisinis santykis.

Tačiau prieš pradedant nagrinėti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sąvoką, būtina apibrėžti tarptautinio civilinio proceso sąvoką bei jo vietą teisės sistemoje, kadangi nuo to priklauso teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sąvokos formulavimas, šio instituto reguliavimui taikytinas metodas ir kt.

[35] Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

[36] Plačiau žr. Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005. S. 1.

1.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto vieta teisės sistemoje ir jo reglamentavimo šaltiniai

Teisės doktrinoje nėra tarptautinio civilinio proceso sąvokos vieningo apibrėžimo bei aiškiai neapibrėžiama jo vieta teisės sistemoje. „Vieni autoriai mano, kad tarptautinis civilinis procesas yra savarankiška nacionalinės teisės šaka, antri, kad tai sudedamoji tarptautinės privatinės teisės dalis, treti, kad tarptautinis civilinis procesas yra sudedamoji tarptautinės viešosios teisės dalis.“[37]

Teisinėje literatūroje netgi pripažįstama, jog „terminas „tarptautinio civilinio proceso teisė“ toks pat nesuprantamas kaip ir tarptautinės privatinės teisės kategorija. Abiem atvejais kalbama apie iš dalies tarptautiniu mastu unifikuotą nacionalinę teisę, o ne apie tarptautinę teisę ta prasme kaip apie valstybės suteikto aukštesnio rango teisę.“[38] H. Schack, atsižvelgiant į tai, jog paties tarptautinio civilinio proceso tikslai yra daugiau privatinio pobūdžio, o priemonės, kuriomis jis naudojasi, daugiau viešosios teisės, siūlo apskritai nesiekti tarptautinio civilinio proceso priskirti vienai ar kitai teisės šakai, bet vertinti jį kaip savarankišką teisės materiją. Jo nuomone tarptautinio civilinio proceso teisė ir tarptautinė privatinė teisė yra ne viena kitos priedas, bet papildo viena kitą.[39]

Tuo pačiu H. Schack pripažįsta, kad yra „paplitusi nuomonė, jog tarptautinio civilinio proceso atveju kalbama apie „neatsiejamą tarptautinės privatinės teisės elementą“.[40] Taip pat daugelis kitų autorių[41] teigia, jog tarptautinis civilinis procesas yra sudedamoji tarptautinės privatinės teisės dalis.

Prieš pradedant kalbėti apie tarptautinio civilinio proceso vietą tarptautinės privatinės teisės sistemoje ir atskirus jo institutus, jų problematiką, pirmiausia, matyt, reikėtų apsibrėžti pačios tarptautinės privatinės teisės sąvoką. Ir nors iš pirmo žvilgsnio šis teorinis klausimas atrodytų labai paprastas ir išanalizuotas bei išgvildentas, tačiau bent jau Lietuvos tarptautinės privatinės teisės doktrinoje ši sąvoka, kaip ir pati tarptautinė privatinė teisė, nėra plačiai nagrinėta bei galutiniai atskleista. Kitaip tariant, tarptautinės privatinės teisės vieningos sąvokos Lietuvos teisės doktrina nepateikia. Autorės nuomone, tai gali būti sąlygota ne tiek tarptautinės privatinės teisės doktrinos Lietuvoje naujumo, kiek šios teisės šakos reguliuojamų teisinių santykių rato, t. y. tarptautinės privatinės teisės reguliavimo dalyko ir apimties.

---

[37] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 544.
[38] Шак Х. Международное гражданское процесуальное право. – Москва: БЕК, 2001. С. 1.
[39] Plačiau žr. Ten pat. P. 5–10.
[40] Ten pat. P. 10.
[41] Plačiau žr. Нешатаева Т.Н. Nurodytas darbas. P. 361–380; Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 14; Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005. S. 6–7.

„Tarptautinę privatinę teisę sudaro normos, reguliuojančios santykius tarp atskirų valstybių privatinės teisės subjektų, taip vadinamus santykius su užsienio elementu (kai kontrahentas yra užsienio pilietis ar juridinis asmuo, kontraktas sudarytas užsienyje, turtas ar prekės yra užsienyje ir pan.). Šios normos dažniausiai tiesiogiai nereguliuoja panašių santykių, o padaro tam tikras nuorodas į tai, kokios valstybės teisė reguliuoja šį santykį, kokios valstybės teismas kompetentingas spręsti šį ginčą ir t.t.“[42] Taigi būtina pabrėžti, jog sąvokoje „tarptautinė privatinė teisė“ žodis „tarptautinė“ reiškia ne šaltinį, o būtent teisinio reguliavimo dalyką. Tai nėra visoms valstybėms vieninga teisės šaka, kaip, pvz., tarptautinė viešoji teisė. Kiekviena valstybė turi savo tarptautinę privatinę teisę, savaip reguliuojančią visuomeninius santykius, turinčius užsienio (tarptautinį) elementą.

V. Mikelėnas nurodo, jog žodis „privatinė“ tarptautinės privatinės teisės pavadinime taip pat pabrėžia jos teisinę prigimtį ir reguliavimo dalyką. Šios teisės normos reguliuoja ne valstybių tarpusavio santykius, o privačius, t. y. privačių asmenų tarpusavio santykius arba tokius, kurių bent vienas iš subjektų yra privatus asmuo, tad šie santykiai įeina į privačios, o ne viešosios teisės reguliavimo dalyką.[43] Tai taikytina ir aiškinant tarptautinio civilinio proceso sąvoką. Kalbant apie tarptautinio civilinio proceso teisę, Reinhold Geimer pabrėžia, kad ji lygiai taip pat kaip ir tarptautinė privatinė teisė – nėra tarptautinės teisės šaka ir taip pat jokia viršnacionalinė teisė.[44] Priešingai nei H. Schack, Reinhold Geimer mano, jog tarptautinis civilinis procesas yra sudedamoji valstybės nacionalinio civilinio proceso dalis ir, todėl, priskirtinas viešosios teisės šakoms.

Kai kurie autoriai mano[45], jog tarptautinė privatinė teisė yra mišri teisės šaka, turinti viešosios ir privatinės, tarptautinės ir nacionalinės teisės požymių .

Tačiau, akcentuojant privatų šios teisės šakos požymį, negalima absoliučiai neigti ir viešojo elemento tarptautinėje privatinėje teisėje dėl šių priežasčių:

1) tarptautinėje privatinėje teisėje yra normų, kurių paskirtis – saugoti viešąjį interesą;

2) tarptautinė privatinė teisė reglamentuoja tarptautinio civilinio proceso klausimus, t. y. teismingumą, teismo pranešimų ir šaukimų įteikimą, sprendimų pripažinimą ir kt. Tuo tarpu jau pati civilinio proceso teisė yra laikoma ribine teisės šaka, t. y. turinčia ir viešajai, ir privatinei teisei būdingų bruožų.[46]

[42] Vadapalas V. Nurodytas darbas. P.44.
[43] Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 26.
[44] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 5.
[45] Plačiau apie tai žr.: Звеков В.П. Международное частное право. – Москва: Норма, 1999. С. 11–14.
[46] Mikelėnas V. Nurodytas darbas. P. 31.

Galima teigti, jog tarptautinė privatinė teisė nėra vienalypė teisės šaka. Ji apima tiek privatinės, tiek viešosios teisės, tiek materialinės, tiek procesinės teisės elementus, šalina koliziją, kurios valstybės nacionalinė teisė turi būti taikoma konkrečiu atveju. Tarptautinę privatinę teisę galima apibūdinti kaip kompleksinę arba ribinę teisės šaką, o tiksliau – keleto teisės šakų samplaiką.

Kalbant apie tarptautinės privatinės teisės sąvoką bei šios teisės reguliavimo dalyką, šio darbo prasme, ypatingai svarbu atskleisti šios sąvokos procesinę prigimtį. Tai, jog tarptautinė privatinė teisė apima ir civilinio proceso, tiksliau – tarptautinio civilinio proceso, teisės normas, iš dalies pagrindžia jos skirtingas sisteminimas skirtingose valstybėse. V.Mikelėnas nurodo, jog vienose valstybėse (Austrijoje, Italijoje, Rumunijoje, Šveicarijoje, Vengrijoje ir kt.) tarptautinės privatinės teisės normos kodifikuojamos atskirame kodekse ar įstatyme, kitose (Estijoje, Lietuvoje, Kanados Kvebeko provincijoje, JAV Luizianos valstijoje, Vokietijoje ir kt.) – civilinės teisės šaltiniuose, pavyzdžiui, civiliniame kodekse.[47] Taigi, tarptautinė privatinė teisė gali būti sisteminama dviem būdais: arba jos normas kodifikuojant (paprastai įtraukiant į civilinį kodeksą), arba priimant specialų teisės aktą. Lietuvoje tarptautinės privatinės teisės sisteminimui pasirinktas mišrus būdas, t. y. ji sisteminama tiek civiliniame, tiek civilinio proceso kodeksuose. V.Mikelėnas pabrėžia, jog ir priėmus naująjį LR CK, tarptautinės privatinės teisės sisteminimo darbas nesibaigė, nes liko tarptautinio civilinio proceso klausimai, kurie turi būti sureguliuoti LR CPK. Tai ir buvo padaryta priėmus naująjį LR CPK.

Kitas tarptautinės privatinės teisės požymis, apibūdinantis bei pagrindžiantis jos procesinę prigimtį, yra tai, jog kolizinės normos, kurios, kaip jau buvo minėta, atsako į klausimą, kurios valstybės teisė turi būti taikoma kiekvienu konkrečiu atveju, taip pat reguliuoja ir tarptautinio teismingumo klausimus.

Tarptautinė privatinė teisė taip pat reguliuoja klausimus, kai, nagrinėjant ginčus su užsienio (tarptautiniu) elementu, prireikia apie bylos nagrinėjimą pranešti užsienio valstybėje gyvenančiai (ar esančiai, jei tai juridinis asmuo) proceso šaliai, įteikti jai procesinius dokumentus arba surinkti užsienyje esančius įrodymus civilinėje byloje. Visa tai reglamentuoja būtent tarptautinės privatinės teisės procesinės normos, įtvirtintos LR CPK (801 – 807 straipsniai), įvairiose tarptautinėse sutartyse, konvencijose bei Europos Sąjungos teisės aktuose. Tai yra trečias tarptautinės privatinės teisės procesinį aspektą apibūdinantis požymis, greta jos sisteminimo ir tarptautinio teismingumo klausimų reguliavimo, ir sudedamoji vieno iš

[47] Mikelėnas V. Nurodytas darbas. P. 28.

tarptautinės privatinės teisės institutų, t. y. tarptautinės teisinės (arba teisminės) pagalbos civilinėse bylose*, dalis.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, galima teigti, jog tarptautinę privatinę teisę iš esmės sudaro dvi sudedamosios dalys. Tai:

1) kolizinė** (materialinė) teisė ir
2) tarptautinio civilinio proceso teisė.

Į materialinės teisės normas, sudarančias pirmąją tarptautinės privatinės teisės dalį nebus gilinamasi. Toliau darbe bus nagrinėjami tik procesiniai klausimai, padedantys atskleisti teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo užsienio valstybėse instituto esmę.

Tarptautinį civilinį procesą galima būtų apibrėžti kaip tarptautinės privatinės teisės sudedamąją dalį, kurios normos reglamentuoja nacionalinių ir tarptautinių procedūrų, nustatytų procesinių teisės normų bei orientuotų į asmens teisių apsaugą bei nustatymą, ryšį bei sąveiką.[48] Pasirinkus tokią koncepciją, jog tarptautinis civilinis procesas yra sudedamoji tarptautinės privatinės teisės dalis, tenka pripažinti, jog jam būdingas ir tas pats tarptautinėje privatinėje teisėje vyraujantis teisinio reguliavimo metodas, t. y. dispozityvusis, ir šio teisinio reguliavimo metodo būdingumas tarptautiniam civiliniam procesui ypatingai aiškiai atsispindės toliau nagrinėjant užsienio teismų sprendimų pripažinimą.

Lietuvos civilinio proceso sistemoje, tarptautinio civilinio proceso teisės normos išdėstytos LR CPK VII dalyje. Reguliuojant procesinius teisinius santykius su užsienio elementu, yra taikomos ir LR CPK bendrosios nuostatos.

Atsižvelgiant į civilinio proceso skirstymą į stadijas bei teisenas, akivaizdu, jog tarptautinis civilinis procesas nėra nei viena iš civilinio proceso stadijų, nei kuri nors civilinio proceso teisena. Todėl tarptautinis civilinis procesas laikytinas specifine civilinio proceso sudedamąja dalimi.

Kadangi Lietuvoje tarptautinio civilinio proceso normos kodifikuotos LR CPK ir tokiu būdu tarptautinis civilinis procesas struktūriškai patenka į civilinio proceso teisę, tenka pripažinti, jog tarptautiniam civiliniam procesui kaip ir visam civiliniam procesui būdingas mišrus, t. y. tiek dispozityvusis (pvz., suinteresuotam asmeniui pateikiant pareiškimą pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą), tiek imperatyvusis (pvz., teismui nagrinėjant asmens

* Teisinė pagalba plačiąja prasme suprantama kaip tarptautinės teisminės pagalbos teikimas tiek civilinėse ar komercinėse bylose, tiek ir baudžiamosiose bylose, tačiau šio darbo kontekste terminas „teisinė pagalba“ naudojamas tik tarptautinės teisminės pagalbos civilinėse ir komercinėse bylose apibūdinimui.

** Kolizija (lot. „collisio“ – susidūrimas) – tai įstatymų, reguliuojančių tuos pačius arba artimus visuomeninius santykius, prieštaravimas// Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Antra pataisyta laida. – Vilnius: Alma littera, 2001, 2003. P. 380.

48 Plačiau žr. Нешатаева Т. Н. Nurodytas darbas. P. 361–380.

pareiškimą pripažinti užsienio teismo sprendimą, kai jo nagrinėjimo procesas vyksta pagal aiškiai nustatytas procesines taisykles), reguliavimo metodas.

Sistemiškai tarptautinį civilinį procesą taip pat galima priskirti tarptautinei procesinei teisei, kuriai taip pat priklauso ne ginčo teisenos teisė (pranc. *jurisdiction gracieuse*), tarptautinė baudžiamoji teisė, tarptautinė administracinio proceso teisė.[49]

Tarptautinės privatinės teisės bei tarptautinio civilinio proceso teisės specialistai nesutaria dėl vieningo tarptautinio civilinio proceso apibrėžimo. Pvz., Jan Kropholler pateikia net tris tarptautinio civilinio proceso apibrėžimus:

1. Pažodine prasme arba remiantis gramatiniu aiškinimu, tarptautinis civilinis procesas yra tarptautiniu mastu veikianti (galiojanti) teisė, būdama vieninga tarptautine teise kelių valstybių teismams ir būdama tarptautinių civilinių teismų teise. Tokia vieninga teise tarptautinis civilinis procesas gali būti tik ribota apimtimi, tačiau šia prasme yra labai reikšminga tarp Europos Sąjungos valstybių narių.

2. Plačiąja prasme tarptautinis civilinis procesas yra visos civilinio proceso (nacionalinio) teisės normos, susijusios su tarptautiniais bylos elementais, kaip pvz., tarptautinis teismingumas, užsieniečių procesinė teisinė padėtis, užsienio valstybių teisės taikymas procese, užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir tarptautinė teisinė pagalba.

3. Siaurąja prasme tarptautinis civilinis procesas galėtų būti suprantamas kaip atitikmuo tarptautinės privatinės teisės sąvokai technine prasme, suprantamas kaip nuostatos (normos), reglamentuojančios vieno ar kito nacionalinio proceso taisyklių taikymą. [50]

Siekiant pateikti tarptautinio civilinio proceso teisės sąvoką, taip pat svarbu yra išskirti ir sudėtines tarptautinio civilinio proceso dalis, kurias dar galima vadinti institutais. Tai:

1) užsieniečių procesinio teisinio statuso institutas,
2) tarptautinio teismingumo institutas,
3) tarptautinės teisinės pagalbos institutas,
4) užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutas.

Išskirti aukščiau paminėtus institutus bei formuluoti būtent tokios tarptautinio civilinio proceso teisės sistemos buvimą tam tikra prasme leidžia ir LR CPK VII dalies struktūra.

Tarptautinės privatinės teisės literatūroje galima sutikti koncepcijų, pagal kurias užsienio teismų sprendimų pripažinimas yra laikomas sudedamąja tarptautinės teisinės pagalbos dalimi.[51]

[49] Plačiau apie sisteminį tarptautinės procesinės teisės skirstymą žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 35.
[50] Žr. Kropholler J. Internationales Privatrecht. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2004. S. 571.
[51] Plačiau apie tai žr.: Международное право. – Москва: Норма–Инфра, 1999; Звеков В. П. Международное частное право. Москва: Норма–Инфра, 2000; Международное частное право. – Москва: Проспект, 2002.

Tokią poziciją, nors jos ir nėra nuosekliai laikomasi, galima sutikti ir Lietuvos teisės doktrinoje: „sąvoka „teisinė pagalba“ apima ir užsienio valstybės teismų sprendimų pripažinimą“[52]. Su tokiu teiginiu sutikti negalima, kadangi čia painiojamos dvi sąvokos. „Tarptautinė teisminė pagalba – tai procesinio veiksmo (akto) atlikimas (dokumentų įteikimas, įrodymų rinkimas, sprendimų pripažinimas ir pan.) kitos valstybės teismo pareiškimu“[53]. Tuo tarpu užsienio teismo sprendimo pripažinimas – tai pagalba proceso šaliai, bylos su užsienio elementu pratęsimas kitoje valstybėje, tarptautinio civilinio proceso institutas greta tarptautinės teisinės pagalbos instituto.

Skirtingą vietą skirtingų valstybių teisės sistemose užima ir pats užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti institutas. Vienose valstybėse, kaip pvz., Prancūzijoje, teismų sprendimų pripažinimo klausimų reguliavimas sudaro tarptautinės privatinės teisės dalyką. Tuo tarpu Vokietijos teisėje vadovaujamasi kita koncepcija, ir čia išeities tašku laikoma tai, jog pripažinimas yra visiškai savarankiškas institutas, nepriskiriamas tarptautinei privatinei teisei.[54]

Autorės nuomone, užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo institutą netiesiogiai galima priskirti tarptautinei privatinei teisei plačiąja prasme, turint omenyje tiek kolizinę teisę, tiek tarptautinio civilinio proceso teisę kaip sudedamąsias tarptautinės privatinės teisės dalis, tuo pačiu neneigiant, jog tarptautinis civilinis procesas ir vienas iš jo institutų – užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas patenka į nacionalinio civilinio proceso reguliavimo sferą.

Tarptautinės privatinės teisės, o tuo pačiu ir sudėtinės jos dalies tarptautinio civilinio proceso teisės, daugialypiškumas sąlygoja ir jų šaltinių dualumą. Iš vienos pusės, tarptautinės privatinės teisės šaltiniais yra nacionalinės, t. y. vidaus, teisės šaltiniai (tai jau minėti LR CK, LR CPK), o iš kitos pusės – dvišalės ir daugiašalės tarptautinės sutartys (konvencijos), o nuo 2004 m. gegužės 1 d. – ir Europos Sąjungos teisės aktai. Nekvestionuojant to, jog tarptautinio civilinio proceso teisė yra nacionalinės teisės sudedamoji dalis ir to, jog ji sisteminama nacionaliniuose teisės aktuose, „kertiniuose tarptautinio civilinio proceso taškuose iškyla būtinybė jį unifikuoti tarptautinių sutarčių būdu.“[55] Šis visam tarptautiniam civiliniam procesui būdingas teisės šaltinių dualumas ir teisinio reglamentavimo daugialypiškumas, taip pat būdingas ir nagrinėjamam užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutui.

Tarptautinio civilinio proceso teisėje, kaip ir visoje tarptautinėje privatinėje teisėje, svarbu suvokti nacionalinių įstatymų bei kitų teisės aktų ir tarptautinės teisės aktų, t. y. tarptautinių sutarčių bei konvencijų, santykį, t. y. išsiaiškinti, kuri norma – nacionalinė ar

[52] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 625.
[53] Mikelėnas V. Nurodytas darbas. P. 180.
[54] Plačiau žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 17.
[55] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 7.

tarptautinė, konkrečiu atveju turi būti taikoma. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare bei perėmus *aquis communitaire* (teisyną) ir Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojus Europos Sąjungos teisės aktams, kurie vis plačiau reglamentuoja ir tarptautinio civilinio proceso reguliavimo dalyku esantį užsienio teismų sprendimų pripažinimą bei vykdymą, tenka spręsti ir šių teisės aktų santykį su Europos Sąjungos teise.

Principinę nuostatą tarptautinių sutarčių bei konvencijų[*] kaip teisės šaltinio atžvilgiu įtvirtina Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis, numatanti, jog tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, tampa sudedamąja teisinės sistemos dalimi.

Tokia konstitucinė nuostata įgalina laikytis prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų bei juos sąžiningai vykdyti. „Kartu reikia atkreipti dėmesį į dvi aplinkybes: pirma, sudedamoji teisinės sistemos dalis yra tik įsigaliojusios sutartys, nes sutarties ratifikavimas dar nereiškia, kad sutartis įsigaliojo; antra, ne kiekviena įsigaliojusi sutartis gali būti tiesiogiai taikoma nacionalinės teisės sistemoje, t. y. turi būti tiesioginio taikymo sutartis. Tiesioginio taikymo sutartis (angl. – *self–executing treaty*) yra tik tokia, kuri nustato teises ar pareigas nacionalinės teisės subjektams [...].“[56]

Minėta konstitucinė nuostata nustato tik ratifikuotų tarptautinių sutarčių vietą Lietuvos teisės sistemoje. Neratifikuotinų arba iki Konstitucijos įsigaliojimo neratifikuotų, nors pagal galiojančią Konstituciją ir reikalaujančių ratifikavimo procedūros, tarptautinių sutarčių teisinę galią apibrėžė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo 1995 m. spalio 17 d. nutarime „Dėl LR Įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio 4 dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“[57]. Jame pasakyta, jog po Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo sudarytos ir įsigaliojusios, bet neratifikuotos tarptautinės sutartys turi kiekvienam teisės aktui būdingą teisinių santykių subjektams privalomąją galią. Tačiau jų juridinė galia nuo ratifikuotų sutarčių skiriasi tuo, kad jos neturi prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams.

Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalis įtvirtina ir kitą svarbų principą, t. y. kad Lietuvos Respublika, vykdydama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais, vienas iš kurių – tarptautinės teisės prioriteto (t.y. taikymo viršenybės) prieš vidaus (arba nacionalinę) teisę principas, reiškiantis, jog esant kolizijai tarp tarptautinės sutarties ir

---

[*] Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių (Žin., 1999, Nr. 60–1948) įstatymo 1 straipsnio 1 dalis tarptautines sutartis apibrėžia kaip tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotą susitarimą, kurį raštu sudaro Lietuvos Respublika su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, nesvarbu, koks sutarties pavadinimas ir ar sutartį sudaro vienas, du ar keli tarpusavyje susiję dokumentai.

[56] Vadapalas V. Nurodytas darbas. P. 56.

[57] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio 4 dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Žin., 1995, Nr. 86–1949.

vidaus teisės nuostatų, taikytinos tarptautinės sutarties nuostatos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau minėtoje apžvalgoje šį principą, Tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą tik ratifikuotų tarptautinių sutarčių atžvilgiu, išplečia ir teismų praktikoje nustato jo taikymą ir ratifikacijos nereikalaujančių sutarčių atžvilgiu.[58] Toks plečiamasis tarptautinių sutarčių viršenybės principo aiškinimas teismų praktikoje nors iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip Lietuvos teismų pažanga, vis tik kelia abejonių dėl savo konstitucingumo.

Kitas svarbus momentas – teisingas tarptautinių sutarčių taikymas teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžia, jog „aiškinant ir taikant tarptautinės privatinės teisės šaltinius, kurie kartu yra ir tarptautinės teisės aktai, būtina užtikrinti jų taikymo vienodumą. Tai teismai privalo daryti *ex oficio*“.[59]

Kalbant apie tarptautinio civilinio proceso klausimus, tarp jų – ir apie užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinio reglamentavimo Lietuvoje šaltinius, svarbu paminėti LR CPK.

Tarptautinio civilinio proceso reglamentavimui yra skirta LR CPK VII dalis „Tarptautinis civilinis procesas“. Reikia pažymėti, jog tokios dalies atsiradimas bei jos apimtis (viso – 39 straipsniai) yra kokybiškai bei kiekybiškai kitoks tarptautinio civilinio proceso reglamentavimas Lietuvos civilinio proceso teisėje, lyginant su 1964 m. CPK. Nuo 2004 m. balandžio 30 d. LR CPK VII dalis papildyta nauju septintu skirsniu „Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarka“.[60]

Jau pačiame LR CPK, jo 1 straipsnio 3 dalyje, įtvirtintas minėtas tarptautinių sutarčių viršenybės principas, nedarant skirtumo tarp Lietuvos Respublikos ratifikuotų ir neratifikuotų tarptautinių sutarčių. Šio principo įtvirtinimas LR CPK išsprendžia šio kodekso ir tarptautinių sutarčių normų koliziją, t. y. esant prieštaravimams tarp tarptautinės sutarties ir LR CPK ar kitų įstatymų normų, reglamentuojančių civilinį procesą, taikomos tarptautinės sutarties nuostatos.

Kitas tarptautinio civilinio proceso teisės šaltinis (šaltinių grupė) – tai Lietuvos Respublikos dvišalės (ir trišalė) sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.

Šiuo metu sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose yra pasirašytos su: Latvija, Estija, Moldova, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, Rusija, Kazachstanu, Uzbekistanu, Azerbaidžanu, Kinija, Turkija ir Armėnija[61].

---

[58] Tarptautinių sutarčių galiojimas plačiai nagrinėjamas E. Radušytės daktaro disertacijoje „Tarptautinės sutartys Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje“ (socialiniai mokslai, teisė (01 S)). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.

[59] Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

[60] Naujas skirsnis įrašytas 2004 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. IX–2171// Žin., 2004, Nr. 72–2494.

[61] Tarptautiniai dokumentai 2. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys. – Vilnius: TIC, 2002. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2005, Nr. 7–189.

Visos šios sutartys yra dvišalės, išskyrus vieną sutartį – tai Lietuvos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių. Minėtos sutartys iš esmės yra identiškos, išskyrus sutartį su Lenkijos Respublika, kuri be santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose dar reglamentuoja ir santykius darbo bylose.

Atskirai paminėtina Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose[62], pasirašyta 2000 m. kovo 20 d. Pekine ir įsigaliojusi 2002 m. sausio 29 d. Ši Sutartis nuo kitų šios rūšies sutarčių skiriasi tuo, jog ji nereglamentuoja civilinės būklės aktų įrašų nuorašų bei kopijų persiuntimo į kitą susitariančią valstybę klausimų, todėl šių dokumentų legalizavimas tarp Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos išlieka.

Šios Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys užtikrina Susitariančių Šalių piliečiams vienodą teisinę gynybą kiekvienoje valstybėje; šių sutarčių pagrindu teisingumo įstaigos susižino per Susitariančių Šalių centrines įstaigas, kuriomis paprastai paskiriamos teisingumo ministerijos ir generalinės prokuratūros, Lietuvos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos sutartyje – taip pat ir vidaus reikalų ministerijos; sutartyse yra kolizinių normų, reglamentuojami jurisdikcijos klausimai, teismo pavedimų siuntimo ir vykdymo, įrodymų rinkimo, teismo dokumentų siuntimo ir įteikimo tvarka, teismų sprendimų pripažinimo klausimai ir kt.

Trečioji tarptautinio civilinio proceso šaltinių grupė – daugiašalės tarptautinės sutartys, t. y. konvencijos, kurių dalyve yra Lietuvos Respublika.

Konvencijų atsiradimą sąlygoja tendencija vienodinti tarptautinę privatinę teisę. Tai daroma keliais lygiais, t. y. pasauliniu, regioniniu ir dvišaliu. Tarptautinės privatinės teisės, o konkrečiau – tarptautinio civilinio proceso teisės, vienodinimą dvišalių sutarčių pagalba trumpai aptarėme, paminint Lietuvos Respublikos dvišales ir vieną, išimtinę šioje srityje, trišalę teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis. Kalbant apie pasaulinį bei regioninį, šiuo atveju Lietuvai labiausiai aktualų Europos regiono, tarptautinio civilinio proceso vienodinimą, pirmiausia paminėtina Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencija, kurios nare Lietuva tapo 2001 m., ratifikavusi 1955 m. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos statutą[63]. Lietuvos Respublika yra ratifikavusi šias Hagos Konferencijos konvencijas, reglamentuojančias tarptautinio civilinio proceso klausimus:

– 1954 m. Hagos Konvencija dėl civilinio proceso[64];

[62] Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2001, Nr. 75–2642.
[63] 2001 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. IX–385 „Dėl Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos statuto ratifikavimo“// Žin., 2001, Nr. 61–2180.
[64] Žin., 2002, Nr. 97–4255.

– 1961 m. Hagos Konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo[65];

– 1965 m. Hagos Konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje[66];

– 1970 m. Hagos Konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje[67];

– 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo;

– 1980 m. Konvencija dėl tarptautinės teisės kreiptis į teismą[68];

– 1980 m. Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų[69].

Šiam darbui reikšmingos yra dvi konvencijos (t.y. 1973 m. konvencija ir 1954 m. konvencija), kurių normos reglamentuoja teismų sprendimų pripažinimą bei vykdymą prie jų prisijungusiose valstybėse.

Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencija buvo pradėjusi rengti taip vadinamąją „Pasaulinę konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo“, tačiau dėl tos priežasties, kad procesinė teisė sunkiau harmonizuojama ir valstybėms sunku rasti visiems priimtinus kompromisinius sprendimus civilinio proceso teisės srityje, 2004 m. balandžio 21–27 d. vykusiame posėdyje darbo grupė buvo performuota tik klausimams dėl susitarimų dėl teismų kompetencijos nagrinėjimo.[70]

Lietuvai ypatingai svarbus tarptautinės privatinės teisės ir tarptautinio civilinio proceso teisės vienodinimas Europos regione. Svarbiausias vaidmuo Europos regione visais klausimais tenka Europos Sąjungai. Teisės vienodinimo prasme pagrindinis dėmesys skiriamas Europos Sąjungos valstybių narių materialiosios teisės vienodinimui, tačiau vis plačiau unifikuojami ir tarptautinio civilinio proceso teisės klausimai valstybėse narėse. Kaip Europos Sąjungos mastu unifikuotas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo institutas, nagrinėjama kitose darbo dalyse.

Svarbu paminėti ir Europos Tarybos konvencijas tarptautinio civilio proceso srityje, kurių dalyve yra Lietuvos Respublika:

– 1968 m. Europos Konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę[71];

---

[65] Žin., 1997, Nr. 68–1699.
[66] Žin., 2000, Nr. 44–1252.
[67] Žin., 2000, Nr. 44–1250.
[68] Žin., 2000, Nr. 44–1251.
[69] Žin., 2002, Nr. 51–1932.
[70] Plačiau žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 85.
[71] Konvencijos tekstas paskelbtas kartu su 1996 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio teisę ratifikavimo įstatymu Nr. I–1193// Žin., 1996, Nr. 16–414.

– 1977 m. Europos Sutartis dėl teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo[72];

– 1980 m. Europos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo[73].

Tai svarbiausi tarptautinės teisės aktai tarptautinio civilinio proceso teisės, o tuo pačiu ir teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo, srityje, kuriais šiandien turi vadovautis ir kuriuos turi taikyti teismai, nagrinėjantys bylas su užsienio elementu.

Kalbant apie tarptautinio civilinio proceso teisinį reglamentavimą būtina atskleisti santykį tarp Lietuvos Respublikos dvišalių (ir trišalės) ir daugiašalių sutarčių, t. y. konvencijų, kurių dalyve yra Lietuvos Respublika, ir tarp Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir Europos Sąjungos teisės aktų.

Tarptautinėje teisėje svarbesnė vieta, vis tik, tenka konvencijoms, nors tai ir nėra įtvirtinta jokia rašytine taisykle. Tokią išvadą galima padaryti iš to, kad pastaruoju metu pastebima labai ryški tendencija vienodinti tarptautinę privatinę teisę pasauliniu bei regioniniu mastu. Tais atvejais, kai, pavyzdžiui, teismingumo, teismo dokumentų įteikimo ar kitus klausimus reglamentuoja tiek dvišalė Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis, tiek konvencija, kurios dalyve yra Lietuva, būtina vadovautis tos konvencijos nuostata, nustatančia jos santykį su valstybės – konvencijos dalyvės kitomis tarptautinėmis sutartimis. Jei joje skelbiama, jog konvencija neturi įtakos konvencijų (sutarčių), kurių nuostatos reguliuoja ir šioje konvencijoje reglamentuojamus klausimus ir kurių šalimis yra arba bus susitariančios valstybės, taikymui (pvz., 1970 m. Hagos Konvencijos dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje 32 straipsnis), bus taikomos dvišalės Lietuvos Respublikos sutarties nuostatos. Kai kurios konvencijos leidžia sudaryti dvišalius susitarimus šalims – konvencijos dalyvėms, siekiant pagerinti konvencijos reglamentuojamų klausimų sprendimą (pvz., 1980 m. Hagos Konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 36 straipsnis). Tačiau nors ir nedaug, bet yra ir tokių konvencijų, kurios griežtai nustato, kad konvencija pakeičia visas kitas dvišales sutartis ar konvencijas[*] arba reikalauja dvišalius susitarimus pritaikyti prie konvencijos nuostatų[**]. Tokiu atveju, sprendžiant konkrečius klausimus, turi būti taikomos konvencijos nuostatos, o dvišalės sutartys gali būti taikomos tik tuo atveju, jei jos pagerina konvencijos reguliuojamų santykių reglamentavimą.

---

[72] Sutarties tekstas paskelbtas kartu su 1996 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Europos sutarties dėl teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo ratifikavimo įstatymu Nr. I–1201// Žin., 1996, Nr. 18–459.

[73] Žin., 2002, Nr. 126–5732.

[*] Toks griežtas konvencijų taikymo principas labiau būdinga baudžiamosios teisės konvencijoms, kaip pvz., 1957 m. Europos Konvencijos dėl ekstradicijos (Žin., 1995, Nr. 34) 28 straipsnio 1 dalis.

[**] Pvz., 1983 m. Europos nuteistųjų asmenų perdavimo konvencijos (Žin., 1995, Nr. 42) 22 straipsnio 2 dalis.

Taigi užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimą Lietuvos civilinio proceso teisės sistemoje galima apibrėžti kaip vieną iš tarptautinio civilinio proceso teisės, t.y. sudedamosios civilinio proceso teisės dalies, institutų, kurio normos reglamentuoja teisinius santykius, susiklostančius, siekiant vienos valstybės teismo priimtą sprendimą pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje.

Užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo institutą Lietuvoje lygiagrečiai reglamentuoja valstybės nacionalinės teisės, tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės normos, t.y. užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto teisinis reglamentavimas pasižymi šaltinių dualumu.

1.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sąvoka ir pripažintini teismų sprendimai

Tarptautinės privatinės teisės ir tarptautinio civilinio proceso teisės doktrinoje vieningai pripažįstama, kad teismų sprendimai, priimti konkrečios valstybės teisme, kaip ir apskritai pati pozityvioji teisė, nepasižymi eksteritorialumu. Teismų sprendimai savaime neįgyja teisinės galios už savo valstybės ribų ir negali būti pradėti vykdyti kitos valstybės teritorijoje. Tai iš dalies sietina su kiekvienos valstybės suverenitetu bei teismų jurisdikcija, kuri „baigiasi ties valstybės siena“ (išskyrus tarptautinių teismų bei tribunolų jurisdikciją). Tam, kad vienos valstybės teismo sprendimas, kurį būtina vykdyti kitos valstybės teritorijoje (pvz., kitoje valstybėje gyvena atsakovas, ten yra jo turtas ar pan.), būtų pradėtas vykdyti būtina dar viena procedūra, t. y. to teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti.[74]

Tai, kad sprendimas kitos valstybės teritorijoje gali būti vykdomas tik po to, kai yra pripažįstamas kompetentingo tos valstybės, kurioje siekiama jį įvykdyti, teismo, liudija, kad pripažinimas nėra savitikslis. Užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas yra būtina sąlyga teismo sprendimo vykdymui kitos valstybės teritorijoje. Šaliai, net ir laimėjus procesą, ginčas dar nesibaigia, nes pažeistos teisės bus galutinai atstatytos tik tada, kai atsakovas ieškovo naudai įvykdys sprendime nurodytus reikalavimus. Todėl labai svarbu jau pradedant procesą aiškiai įvertinti tai, kad būsimą teismo sprendimą gali tekti vykdyti užsienio valstybėje. Jeigu ieškovas numato, kad teismo sprendimą teks vykdyti užsienyje, tai akivaizdu, kad bylinėtis ieškovui yra prasminga tik tuo atveju, jei sprendimo įgyvendinimas bus tinkamai užtikrintas ir sprendimui įvykdyti bus leista imtis aktyvių veiksmų ir toje valstybėje, kurioje skolininkas turi savo turtą (jei tai piniginio pobūdžio reikalavimai).

Priežasčių, kodėl teismo sprendimo galiojimas yra ribojamas tik tos valstybės teritorija, kurios teismas tą sprendimą priėmė, reikia ieškoti valstybės suvereniteto doktrinoje, kuri itin didelę reikšmę įgijo susiformavus teritorinėms valstybėms[75]. Bendriausia tarptautinės teisės prasme suverenitetą galima apibrėžti kaip valstybės išimtinę galią valstybės viduje, kurią riboja tik tarptautinė teisė ir kuri būdinga kiekvienai valstybei, kaip tarptautinės teisės subjektui, nepaklūstančiam jokio kito šios teisės subjekto valdžiai.[76]

---

[74] Plačiau žr. Шак Х. Nurodytas darbas. P.381.

[75] Ten pat. P.385; taip pat plačiau apie teismų sprendimų galiojimą apibrėžtoje teritorijoje rašoma Geimer R. Nurodytas darbas. P. 53–54. Sprendimų galiojimas tik tos valstybės teritorijoje, kurios teismas jį priėmė, taip pat siejamas su tarptautinės viešosios teisės principais, kuriais remiantis valstybės nėra saistomos kitos suverenios valstybės teismo sprendimo kaip valdžios akto galios ir neprivalo jo pripažinti bei vykdyti. Taip pat žr. Schütze R. A. Deutsches Internationales Zivillprozessrecht unter Einschluss des Europäischen Zivilprozessrechts. – Berlin: De Gruyter Recht, 2005. S. 158.

[76] Plačiau apie valstybės suverenitetą žr. Vadapalas V. Nurodytas darbas. P. 174–182.

Įsigalėjus suvereniteto doktrinai, valstybės nebenorėjo pripažinti svetimos valstybės aukščiausiosios galios aktų – užsienio teismų sprendimų. Kiekvienas teismo sprendimas yra priimamas valstybės ar tautos vardu. Tai reiškia, jog „teismo sprendimas yra suverenios tautos, kurios vardu jis priimtas, valios išraiška, ir jo vykdymas – tai aukščiausiosios tos valstybės politinės valdžios nurodymas“[77]. Todėl buvo ir šiandien kai kuriose valstybėse (pvz. Alžyre) dar yra pripažįstama, kad „užsienio valstybės teismo sprendimas negali būti vykdomas automatiškai, kadangi kyla žalos nacionaliniam suverenitetui grėsmė. Ypatingai grėsmė nacionaliniam suverenitetui akivaizdi, jei yra būtina panaudoti valstybės prievartos priemones.“[78]

Teismų sprendimų pripažinimo instituto formavimuisi įtakos turėjo *comitas gentium* (tarptautinės pagarbos) doktrina, susiformavusi XVII a. Olandų teisininkai Paul ir Johann Voet teigė, jog bet koks įstatymas[79] veikia tam tikroje teritorijoje, ir eksteritorialumą jis įgyja tik dėl *comitas*[80]. Kitas olandų teisininkas Ulrich Huber suformulavo pagrindinius *comitas* doktrinos principus:

1) valstybės įstatymų galiojimas ir privalomumas visiems asmenims yra apribotas valstybės teritorijos ribų; už valstybės teritorijos ribų tos valstybės įstatymai neturi galios;

2) įstatymai galioja visiems subjektams, kurie nuolat arba laikinai gyvena tos valstybės teritorijoje;

3) suverenai iš mandagumo/pagarbos vienas kitam pripažįsta teises, įgytas kito suvereno teritorijoje, kaip galiojančias visur, jei tik jos nepažeidžia paties suvereno galių ir teisių ar jo (teritorijoje esančių) subjektų teisių.[81]

Taigi, *comitas* doktrina, galima sakyti, padėjo pagrindus užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto formavimuisi. XIX a. teismų sprendimų pripažinimas tapo derybų dėl tarptautinių susitarimų sudarymo objektu, siekiant galutinai įtvirtinti šį institutą tarptautiniu mastu, o nuo 1960 m. pastebima šios procedūros supaprastinimo tendencija[82].

Kaip nurodo Litvinskij D.V., vieni autoriai teigia, jog pripažinimas yra būtina vykdymo sąlyga (Anufrijeva L. P., Lunc L. A., Dmitrijeva G. K). Kiti autoriai apkritai užsienio teismų sprendimų pripažinimo sąvokos problemą nagrinėja tik per jų vykdymo prizmę (Muranov A. I.).

---

[77] Иссад М. Международное частное право. – Москва: Прогресс, 1989. С. 252.
[78] Ten pat. P. 252.
[79] Tai taikytina ir teismų sprendimams, turint omenyje, jog jie įsitesėję ir įgiję *res judicata* galią, tampa įstatymu ginčo šalims.
[80] Christian von Bar. Internationales Privatrecht Erster Band. Algemaine Lehren . – Munchen: C.H.BeLR CK'sche Verlagsbuchhandlung. 1987. S. 385–387.
[81] Huber U. De conflictu legum in diversis imperiis, in: Praelectiones iuris romani et hodierni – pars II, (1689), citata knygoje: Petar Šarčevic and Paul Volken ed., Yearbook of Private International Law Vol.I 1999. – Hague: Kluwer Law International and Swiss Institute of Comparative Law. 1999. P. 86.
[82] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 386.

Treti autoriai atskirai nagrinėja pripažinimą ir papildomą leidimo vykdyti teismo sprendimo išdavimo procedūrą – arba *exequatur'ą* (Gladyšev S. I).[83]

Su „pripažinimo" sąvoka galima sieti dvi reikšmes:

1) pripažinimas apibūdinamas bendrai, kaip tam tikras procesas, kurio metu užsienio teismo sprendimas įgyja teisinę galią ir sukelia teisinius padarinius tos valstybės teritorijos ribose;

2) užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas apibrėžiamas kaip suteikimas užsienio teismo sprendimui vykdymo galios, t. y. leidimas užsienio teismo sprendimą vykdyti. Tik pripažintą užsienio valstybės teismo sprendimą gali būti leista vykdyti jį pripažinusios valstybės teritorijoje.

Teisės doktrinoje yra suformuluotos trys teorijos, kurios skirtingai apibrėžia pripažinimo ir vykdymo sąvokas.

Pagal ***prilyginimo*** **teoriją** (vok. *Gleichstellungstheorie*), užsienio teismo sprendimui suteikiama tokia pati teisinė galia kaip nacionaliniam teismo sprendimui ir pripažintas teismo sprendimas sukelia tokius pačius teisinius padarinius, kokius sukeltų analogiškas nacionalinio teismo sprendimas. Kitaip tariant, užsienio teismo sprendimas prilyginamas nacionalinio teismo sprendimui. Tokiu būdu, pripažinti užsienio teismų sprendimai inkorporuojami į nacionalinę (vidaus) teisę. Šia teorija remiamasi Austrijoje[84], Rusijoje[85].

Europos Teisingumo Teismas precedentinėje *Hoffmann v. Krieg* byloje pažymėjo, kad „pripažinti užsienio valstybių teismų sprendimai turi sukelti tokius pat padarinius, kokius jie sukeltų priėmimo valstybės teritorijoje."[86] Toks užsienio teismų sprendimų pripažinimo proceso suvokimas suformulavo Vakarų Europos valstybių teisėje vyraujančią užsienio teismo sprendimo ***galių išplitimo*** **teoriją** (vok. *Wirkungserstreckungstheorie*). Pagal šią teoriją pripažinimas reiškia užsienio teismo sprendimo teisinės galios ir teisinių padarinių išplitimą ir pripažįstančios valstybės teritorijoje[87]. Kaip liudija aukščiau minėtas Europos Teisingumo Teismo sprendimas, šios teorijos laikomasi Europos Sąjungos teisėje. Šiai teorijai pritaria ir daugelis Europos Sąjungos valstybių, sudarydamos dvišales sutartis (pvz., Vokietija, Prancūzija). Šiuo atveju, sprendžiant klausimą, kokiu būdu ir kokia apimtimi pasireiškia teismo sprendimo galia, reikšminga yra teismo sprendimą priėmusios valstybės teisė kaip *lex fori*. Užsienio teismo sprendimo galių išplitimo teorija, matyt, labiausiai atitinka ir proceso šalių interesus. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad proceso šalys paprastai tikisi sulaukti iš teismo sprendimo tokių pat

[83] Plačiau žr. Литвинский Д. В. Nurodytas darbas. P. 15.
[84] Matscher F. ZZP 103, 1990. S. 307.
[85] Богуславский М. Международное частное право. – Москва: Юристъ, 1998. С.245.
[86] EuGH 4.2.1988 Rs C–145/86 Hoffmann/ Krieg EuGHE 1988, 645.
[87] Decker P. Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen im Zivilprozess. – Regensburg, 1984. S. 14.

pasekmių, kokios kyla pagal valstybės, kurioje vyksta teismo procesas, teisę. R. Geimer nuomone, būtent „šis užsienio valstybės teismo sprendimo atitinkamos galios pagal pirmosios valstybės teisę išplėtimas valstybės viduje pagal Vokietijos teisę ir tuo remiantis užsienio valstybės teismo sprendimo galia vadinama pripažinimu“[88]. Jo nuomone, pripažintas užsienio valstybės teismo sprendimas jį pripažinusioje valstybėje negali įgyti daugiau galių nei jį priėmusioje valstybėje, o prilyginimo teorija (vok. *Gleichstellungstheorie*) arba pripažinimo teorija (vok. *Nostrifizierungstheorie*)[89] yra tinkama tik užsienio valstybių teismų sprendimų paskelbimui vykdytinais arba leidimui juos vykdyti, kitaip tariant *exequatur'os* išdavimui[90].

Pripažinimo suvokimas, kai užsienio teismo sprendimo teisiniai padariniai pasireiškia pagal valstybės nacionalinę teisę, t. y. užsienio teismo sprendimo sutapatinimas su nacionalinio teismo sprendimu, nėra visiškai pagrįstas. Tai argumentuojama tuo, jog užsienio teismo sprendimo prilyginimas nacionaliniams sprendimams galėtų reikšti, jog užsienio teismo sprendimas pripažįstančioje valstybėje gali sukelti kitokius, t. y. skirtingus padarinius, negu teismo sprendimo priėmimo valstybėje. Manytina, kad sprendimų prilyginimo teorija prieštarauja ne tik teismo sprendimo esmei – sukelti gan tiksliai sprendimo priėmimo valstybės teisės aktuose nustatytus padarinius,– bet, kaip jau buvo minėta, neatitinka ir šalių teisėtų lūkesčių principo.

Kita vertus, logiškai kyla klausimas, ar remiantis galių išplitimo teorija gali būti pripažinti visi užsienio teismo sprendimo padariniai ar tik tie, kurie yra žinomi pripažįstančios valstybės teisėje.

Ypatingas pavojus gresia tada, kai užsienio teismo sprendimas pagal pripažinimo valstybės teisę sukelia kitokius teisinius padarinius nei analogiškas teismo sprendimas priėmimo ar pripažinimo valstybėje. Tokių sprendimų pripažinimo ribos visgi turėtų būti tarptautinės sutarties galiojimo sritis, jos aiškinimo metodai ir tikslai bei žinoma pripažįstančios valstybės *ordre public*[91], t. y. viešoji tvarka ir konstituciniai teisės principai.

R. Geimer teigimu, „valstybės viduje gali būti pripažįstamas tik toks teismo sprendimo veikimas, kuris yra žinomas Vokietijos teisei, kai jis taip pat atskirai paėmus neturi atitikti Vokietijos teismo sprendimo teisinės galios“[92]. Remiantis prilyginimo doktrina „užsienio teisės esmingumo principas turi galioti nustatant teismo sprendimo teisinių padarinių apimtį ir tada, kai

[88] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 868.
[89] Šios sąvokos vartojimas daugiau būdingas Austrijos teisei.
[90] Plačiau žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 870.
[91] Cramer–Frank Bettina. Auslegung und Qualifikation bilateraler Anerkennungs– und Vollstreckungsverträge mit Nicht–EG–Staaten. – München: Florentz, 1987. S.35.
[92] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 870.

pagal analogišką Vokietijos teismo sprendimą tektų mažesnės apimties teisiniai padariniai, taigi, kai užsienio teismo sprendimo teisinių padarinių apimtis yra didesnė.“[93]

Šveicarijos tarptautinio civilinio proceso teisės mokslo atstovai, kaip ir Šveicarijos teismų praktika, tvirtai laikosi nuomonės, kad užsienio teismo sprendimo teisiniai padariniai, kurie nėra žinomi pripažįstančioje valstybėje, negali būti pripažinti.[94] Tokį užsienio teismų sprendimų pripažinimą atskleidžia teismo sprendimo teisinių padarinių ***kumuliacijos teorija*** (vok. *Kumulationstheorie*).

Lietuvos teismų praktikoje „užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas suprantamas kaip suteikimas užsienio valstybės teismo sprendimui tokios pačios teisinės galios, kokią turi nacionalinio teismo sprendimai“[95]. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „užsienio teismo sprendimo pripažinimas reiškia, kad:

1) pripažįstančioje valstybėje jis įgyja *res judicata* galią[96];
2) pripažįstančioje valstybėje jis įgyja prejudicinę galią[*];
3) pripažįstanti užsienio teismo sprendimą valstybė kartu konstatuoja, kad nagrinėjant bylą užsienio valstybėje laikytasi sąžiningo proceso principų;
4) sprendimą pripažinusioje valstybėje jis tampa vykdytinas, t. y. turi būti vykdomas taip pat kaip ir nacionalinio teismo sprendimas.“[97]

Užsienio teismų praktikoje ypatingą reikšmę turi klausimas, kokia apimtimi pasireiškia pripažįstamo sprendimo *res judicata*. Pavyzdžiui, jeigu Vokietijos teismas priima sprendimą dėl dalies sutartos sumos sumokėjimo, tai teisinę galią sukelia tik šis reikalavimas (siaurasis *res judicata* supratimas). Tuo tarpu tokie teismo sprendime aptarti klausimai, kaip ikisutartiniai šalių teisiniai santykiai, sudarytos sutarties galiojimas, nesukelia jokių teisinių padarinių. Taigi, kitas užsienio valstybės teismas, spręsdamas klausimą dėl likusių reikalavimų, pvz., dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, nebus saistomas anksčiau pripažintame užsienio teismo sprendime nustatytų faktų ir teisinių santykių. Taip pat verta pažymėti ir tai, kad pagal sprendimo galių išplitimo teoriją, tie patys Vokietijos teismo sprendimo teisiniai padariniai kiltų, netgi tuomet, kai pagal pripažįstančios valstybės teisę (pvz., Norvegijos) teismo sprendimo teisinė galia apimtų

---

[93] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 870.
[94] Walder H. U. Einführung in das internationale Zivilprozessrecht der Schweiz. – Zürich: Schulthess, 1989. S.29.
[95] Civilinė byla *AB ”Dirbtinis pluoštas” v. Vladimirovo chemijos gamykla.* Nr. 3K–67/98.
[96] Sprendimo *res judicata* galia reiškia, kad yra „pripažįstama, jog šalių ginčas yra galutinai išspręstas, o teismo sprendimas šalims turi įstatymo galią“. Plačiau apie teismo sprendimo *res judicata* galią žr. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 166–169.
[*] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teismo sprendimo prejudicialumą apibrėžė kaip bendro pobūdžio taisyklę, reiškiančią, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų ir teisinių santykių šalys, kiti byloje dalyvavę asmenys ir jų teisių perėmėjai nebegali ginčyti kitose bylose.// LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 9 d. nutartis civ.byloje L. Lukavičienė *v*. D. Jokienė, Nr. 3K–7–844/2000, kat. 43.
[97] Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr., 14.

ne tik atitinkamus pareikštus reikalavimus, bet ir prejudicinių teisinių santykių egzistavimą ir galiojimą (platusis *res judicata* supratimas). Tokiu atveju užsienio teismo sprendimas pagal sprendimo priėmimo valstybės teisę sukelia mažiau padarinių, nei atitinkamas pripažįstančios valstybės sprendimas. Tuo tarpu, jei būtų vadovaujamasi sprendimų prilyginimo teorija, tai užsienio teismo sprendimai sukeltų (pvz., Norvegijoje) tokius padarinius, kurių jie nesukelia savo priėmimo valstybėje (pvz., Vokietijoje). O tai galėtų iškraipyti teismo sprendimo esmę, kuri atspindi sprendimo priėmimo valstybės tikrąją teisę.

Be aukščiau išskirtų teismo sprendimo *res judicata* galios požymių, užsienio valstybių teisės doktrinoje galima rasti ir daugiau įsiteisėjusio sprendimo teisinius padarinius apibūdinančių požymių.

Pvz., Vokietijos tarptautinio civilinio proceso teisės doktrinoje, kitoje valstybėje pripažintas užsienio teismo sprendimas taip pat sukelia teisinių padarinių ir byloje dalyvavusiems tretiesiems asmenims (vok. *Interventionswirkung*), kurie tokiu būdu pripažįstančioje valstybėje yra apsaugomi nuo dar vieno papildomo proceso dėl to paties ginčo dalyko arba kuriems palengvinamas regresinio proceso vykdymas pripažįstančioje valstybėje.

Pripažinimo valstybėje užsienio teismo sprendimas taip pat sukelia dar vieną panašų padarinį – ginčo paskelbimo poveikį (vok. *Streitsverkündigungswirkung*), kuris jau pralaimėjusiai šaliai leidžia pareikšti ieškinį atgręžtine tvarka pripažįstančioje valstybėje tretiesiems asmenims dėl žalos atlyginimo arba garantijos, laidavimo užtikrinimo.[98]

Kitaip tariant, „tarptautinė pripažinimo teisė atsako į klausimą, ar nacionalinėms valstybės institucijoms yra privalomas užsienio valstybės teismo sprendimo veikimas (jo *res judicata* galia, formos veikimas)“[99].

Pagal jau minėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotą teismų sprendimų pripažinimo sąvoką, Lietuvos teisėje užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas reiškia, kad užsienio valstybės teismo sprendimui kitos valstybės teritorijoje bus suteikta tokia pati teisinė galia, kaip ir tos valstybės teismų sprendimai, ir jis taps privalomu vykdyti. Tokią teismo sprendimo pripažinimo sąvoką pateikia ir Lietuvos civilinio proceso teisės doktrina.[100] Atsižvelgiant į tai darytina išvada, jog Lietuva, pripažindama užsienio teismų sprendimus, remiasi prilyginimo teorija, ir užsienio valstybės teismo sprendimui, jį pripažinus, Lietuvoje suteikiama tokia pati teisinė galia kaip ir įsiteisėjusiems Lietuvos teismų sprendimams. Toks Lietuvos pasirinkimas lemia, kad užsienio valstybėje priimtas teismo sprendimas, jį vykdant Lietuvoje, gali įgyti kitokią apimtį, nei jis įgytų savo kilmės valstybėje. Todėl, autorės nuomone,

[98] Rauscher T. Internationales und europäisches Zivilverfahrensrecht. – Heidelberg: C.F.Müller, 1999. S.98.
[99] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 1.
[100] Žr. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 619.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluota prilyginimo teorija, Lietuvoje vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus, nėra teisinga nei teisės požiūriu, nei atitinka užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje siekiančių suinteresuotų asmenų lūkesčius.

Labai svarbu užtikrinti, kad užsienio teismo sprendimas būtų įvykdytas taip, kad jo teisiniai padariniai kitoje valstybėje būtų identiški sukeliamiems sprendimo priėmimo valstybėje. Dėl to vyraujančia Europos Sąjungos užsienio teismo sprendimo galių išplitimo teorija užsienio teismų praktikoje yra vadovaujamasi dažniau nei teismo sprendimų prilyginimo teorija, kuria šiuo metu remiasi Lietuva. Užsienio teismo sprendimų pripažinimas yra tarsi vienos valstybės teismo sprendimo legalizavimas (įteisinimas) kitoje valstybėje. Aiški užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sąvoka jokiuose teisės aktuose neapibrėžiama, todėl aktyvesnių veiksmų formuojant Lietuvos teisinių institucijų (teismų, antstolių) praktiką, vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus, vadovaujantis ne prilyginimo, o galių išplitimo teorija, turėtų imtis Lietuvos teismai, formuojantys praktiką bylose dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo. Kitas būdas ateityje pereiti prie Europos Sąjungos valstybių narių pasirinkto užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo modelio, t.y. remiantis užsienio valstybės teismo sprendimo galių išplitimo teorija, yra šios taisyklės aiškus įtvirtinimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

Kita su teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu glaudžiai susijusi ir dažnai teisinėje literatūroje, ypatingai kalbant apie teismų sprendimų pripažinimą Europos Sąjungos erdvėje, vartojamas terminas yra *exequatur*. Kaip ir užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo sąvokos, taip ir *exequatur* sąvokos vieningo apibrėžimo nepateikia nei teisės doktrina, nei teisės aktai.

Ši sąvoka kildinama iš Prancūzijos teisės instituto *pareatis* (paritetas), kurio pagalba iki 1789 m. revoliucijos vienos provincijos parlamentas leisdavo vykdyti savo teritorijoje kitoje provincijoje priimtą sprendimą. Ilgainiui šis institutas buvo perkeltas į tarptautinių santykių sritį ir pavadintas *exequatur*. [101]

Analizuojant sąvokos *exequatur* vartojimą tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktuose, jos fragmentišką analizę teisės doktrinoje, Litvinskij D.V. pateikia tokį šios sąvokos apibrėžimą: *exequatur* procedūra – tai proceso šalies, kurios atžvilgiu priimtas užsienio valstybės teismo sprendimas, pareiškimo pagrindu priimamas specialus teismo sprendimas leisti arba neleisti vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą, kurį priimant patikrinamos specialios užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo sąlygos bei nepripažinimo pagrindai.[102] Kitaip tariant, *exequatur* yra procedūra, susidedanti iš užsienio teismo sprendimo pripažinimo

[101] Plačiau apie sąvokos *exequatur* kilmę bei formavimąsi žr. Литвинский Д. В. Nurodytas darbas. P. 49–61.
[102] Ten pat. P. 277–278.

procedūros ir leidimo jį vykdyti procedūros ir yra būtina sąlyga šio teismo sprendimo įvykdymui užsienio valstybėje, t. y. leidimas vykdyti (arba paskelbimas vykdytinu) prieš tai pripažinus užsienio valstybės teismo sprendimą. Tuo tarpu Lietuvos civilinio proceso teisės teorijoje[103] *exequatur* sąvoka nepagrįstai susiaurinama tik iki specialaus leidimo vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą išdavimo. Pastebėtina, jog pripažinimo ir leidimo sprendimą vykdyti arba *exequatur* procedūros, paprastai, vyksta kartu, todėl nėra būtina, pirmiausia vien pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą, o tik po to kreiptis dėl leidimo jį vykdyti išdavimo. Tačiau negali būti leista vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą, t. y. negali būti išduota *exequatur'a*, jei jis nėra pripažįstamas.

Pavyzdžiui, Ispanijos teisėje užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas juos vykdyti apskritai neskiriami, kadangi teismų praktika ir mokslas yra vieningos nuomonės, jog pripažinimas yra atskira ir logiška esminė paskelbimo teismo sprendimo vykdytinu prielaida.[104]

Pripažinimo bei *exequatur'os* išdavimo institutas kaip ir visa teisė – evoliucionuoja. Šiame procese valstybėms žinomos dvi galimybės: „užsienio valstybės teismo sprendimo patikrinimas teisėtumo požiūriu, t. y. iš esmės, – tai peržiūros sistema; kitu atveju teisėjo vaidmuo apsiriboja tik užsienio valstybės teismo sprendimo teisėtumo patikrinimu – tai kontrolės sistema.“[105] Užsienio teismų sprendimų pripažinimo klausimo sprendimas praktikoje evoliucijos procese perėjo nuo pirmos nurodytos sistemos prie antrosios, o kaip matyti dabar, atsiranda ir trečia forma, t. y. sprendimų vykdymo užsienio valstybėse galimybė be *exequatur* procedūros. Tai rodo tolesnį pripažinimo instituto evoliucionavimą.

Užsienio teismų sprendimų pripažinimas nėra vien teoriniame lygmenyje analizuojama teisės kategorija ar savitikslis dalykas, t. y. paprastai dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo nesikreipiama, neturint konkrečių tikslų jį įgyvendinti. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutas turi svarbią praktinę reikšmę jų vykdymui.

Ilgą laiką vieningai buvo sutariama, jog „nė viena valstybė neleidžia betarpiško užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo priverstine tvarka be kokio nors kompetentingo tos valstybės, kurios teritorijoje sprendimas turi būti vykdomas, akto įsikišimo“[106].

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto susiformavimas bei vystymasis, siekiant jį supaprastinti, reikšmingas ne tik ginčo šalims, siekiančioms teismo sprendimo vykdymo užsienio valstybėse bei savo teisių atkūrimo, bet ir valstybėms bei jų teismams, nes taupo laiką ir

[103] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 620.
[104] Naudi A. A. Die Umsetzung des Europäischen Zivilprozessrechts in Spanien. – Hamburg: Kovač, 2005. S. 124–125.
[105] Иссад М. Международное частное право. – Москва: Прогресс, 1989. С. 261.
[106] Wolf M. Private International Law. Международное частное право. – Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1948. С. 298.

lėšas, kurių reikėtų, jeigu tektų pakartotinai spręsti tą patį ginčą keliose valstybėse. Be to, užsienio teismų sprendimų pripažinimas atima iš skolininko galimybę išvengti įsipareigojimų vykdymo, jeigu jis po jam nepalankaus teismo sprendimo su visu savo turtu persikeltų į užsienio valstybę, nes kreditoriui suteikiama galimybė kreiptis dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo į tos valstybės teismą, kurioje yra skolininko turtas.

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutas vietoj ginčo nagrinėjimo iš naujo kitoje valstybėje turi teigiamą įtaką ir teisėjų darbo krūviui, nes patikrinti, ar yra visos pripažinimo sąlygos ir ar nėra užsienio valstybės teismo nepripažinimo pagrindų, numatytų tarptautinėje sutartyje ar pripažįstančios valstybės nacionalinės teisės aktuose, yra žymiai lengviau nei nagrinėti visą teisinį ginčą iš naujo. Teigiama nagrinėjamo instituto savybė yra ir ta, kad pripažįstant kitos valstybės teismo priimtus sprendimus išvengiama atvejų, kai skirtingi teismai dėl to paties ginčo priima nesuderinamus, vienas kitam prieštaraujančius sprendimus, be to, užsienio teismų sprendimų pripažinimas panaikina galimybę susiformuoti nepriklausomoms nuo teismų sprendimų zonoms, kurios gali atsirasti, jeigu valstybė nepripažįsta užsienio teismo sprendimo ir tuo pačiu neleidžia to ginčo nagrinėti savo teisme[107].

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto susiformavimas turi nemažą įtaką ir tarptautiniam bendradarbiavimui prekybos srityje, tarptautinės prekybos vystymuisi, nes, galima sakyti, suteikia komercinės apyvartos dalyviams didesnes garantijas, kad kontrahentai bus priversti vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Valstybės, priklausančios nuo eksporto, savaime suprantama, yra labiau suinteresuotos tarptautiniu teismų sprendimų pripažinimu bei vykdymu nei valstybės, skiriančios daugiau dėmesio vidaus komerciniams santykiams. Tačiau tarptautiniam bendradarbiavimui stiprėjant, užsienio teismų sprendimų pripažinimas įgyja vis didesnę reikšmę bei mastą. Nesant galimybės pripažinti teismų sprendimus užsienio valstybėse bei tokiu būdu priversti užsienio kontrahentus vykdyti sutartinius įsipareigojimus, netiesiogiai žalą patirtų netgi vartotojai, kadangi tarptautinės prekybos subjektai tokiu atveju teismų sprendimų nevykdymo riziką siektų įtraukti į prekybos kaštus, o tokiu būdu kiltų vartojimo produktų iš tarptautinės prekybos kainos.

Taigi, prieš pereinant prie užsienio teismų sprendimų pripažinimo dalyko analizės, apibendrintai užsienio teismų sprendimų pripažinimą galima apibrėžti kaip procesą, kurio metu užsienio valstybės teismo sprendimui pripažįstančioje valstybėje suteikiama nustatytos apimties teisinė galia, ir tai yra būtina sąlyga užsienio valstybės teismo sprendimo vykdymui. Užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūros kartu vadinamos *exequatur* procedūra.

[107] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 386.

Nagrinėjamo užsienio teismų sprendimų pripažinimo dalyku yra užsienio valstybės teismo priimtas teismo sprendimas, kurį siekiama pripažinti ir įvykdyti. Tačiau ne kiekvienas teismo sprendimas gali būti pripažintas. Tam tikri reikalavimai visų pirma keliami pačiam prašomam pripažinti teismo sprendimui kaip teisingumo aktui. Prašomas pripažinti teismo sprendimas visų pirma turi atitikti tam tikras procesines sąlygas, kad galėtų būti paduotas pareiškimas dėl tokio sprendimo pripažinimo ir jis galėtų būti pripažinimo objektu.

Kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą, pažymėtina, kad terminas „teismo sprendimas“ turi būti suprantamas plačiąja prasme ir apima tiek nutartis, tiek nutarimus, tiek ir teismo įsakymus, tiek ir bet kurį kitą teismo procesinį dokumentą, jei tik juo teisinis ginčas yra išsprendžiamas iš esmės ir civilinė byla užbaigiama.

Tarptautinio civilinio proceso teisės literatūroje visuotinai pripažįstama, jog „pripažinti gali būti tik tie užsienio valstybių teismų sprendimai, kuriais iš esmės išsprendžiamas ginčas. Teisinis ginčas turi būti išspręstas proceso, atitinkančio tam tikrą teisinę formą, kuriame abi šalys turi galimybę pasisakyti prieš teismą, metu [...].“[108] Tačiau R. Geimer nuomone, toks pripažintino teismo sprendimo apibrėžimas yra per siauras. Jis nurodo, jog pripažįstami taip pat gali būti: sprendimai, kuriais ieškinys atmestas; sprendimai, priimti sumarinio proceso tvarka arba procese, kuriame įrodymai nebuvo tiriami; sprendimai už akių bei sprendimai, priimti, kai atsakovas neginčija ieškinio; sąlyginiai sprendimai (jei jie yra įsiteisėję).[109]

Kai kurių autorių nuomone, užsienio teismų sprendimų pripažinimo dalyku yra ne pats teismo sprendimas, bet tik tam tikri atskiri teismo sprendimo sukeliami padariniai, t. y. jo materialinė teisinė galia – svarbiausias teismo sprendimo veikimo elementas, galimybė įvykdyti teismo sprendimą priverstine tvarka. Būtent tai yra kreditoriui reikšmingiausias teismo sprendimo veikimo elementas, ir teismo sprendimo *ergo omnes* (visiems) veikimas. Tuo tarpu faktinis teismo sprendimo veikimas nėra procesinio užsienio teismų sprendimų pripažinimo dalyku.[110] Tačiau autorės nuomone, yra pripažįstamas pats teismo sprendimas, o pripažinus jį pripažinusioje valstybėje toks teismo sprendimas sukelia tam tikrus teisinius padarinius. Tuo tarpu pripažinto teismo sprendimo sukeliamų teisinių padarinių apimtis priklauso nuo pripažįstančios valstybės taikomos užsienio teismų sprendimų pripažinimo teorijos.

Jau iš pačios vartojamos sąvokos, t.y. „užsienio teismų sprendimų pripažinimas“, seka, jog paprastai yra nagrinėjamas tik teismų sprendimų pripažinimas, neapimant administracinių ar kitų institucijų sprendimų (pvz. Danijoje sprendimus dėl išlaikymo kompetentingos priimti administracinės institucijos, tačiau tokie sprendimai nėra pripažinimo instituto dalyku ir negali

[108] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 396.
[109] Plačiau žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 890–891.
[110] Plačiau žr. Шак Х. Nurodytas darbas. P. 381–385.

būti pripažinti bei vykdomi užsienio valstybėse). Lygiai taip pat pripažinimo objektu negali būti notariniai dokumentai, kurie pagal nacionalinę teisę ir turi vykdomojo dokumento galią (išskyrus Europos Sąjungos teisėje numatytas išimtis), arba patys vykdomieji dokumentai. „Nacionaliniai teismų sprendimų vykdymo subjektai (antstoliai, teismai, turintys kompetenciją vykdyti sprendimus) paklūsta tik tiems nurodymams dėl jų veiksmų, kuriuos duoda nacionaliniai teismai; užsienio teismų patvarkymai jiems nėra privalomi.“[111]

Kita būtina ir visuotinai teisinėje literatūroje pripažįstama sąlyga, keliama pripažintinam užsienio valstybės teismo sprendimui – teismo sprendimo įsiteisėjimas pagal tos valstybės, kurioje jis buvo priimtas, teisę. „Toks reikalavimas visiškai natūralus, kadangi garantuoja būtiną minimalią tikimybę, jog sprendimas yra vykdytinas taip pat ir jį priėmusioje valstybėje ir ateityje nebebus pakeistas.“[112] Todėl nėra pripažintini laikinai vykdytini teismų sprendimai, kaip, beje, ir sąlyginiai sprendimai[113]. Pavyzdžiui, pagal Anglijos teisę tam, kad užsienio teismo sprendimas būtų pripažintas ir leista jį vykdyti priverstine tvarka, reikalaujama, kad tai būtų galutinis sprendimas dėl ginčo (civilinio arba komercinio) dalyko, priimtas teismo, turinčio atitinkamą jurisdikciją. Tačiau tuo pačiu pagal Anglijos teisę reikalavimas, kad pripažįstamas sprendimas būtų galutinis, nereiškia, kad jis būtų „*sententia quae nullo remedio attemptari potest*“ – t. y. sprendimas, kurio nebebūtų galima siekti ištaisyti jokiomis priemonėmis.“[114] Iš tiesų, ilgą laiką kaip būtina pripažintino užsienio valstybės teismo sprendimo savybė visuotinai buvo pripažįstama tai, kad šio sprendimo nebebūtų galima apskųsti, t. y. kad byla, kurioje priimtas prašomas pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimas, būtų visiškai užbaigta, tačiau pastaruoju metu pastebima šio reikalavimo, t.y. kad prašomas pripažinti teismo sprendimas nebebūtų skundžiamas, atsisakymo tendencija.

Kalbant apie sprendimų įsiteisėjimą bei apie jų galutinumą, nagrinėjant konkretų ginčą, kaip būtinas savybes, kad teismo sprendimas būtų vertintinas iš esmės pripažintinu, būtina paminėti ir teismų sprendimus (nutartis) dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Vadovaujantis teisės doktrinoje formuluojamais teismų sprendimų pripažinimo principais bei pripažintiniems teismų sprendimams taikytinais reikalavimais, darytina išvada, jog šios kategorijos sprendimai negali būti pripažinimo objektu. Vieningos pozicijos šiuo klausimu neturi netgi tos pačios valstybės (pvz., Vokietijos) tarptautinio civilinio proceso teisės mokslininkai. H. Schack teigia, jog teismų sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo negali būti pripažinimo objektu, tuo tarpu R. Geimer nuomone, Vokietijoje išimtinais atvejais gali būti pripažintas užsienio valstybės teismo procesinis sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių

[111] Ten pat. P. 453.
[112] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 281.
[113] Plačiau žr. Шак Х. Nurodytas darbas. P. 401.
[114] Plačiau žr. Wolf M. Nurodytas darbas. P. 289–291.

taikymo, jei jis *de facto* yra tinkamas galutinai išspręsti (sureguliuoti) ginčo dalyką ir atitinka atitinkamą procesinį veikimą.[115]

Europos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, jog pripažinti gali būti tik tie sprendimai, kurie buvo priimti iš esmės rungimosi proceso metu. Laikinosios apsaugos priemonės nepriskirtinos pastarųjų kategorijai, jei jas buvo nuspręsta taikyti, neišklausius skolininko, arba jei jos turi būti įvykdytos iki skolininko informavimo apie jų taikymą.[116] Tačiau tarptautinės sutartys ar valstybių nacionalinė teisė gali numatyti galimybę pripažinti ir užsienio valstybių teismų sprendimus (nutartis) dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Tačiau net ir esant galimybei pripažinti užsienio valstybėje nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo toje valstybėje esančio atsakovo turto atžvilgiu, kreditorius (arba ieškovas civilinėje byloje) susiduria su dviprasmiška situacija: vykstant nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo procesui, skolininkas apie jį bus informuotas ir turės galimybę paslėpti turtą, kurio atžvilgiu siekiama taikyti laikinąsias apsaugos priemones, t. y. nelieka netikėtumo efekto, kuris paprastai būdingas laikinųjų apsaugos priemonių taikymui. Todėl net ir esant galimybei pripažinti bylą iš esmės nagrinėjančio teismo procesinį sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo kitoje valstybėje, kurioje atsakovas turi turto ar sąskaitą banke, ieškovui tikslinga svarstyti galimybę kreiptis su pareiškimu dėl laikinųjų apsaugos priemonių paskyrimo pagal nacionalinę tos valstybės, kurioje yra atsakovo turtas, teisę. Tokią galimybę numato ir kai kurios tarptautinės sutartys, ir Europos Sąjungos Tarybos reglamentai (pvz., 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentu dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001 (toliau tekste – Briuselio I reglamentas, Tarybos Reglamentas(EB) Nr. 44/2001) (32 straipsnis). Europos Sąjungos erdvėje laikinųjų apsaugos priemonių kitoje valstybėje narėje nei nagrinėjama pagrindinė byla arba nei kurioje priimtas teismo sprendimas taikyme einama dar toliau – Europos Komisija parengė Žaliąją knygą dėl „Teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungoje veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas“[117].

Be to, R. Geimer nuomone, pripažintinas yra ir teismo sprendimas dėl teismo išlaidų paskirstymo šalims ir dėl tokio sprendimo taip pat gali būti išduota *exequatur'a*.[118]

Kaip dar vieną būtiną siekiamo pripažinti teismo sprendimo savybę galima įvardinti tai, kad sprendimas būtų priimtas asmens, esančio tos valstybės, kurios teismas priėmė siekiamą pripažinti sprendimą, jurisdikcijoje. Šios sąlygos nepaisymas apskritai prieštarautų bendriesiems

---

[115] Plačiau apie sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimą Vokietijoje žr., pvz., Шак Х. Nurodytas darbas. P. 402–403; Geimer R. Nurodytas darbas. P. 891.
[116] Europos Teisingumo Teismo byla *Denilauler v Couchet Freres*, EuGHE 1980, 1553 Rn 17.
[117] http://eur–lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0618:FIN:LT:DOC
[118] Plačiau žr. Geimer R. Nurodytas darbas. P. 891.

tarptautinės viešosios teisės principams. Jei sprendimas priimtas pažeidžiant šią sąlygą, nepaisant to, kad „pagal pirmosios valstybės teisę sprendimas turi galioti, antroji valstybė neturi teisės jo pripažinti, siekiant išvengti prieštaravimo tarptautinei teisei [...]. Pripažįstanti valstybė nėra susaistyta faktiniais ir procesiniais apribojimais dėl atsakovo imuniteto, priimtais pirmojo teismo.“[119]

Sprendžiant klausimą, ar byla, kurioje priimtą sprendimą prašoma pripažinti, yra civilinė, neturi reikšmės teismo, nagrinėjusio bylą, pavadinimas ar specializacija. „Darbo bylos lieka civilinėmis net jei jas nagrinėja specializuoti darbo ginčų teismai. Ir atvirkščiai – civilinės procesinės bylos, perduotos administracinių teismų kompetencijai, sprendžiant su jomis susijusius tarptautinio civilinio proceso teisės klausimus lieka civilinės (privatinės) teisės reguliavimo dalyku.“[120]

Ar prašomas pripažinti sprendimas buvo priimtas civilinėje byloje dažniausiai sprendžiama pagal pripažįstančios valstybės *lex fori* teisę. Teisinėje literatūroje pripažįstama, kad „jei ginčo priskirtinumo civilinių bylų kategorijai [...] kriterijai nenumatyti atitinkamoje tarptautinėje sutartyje, tai šis klausimas turi būti sprendžiamas atitinkamai pagal nacionalinę teisę, o ne pagal sprendimą priėmusios valstybės teisę.“[121] Dažniausiai tarptautinės teisės aktai įtvirtina tik bendro pobūdžio taisyklę, jog „susitariančios Šalys tarpusavyje pripažįsta teismų sprendimus, priimtus civilinėse bylose“ (pvz., Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose[122] 51 straipsnio 1 dalis), o tuo tarpu „civilinės bylos“ sąvoką paliekama apibrėžti valstybės teisei.

Kitaip yra, jei tarptautinis dokumentas numato galimybę susitariančioms šalims tarpusavyje pripažinti sprendimus tam tikros apibrėžtos kategorijos bylose, kaip pvz., 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis pripažinimo ir vykdymo. Tokiu atveju Konvencija gali būti taikoma ne tik teismo, bet ir administravimo institucijų sprendimų, priimtų dėl išlaikymo pareigos, atsirandančios iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar svainystės, įskaitant išlaikymo pareigą nesantuokiniam vaikui (Konvencijos 1 str.).

Aiškios civilinės ir/ar komercinės bylos[123] apibrėžimo nepateikia ir Europos Sąjungos teisės aktai. Jų straipsniuose, nustatančiuose reglamentų taikymo sritį, taip pateikiamos bendro pobūdžio nuostatos, jog reglamentai taikomi civilinėse (ir/ar komercinėse) bylose ir tik

[119] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 404.
[120] Ten pat. P. 400.
[121] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 278.
[122] Žin., 2005, Nr. 7–189.
[123] Pastebėtina, jog Lietuvos civilinės ir civilinio proceso teisės prasme teismų sprendimų skirstymas į priimtus civilinėse ir/ar komercinėse bylose neturi teisinės reikšmės, todėl kad tiek civilinės bylos, tiek komercinės bylos patenka į LR CK ir LR CPK reguliavimo dalyką, todėl bet kuriuo atveju toks sprendimas bus vertinamas kaip sprendimas, priimtas civilinėje byloje.

išskiriamos tam tikros kategorijos bylų, kurioms reglamentai netaikomi (pvz., minėto Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 2 dalis), arba pabrėžiamos tam tikros kategorijos bylų, kurioms reglamentai tikrai turi būti taikomi (pvz., 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003[124] (toliau tekste – Briuselio IIa (arba II*bis*) reglamentas, Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003) 1 straipsnio 1–2 dalys).

LR CPK 1 straipsnyje civilinė byla apibrėžiama kaip byla, kylanti iš civilinių, darbo, šeimos, intelektinės nuosavybės, bankroto, restruktūrizavimo ir kitų privatinių teisinių santykių. Taigi, kriterijus bylos priskyrimui civilinių bylų kategorijai, yra teisiniai santykiai, iš kurių kilo ginčas, t. y. privatinis jų pobūdis.

Kalbant apie pripažintinus užsienio valstybių teismų spendimus, būtina pabrėžti, jog dažniausiai (nors nebūtinai) jie yra priimami taip vadinamose bylose su užsienio elementu (angl. *cross border cases*, vok. *Grenzüberstreitende Sachen*). Todėl svarbu išsiaiškinti ir tokios bylos sąvoką. Teisinėje literatūroje dažnai netgi galima sutikti bendriniu tokių bylų apibūdinimu tampančią anglų kalbos sąvoką *„cross border cases“*.

Bylomis su užsienio elementu laikytinos tie bylos, kurioms būdingas vadinamasis tarptautinis, arba užsienio, elementas, t.y. kai teisinis santykis ar teisinis ginčas įgyja vienokių ar kitokių sąsajų ne su vienos, bet su dviejų ar net keleto valstybių teisės sistemomis.

Civiline byla su užsienio elementu laikytini atvejai, kai yra bent viena iš šių sąlygų:

1) ginčo šalis gyvena arba yra užsienyje;
2) ginčo objektas yra užsienyje;
3) pranešimai, šaukimai turi būti įteikti užsienyje gyvenantiems asmenims;
4) įrodymai civilinėje byloje yra užsienyje;
5) civilinėje byloje yra būtina informacija apie užsienio teisę;
6) byloje priimtą sprendimą būtina vykdyti užsienyje.

Tiesa, nei Lietuvos Respublikos, nei tarptautinės teisės, nei Europos Sąjungos teisės aktai bylos su užsienio elementu sąvokos nepateikia. Pirmas toks bandymas yra tik 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvoje 2003/8/EB, numatančioje teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles[125] (2 straipsnis). Šioje direktyvoje tarptautiniu ginču laikomas toks ginčas, kai šios direktyvos kontekste teisinės pagalbos prašanti šalis turi nuolatinę gyvenamąją vietą arba vietą, kurioje paprastai gyvena ne toje valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas ar kurioje turi

[124] OL L 338, 2003 12 23, specialusis leidimas lietuvių kalba skyrius 19 tomas 06 p. 243 – 271.
[125] OL L 26, 2003 1 31, p. 90.

būti vykdomas sprendimas. Nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma laikantis minėto Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 59 straipsnio. Esminis momentas nustatant, ar yra tarptautinis ginčas pagal šią direktyvą, yra pareiškimo pateikimo laikas.

Tačiau gali būti ir tokie atvejai, kai nagrinėjant bylą iš esmės ji buvo grynai nacionalinio pobūdžio, t. y. tiek ginčo šalys, tiek ginčo objektas bylos nagrinėjimo metu buvo tos pačios valstybės teritorijoje, tačiau situacija pasikeitė (pvz., skolininkas išvyko dirbti į užsienio valstybę ar įsigijo turto užsienio valstybėje ir pan.) jau teismo sprendimui įsiteisėjus ar netgi vykdymo proceso metu. Tokiu atveju civilinė byla užsienio elementą įgyja tik kreipusis dėl tokio grynai nacionalinio teismo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje, tačiau pažymėtina, jog bet kuriuo atveju kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą neišvengiamas sąvokos „byla su užsienio elementu“ vartojimas.

Praktikoje gali kilti klausimas, ar pats teismo sprendimas dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo gali būti pripažinimo objektu. Teisės doktrinoje ir praktikoje laikomasi nuomonės, jog sprendimai, kuriais pripažįstamas ir leidžiamas vykdyti kitos valstybės teismo sprendimas, t. y. sprendimas dėl *exequatur* išdavimo, negali būti paskelbtas vykdytinu trečiojoje valstybėje. Kitaip tariant tokios galimybės pripažinimas reikštų dvigubos *exequatur* leidimą. Tačiau *„exequatur sur exequatur ne vaut* (exequatur‘os exequtur‘a neturi vertės). Dvigubos *exequatur* draudimo priežastis ta, jog kiekviena valstybė savarankiškai, o ne pagal kitos valstybės nurodymus, sprendžia, kokius užsienio valstybių teismų sprendimus pripažinti [...].“[126]

Sprendžiant užsienio teismo sprendimo leidimo vykdyti klausimą, reikia pastebėti, kad „pripažinimo pripažinimas“, kai pripažįstančiojoje valstybėje prašoma pripažinti trečiosios valstybės sprendimą, kuriuo pripažintas užsienio teismo priimtas byloje iš esmės sprendimas, (dviguba egzekvatūra) yra nebegalimas. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad teismo sprendimo sukeliami teisiniai padariniai pagal trečiosios valstybės teisę neturi jokios reikšmės pripažįstančiai valstybei. Pripažįstančios valstybės teismas nėra įpareigotas atsižvelgti į trečiosios valstybės sprendimą dėl pripažinimo, jo taikomus pripažinimo pagrindus.[127] Trečiosios valstybės teismo sprendimas neturi reikšmės net tada, kai pagal pripažinimo valstybės tarptautinės privatinės teisės normas ginčas turėtų būti sprendžiamas pagal trečiosios valstybės teisę. Priešingu atveju, pripažįstančios valstybės užsienio teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąlygos būtų nepaisomos ir nebetaikomos, o tai jau sukeltų abejonių dėl tokių sąlygų nustatymo prasmės apskritai.

Be to, jau vien todėl, kad sprendimu dėl *exequatur* leidžiama vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą konkrečios valstybės teritorijoje, jam trūksta sprendimo, kuris galėtų būti

[126] Шак Х. Nurodytas darbas. P. 454.
[127] Geimer R. Anerkennung ausländischer Entscheidungen in Deutschland. – München, 1995. S. 86–87.

pripažinimo objektu, savybės, t. y. tokiu atveju trečiojoje valstybėje, pvz. Lietuvoje, būtų pripažįstamas kitos valstybės, pvz. Vokietijos, teismo sprendimas, kuriuo leidžiama vykdyti tos valstybės, t. y. Vokietijos, teritorijoje pvz. Prancūzijos teismo sprendimą. Tokiu atveju Lietuvos apeliacinio teismo nutarties rezoliucinė dalis turėtų būti formuluojama taip: „pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje Vokietijos X teismo sprendimą, kuriuo pripažintas ir leistas vykdyti Vokietijos teritorijoje Prancūzijos X teismo sprendimas“. Tokia teismo nutartis neturėtų jokios teisinės prasmės, todėl suinteresuotas asmuo į trečios, ketvirtos ar bet kurios kitos valstybės teismą turi kreiptis dėl pirminio sprendimo civilinėje byloje pripažinimo ir leidimo jį vykdyti.

Taip pat pastebėtina, jog abejotina galimybė, kad užsienio valstybėje būtų pripažintas teismo sprendimas su sutrumpintai surašytais motyvais ar pan., nors taip surašyti teismo sprendimą ir leistų nacionalinė teisė. Nors teismų sprendimų pripažinimą reglamentuojantys nacionalinės, tarptautinės ar Europos Sąjungos teisės aktai nekelia specialių reikalavimų prašomo pripažinti teismo sprendimo formai ar turiniui, tačiau manytina, kad šalis, siekianti teismo sprendimo pripažinimo ir jo *exequatur‘os* užsienio valstybėje, turėtų pateikti pilnai surašytą teismo sprendimą, kadangi priešingu atveju pripažįstančiam teismui būtų sunku patikrinti nepripažinimo pagrindų nebuvimą ir tokiu atveju būtų tikimybė, kad sprendimas gali būti nepripažintas remiantis *ordre public* išlyga.[128]

Šioje darbo dalyje aptarti reikalavimai užsienio valstybėse pripažintiniems teismų sprendimams netiesiogiai sukuria atskirą užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindų grupę, t. y. dėl paties teismo sprendimo kaip teisingumo akto formos ir/ar turinio reikalavimų. Pastarasis teisės doktrinoje suformuotas užsienio valstybėje pripažintino teismo sprendimo kriterijus, t.y. teismo sprendimo motyvų reikalavimas, yra abejotinas. Tokio kriterijaus laikymasis reiškia, jog tų valstybių, kuriose pvz. teismų sprendimų motyvai surašomi tik tada, kai toks teismo sprendimas yra apskundžiamas, teismų sprendimai negali būti pripažinimo ir vykdymo užsienio valstybėse objektu apskritai. Remiantis šiuo aiškinimu, taip pat Lietuvos teismų sprendimai, priimti už akių, negalėtų būti pripažinti ir vykdomi užsienio valstybėse.

Taigi apibendrinant galima padaryti išvadą, kad pripažinimo dalyku yra pats pripažįstamas užsienio valstybės teismo sprendimas, atitinkantis pripažintiniems sprendimams būtinas sąlygas. Pripažinus užsienio valstybės teismo sprendimą, pripažinusioje valstybėje tuo pačiu pripažįstami ir jo sukeliami teisiniai padariniai. Pripažinto teismo sprendimo sukeliamų teisinių padarinių apimtis priklauso nuo pripažįstančios valstybės taikomos užsienio teismų sprendimų pripažinimo teorijos.

[128] Tokios nuomonės laikosi ir, pvz., Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005. S. 826.

1.3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemos

Užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo sąlygas ir tvarką savarankiškai nustato valstybė, kurioje sprendimas turi būti vykdomas, tuo pačiu nesikišdama į užsienio valstybės teisminę valdžią. Paprastai tarptautinės sutartys numato teismų sprendimų savitarpio pripažinimą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad valstybės taiko skirtingus užsienio teismų sprendimų pripažinimo modelius bei remiasi skirtingais teisės šaltiniais, nustato nevienodas užsienio teismų sprendimų pripažinimo sąlygas, taiko skirtingas jų pripažinimo procedūras, pasaulyje yra susiformavę ir žinomi keli skirtingi užsienio teismų sprendimų pripažinimo, siekiant juos įvykdyti, modeliai. Priklausomai nuo teismų sprendimų savitarpio pripažinimo teisinio reglamentavimo tarp sprendimą priėmusios valstybės ir valstybės, kurioje siekiama jį įvykdyti, yra galimi keli skirtingi užsienio teismų sprendimų pripažinimo modeliai.

Skirtingos valstybės užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo klausimus savo nacionalinėje teisėje sprendžia nevienodai, tačiau kaip nurodo V. Mikelėnas, iš esmės pasaulinėje praktikoje susiklosčiusios trys užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sistemos. Vienose šalyse (Danijoje, Olandijoje) užsienio sprendimai pripažįstami tik esant tarp valstybių tarptautinei sutarčiai dėl sprendimų pripažinimo ir vykdymo arba numačius abipusiškumo pagrindą (ang. *reciprocity*). Kitose valstybėse (Prancūzijoje, Belgijoje) užsienio teismų spendimai pripažįstami ir vykdomi tik patikrinti iš esmės. Trečiose (Italijoje, Vokietijoje) – tikrinamas formalus užsienio teismo sprendimo teisėtumo aspektas.[129]

„Bene liberaliausia Europoje užsienio teismų sprendimų pripažinimo tvarka yra Italijoje, kur jurisdikcijos taisyklių pažeidimas nėra pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą, išskyrus valstybės – ne Europos Sąjungos narės – teismo sprendimą [...]. Italijoje taip pat nereikalaujama abipusiškumo (kaip kad yra Austrijoje ir Vokietijoje), taip pat kad sprendimą priėmęs užsienio valstybės teismas būtų teisingai taikęs tarptautinės privatinės teisės normas (kaip kad yra Prancūzijoje) ir būtų peržiūrėta sprendimo, priimto už akių, esmė (kaip kad yra Belgijoje). Sprendimai Italijoje pripažįstami automatiškai, t. y. be specialaus proceso, išskyrus du atvejus: pirma, kai šalis siekia jį įvykdyti Italijoje; antra, kai skolininkas ginčija pripažinimą. Šiais dviem atvejais suinteresuota šalis turi kreiptis į apeliacinį teismą su pareiškimu pripažinti.“[130]

D. V. Litvinskij sąlyginai išskiria taip vadinamąsias „uždaras“ ir „atviras“ užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo sistemas. „Sistemos, kurios užsienio valstybių teismų

[129] Žr. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 331.
[130] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 620.

sprendimų pripažinimą savo valstybių teritorijoje daro priklausomą nuo užsienio valstybių pozicijos, sąlyginai gali būti vadinamos „uždaromis“, ir priešpastatomos „atviroms“ sistemoms, šiame procese besivadovaujančioms išimtinai užsienio sprendimo įvertinimu“.[131] Kitaip tariant, „uždaros“ sistemos reikalauja vienokio ar kitokio abipusiškumo, pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus, užtikrinimo. Toks abipusiškumas gali būti garantuojamas valstybių sudaromų tarptautinių sutarčių pagalba, jose numatant, jog susitariančios valstybės įsipareigoja tarpusavyje pripažinti teismų sprendimus tokiomis pat sąlygomis, arba tiesiog spontaniško abipusiškumo reikalavimas, t. y. valstybė, pripažindama kitos valstybės teismų sprendimus, atsižvelgia į tai, ar ta valstybė pripažįsta jos teismų sprendimus. Tačiau reikia pripažinti, kad tiek vienose, tiek kitose sistemose pastebimas pozicijos švelnėjimas: nuo visiško nepripažinimo pradiniame etape iki pripažinimo tam tikromis sąlygomis.

Pažymėtina, jog iki universalios teisės idėjų atsiradimo[*], santykiai tarp valstybių užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje buvo grindžiami išimtinai abipusiškumo principu.[**] Abipusiškumo pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus savo įstatymuose reikalauja iš esmės dauguma buvusių Sovietinio bloko valstybių (pvz., Kazachstanas, Ukraina, Baltarusija, Moldova ir kt.).[132] Tai leidžia spręsti, jog šios valstybės dar neliberalizavo savo teisės sistemų ir neatsiejo teismų sprendimų tarp valstybių judėjimo kaip būtinos sėkmingos tarptautinės ekonomikos vystymosi sąlygos nuo valstybinės valdžios vykdymo. Tačiau tuo pačiu reikia sutikti, jog net ir abipusiškumo principo taikymas yra tam tikra pažanga užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo srityje šiose valstybėse, lyginant su jose galiojusiais TSRS civilinio proceso įstatymais: TSRS užsienio valstybių teismų sprendimai galėjo būti pripažinti tik tarptautinių sutarčių pagrindu.

D. V. Litvinskij „uždaras“ užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo sistemas, grindžiamas sutartinio ar spontaniško abipusiškumo principo taikymu tarp sprendimą priėmusios ir jį pripažįstančios valstybių, skirsto į:

1. Organizuotą (arba sutartinį) abipusiškumą užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo srityje, papildomai šioje sistemoje dar išskirdamas:

---

[131] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 216.

[*] „Universalios teisės idėją“ reikėtų suprasti kaip teisės vienodinimą, jos harmonizavimą įvairių tarptautinių organizacijų bei valstybių sandraugų, kaip pvz., Europos Sąjunga, rėmuose, o ne kažkokios vieningos teisės visoms valstybėms sukūrimu. Apie tarptautinės privatinės teisės ir tarptautinio civilinio proceso teisės bei jos instituto – užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinio reglamentavimo vienodinimą bei šioje srityje dirbančias organizacijas, kaip Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencija, buvo kalbama ankstesnėse darbo dalyse.

[**] Abipusiškumą galima nagrinėti kaip valstybės elgesio nustatymo kriterijų, ir kaip reikalavimą iš kitų tam tikro elgesio, t. y. kitaip tariant pozityvus ir negatyvus abipusiškumas kaip dvi neatskiriamos formos, kartu apibūdinančios valstybių taikomą abipusiškumo principą apskritai.

[132] Plačiau apie abipusiškumo principą žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 216–220.

a) taip vadinamuosiuose Briuselio reglamentuose[*] įtvirtintą abipusiškumą; ir

b) tarptautinėse sutartyse dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių[**] įtvirtintą abipusiškumą.

2. Neorganizuotą (arba spontanišką) abipusiškumą užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo procese.

Autorė, nemanydama, jog teismų sprendimų pripažinimas yra tarptautinės teisinės pagalbos, teikiamos vienos valstybės kitai, sudedamoji dalis, laikosi nuomonės, jog abipusiškumo principo reikalavimas teismų sprendimų pripažinimo srityje vertintinas neigiamai. Pripažįstant užsienio valstybės teismo sprendimą, teisinė pagalba teikiama ne kitai valstybei, o asmeniui, privatinių teisinių santykių subjektui, kuris neturėtų nukentėti dėl valstybės, kuri priėmė jo atžvilgiu sprendimą, taikomos užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo tvarkos.[133] Lietuva, pripažindama užsienio valstybių teismų sprendimus, abipusiškumo nereikalauja.

„Atviros“ sistemos

Neabejotinai šiandien poveikį užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutui turi daugelis tarpusavyje susijusių veiksnių bei faktorių ir šis institutas kinta. Iš tokių veiksnių paminėtini šie trys:[134]

1) mažėjančios galimybės ignoruoti užsienio valstybės teismo sprendimu išspręstus teisinius ginčus, kuriuose dalyvauja fiziniai ir juridiniai asmenys;

2) būtinybė gerbti užsienio valstybės suverenitetą, pasireiškiantį per tos valstybės teisminės valdžios vykdymą;

3) būtinybė valstybei realizuoti savo suverenitetą, suvokiant jai keliamus uždavinius.

Atsižvelgiant į šiuos faktorius ir bendrą valstybių tarptautinių teisinių santykių liberalizaciją bei visuotinę integraciją, palaipsniui liberalėja taip pat ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei *exequatur'os* išdavimo institutai, visų pirma juos depolitizuojant

---

[*] Teisinėje literatūroje vartojant sąvoką „Briuselio reglamentai“ ar „Briuselio taisyklės“ omenyje turimi Europos Sąjungos Tarybos reglamentai dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, t. y. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001 (dar visuotinai vadinamas „Briuselis I“); 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams, pripažinimo bei vykdymo (EB) Nr. 1347/2000 (dar vadinamas „Briuselis II“) ir jį pakeitęs bei nuo 2005 m. kovo 1 d. pilna apimtimi pradėtas taikyti 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003 (dar vadinamas „Briuselis II a“, o teisinėje literatūroje anglų bei vokiečių kalbomis – „Briuselis II *bis*“).

[**] Kalbant apie tarptautines sutartis omenyje reikėtų turėti ne tik dvišales valstybių sutartis, reglamentuojančias savitarpio teismų sprendimų pripažinimą, bet ir universalias daugiašales konvencijas šioje srityje, kurios yra ne kas kita, o taip pat tarptautinės, tik jau daugiašalės, sutartys.

[133] Tokios nuomonės dėl abipusiškumo principo laikomasi ir Lietuvos teisės doktrinoje. Žr. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 621.

[134] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 406.

(abipusiškumo principo pripažįstant teismų sprendimus atsisakymas). Pagrindinis dėmesys pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus turi būti skiriamas privačiam, o ne viešajam interesui, kadangi prašomais pripažinti užsienio valstybių teismų sprendimais, priimtais civilinėse bylose, yra ginamos būtent privatinės asmenų teisės ir teisėti interesai.

Kalbant apie „atviras“ užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemas, kai valstybės nereikalauja nei sutartinio, nei nesutartinio abipusiškumo, vis tik pažymėtina, jog tam tikri apribojimai net ir liberaliausiose šiuo požiūriu valstybėse (pvz., Italijoje) yra taikomi. Tam, kad užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo procedūroje jis būtų pripažintas ir būtų leista jį vykdyti, t. y. būtų išduota *exequatur'a*, jis turi atitikti tam tikras sąlygas. Jau vien dėl skirtingų teisės sistemų, skirtingų teisės tradicijų bei papročių bei nevienodos teisminės praktikos (tai ypatingai pažymėtina kalbant apie bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų skirtumus bei turint omenyje JAV teismų praktiką), abejotina, ar kuri nors valstybė galėtų besąlygiškai pripažinti bei vykdyti bet kurios kitos valstybės sprendimą. Teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, jog valstybė gali pripažinti tik tokius užsienio valstybės teismo sprendimo teisinius padarinius, kurie žinomi pripažįstančios valstybės teisinei sistemai.

Kaip nurodo Litvinskij D. V., nepaisant to, jog užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisinis reglamentavimas skirtingose valstybėse gali ženkliai skirtis, bendra tendencija tikrinant užsienio teismo sprendimą daugumoje valstybių šiandien apsiriboja dviem momentais: 1) tai, kad užsienio valstybės teismas išnagrinėjo konkrečią bylą neturi būti atsitiktinumas ir tai turi būti atitinkamai pagrįsta; 2) tokio teismo sprendimo padarinių integracija į nacionalinę teisinę tvarką leidžiama tiek, kiek jie suderinami su šios visuomeninės – teisinės sistemos nuostatomis.[135]

Taigi, net ir valstybėje, pripažįstančioje užsienio teismų sprendimų pripažinimo „atvirąją“ sistemą, paprastai yra tikrinama, ar bylą, kurioje priimtą teismo sprendimą siekiama pripažinti ir vykdyti, išsprendė kompetentingas teismas, t. y. ar nebuvo pažeistos tarptautinės jurisdikcijos taisyklės ir ar šis teismo sprendimas neprieštarauja pripažįstančios valstybės viešajai tvarkai, t. y. *ordre public*. Pastarasis užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas yra įtvirtintas praktiškai visose tarptautinėse sutartyse bei konvencijose, Europos Sąjungos teisės aktuose, daugumos valstybių nacionaliniuose teisės aktuose. Būtent šis pagrindas apsaugo valstybes nuo situacijų, kai būtų pripažįstama ir reikėtų vykdyti visiškai su pripažįstančios ir vykdančios valstybės teisine sistema nesuderinamą teismo sprendimą. Būtina pabrėžti tai, jog tuo atveju, kai valstybės nereikalauja abipusiškumo principo, užsienio valstybių teismų sprendimai

[135] Žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 407.

paprastai pripažįstami, jei neprieštarauja valstybės *ordre public* ir juos priėmė kompetentingas teismas.

„Atvirose“ sistemose pripažįstant užsienio valstybės teismo sprendimą dėmesys koncentruojamas į patį teismo sprendimą, į juo išspręstą teisinį ginčą, o ne į tarptautinius teisinius santykius tarp sprendimą priėmusios ir jį pripažįstančios valstybės. Tokiu būdu pripažįstama didesnė teismo sprendimo pripažinimo svarba privatiniams, o ne viešiesiems teisiniams santykiams.

„Uždarų“ ir „atvirų“ užsienio teismų sprendimų pripažinimo sistemų išskyrimas, kaip ir bet kuri klasifikacija, yra sąlyginis. Šis skirstymas grindžiamas vienu kriterijumi, t. y. abipusiškumo principo reikalavimu ar jo atsisakymu. Šis skirstymas, autorės nuomone, yra reikšmingas tuo, jog parodo, kad teismo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje galimybės, modelis bei tvarka priklauso nuo kelių faktorių:

a) pirmiausia, kokioje valstybėje jį siekiama pripažinti ir įvykdyti;

b) antra, koks šio klausimo tarptautinis teisins reglamentavimas tarp teismo sprendimą priėmusios valstybės ir valstybės, kurioje siekiama jo pripažinimo bei vykdymo.

Vokietijos tarptautinio civilinio proceso specialistai paprastai išskiria teismų sprendimų pripažinimą pagal Europos Sąjungos teisę, pagal tarptautines Vokietijos Federacinės Respublikos sutartis, reglamentuojančias teismų sprendimų pripažinimą (ir pirmiausia joms priskiria Briuselio bei Lugano konvencijas bei dvišales Vokietijos sutartis šioje srityje), ir pagal nacionalinę Vokietijos teisę.[136] Yra pripažįstama, jog „užsienio teismų sprendimams civilinėse bylose galios suteikimas pirmoje eilėje nustatomas pagal Europos teisę ir pagal tarptautines sutartis. Nacionalinė teisė taikoma tik tais atvejais, kai to nereglamentuoja Europos arba sutarčių teisė arba kai pastarųjų nuostatos yra mažiau palankios pripažinimui“.[137] Tinkamas atitinkamo teisės akto parinkimas yra labai svarbus.

Analogiška taisyklė taikytina ir kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir leidimą juos vykdyti Lietuvoje.

[136] Žr. Nagel H./Gottwald P. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2002; Schack H. Nurodytas darbas.
[137] Schütze R. A. Nurodytas darbas. P. 158.

1.4. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse modeliai

Kalbant apie Lietuvos teismų sprendimus bei jų galiojimą, pažymėtina, jog Lietuvos teisme priimtas ir jau įsiteisėjęs sprendimas sukelia teisines pasekmes tik Lietuvos Respublikos teritorijoje ir tik joje esantiems proceso dalyviams. LR CPK 18 straipsnis nustato teismų sprendimų galiojimą teritorijoje bei asmenų atžvilgiu: "įsiteisėjęs teismo sprendimas, nutartis, įsakymas ar nutarimas yra privalomi valstybės ar savivaldybių institucijoms, tarnautojams ir pareigūnams, fiziniams ir juridiniams asmenims ir turi būti vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje". Tačiau tais atvejais, kai Lietuvos teisme buvo nagrinėjama byla, kurioje atsakovo gyvenamoji (buveinės) vieta buvo užsienio valstybėje, ir įvykdyti tokio sprendimo Lietuvoje nėra galimybės (pvz., atsakovas gyvena bei dirba užsienio valstybėje, turto Lietuvoje neturi ir pan.), atsiranda būtinybė tokį sprendimą įvykdyti konkrečioje užsienio valstybėje. Tačiau tam, kad konkretus Lietuvos teismo sprendimas būtų pradėtas vykdyti užsienyje, būtina, kad tą sprendimą pripažintų ir leistų vykdyti tos valstybės kompetentingas teismas, t. y. privaloma atlikti tam tikrą procedūrą – proceso veiksmus, kurių pasėkoje Lietuvos teismo sprendimas užsienio valstybėje įgytų naują kokybę, t. y. sukeltų tokius pačius teisinius padarinius kaip ir Lietuvos Respublikoje arba, jei pripažįstančioje valstybėje vadovaujamasi prilyginimo teorija, – kiltų tokie pat teisiniai padariniai kaip ir esant analogiškam pripažįstančios valstybės teismo sprendimui.

Atsižvelgiant į tai, Lietuvos teisme išnagrinėjus tokią bylą ir priėmus joje galutinį sprendimą bei jam įsiteisėjus, procesas iš esmės nesibaigia. Atsiranda proceso, vykusio Lietuvos teisme, tąsa užsienio valstybės kompetentingame teisme tam, kad Lietuvos teismo priimtas sprendimas neliktų nevykdomas.

Priklausomai nuo to, kurioje valstybėje Lietuvos teismo sprendimą būtina vykdyti, galimi keturi skirtingi Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti modeliai. Tai:

1. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas valstybėse, su kuriomis Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis šiose sutartyse nustatyta tvarka bei pagrindais.

2. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas užsienio valstybėse daugiašalių konvencijų pagrindu, o konkrečiai – Lietuvos teismų sprendimai dėl išlaikymo nepilnamečiams vaikams išieškojimo iš užsienyje gyvenančių asmenų, privalančių teikti išlaikymą, gali būti pripažįstami ir leidžiami vykdyti 1973 m. Hagos konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo nustatyta tvarka bei pagrindais.

3. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas ir paskelbimas vykdytinais Europos Sąjungos valstybėse Europos Sąjungos Tarybos reglamentų nustatyta tvarka. Teismų sprendimų, priimtų civilinėse ir komercinėse bylose, pripažinimą ir vykdymą tarp Europos Sąjungos valstybių reglamentuoja 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001. Teismų sprendimų pripažinimą Europos Sąjungos valstybėse tam tikrose kitų kategorijų bylose reglamentuoja specialūs reglamentai. Sprendimai, susiję su santuoka (jos nutraukimu, gyvenimu skyrium (separacija) ir kt.), neturtinėmis tėvų pareigomis, globos ir rūpybos teisėmis ir kt., priimti vienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse pripažįstami ir vykdomi 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, pagrindu. Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai, priimti bankroto bylose, kitose ES valstybėse narėse pripažįstami ir vykdomi 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamento dėl bankroto bylų (EB) Nr. 1346/2000 nustatyta tvarka.

4. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas užsienio valstybėse, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo galimas, remiantis vien pripažįstančios valstybės nacionaline teise ir/ar teismų praktika bei, kai to reikalauja pripažįstančioji valstybė, užtikrinant abipusiškumo principo, pripažįstant teismų sprendimus, taikymą.

Tiek Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą pagal dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis, tiek ir daugiašalių konvencijų pagrindu galima nagrinėti kartu, kadangi abiem atvejais Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo teisiniu pagrindu yra tarptautinė sutartis ir konkrečias Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo sąlygas bei nepripažinimo pagrindus numato būtent ši sutartis. Tačiau turint omenyje galiojančių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, reglamentuojančių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, specifiškumą, autorė vis tik išskiria Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo galimybes pagal Lietuvos Respublikos dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis ir pagal daugiašales konvencijas.

Kaip teigia buvęs Lietuvos Respublikos teisingumo viceministras G. Švedas, pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvos Respublika orientavosi į dvišalių ir trišalių teisinės pagalbos tarptautinių sutarčių sudarymą. Tokios orientacijos pasirinkimas buvo ne atsitiktinis, nes valstybei reikėjo greitai nustatyti teisinio bendradarbiavimo su kitomis, ypač kaimyninėmis, valstybėmis mechanizmą.[138] Šiandien tokios Lietuvos Respublikos sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, taip pat numatančios ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką, galioja su trylika valstybių, tarp kurių trys, t. y. Latvija, Estija ir Lenkija, taip pat, kaip ir Lietuva

[138] Žr. Tarptautiniai dokumentai 3. Teisinis bendradarbiavimas civilinėse ir nepilnamečių bylose. – Vilnius: TIC, 2003. P. 10.

nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapo Europos Sąjungos narėmis ir visų jų atžvilgiu taip pat įsigaliojo Europos Sąjungos teisės aktai.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą, kaip būtiną jų vykdymo prielaidą, kitose dvidešimt keturiose, o nuo 2007 m. sausio 1 d. – dvidešimt šešiose, Europos Sąjungos valstybėse narėse nustato Europos Sąjungos Tarybos reglamentai Briuselis I, Briuselis IIa bei Bankroto Reglamentas.

Be to, Lietuvą santykiuose su dar dvidešimt valstybių[*] teismų sprendimų pripažinimo srityje sieja 1973 m. Hagos Konvencija, kuri Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo nuo 2003 m. spalio 1 d. Tarp šių valstybių yra net šešiolika Europos Sąjungos valstybių narių[**], kuriose Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką taip pat nustato Europos Sąjungos Tarybos reglamentai. 1976 m. spalio 20 d. šią Hagos Konvenciją pasirašė ir Belgija, bet jos neratifikavo, todėl Belgijos atžvilgiu ji neįsigaliojo.

Taigi matome, kad Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą užsienio valstybėse kartais reglamentuoja net trys teisės šaltiniai: Europos Sąjungos teisė, 1973 m. Hagos Konvencija, dvišalė (ar trišalė) Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis. Visi šie teisės aktai yra sudedamoji Lietuvos tarptautinės privatinės teisės dalis.

Susiorientuoti tarp šių konkuruojančių tą patį klausimą reglamentuojančių teisės normų gana keblu.

Į šį klausimą pabandysime atsakyti hipotetiškai modeliuojant praktinę situaciją. Tarkime, siekiama pripažinti ir įvykdyti 2003 m. gruodžio 15 dienos Lietuvos teismo sprendimą dėl išlaikymo išieškojimo iš Estijoje gyvenančio skolininko. Lietuvos teismų sprendimų dėl išlaikymo išieškojimo pripažinimą ir vykdymą Estijoje šiuo metu reglamentuoja Briuselio I reglamentas, 1973 m. Hagos Konvencija ir Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.

Atsižvelgiant į skirtingą užsienio teismų sprendimų pripažinimo reglamentavimą kiekvienu atveju, prieš kreipiantis dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo į konkrečios užsienio valstybės kompetentingą teismą svarbu nustatyti, kokiu teisės aktu turi būti remiamasi, priklausomai nuo Lietuvos teismo sprendimo priėmimo momento bei Lietuvos Respublikos santykių teisinio reglamentavimo su konkrečia valstybe.

Lietuvos Respublikos sutarčių dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių su Latvija bei Estija ir Lenkija nuostatos, reglamentuojančios savitarpio teismų sprendimų pripažinimą, analogiškai kaip ir Vokietijos sutarčių su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, turi

[*] Australija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Jungtinė Karalystė.

[**] Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

reikšmę tik tų sprendimų, kurie nepatenka į reglamentų (EB) Nr. 44/2001, (EB) Nr. 805/2004 taikymo sritį.[139]

Pagal taikymo sritį Briuselio I reglamentas, kaip ir trišalė Lietuvos Respublikos sutartis su Estija ir Latvija bei 1973 m. Hagos Konvencija, taikytinas sprendimų, priimtų civilinėse bylose dėl išlaikymo išieškojimo, pripažinimui ir vykdymui, nors tiesą sakant, tiesiogiai tai ir nėra nurodyta, o seka iš sisteminio šio bei kitų susijusių reglamentų, konkrečiai Briuselio IIa reglamento aiškinimo. Tai, jog Briuselio I reglamentas taikomas ir byloms dėl išlaikymo pareigų, minima jo 5 straipsnio 2 punkte, nustatant teismingumo taisykles. Tiesiogiai nei Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 tekste, nei preambulėje apie tai, jog jo nuostatos taikomos teismų sprendimų, priimtų išlaikymo bylose, pripažinimui ir vykdymui nenurodoma. Tačiau nuorodą į tai galima rasti Briuselio IIa reglamente. Ir nors pastarojo reglamento pavadinimas iš pirmo žvilgsnio gali suklaidinti ir versti manyti, jog būtent jis taikomas teismų sprendimų dėl išlaikymo pareigų pripažinimui ir vykdymui, tačiau jo 1 straipsnio 3 dalies c punkte aiškiai nurodoma, jog „šis reglamentas netaikomas [...] išlaikymo pareigoms". Be to, Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 preambulės 11 punkte nurodoma, jog „išlaikymo pareigos neįeina į šio reglamento taikymo sritį, nes joms jau taikomas Tarybos reglamentas Nr. 44/2001."

Taigi, atsižvelgiant į tai, kad sprendimų dėl išlaikymo pareigų pripažinimas patenka į visų trijų minėtų teisės aktų reguliavimo sritį, konkretus teisinis pagrindas pateiktoje situacijoje turi būti nustatomas pagal siekiamo pripažinti ir įvykdyti Lietuvos teismo sprendimo priėmimo datą bei visų minėtų teisės šaltinių galiojimą laiko atžvilgiu, o taip pat juose nustatytą jų santykį su kitais juos taikančių valstybių teisės aktais bei tarptautiniais įsipareigojimais.

Teisinėje literatūroje iš esmės vieningai sutariama, kad pirmenybė turi būti teikiama Europos Sąjungos teisei. Tačiau vis dėl to tam tikrais atvejais galima rinktis, kuriuo teisės šaltinius remtis, net kai vienas iš jų yra Europos Sąjungos teisės aktas. Pasirinkimo galimybė egzistuoja tarp Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 ir tarptautinių sutarčių (dažniausiai daugiašalių), reglamentuojančių specifinius teisinius santykius, nesant reikalavimo dėl išimtinio taikymo. Briuselio I reglamento 71 straipsnio 2 dalis nagrinėjant pareiškimus dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo leidžia taikyti tiek konvencijos dėl konkrečios bylos, kurioje dalyvauja kilmės valstybė narė ir valstybė narė, į kurią kreipiamasi (pvz., išlaikymo bylose – 1973 m. Hagos Konvencija), tiek šio reglamento nuostatas. Tuo tarpu dvišaliai susitarimai dėl pripažinimo ir vykdymo tarp atskirų Europos Sąjungos valstybių narių iš esmės reikšmę turi sprendimams tik tose teisės srityse, kurioms Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001, remiantis

[139] Apie Vokietijos tarptautinių sutarčių ir Europos Sąjungos teisės aktų santykį plačiau žr. Schütze R. A. Nurodytas darbas. P. 170.

jo 1 straipsniu, netaikomas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 70 straipsnio 1 dalis). „Nacionalinė atskirų valstybių narių sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisė pagal funkcinę Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo sritį ir jo taikymą laiko atžvilgiu reglamento nuostatomis yra panaikinama [...]."[140] Tačiau, pvz., H. Schack laikosi nuomonės, kad tarptautinių sutarčių viršenybės prieš nacionalinę teisę principas netaikytinas teismų sprendimų pripažinimui.[141] Autorės nuomone, toks vienam institutui reglamentuoti siūlomų taisyklių išskyrimas iš bendrų tarptautinių sutarčių galiojimo principų yra nepagrįstas.

Tačiau net ir tuo atveju, kai Lietuvos teismo sprendimą prašoma pripažinti kurioje nors kitoje Europos Sąjungos valstybėje, viskas nėra taip paprasta? Tai, kad nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos atžvilgiu įsigaliojo Europos Sąjungos Tarybos reglamentai, dar nereiškia, jog savaime yra užtikrintas visų Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas, kaip būtina jų vykdymo sąlyga.

Laikantis tos pozicijos, jog Europos Sąjungos valstybėse narėse pirmenybę visų kitų užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus reglamentuojančių tarptautinių sutarčių atžvilgiu turi atitinkami Tarybos reglamentai, ir atsižvelgiant į tai, jog juose nustatoma paprastesnė lyginant su Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatyta teismų sprendimų pripažinimo tvarka, visų pirma ir turi būti tikrinama, ar konkrečiu atveju galima remtis vienu iš Briuselio reglamentų.

Briuselio I reglamento nuostatų, reglamentuojančių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, galiojimą laiko atžvilgiu nustato šio reglamento VI skyriaus „Pereinamosios nuostatos" 66 straipsnis, kurio 1 dalyje įtvirtinta bendra taisyklė, jog „šis reglamentas taikomas tik byloms, kurios iškeliamos [...] po šio reglamento įsigaliojimo." „Remiantis 1 dalies principu, reglamentas atgal negalioja, o galioja tik tokiems ieškiniams ir dokumentams, kurie yra pateikti arba priimti po jo įsigaliojimo."[142] Briuselio I reglamento 66 straipsnio 2 dalis numato išimtį iš šios bendros taisyklės, kuri papildomai nustato, jog pagal šį reglamentą gali būti pripažįstami ir vykdomi net ir sprendimai, priimti bylose, iškeltose prieš šio reglamento įsigaliojimą. Tačiau tokiu atveju reikalaujama, kad teismo sprendimas būtų priimtas jau po Briuselio I reglamento įsigaliojimo datos ir kad jis atitiktų šias sąlygas:

a) byla kilmės valstybėje narėje buvo iškelta po to, kai Briuselio arba Lugano konvencija jau buvo įsigaliojusi tiek kilmės valstybėje narėje, tiek ir valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi;

b) visais kitais atvejais, kai bylos jurisdikcija buvo pagrįsta taisyklėmis, kurios atitiko

[140] Kropholler J. Europäisches Zivilprozessrecht. – Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wissenschaft GmbH, 2005. S. 385–386.
[141] Žr. Schack H. Nurodytas darbas. P. 350.
[142] Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 525.

taisykles, nurodytas šiame reglamente arba kilmės valstybės narės ir valstybės narės, į kurią kreipiamasi, sudarytoje sutartyje, galiojusioje bylos iškėlimo metu.

Remiantis šiomis specialiomis taisyklėmis jau iš karto aišku, jog Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta supaprastinta tvarka kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje gali būti pripažintas tik toks Lietuvos teismo sprendimas, kuris yra priimtas po Briuselio I reglamento įsigaliojimo. „Sprendimas yra „priimtas“ tą dieną, kurią jis pagal sprendimą priėmusios valstybės *lex fori* teisę tapo privalomu (įsiteisėjo).“[143] Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 76 straipsnyje numatyta, jog reglamentas įsigaliojo nuo 2002 m. kovo 1 d., tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos atžvilgiu Briuselio I reglamentas kaip ir visa Europos Sąjungos *aquis communitaire* įsigaliojo tik nuo Lietuvos narystės Europos Sąjungoje pradžios, t. y. nuo 2004 m. gegužės 1 d. Taigi iš to seka, jog remiantis Briuselio I reglamentu kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje gali būti pripažintas tik po šios datos priimtas Lietuvos teismo sprendimas.

Dėl šių pereinamųjų nuostatų ir jų taikymo naujų Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu buvo kilusi neformali diskusija tarp valstybių narių ekspertų, atstovaujančių savo valstybes Europos teisminiame tinkle civilinėse ir komercinėse bylose (ang. *European Judicial Network in civil and commercial matters*)[144]. Pirmoji šį klausimą iškėlė Vokietija ir pati pasiūlė atsakymą, t. y. kad remiantis Europos Sąjungos Tarybos reglamentais gali būti pripažįstami tik po šių reglamentų įsigaliojimo naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu jų priimti teismų sprendimai, t. y. teismų sprendimai, priimti po 2004 m. gegužės 1 d.

Kalbant apie papildomas sąlygas, keliamas Lietuvos teismų sprendimams bylose, iškeltose iki Briuselio I reglamento įsigaliojimo Lietuvoje, bet priimtiems jau galiojant reglamentui, t. y. po 2004 m. gegužės 1 d., svarbu pažymėti, jog tokie Lietuvos teismų sprendimai turi atitikti tik dvi iš Briuselio I reglamento 66 straipsnio 2 dalyje keliamų trijų sąlygų, tam, kad jie galėtų būti pripažįstami, remiantis šiuo reglamentu, t. y.:

1) nagrinėjant bylą turėjo būti paisoma Lietuvos ir tos valstybės, kurioje dabar prašoma pripažinti Lietuvos teismo sprendimą, sutartyje nustatytų jurisdikcijos taisyklių;

2) jei taikytos nacionalinės teismingumo taisyklės, kai Lietuvos teismo sprendimą prašoma pripažinti Europos Sąjungos valstybėje, su kuria Lietuva nėra sudariusi teismingumo klausimus reglamentuojančios tarptautinės sutarties, atitinka pačiame Briuselio I reglamente nustatytas jurisdikcijos taisykles.

[143] Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 527.
[144] 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas sukuriantis Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (EB) Nr. 470/2001.// OL L 174, 2001 6 27, p. 145.

Trečioji sąlyga (66 straipsnio 2 dalies a punktas) Lietuvos teismų sprendimams negali būti taikoma, kadangi Lietuva niekada nebuvo Briuselio ir/ar Lugano konvencijų dalyvė.

Tačiau pripažintiniems iki Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 įsigaliojimo sprendimą priėmusios valstybės narės atžvilgiu iškeltose bylose priimtiems teismų sprendimams keliamos sąlygos yra alternatyvios, todėl pakanka, kad toks sprendimas atitiktų bent vieną iš jų.

Žinoma, jei pati byla, kurioje priimtą sprendimą prašoma pripažinti vienoje iš Europos Sąjungos valstybių narių, Lietuvos teisme buvo iškelta jau po Briuselio I reglamento įsigaliojimo Lietuvoje, jo 66 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų taikyti nebereikia.

Tuo atveju, jei, tarkime, prašoma pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos teismo sprendimą dėl išlaikymo išieškojimo kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, svarbu, kada toks sprendimas priimtas. Jei sprendimas priimtas iki 2004 m. gegužės 1 d., jo pripažinimui Briuselio I reglamento nustatyta tvarka jokiu būdu negali būti taikoma ir tokiu atveju turės būti remiamasi kitu teisiniu pagrindu, t. y. dvišale arba trišale teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartimi arba 1973 m. Hagos Konvencija. Tuo atveju, jei Lietuvos teismo sprendimas priimtas po 2004 m. gegužės 1 d., svarbu, kada buvo iškelta byla Lietuvos teisme. Jei ji buvo iškelta po Lietuvos narystės Europos Sąjungoje, tai joje priimtas Lietuvos teismo sprendimas kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje vienareikšmiškai bus pripažįstamas Briuselio I reglamento nustatyta tvarka. Jei byla iškelta iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje, o tai reiškia ir iki Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimo Lietuvoje, tokiu atveju svarbu, ar byla buvo teisminga Lietuvos teismui pagal minėtoje dvišalėje arba trišalėje sutartyje dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių nustatytas jurisdikcijos taisykles, jei teismo sprendimą prašoma pripažinti vienoje iš Europos Sąjungos valstybių narių, su kuriomis Lietuva yra pasirašiusi tokias sutartis. Jei, priimant teismo sprendimą, sutartyje nustatytos teisingumo taisyklės nebuvo pažeistos, jis turi būti pripažįstamas, remiamasi Briuselio I reglamento nuostatomis. Tačiau iš esmės, ar buvo tinkamai laikytasi jurisdikcijos taisyklių, paliekama vertinti suinteresuotam asmeniui. Sprendimą priėmusi valstybė nėra įpareigota įvertinti šios sąlygos ir atsižvelgiant į tai, iš anksto nustatyti, ar buvo paisoma teisingumo taisyklių, sunku. Todėl tuo atveju, jei Lietuvos teismo sprendimas yra priimtas po 2004 m. gegužės 1 d., visais atvejais suinteresuotam asmeniui dėl tokio sprendimo pripažinimo kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje pripažinimo tikslinga remtis būtent Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 44/2001 (žinoma, jei pati bylos kategorija patenka į Briuselio I reguliavimo sritį), preziumuojant, kad Lietuvos teismas tinkamai nustatė jurisdikcijos taisykles, remiantis bylos iškėlimo metu galiojusiomis teisės normomis.

Kur kas painesnės pereinamosios nuostatos įtvirtintos Briuselio Ila reglamente, pakeitusiame Briuselio II reglamentą. Jei Lietuvos teismo sprendimas pagal savo pobūdį patenka į

Briuselio Ila taikymo sritį ir siekiama jį pripažinti bei įvykdyti kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, svarbu kad:

1) tuo atveju, jei byla, kurioje priimtą sprendimą siekiama pripažinti, iškelta po Briuselio Ila reglamento taikymo datos, t. y. po 2005 m. kovo I d. (72 straipsnis)[145], tokio sprendimo pripažinimui vienareikšmiškai taikoma Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 nustatyta tvarka (64 straipsnio 1 dalis);

2) tuo atveju, jei byla, kurioje priimtą sprendimą siekiama pripažinti, iškelta iki Briuselio Ila reglamento taikymo datos, tačiau sprendimas joje priimtas jau po šios datos, tai jo pripažinimui ir vykdymui vis tiek gali būti taikomos Tarybos Reglamente (EB) Nr. 2201/2003 nustatytos sąlygos, jei teismingumo taisyklės, taikytos bylos nagrinėjimui, atitiko šiame reglamente, juo pakeistame Tarybos Reglamente (EB) Nr. 1347/2000 arba Lietuvos ir valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, sutartyje ar konvencijoje nustatytas teismingumo taisykles (64 straipsnio 2 dalis);

3) Briuselio IIa reglamento nustatyta tvarka kitose Europos Sąjungos valstybėse taip pat pripažįstami tie Lietuvos teismų sprendimai, kurie priimti bylose, iškeltose po Briuselio II reglamento įsigaliojimo datos, analogiškai kaip ir dėl Briuselio I reglamento, Lietuvos atžvilgiu, t. y. po 2004 m. gegužės 1 d., arba iki šios datos, jei jie taip pat atitinka Briuselio IIa nustatytas su jurisdikcija susijusias taisykles (64 straipsnio 3–4 dalys).

Apibendrinant tai, kas pasakyta, darytina išvada, jog remiantis Briuselio IIa reglamentu kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse pripažintini atitinkamose bylų kategorijose priimti Lietuvos teismų sprendimai, priimti po Lietuvos narystės Europos Sąjungoje dienos, t. y. po 2004 m. gegužės 1 d., preziumuojant, jog byla buvo išnagrinėta pagal tinkamas teismingumo taisykles.

Taigi, kaip matyti iš atliktos analizės, visų minėtų reglamentų nustatyta teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarka taikoma tik tuo atveju, jei kreipiamasi dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir paskelbimo jį vykdytinu kurioje nors Europos Sąjungos valstybėje narėje, jei tas sprendimas priimtas po 2004 m. gegužės 1 d., t. y. po Europos Sąjungos reglamentų įsigaliojimo Lietuvos Respublikoje.

Be to, derėtų atskirai paminėti Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą Briuselio I reglamento pagrindu Danijoje ypatumus. Turint omenyje, kad Danijai Briuselio I reglamento nuostatos taikomos tik nuo 2007 m. liepos 1 d., kuomet įsigaliojo Europos Bendrijų ir Danijos susitarimo dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo Danijai, tai šioje Europos Sąjungos valstybėje, remiantis Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 nuostatomis,

[145] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo atveju bylos iškėlimo momentas siejamas ne su reglamento įsigaliojimo data, bet data, nuo kurios jis pradedamas taikyti.

gali būti pripažįstami tik tie Lietuvos teismų sprendimai, kurie priimti po nurodytos datos (Susitarimo 9 straipsnis). Taigi, kaip matyti, priklausomai nuo teismo sprendimo priėmimo datos, net ir atskirose Europos Sąjungos valstybėse narėse taikoma skirtinga Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo tvarka.

Toliau analizuojant modeliuojamą situacija, kai siekiama iki 2004 m. gegužės 1 d. priimto Lietuvos teismo sprendimo dėl išlaikymo išieškojimo pripažinimo ir vykdymo Estijoje, kyla klausimas, kuria iš šį klausimą reglamentuojančių galiojančių tarptautinių sutarčių, t. y. trišale Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartimi dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių ar 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, turi būti remiamasi šiuo atveju.[146]

Dvišalės ar trišalė Lietuvos Respublikos sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių nenustato analogiškų pereinamųjų nuostatų, kokios yra įtvirtintos Briuselio I ar Briuselio IIa reglamentuose, ir remiantis šia sutartimi kitose susitariančiose valstybėse gali būti pripažįstami visi Lietuvos teismų sprendimai civilinėse bylose, nepriklausomai nuo jų priėmimo datos. 1973 m. Hagos Konvencijos 24 straipsnis taip pat nustato, jog „ši Konvencija yra taikoma nepriklausomai nuo sprendimo priėmimo datos". Tačiau šios Konvencijos 24 straipsnio 2 dalyje nustatyti tam tikri ypatumai sprendimų, priimtų anksčiau negu Konvencija įsigaliojo kilmės ir pripažįstančioje valstybėje, vykdymo tvarkai.

Atsižvelgiant į tai, jog aptariamose Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nenustatyti jų taikymo laiko atžvilgiu principai bei nėra įtvirtinti jų taikymo apribojimai, priklausomai nuo prašomo pripažinti teismo sprendimo datos, tenka analizuoti jų pačių nuostatas, nustatančias jų santykį su kitomis valstybės – konkrečios tarptautinės sutarties dalyvės tarptautinėmis sutartimis bei tarptautiniais įsipareigojimais.

Pripažįstant, jog vis tik didesnę reikšmę turi daugiašalės konvencijos, bei atsižvelgiant į tai, kad valstybė, prisijungdama prie daugiašalės tarptautinės sutarties, besąlygiškai prisiima tarptautinius įsipareigojimus taikyti ją tokiomis sąlygomis, kokios nustatomos šioje sutartyje,[147] pirmiausia reikėtų analizuoti 1973 m. Hagos Konvencijos nuostatas, nustatančias jos santykį su kitomis valstybių – konvencijos dalyvių tarptautinėmis sutartimis. 1973 m. Hagos Konvencijos 23 straipsnis nustato, jog ši Konvencija neriboja tarp sprendimo kilmės valstybės ir valstybės, į kurią kreipiamasi, galiojančio tarptautinės teisės akto arba valstybės, į kurią kreipiamasi, kitos teisės taikymo siekiant sprendimo pripažinimo ar vykdymo. Taigi 1973 m.

[146] Tokia normų kolizija taip pat turėtų būti sprendžiama analogiškoje situacijoje su Lenkijos Respublika.

[147] Galimos tam tikros konvencijų taikymo išlygos, kai jas prisijungiančioms valstybėms leidžia padaryti pati konvencija. Pvz., prisijungdama prie 1973 m. Hagos Konvencijos Lietuva, vadovaudamasi šios Konvencijos 34 straipsnyje valstybėms suteikta tokia galimybe, padarė tam tikras išlygas. Kitų, nei numato pati tarptautinė sutartis, išlygų dėl konvencijos taikymo prie jos prisijungiančios valstybės padaryti negali, todėl galima sakyti, jog jos prisiima įsipareigojimus besąlygiškai vykdyti tarptautinės sutarties sąlygas.

Hagos Konvencija nenumato jos pirmenybės, esant dvigubam užsienio teismų sprendimų pripažinimo klausimo tose valstybėse reglamentavimui. Šiuo atveju Konvencijos galia ir taikymo galimybės yra tokios pačios, kaip ir dvišalės ar trišalės Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.

H. Nagel ir P. Gottwald nurodo, jog santykiuose su kitomis taisyklėmis 1973 m. Hagos Konvencijos 23 straipsnis numato didžiausio palankumo principą. Tačiau skirtingų konvencijų nuostatos, kurios sudaro visumą, jų nuomone, negali būti kombinuojamos tarpusavyje.[148] Taigi, esant 1973 m. Hagos Konvencijos ir kitos valstybių sudarytos tarptautinės sutarties, reglamentuojančios savitarpio teismų sprendimų pripažinimą, konkurencijai, teisė pasirinkti, kuriuo konkrečiu teisės šaltiniu remtis, priklauso suinteresuotam asmeniui, pateikiančiam pareiškimą dėl teismo sprendimo pripažinimo užsienyje, atsižvelgiant į tai, kurios iš šių tarptautinių sutarčių nuostatos jam yra palankesnės.

Iš kitos pusės, pripažįstant, kad 1973 m. Hagos Konvencija įtvirtina didžiausio palankumo principą, esant jos ir kitos valstybių tarptautinės sutarties normų konkurencijai, pareiškėjui remiantis būtent minėta konvencija tokioje situacijoje, kai akivaizdžiai jam palankiau būtų remtis kita tarp valstybių galiojančia sutartimi[*], pareiškimą dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo nagrinėjantis teismas turėtų pats *ex officio* pritaikyti palankesnes sąlygas numatantį teisinį pagrindą. Tačiau tokie teismo veiksmai jau priklauso nuo teismo valstybės teisės, reglamentuojančios tokio pobūdžio bylų nagrinėjimo tvarką.

Gali kilti klausimas, ar Estijos arba Lenkijos teismui nepripažinus Lietuvos teismo sprendimo 1973 m. Hagos Konvencijos pagrindu, pareiškėjas galėtų iš naujo kreiptis su pareiškimu dėl Lietuvos teismo to paties sprendimo pripažinimo tik jau dvišalės ar trišalės Lietuvos sutarties su konkrečia valstybe pagrindu. Remiantis aukščiau išsakyta pozicija, jog skirtingų teisės šaltinių nuostatos, reglamentuojančios tą patį klausimą bei esant galimybei taikyti tiek vieną, tiek kitą šaltinį, negali būti kombinuojamos, manome, jog tokio pareiškimo padavimas remiantis kitu tarptautinės teisės aktu negalimas, nes tai tam tikra prasme būtų šių sutarčių taikymo kombinacija.

Jei kurioje nors Europos Sąjungos valstybėje narėje prašoma pripažinti Lietuvos teismo sprendimą, priimtą iki 2004 m. gegužės 1 d., turi būti vadovaujamasi iki šios datos galiojusia tvarka, t. y. turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos ir tos valstybės narės sudaryta dvišale

[148] Nagel H./Gottwald P. Nurodytas darbas. P. 691; Taip pat žr. Siehrt K. Das Internacionale Privatrecht der Schweiz. – Ziurich: Schulthess, 2002. S. 673.

[*] Pvz., dėl to, jog prašoma pripažinti teismo sprendimą, priimtą anksčiau nei valstybėms įsigaliojo 1973 m. Hagos Konvencija, ir tokiu atveju jo vykdymui bus taikomi Konvencijos 24 straipsnio 2 dalyje nustatyti apribojimai, t. y. sprendimas bus vykdomas tik dėl mokėjimų po tokio įsigaliojimo, o, pvz., pagal dvišalę Lietuvos Respublikos sutartį su Lenkija bei trišalę sutartį su Latvija ir Estija bei, darant prielaidą, kad ir pagal tų valstybių vykdymo procesą reglamentuojančias nacionalines teisės normas, tokio apribojimo sprendimų vykdymui nėra.

sutartimi, numatančia teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, arba 1973 m. Hagos Konvencija (pvz., kreipiantis į Latviją – turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartimi dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių; kreipiantis dėl sprendimo dėl išlaikymo priteisimo į Portugaliją – remiamasi 1973 m. Hagos konvencija).

Svarbu nepamiršti, kad būtent Briuselio I ir Briuselio IIa reglamentų nuostatomis turi būti remiamasi, kreipiantis dėl Lietuvos teismų sprendimų, priimtų po 2004 m. gegužės 1 d., pripažinimo į Europos Sąjungos valstybes nares, su kuriomis Lietuva yra sudariusi teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis arba į Europos Sąjungos valstybes nares, prisijungusias prie 1973 m. Hagos Konvencijos.

Galima ir tokia situacija, kai Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo netgi ir kitoje Europos Sąjungos valstybėje nereglamentuoja jokie teisės aktai. Tokiu atveju, kreipiantis dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo kitoje Europos Sąjungos valstybėje galima remtis tik geranoriškumo ir, jei pripažįstančioji valstybė reikalauja, abipusiškumo pagrindais. Tokia situacija susiklosto tada, kai siekiama pripažinti ir įvykdyti iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje dienos priimtą Lietuvos teismo sprendimą Europos Sąjungos valstybėje, su kuria Lietuva nėra sudariusi teisinės pagalbos sutarties, arba kuri nėra 1973 m. Hagos Konvencijos dalyvė[149]. Tokiose valstybėse, nors ir esančiose Europos Sąjungos narėmis, Lietuvos teismų sprendimai būtų pripažįstami remiantis tik konkrečios valstybės nacionaline teise. Nesant konkretaus tarptautinio teisinio užsienio teismų sprendimų pripažinimo pagrindo, tikimybė, kad Lietuvos teismo sprendimas tokioje valstybėje bus pripažintas ir bus leista jį vykdyti, žinoma, sumažėja.

Analogiškos taisyklės taikytinos ir nustatant kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo Lietuvos Respublikoje teisinį pagrindą. Skirtingų teisės šaltinių dubliavimas gal bus išsispręstas ir susireguliuotas ateityje, nes nuo 2007 m. gegužės 3 d. Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos nare tapo Europos Bendrijos, kurios prie Hagos konvencijų galės prisijungti Europos Sąjungos valstybių narių vardu, o tai reiškia, kad pati Europos Sąjunga galbūt nebepriiminės teisės aktų, skirtų reguliuoti santykiams, kuriuos jau reglamentuoja viena ar kita Hagos konvencija. Atsižvelgiant į tai, ateityje Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos valstybės narės turės įgyvendinti bei taikyti konvencijas, prie kurių prisijungs ne pati tiesiogiai, bet Europos Bendrijos, nors tokių konvencijų patvirtinimo ir inkorporavimo į

[149] Iš Europos Sąjungos valstybių prie 1973 m. Hagos Konvencijos nėra prisijungusios Airija, Austrija. Vengrija, Malta, Slovėnija, Kipras ir Latvija. Tačiau su Latvija yra galiojanti trišalė Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, užtikrinanti Lietuvos teismų sprendimų, tame tarpe ir dėl išlaikymo išieškojimo, priimtų iki 2004 m. gegužės 1 d., pripažinimą ir vykdymą Latvijos teritorijoje. Minėta 1973 m. Hagos Konvencija taip pat negalioja Belgijoje, kadangi ji šią konvenciją yra tik pasirašiusi, bet neratifikavusi.

nacionalinę teisę procedūra kol kas nėra aiški. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Tarptautinių sutarčių įstatymas numato, kad ratifikuotos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys tampa sudedamąja Lietuvos teisinės sistemos dalimi, tačiau tokios nacionalinių teisės aktų nuostatos jokiu būdu nereiškia, kad tarptautinės sutartys, prie kurių, pagal valstybių narių, kompetenciją prisijungs Europos Bendrijos, turės menkesnę teisinę galią Lietuvoje nei kitos Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys ar kad Lietuva neprivalės tinkamai įgyvendinti jų nuostatų.

Apibendrinant tai, kas buvo išnagrinėta, kalbant apie Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo užsienyje galimybes, įvairius teisinius pagrindus bei priklausomai nuo to susiklostančias skirtingas sistemas, galima teigti, kad kiekvienam teismui, nagrinėjančiam bylą su užsienio elementu, būtina suvokti, jog galutinio sprendimo byloje priėmimu ginčo šalims procesas dažniausiai dar nesibaigia, dažnai dar seka tokio sprendimo pripažinimo užsienio valstybės teisme procedūra. Teismai kiekvienu atveju turėtų labai išsamiai išnagrinėti visas bylos aplinkybes, elgtis toliaregiškai ir užtikrinti, kad bent jau teismo darbas byloje būtų atliktas kokybiškai ir teismo klaidos vėliau netaptų teismo sprendimo nepripažinimo užsienio valstybėje priežastimi bei neužkirstų kelio suinteresuotam asmeniui realiai apginti savo pažeistas ir teismo sprendimu pripažintas teises.

1.4.1. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas pagal Lietuvos Respublikos dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis

Šiuo metu Lietuva teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis, kuriose užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimui reglamentuoti skirti atskiri skyriai, yra sudariusi su šiomis valstybėmis: Latvija, Estija, Moldova, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, Rusija, Kazachstanu, Uzbekistanu, Azerbaidžanu, Kinija, Turkija ir Armėnija.[150] Tačiau Lietuvos teisinėje literatūroje nerasime nei bendros šių specifinės srities Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, esančių sudėtine Lietuvos tarptautinės privatinės teisės bei tarptautinio civilinio proceso teisės dalimi, apžvalgos. Teisinėje literatūroje tik užsimenama apie tokių sutarčių egzistavimą bei bendrai apie jomis reglamentuojamus teisiniu santykius.[151] Šiame darbe analizuojamos Lietuvos Respublikos dvišalių (ir trišalės) sutarčių dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių nuostatos per užsienio teismų sprendimų pripažinimo instituto prizmę. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma šių sutarčių sudarytos su buvusiomis socialistinėmis respublikomis ir į tai, kad iš esmės šios sutartys yra tipinės, ir į tai, jog panašaus turinio sutartis, pvz., Rusija pasirašo ir su kitomis valstybėmis, šioje dalyje daugiausia remiamasi Rusijos Federacijos mokslininkų darbais, kuriuose galima rasti tokio pobūdžio sutarčių išsamesnę apžvalgą.

Dvišalių sutarčių teisinės pagalbos ir teisinių santykių srityje arba tik dėl savitarpio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sudarymas žinomas ir Vakarų Europos valstybėms, pvz. Vokietijai, todėl čia taip pat remiamasi šių valstybių patirtimi. Tačiau pažymėtina, kad „didelė dalis tokių dvišalių sutarčių dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo savo reikšmę prarado dėl Reglamento (EB) Nr. 44/2001 […].“[152] Tačiau svarbu prisiminti, kad tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių tarp Europos Sąjungos valstybių narių absoliučiai savo galios neprarado ir tam tikrais atvejais ir toliau taikomos taip pat ir sprendimų pripažinimo srityje.

Visose Lietuvos Respublikos pasirašytose teisinės pagalbos sutartyse yra įtvirtinta bendra nuostata, jog „Susitariančios Šalys tarpusavyje pripažįsta ir vykdo įsiteisėjusius teisingumo įstaigų sprendimus civilinėse ir šeimos bylose, taip pat nuosprendžius dėl nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo“ (pvz., Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos

[150] Tarptautiniai dokumentai 2. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys. – Vilnius: TIC, 2002; Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2005. Nr. 7–189.
[151] Žr. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas; Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001; Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997.
[152] Schütze R. A. Nurodytas darbas. P. 169.

sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių[153] 49 straipsnio 1 dalis). Pagal Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose[154] 52 straipsnio 1 dalį tokie sprendimai pripažįstami ir vykdomi taip pat ir darbo bylose. Teisinės pagalbos sutartys taip pat numato pareiškimų pripažinti ir leisti vykdyti kitos susitariančios valstybės teritorijoje padavimo tvarką, t. y. pareiškimas paduodamas per sprendimą pirmąja instancija priėmusį teismą (Lietuvos Respublikos ir Moldovos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose[155] 50 straipsnio 2 dalis), nurodo pareiškimo priedus ir pan. Teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys suteikia teisę pareiškimo rekvizitus nustatyti tai valstybei, kurioje sprendimas turi būti vykdomas[156]. Svarbiausia, jog šiose sutartyse įtvirtinti teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai, kurie ir yra tikrinami kiekvienu atveju, sprendžiant klausimą dėl kitos valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti valstybėje, su kuria yra sudaryta teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartį (pvz., sprendžiant klausimą dėl Lietuvos teismo sprendimo užsienio valstybėje ir tos valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje, jei Lietuva su ja yra pasirašiusi tokią sutartį).

Tai, jog pareiškimas dėl teismo sprendimo pripažinimo paduodamas per sprendimą pirmąja instancija priėmusį teismą, gerokai palengvina pareiškėjo dalią – jam nereikia nustatinėti ir žinoti, koks teismas užsienio valstybėje, kurioje jis siekia įvykdyti Lietuvos teismo sprendimą, yra kompetentingas nagrinėti tokio pobūdžio pareiškimus. Pareiškimą priimantis ir perduodantis sprendimą pirmąja instancija priėmęs teismas šioje situacijoje atlieka tarpininko vaidmenį: tai palengvina pareiškėjo padėtį, tačiau tuo pačiu teismas yra apkraunamas tiesiogiai su teisingumo vykdymu nesusijusia papildoma funkcija. Toks pareiškimų priėmimas bei persiuntimas tarptautinėse sutartyse numatytais kanalais, be abejonės, reikalauja tiek žmoniškųjų, tiek laiko, tiek ir tam tikrų finansinių išteklių bei atitraukia teisėjus nuo bylų nagrinėjimo. Atsižvelgiant į tai bei į vis didėjantį bylų su užsienio elementu skaičių Lietuvos teismuose[157] bei iš to kylančius įvairius papildomus klausimus, svarstytina galimybė Lietuvos teismuose įvesti pareigybes,

[153] Žin., 1994, Nr. 28–492.
[154] Žin., 1994, Nr. 14–234.
[155] Žin., 1995, Nr. 19–440.
[156] Vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 51 straipsnio 3 dalimi, Rusijos Federacijos teisingumo ministerija yra patvirtinusi šio pareiškimo (*Ходатайство*) formą ir reikalauja, jog būtent ji būtų pildoma, kreipiantis dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Rusijos Federacijos teritorijoje. Kadangi nė viena kita valstybė, su kuria bendradarbiaujama dvišalių (ir trišalės) sutarčių pagrindu, nėra patvirtinusi tokio pareiškimo formos, dažnai Rusijos Federacijos teisingumo ministerijos nustatytos formos pareiškimu naudojamasi ir kreipiantis į kitas valstybes. Žinoma, tokia teise galėtų pasinaudoti ir Lietuvos Respublika, patvirtindama unifikuotą pareiškimo Lietuvos apeliaciniam teismui formą, laikantis LR CPK reikalavimų, keliamų procesiniams dokumentams.
[157] Pvz., 2006 m. Lietuvos teismuose gauta 60 naujų civilinių bylų su užsienio elementu, tuo tarpu 2007 m. – jau net 207 bylos. Nacionalinės teismų administracijos skelbiamos teismų statistikos ataskaitos// http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp

kurios būtų atsakingos už įvairių tarptautinių pavedimų bei kitų su tarptautiniu teisiniu bendradarbiavimu susijusių klausimų sprendimą arba perduoti šias funkcijas teisėjų padėjėjams.

Kai kurios Lietuvos Respublikos sutartys numato galimybę suinteresuotam asmeniui tiesiogiai pateikti pareiškimą dėl teismo sprendimo pripažinimo kompetentingam valstybės, kurioje siekiama sprendimo vykdymo, teismui (pvz., minėtos Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutarties 55 straipsnio 1 dalis), tačiau pareiškėjai nelinkę naudotis tokia alternatyvia galimybe ir apsunkinti save kompetentingo užsienio valstybės teismo paieškomis. Juolab, kad pateikiant pareiškimą per Lietuvos teismą, kuris kartu su kitais reikalingais dokumentais vėliau paprastai siunčiamas per Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją, dalis atsakomybės už tinkamą dokumentų parengimą perkeliama teismui, o kai kuriais atvejais netgi ir Teisingumo ministerijai, kuri pagal aptariamas sutartis turėtų atlikti tik centrinės institucijos funkcijas.

Esant galimybei perduoti pareiškimą, per sprendimą, kurį siekiama įvykdyti užsienio valstybėje, pirmąja instancija priėmusį Lietuvos teismą, iškyla ir dokumentų vertimo klausimas. Nei tarptautinės sutartys, nei nacionalinė Lietuvos teisė nereglamentuoja, kas turėtų pasirūpinti pareiškimo dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje ir kitų dokumentų vertimu į atitinkamą užsienio kalbą. LR CPK apskritai nereglamentuoja pareiškimų padavimo bei kitų reikalingų dokumentų, kreipiantis dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo užsienyje, tvarkos, todėl įstatymų leidėjui siūlytina apsvarstyti idėją numatyti tai LR CPK arba atskirame įstatyme.

Dvišalėmis (ir trišale) Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartimis pripažinimas taip pat išplečiamas ir nereikalaujantiems vykdymo neturtinio pobūdžio sprendimams, taip pat ir globos bei rūpybos įstaigų sprendimams (Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 52 straipsnio 2 dalis), civilinės metrikacijos įstaigų sprendimams (Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose[158] 50 straipsnis), t. y. administracinių įstaigų sprendimams.

Remiantis Litvinskij D. V., galima pateikti tokią užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo schemą, įtvirtintą dvišalėse (ir trišalėje) Lietuvos Respublikos sutartyse dėl teisinės

[158] Žin., 1995, Nr. 13–296.

pagalbos ir teisinių santykių.[159]

1. Kitos susitariančios valstybės teismo sprendimo vykdymas įgyvendinamas *exequatur'os* išdavimo tvarka, t. y. proceso šalies, kurios naudai priimtas teismo sprendimas, pareiškimu kompetentingas užsienio valstybės teismas priima specialų sprendimą, kurį priimant yra patikrinamas prašomo pripažinti kitos susitariančios valstybės teismo sprendimo atitikimas sutartyje nustatytoms sąlygoms ir priimama nutartis, kuria išsprendžiamas leidimo vykdyti šį sprendimą klausimas.

2. Pažymėtina, jog kai kurių, dažniausiai specialiai sutartyje aptartų kategorijų sprendimų, pagal savo pobūdį nereikalaujančių priverstinio vykdymo, pripažinimas leidžiamas be specialios teisenos. Paprastai tokiu atveju pripažinimo procedūra apsiriboja patikrinimu, ar nėra priimtas kitas sprendimas tapačioje byloje[*], ir ar priimant prašomą pripažinti teismo sprendimą nebuvo pažeistas išimtinis pripažįstančios valstybės teismingumas.

3. Priimdamas sprendimą dėl *exequatur'os* išdavimo, pripažįstančios susitariančios valstybės teismas netikrina užsienio valstybės teismo sprendimo iš esmės, o apsiriboja patikrinimu, ar sprendimas atitinka sutartyje nustatytas formalias sąlygas. Pažymėtina, jog tokių sąlygų sąrašas tarptautinėse sutartyse paprastai yra baigtinis.

4. Užsienio valstybės teismo sprendimui atitinkant visas sutartyje nustatytas sąlygas, pripažįstančios valstybės teismas priima sprendimą, kuriuo leidžiama tokį kitos valstybės teismo sprendimą vykdyti savo valstybės teritorijoje.

5. Leidus užsienio valstybės teismo sprendimą vykdyti arba, kitaip tariant, išdavus *exequatur'ą*, jis užsienio valstybės teritorijoje vykdomas ta pačia tvarka kaip ir nacionalinių teismų sprendimai.

Visose Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos sutartyse numatomi šie teismų sprendimų nepripažinimo kitos valstybės teritorijoje pagrindai:

1) jeigu padavęs pareiškimą asmuo arba atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad jam arba jo įgaliotiniui nebuvo laiku ir nustatyta forma įteiktas šaukimas į teismą, „t. y. buvo pažeistas vienas iš pagrindinių sąžiningo teismo proceso principų – tinkamo pranešimo principas“[160];

[159] Šią schemą pateikia Litvinskij D. V., analizuodamas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką Rusijos Federacijoje pagal Rusijos Federacijos tarptautines sutartis. Ši schema, savaime suprantama, taikytina ir Lietuvos teismų sprendimams, kurie Rusijoje pripažįstami ir vykdomi, remiantis Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose nuostatomis. Šią Litvinskij D. V. išskirtą schemą galima taikyti ne tik kalbant apie Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą Rusijoje, bet ir kitose valstybėse, su kuriomis Lietuva yra sudariusi iš esmės tipinės formos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių kaip ir su Rusijos Federacija. Plačiau žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 277–278.

[*] Tapati byla reiškia ginčą tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu.

[160] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 624.

2) jeigu dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių Susitariančios Šalies teritorijoje, kur sprendimas turi būti pripažintas ir vykdomas, jau anksčiau buvo priimtas ir yra įsiteisėjęs sprendimas arba jeigu tos Susitariančios Šalies įstaiga buvo anksčiau pradėjusi procesą šioje byloje;

3) jeigu pagal tarptautinę sutartį, o sutartyje nenumatytais atvejais – pagal įstatymus Susitariančios Šalies, kurios teritorijoje sprendimas turi būti pripažintas ir vykdomas, byla priklauso išimtinei jos įstaigų kompetencijai.

Keletas iš jau minėtų tarptautinių sutarčių numato ir daugiau nepripažinimo pagrindų. Tai, pvz., sutartys su Lenkijos Respublika, su Baltarusijos Respublika[161] ir su Kinijos Liaudies Respublika[162] papildomai numato nepripažinimo galimybę tais atvejais, kai teismo sprendimas nėra įsiteisėjęs. Papildomas tokio pagrindo numatymas, mūsų nuomone, yra perteklinis, atsižvelgiant į jau minėtą bendrąją visų sutarčių nuostatą, jog pripažįstami tik įsiteisėję sprendimai.

Sutartis su Baltarusijos Respublika (59 straipsnio 5 punktas) papildomai numato, jog neturi būti pasibaigęs sprendimo vykdymo senaties terminas. Rusijos Federacijos nacionalinė teisė (Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso[163] 409 straipsnio 3 dalis) taip pat numato, jog užsienio valstybės teismo sprendimas gali būti pateiktas vykdyti, jei nuo jo įsiteisėjimo praėjo ne daugiau kaip treji metai. Kaip vienas iš užsienio valstybės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso 412 straipsnio 1 dalies 6 punkte yra numatyta, jog atsisakoma pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą, jei pasibaigė jo pateikimo vykdyti senaties terminas, t.y. nurodytas trejų metų terminas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo jį priėmusioje valstybėje. Tačiau toks reikalavimas, autorės nuomone, yra ydingas ir praktikoje pareiškėjai neretai atsiduria beviltiškoje situacijoje: pasitaiko atvejų, kai priimat sprendimą abi ginčo šalys gyveno Lietuvoje ir sprendimas (pvz., dėl išlaikymo nepilnamečiams vaikams) penkerius ar net dešimt metų buvo vykdomas Lietuvoje. Tačiau šiuo metu skolininkas yra išvykęs gyventi į Rusiją, o sprendimas dar turi būti vykdomas ir turi būti išieškomos periodinės išmokos, tačiau Rusijos Federacijos teismai nepripažįsta tokio Lietuvos teismo sprendimo, kadangi jis priimtas daugiau nei prieš tris metus. Tokiu būdu nebėra galimybės jo vykdyti. Tiesa, tais atvejais, kai kalba eina apie sprendimus dėl išlaikymo, ieškovas gali kreiptis dėl išlaikymo formos pakeitimo ir, tarkim, siekti prisiteisti išlaikymą nepilnamečiui

[161] Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 1994, Nr. 43–779.
[162] Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2001, Nr. 75–2642.
[163] Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138–ФЗ (принят ГД ФС РФ 23.10.2002; действующая редакция)// http://www.consultant.ru/popular/gpkrf/

vaikui vienkartine išmoka ir iš karto tokiam sprendimui įsiteisėjus, kreiptis dėl jo pripažinimo. Tačiau ir šioje situacijoje ieškovas atsiduria nepalankioje padėtyje: pirmiausia, jis priverstas iš naujo bylinėtis, o bylos nagrinėjimas, kai atsakovas gyvena užsienyje, paprastai, užtrunka; antra, užsienio valstybės teismas gali nepripažinti Lietuvos teismo sprendimo dėl išlaikymo išieškojimo vienkartine išmoka kaip nežinomos jos valstybės teisei išlaikymo formos, o tokiu būdu prieštaraujančios *ordre public*. Ir netgi *a priori* svarstant tokią galimybę, teoriniame lygmenyje galima rasti išeitį bylose dėl išlaikymo išieškojimo, tačiau kitų kategorijų bylose tokios galimybės nėra netgi teoriškai.

Dėl senaties termino užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimui nėra vieningos nuomonės ir tarp pačių Rusijos teisės mokslininkų. Kaip pastebi Litvinskij D. V., iš vienos pusės, senaties terminas yra pateisinamas, kadangi teisinės tvarkos stabilumo interesai reikalauja, kad šalys nebūtų nuolatinio laukimo, kad užsienio valstybės teismo sprendimas bus pateiktas vykdyti, būsenoje. Iš kitos pusės, pareiškimui pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą taikomas senaties terminas, numatytas nacionaliniuose įstatymuose, prieštarauja tarptautinių sutarčių prioritetas prieš nacionalinę teisę. Būtų tikslingiau, jei šis klausimas būtų sprendžiamas pačiose tarptautinėse sutartyse.[164] Iš tiesų, jei senaties termino taikymas pripažįstant užsienio valstybės teismų sprendimus būtų aptartas pačioje tarptautinėje sutartyje, kurios pagrindu kreipiamasi dėl sprendimo pripažinimo, pareiškėjas bent jau išvengtų neigiamo netikėtumo efekto, kai įvykdęs visas tarptautinėje sutartyje numatytas sąlygas vis tiek nepasiekia pageidaujamo rezultato. Beje, Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog šis trejų metų senaties terminas netaikytinas sprendimų dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo pripažinimui ir vykdymui.[165]

Būtų logiška, jei vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus būtų taikomi nacionalinėje teisėje numatyti vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdyti terminai, pradedami skaičiuoti nuo užsienio teismo sprendimo pripažinimo vykdančiojoje valstybėje, tačiau jie neturėtų daryti įtakos kreipimosi dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo vykdančiojoje valstybėje momentui.

Užsienio valstybės teismų sprendimų specifinių nepripažinimo pagrindų valstybės savo sutartyse gali numatyti ir daugiau, tačiau svarbiausi yra visuotinai pripažinti trys aukščiau minėti pagrindai. Todėl ir Lietuvos teismai, nagrinėdami bylas su užsienio elementu, turėtų atkreipti ypatingą dėmesį, kad nebūtų pažeistos šios sąlygos bei nebūtų užkirstas kelias suinteresuotai šaliai ateityje kreiptis dėl tokio sprendimo pripažinimo ir vykdymo užsienyje.

[164] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 289.
[165] Plačiau žr. Ten pat. P. 334.

Tarptautinėse sutartyse paprastai nenustatoma, ar pareiškimą dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo nagrinėjantis teismas pripažinimo sąlygas ir nepripažinimo pagrindus privalo tikrinti *ex officio*, ar konkrečių sąlygų ir pagrindų buvimą ar nebuvimą įrodinėti yra šalies pareiga. Lietuvos teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, jog visi šie pagrindai yra susiję su viešosios tvarkos užtikrinimu, todėl teismas turėtų juos tikrinti *ex officio*, o ne tik kai jais remiasi šalis, reikalaujanti nepripažinti sprendimo[166]. Tačiau teisės aktuose tokia pareiga teismui nėra suformuluota, todėl įstatymų leidėjui siūlytina atitinkamai papildyti galiojančius teisės aktus, konkrečiai – LR CPK 810 straipsnio 5 dalį, numatant teismams pareigą *ex officio tikrinti tarptautinėse sutartyse numatytus užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindu ir kitas teismų sprendimų pripažinimo sąlygas*.

Konkrečiai panagrinėsime minėtus pagrindinius užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus pagal Lietuvos Respublikos dvišales (ir trišalę) teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis.

Pirmiausia – atsakovas civilinėje byloje turi būti laiku ir tinkamai informuotas apie teismo posėdžio datą, laiką bei vietą, kad turėtų pakankamai laiko pasirengti gynybai. Šios sąlygos įvykdymą užtikrina tarptautinė teisinė pagalba civilinėse bylose[167]. Pabrėžtina, jog ypatingai svarbu, kad teismai, siųsdami pranešimus ir kitus dokumentus užsienyje esančiai proceso šaliai, laikytųsi tarptautinių sutarčių, konvencijų ir Europos Sąjungos teisės aktų dėl dokumentų įteikimo reikalavimų. Šių reikalavimų pažeidimas, vėliau, nagrinėjant klausimą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, bus traktuojamas kaip sąlygos tinkamai informuoti atsakovą apie teismo posėdį (būtent tą posėdį, kurio metu priimtas galutinis sprendimas byloje) pažeidimas bei galėtų tapti pagrindu tokio teismo sprendimo nepripažinimui. Tokiu atveju dėl šio procesinio pažeidimo teismo sprendimas liktų nepripažįstamas ir, to pasėkoje, nevykdomas, ir būtų neužtikrintas pažeistų bei teismo pripažintų pareiškėjo civilinių teisių įgyvendinimas ar atkūrimas. Atsižvelgiant į tai, teismai, nagrinėdami bylas su užsienio elementu, galutinius sprendimus turėtų priiminėti tik tuomet, kuomet byloje yra nustatytos formos patvirtinimas apie teismo pranešimo užsienyje gyvenančiam atsakovui įteikimą.

Antruoju užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindu siekiama išvengti vienodų arba skirtingų sprendimų tapačiose bylose skirtingų valstybių teismuose, ir tai įgyvendinti padeda *lis pendens* instituto doktrinos taikymas užsienio sprendimų pripažinimo procese. Šis institutas pirmiausia yra skirtas spręsti jurisdikcijos (taip pat ir tarptautinės jurisdikcijos) klausimus, tačiau susidarius situacijai, kai du skirtingų valstybių teismai išnagrinėjo tapačias

---

[166] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Nurodytas darbas. P. 625.
[167] Plačiau apie tarptautinę teisinę pagalbą žr. L. Gumuliauskienė. Tarptautinė teisinė pagalba civiliniame procese// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 57 (49), 2004. P. 95 – 105.

bylas, šios doktrinos taikymas užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūroje suteikia galimybę tokią klaidą ištaisyti ir neleidžia įvykdyti vienas kitam prieštaraujančių teismų sprendimų.

Šia prasme pažangia galima laikyti sutartį su Lenkijos Respublika, kurios 54 straipsnio 5 punktas numato, kad kitos Susitariančios Šalies teismo sprendimas gali būti pripažintas, jei trečiosios valstybės kompetentingos įstaigos sprendimas tarp tų pačių šalių ir dėl to paties ginčo nebuvo pripažintas arba įvykdytas tos Susitariančios Šalies teritorijoje, kur sprendimas turi būti pripažintas ir įvykdytas.

Kad neiškiltų problemų dėl užsienio teismų sprendimų nepripažinimo būtent dėl jau priimto kitos valstybės teismo sprendimo tapačioje byloje, teismai, dar spręsdami jurisdikcijos klausimą, turėtų taikyti *lis pendens* doktriną, kurios taikymas galimas dviem būdais, t. y. teismo *ex oficio* arba prašant atsakovui.[168]

Trečiasis visuotinai pripažįstamas užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas – tai valstybės, kurios teritorijoje sprendimas turi būti pripažintas ir įvykdytas, išimtinės teismų jurisdikcijos pažeidimas.

Kaip teisingai nurodo V. Mikelėnas, bylos, kurios viena iš šalių yra užsienio valstybės, su kuria Lietuva sudariusi dvišalę teisinės pagalbos sutartį, fizinis ar juridinis asmuo, teisminis priklausymas turi būti nustatomas pagal dvišalės tarptautinės sutarties taisykles[169]. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose[170] 33 straipsnis nustato taikytiną teisę bei teismingumą bylose, kylančiose iš prievolių atlyginti žalą. Šios kategorijos bylose priimti sprendimus yra kompetentingas teismas tos valstybės, kurios teritorijoje įvyko veiksmas arba kitokia aplinkybė, tapusi pagrindu reikalauti atlyginti žalą, arba nukentėjusysis gali pareikšti ieškinį tos valstybės teisme, kurios teritorijoje atsakovas turi gyvenamąją vietą.

Iš tokios formuluotės darytina išvada, jog tuo atveju, jei Lietuvos Respublikos pilietis buvo sužalotas Ukrainos teritorijoje ir atsakovas taip pat yra Ukrainoje, byla dėl žalos atlyginimo priklauso išimtinei Ukrainos teismo kompetencijai. Tačiau ši, atrodytų gana aiški Sutarties nuostata, gali sukelti neaiškumų ją taikant.

2000 m. rugpjūčio 30 d. Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą Nr. 2^{43}–621–2000 pagal ieškovo V. Filipenkos ieškinį atsakovui Ukrainos įmonei Mariupolio ATĮ Nr. 11433 dėl žalos atlyginimo, priėmė sprendimą priteisti iš minėtos Ukrainos įmonės žalos

[168] Plačiau apie *lis pendens* institutą žr. R. Kontrauskas. *Lis (alibi) pendens*: kitoje Europos Sąjungos valstybėje nagrinėjamo tapataus ar susijusio ieškinio (civilinės bylos) įtaka Lietuvos teismo procesui// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 69(61), 2005. P. 81 – 90.
[169] Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 172.

[170] Žin., 2004, Nr. 91–1767.

atlyginimą V. Filipenkai dėl sveikatos sužalojimo (ieškovas buvo sužalotas 1987–09–18 autoavarijos metu Ukrainos teritorijoje, kaltu dėl avarijos pripažintas įmonės vairuotojas). Tačiau Ukrainos Donecko srities teismas 2001 m. gegužės 21 d. nutartimi atsisakė pripažinti ir leisti vykdyti Ukrainos teritorijoje aukščiau minėtą Vilniaus apygardos teismo sprendimą, motyvuodamas būtent išimtinio Ukrainos teismo teismingumo šioje byloje pažeidimu bei remdamasis Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Sutarties 45 straipsniu.

Tačiau Vilniaus apygardos teismas dar savo sprendime pasisakė dėl aptariamos bylos teismingumo bei joje taikytinos teisės. Vilniaus apygardos teismas priėmė V. Filipenkos ieškinį bei nagrinėjo bylą, remdamasis 1969 m. Vienos Konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės[171] 28 straipsniu, nustatančiu, kad tarptautinės sutarties normos neturi grįžtamosios galios. Minėta Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Sutartis įsigaliojo 1994 m. lapkričio 20 d., t. y. jau po avarijos, kuri tapo pagrindu reikalauti atlyginti žalą, tačiau jau galiojo, ieškovui kreipiantis į teismą su ieškininiu pareiškimu dėl žalos atlyginimo.[172]

Sprendimas byloje priimtas, tačiau nepripažįstamas valstybėje, kurioje jį būtina vykdyti, tokiu būdu asmuo negauna žalos atlyginimo. Tokia situacija susidarė dėl to, jog vienas iš teismų – Vilniaus apygardos teismas arba Donecko srities teismas, neteisingai traktavo Sutarties nuostatas. Kas gali atsakyti, koks turėtų būti situacijos sprendimas ir kaip turėtų pasielgti abiejų susitariančių valstybių teismai?

Siekiant atsakyti į šį klausimą, būtina paliesti teisės aktų įsigaliojimo klausimą. Teisės teorijoje žinomas ir visuotinai pripažįstamas *Lex retro non agit* principas, reiškiantis, jog įstatymo ar kito teisės akto galia nukreipta į ateitį, ir negalima reikalauti iš asmens elgtis pagal tokias elgesio taisykles, kurios veiksmų atlikimo momentu nebuvo įtvirtintos.[173] Toks principas pilnai suprantamas ir nediskutuotinas, tačiau čia kalbama apie nustatomas elgesio taisykles konkrečiu laikotarpiu. Tuo tarpu procesinės teisės normos reglamentuoja ne visiems privalomas ar draudžiamas elgesio taisykles, bet proceso tvarką, kreipiantis dėl pažeistų teisių gynimo. Šį principą pripažįsta ir civilinio proceso teisės mokslas, tačiau ar tinkamai jis suvoktas aukščiau aptartoje situacijoje.

Tiek dabar galiojančio LR CPK 3 straipsnio 8 dalis, tiek 1964 m. CPK 3 straipsnis nustato, jog civilinių bylų procesas vyksta pagal bylos nagrinėjimo, atskirų procesinių veiksmų atlikimo arba teismo sprendimo vykdymo metu galiojusius civilinio proceso įstatymus. Civiliniame procese galioja principas, kad „nauja proceso norma atitinkamai pakeičia teismo

[171] Žin., 2002, Nr. 13–480.
[172] Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2^{43}–621–2000.
[173] Plačiau apie teisės normų galiojimą žr. Vaišvila V. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000. P. 254–260.

proceso dalyvių elgesį, nesvarbu, kada atsirado patys procesiniai teisiniai santykiai“[174]. Tai, savaime suprantama, taikoma ir tarptautiniam civiliniam procesui, tačiau civilinio proceso teisės teorijoje pripažįstama, jog „tokia lakoniška norma neišsprendžia visų įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu problemų“[175].

Taigi, toliau analizuojant minėtą situaciją bei atsiradusius teisinius padarinius ieškovui, darytina išvada, jog Vilniaus apygardos teismas vis tik pasielgė neteisingai, priimdamas V. Filipenkos ieškininį pareiškimą bei nagrinėdamas bylą. Vadovaujantis tuo metu galiojusio 1964 m. CPK 3 straipsniu bei remiantis Lietuvos civilinio proceso teisės moksle pripažįstama „proceso stadijų teorija“[176], procesas turėjo vykti pagal tuo metu galiojusius procesinius įstatymus, taigi ir teismingumo klausimas turėjo būti sprendžiamas pagal kreipimosi į teismą metu galiojusias taisykles. Ieškovo kreipimosi į teismą metu Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis jau galiojo, ir tarptautinio teismingumo klausimas turėjo būti sprendžiamas vadovaujantis būtent jos nustatytomis taisyklėmis, kadangi ratifikuota ir įsigaliojusi sutartis tampa sudėtine Lietuvos teisinės sistemos dalimi, o jos procesinės normos – sudėtine tarptautinį civilinį procesą Lietuvos Respublikoje reglamentuojančių normų dalimi.*

Apibendrinant aptartą situaciją, galima teigti, jog bylose su užsienio elementu teisingai pritaikyti teismingumo nustatymo taisykles bei nustatyti bylą nagrinėti kompetentingą teismą, ypač tais atvejais, kai konkrečiam atvejui nustatomas išimtinis teismingumas, yra labai svarbu, kadangi priešingu atveju tokį sprendimą bus atsisakoma vykdyti užsienio valstybėje, motyvuojant išimtinio teismingumo pažeidimu, o nukentėjusiojo asmens teisės taip ir nebus atkurtos.

Atsižvelgiant į tai, būtini tolesni moksliniai tyrinėjimai šioje srityje, galbūt atitinkamų Lietuvos ir tarptautinės teisės aktų komentarų parengimas. Taip pat svarstytina galimybė parengti teisinį vadovą teisininkams – praktikams, kuris palengvintų nacionalinės ir tarptautinės teisės aktų taikymą. Kaip galimas problemos sprendimo būdas, autorės nuomone, taip pat yra teisėjų specializacija arba specialių skyrių byloms su užsienio elementu nagrinėti Lietuvos teismuose įsteigimas.

---

[174] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004. P. 44.
[175] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 48.
[176] Plačiau apie civilinio proceso stadijų teoriją žr. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. P. 119–122.
* Paminėtina, jog V. Filipenkos byloje prieš Mariupolio ATĮ Nr. 11433 1998 – 2003 metų laikotarpiu buvo priimti iš viso keturi Lietuvos teismų sprendimai dėl žalos jam atlyginimo, iš kurių tris – 1998 m. Vilniaus apygardos teismo sprendimą, 2001 m. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo sprendimą ir 2003 m. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo sprendimą tas pats Ukrainos Donecko srities teismas pripažino, o jau minėto 2000 m. Vilniaus apygardos teismo sprendimo – nepripažino.

1.4.2. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas pagal universalias daugiašales konvencijas

Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. balandžio 2 d. įstatymu[177] ratifikavo 1973 m. Hagos Konvenciją dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo (toliau – Konvencija), reglamentuojančią teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą užsienio valstybėse. 1973 m. Konvencija pakeitė iki tol šioje srityje galiojusią 1958 m. Hagos Konvenciją dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis vaikams, pripažinimo ir vykdymo[178] (29 straipsnis), tačiau Lietuva pastarosios konvencijos nare nebuvo.

Svarbu pažymėti, jog ši Konvencija ne iš karto įsigalioja tarp visų ją ratifikavusių valstybių. Valstybės prisijungimas galioja tik santykiams tarp prisijungusios valstybės ir tų valstybių, kurios nepareiškia prieštaravimo dėl tokio prisijungimo, t. y. vėliau prisijungusių valstybių atžvilgiu anksčiau prisijungusios turi padaryti tam tikrą pareiškimą (31 straipsnis).

Minėta Konvencija taikoma tik teismų arba administravimo institucijų sprendimų dėl išlaikymo pareigų, atsirandančių iš šeimos, tėvystės ar motinystės, santuokos ar svainystės, įskaitant pareigą nesantuokiniam vaikui, pripažinimui (1 straipsnis). Jei sprendimas yra susijęs ne tik su išlaikymo pareiga, Konvencija galioja tik toms sprendimo dalims, kurios yra susijusios su išlaikymo pareigomis (3 straipsnis), t. y. tokiu atveju remiantis šia Konvencija užsienio valstybėje teismo sprendimas bus pripažintas tik iš dalies arba kitaip tariant – bus pripažinta sprendimo dalis, kuria išspręstas klausimas dėl išlaikymo (10, 14 straipsniai).

Pripažintiniems pagal šią Konvenciją taip pat „priskiriami sprendimai dėl regresinių reikalavimų tarp asmens, turinčio išlaikymo pareigą, ir viešosios įstaigos, suteikusios išmokas (Konvencijos 1 straipsnio 2 dalis). Pripažintiniems ir vykdytiniems sprendimams nepriskirtini sprendimai dėl *exequatur'os*.[179]

Pažymėtina, jog 1973 m. Hagos Konvencijos taikymo praktika, kreipiantis dėl Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse, nėra gausi. Ši Konvencija Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo tik nuo 2003 m. spalio 1 d., o nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimui dvidešimt keturiose valstybėse, nuo 2005 m. sausio 1 d. – dar dviejose valstybėse, taikomos Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos. 1973 m. Hagos Konvencijos analizei daug dėmesio neskiriama ir užsienio literatūroje. Tai gali būti siejama su Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos įtakos tarptautinės privatinės teisės ir

[177] Žin., 2002, Nr. 51–1930.
[178] Convention of 15 April 1958 concerning the recognition and enforcement of decisions relating to maintenance obligations towards children// http://hcch.e–vision.nl/index_en.php?act=conventions.text&cid=38
[179] Plačiau žr. Nagel H./Gottwald P. Nurodytas darbas. P. 688.

tarptautinio civilinio proceso teisės harmonizavimo bei unifikavimo procese silpnėjimu, atsižvelgiant į tai, kad vis daugiau sričių siekia reguliuoti Europos Sąjunga.

Galima išskirti tokius svarbiausius momentus, kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą, remiantis 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo.

Pirmiausia, tai ši Konvencija įtvirtina analogišką principą dėl teismų sprendimų pripažinimo kaip ir Lietuvos Respublikos dvišalės (ir trišalė) teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys, t. y. suinteresuotas asmuo turi kreiptis su pareiškimu į kompetentingą valstybės, kurioje siekia įvykdyti sprendimą, teismą, pateikdama Konvencijoje nurodytus dokumentus. Pateiktinų dokumentų sąrašas nurodomas minėtos 1973 m. Hagos Konvencijos 17 straipsnyje.

Konvencijos 13 straipsnis nustato, jog sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką reglamentuoja valstybės, į kurią kreipiamasi, teisė. Tačiau skiriasi pareiškimo dėl sprendimo pripažinimo padavimo tvarka, t. y. Konvencija nenumato sprendimą pirmąja instancija priėmusio teismo ar centrinių institucijų tarpininkavimo perduodant pareiškimą kompetentingam užsienio valstybės teismui, kaip tai yra numatyta Lietuvos Respublikos dvišalėse (ir trišalėje) teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartyse. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pagal šią Konvenciją pareiškimą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos teismo sprendimą konkrečioje užsienio valstybėje suinteresuotas asmuo turi pateikti tiesiogiai kompetentingam tos valstybės teismui. Sprendimą priėmusio teismo ar centrinių institucijų tarpininkavimas, kreipiantis dėl teismo sprendimo pripažinimo pagal 1973 m. Hagos Konvenciją, nenumatytas. Tačiau pareiškimus dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo nagrinėti kompetentingų teismų sąrašas prie minėtos Konvencijos, deja, nėra pateikiamas, ir tai didžiausia problema, taikant šią Konvenciją. Atsižvelgiant į tai, asmenims, pateikiantiems pareiškimus pagal šią Konvenciją, būtina kvalifikuotų teisininkų pagalba. Tik Jungtinė Karalystė yra nurodžiusi centrinę įstaigą pareiškimų pagal šią Konvenciją perdavimui, nors pati Konvencija to ir nereikalauja.[*]

Mūsų nuomone, Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijai būtų tikslinga papildyti šią Konvenciją ir numatyti centrines ar kitas institucijas, kompetentingas priimti ir/ar nagrinėti pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo. Kitu atveju, ši Konvencija lieka praktikoje beveik netaikoma.

[*] Jungtinės Karalystės, o taip pat visų kitų valstybių – Konvencijos dalyvių pareiškiami bei deklaracijos, padarytos jungiantis prie šios ir kitų Hagos konvencijų, yra skelbiamos Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos interneto puslapyje, adresu http://hcch.e–vision.nl/index_en.php?act=status.comment&csid=589&disp=resdn

Antra, turint omenyje minėtą problemą nustatant užsienio valstybės teismą, kompetentingą priimti pareiškimą dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo, suinteresuoti asmenys dažnai ieško kvalifikuotos teisinės pagalbos, tačiau, deja, ją gauti šioje srityje Lietuvoje kol kas dar sudėtinga. Todėl būtinas privataus sektoriaus, t. y. advokatų, antstolių, taip pat valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių teisininkų švietimas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje, siekiant, kad suinteresuoti asmenys gautų maksimalią pagalbą bei kvalifikuotas konsultacijas, siekdami Lietuvos teismų sprendimų vykdymo užsienyje.

Kalbant apie Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą užsienio valstybėse daugiašalių universalių konvencijų pagrindu, paminėtina ir Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos rėmuose priimta 1954 m. Hagos Konvencija dėl civilinio proceso (toliau – 1954 m Hagos Konvencija), ratifikuota 2002 m. rugsėjo 19 d. įstatymu Nr. IX–1082.[180] Šios 1954 m Hagos Konvencijos 18–19 straipsniai numato galimybę visose susitariančiosiose valstybėse[181] vykdyti sprendimus dėl teismo išlaidų padengimo ar teismo išlaidų paskirstymo, priimtus bet kurioje iš minėtų valstybių, nereikalaujant užmokesčio. 1954 m Hagos Konvencijos nuostatos dėl teismų sprendimų vykdymo pakeitė seniausią daugiašalį susitarimą šioje srityje, t. y. 1905 m. Hagos Konvenciją dėl civilinio proceso[182]. Tačiau pažymėtina ir tai, kad 1954 m. Hagos Konvencija, vykdant užsienyje teismų sprendimus, nėra populiari, kadangi, kaip nurodo Nagel H. ir Gottwald P., asmuo, turintis teisę į teismo išlaidų atlyginimą, gali pasirinkti, kuria konvencija[183] remiantis jis norėtų veikti[184]. Šis pasirinkimas taikytinas ir valstybių – 1954 m. Hagos Konvencijos dalyvių sudarytoms dvišalėms sutartims, reglamentuojančioms teismų sprendimų pripažinimą. Nepaisant to, jog 1954 m. Hagos Konvencija tam tikrais atvejais gali būti palankesnė asmeniui, siekiančiam sprendimo dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ir/ar paskirstymo vykdymo užsienio valstybėje (pvz., pareiškimas dėl sprendimo vykdymo negali būti apmokestinamas prašomojoje valstybėje (1954 m. Hagos Konvencijos 18 straipsnio 1 dalis)), ja remiamasi retai. Tai lemia keletas priežasčių: pirmiausia, aptariama konvencija taikoma siauram sprendimų ratui, o bylinėjimosi išlaidos paprastai paskirstomos sprendimu, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, ir šalis suinteresuota tokio sprendimo vykdymu užsienyje visa apimtimi – tiek dėl ginčo esmės, tiek teismo išlaidų atlyginimo – siekti vieno proceso metu bei remdamasi vienu teisiniu pagrindu; antra – aptariama konvencija priimta seniai, o teismų sprendimų

[180] Žin. 2002, Nr. 97–4250.
[181] Šiuo metu 1954 m Hagos Konvencijos dėl civilinio proceso dalyvėmis yra 45 valstybės.
[182] Žr. Nagel H./Gottwald P. Nurodytas darbas. P. 708.
[183] Čia turimas omenyje pasirinkimas tarp aptariamos 1954 m. Hagos Konvencijos, Briuselio ar Lugano Konvencijos bei Briuselio konvenciją pakeitusio Briuselis I reglamento.
[184] Nagel H./Gottwald P. Nurodytas darbas. P. 711.

pripažinimo ir vykdymo institutas, kaip ir visa teisė apskritai, vystosi, ir naujesni dokumentai šioje srityje, kaip pvz., Briuselio reglamentai, šį klausimą reglamentuoja pažangiau.

Daugiau universalių konvencijų, kuriomis remiantis būtų galima siekti Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo užsienio valstybėse arba užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo Lietuvoje, šiuo metu nėra, t. y. Lietuva nėra prisijungusi prie kitų šiuos klausimus reglamentuojančių konvencijų.

Be to, kalbant apie universalias konvencijas teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo užsienio valstybėse srityje, paminėtinas Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos rėmuose 1999 m. JAV iniciatyva pradėtas rengti pasaulinės konvencijos dėl teismų sprendimų civilinėse bylose pripažinimo ir vykdymo projektas. Deja, šiam projektui nebuvo lemta „išvysti dienos šviesos“ – 2000 m. darbo grupė šios pasaulinės konvencijos projektui parengti buvo performuota į darbo grupę konvencijos tik dėl jurisdikcijos projektui parengti.[185]

[185] Plačiau žr. Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos internetiniame puslapyje: http://hcch.e–vision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=1

1.4.3. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas kitose Europos Sąjungos valstybėse

Europos Sąjungos sutarties[186] 220 straipsnis įtvirtina reikalavimą „savo piliečių labui siekti supaprastinti formalias procedūras, kurių pagrindu užtikrinamas abipusis teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimas ir vykdymas.” Bendradarbiaudamos teisingumo srityje jau, 1968 m. rugsėjo 27 d. Europos Sąjungos valstybės pasirašė Briuselio konvenciją dėl teismų jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose[187] (toliau – Briuselio Konvencija). Ši konvencija ilgą laiką buvo viena iš svarbiausių regioninio pobūdžio tarptautinių sutarčių, kurios pagrindinis tikslas – teisinės pagalbos pripažįstant ir vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus procedūrų supaprastinimas ir pagreitinimas. Briuselio Konvencija santykiuose tarp Europos Sąjungos valstybių narių visiškai arba iš dalies pakeitė jų sudarytas dvišales sutartis teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje.

„Po „ramsčių apsikeitimo“ pagal Amsterdamo sutartį[188], abipusis teismų sprendimų ir kitų vykdytinų dokumentų pripažinimas ir vykdymas Europos Sąjungoje, išskyrus santykiuose su Danija, plačiai reglamentuojamas antrinėje teisėje.“[189] Pažymėtina, kad didžiausią praktinę reikšmę iki tol turėjusi Briuselio Konvencija buvo pakeista jau minėtu nauju 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentu dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001. Nuo 2002 m. kovo 1 d. įsigaliojus minėtam Tarybos Reglamentui, užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas visose Europos Sąjungos valstybėse yra vykdomas vieningai pagal šį reglamentą. Kadangi Danija atsisakė dalyvauti civilinių bylų teisminiame bendradarbiavime pagal Europos Sąjungos sutarties 69 straipsnio IV skyrių, jos atžvilgiu Reglamento nuostatos ilgą laiką nebuvo taikomos (Briuselio I reglamento preambulės 22 punktas). 2007 m. liepos 1 d. įsigaliojo Europos Bendrijų ir Danijos susitarimas dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo Danijai. Reglamentų formos suteikimas Briuselio taisyklėms[190] reiškia ir jų automatinį taikymą visų tų valstybių, kurios jungsis prie Europos Sąjungos, taikymą. Tai buvo svarbu, turint omenyje ir Lietuvos įstojimą į Europos Sąjungos jau galiojant Europos Sąjungą Tarybos reglamentams civilinio proceso srityje.

---

[186] Europos Sąjungos sutartis, pasirašyta 1992 m. vasario 7 d. Mastrichte// http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_en.htm

[187] http://www.wipo.int/treaties/en/ip/brussels/trtdocs_wo025.html

[188] Amsterdamo sutartis dėl Europos Sąjungos sutarties, Europos Bendrijų steigimo sutarties ir su jomis susijusių aktų pakeitimo, pasirašyta 1997 m. spalio 2 d. Amsterdame// OJ C 340, 10.11.1997.

[189] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 860.

[190] „Briuselio taisyklės“ reiškia Briuselio konvencijoje dėl teismų jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose įtvirtintas teismų jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisykles.

„Iki Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 įsigaliojimo, didžiausią praktinę reikšmę Vakarų Europoje turėjo Briuselio Konvencija, kurios koncepcija 1988 m. rugsėjo 16 d Lugano Konvencijos[191] pagalba yra išplėsta ir EFTA (aut.: ang. *European Free Trade Association* – Europos Laisvos Prekybos Asociacija) valstybių narių atžvilgiu.“[192] Užsienio literatūroje kalbant apie teismų sprendimų pripažinimą remiantis Europos Sąjungos teise, šioms dviem konvencijoms skiriama labai daug dėmesio. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimui užsienyje (konkrečiai – Europos Sąjungos valstybėse) Briuselio ir Lugano Konvencijos beveik neturi praktinės reikšmės, nes nei prie vienos iš šių konvencijų Lietuva nebuvo prisijungusi. Kaip minėta, Briuselio Konvenciją pakeitė 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001, todėl ji praktikoje nebetaikoma. Pažymėtina tik tai, kad Briuselio Konvenciją pakeitęs Tarybos reglamentas nustato, jog “bet kuri nuoroda į šią konvenciją[193] laikoma nuoroda į šį reglamentą” (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 68 straipsnis). Todėl taikant minėto Tarybos reglamento nuostatas, labai svarbi yra Europos Teisingumo Teismo praktika, aiškinant Briuselio Konvencijos nuostatas.

Kropholler J. Nurodo keletą užsienio teismų sprendimų pripažinimą Europos Sąjungoje reglamentuojančių teisės aktų teisinės formos pasikeitimo privalumų. Visų pirma, reglamentus yra lengviau peržiūrėti ir, prireikus, pakeisti, kadangi jie visose valstybėse narėse įsigalioja vienu metu. Be to nebereikia, kaip anksčiau, kiekvieną kartą plečiantis Europos Sąjungai, sudaryti naujų prisijungimo konvencijų ir jų ratifikuoti visose valstybėse narėse.[194]

1988 m. Lugano konvencija reglamentavo santykius tarp Europos Sąjungos valstybių narių (senųjų) ir Šveicarijos, Norvegijos, Islandijos ir tuo metu dar ne Europos Sąjungos narės Lenkijos. 2007 m. spalio 30 d. Europos Bendrijos visų Europos Sąjungos valstybių narių vardu pasirašė naują Lugano konvenciją, kuri reglamentuos santykius dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių (taip pat ir nare tapusios Lietuvos), ir Norvegijos, Šveicarijos ir Islandijos.

---

[191] Pilnas Konvencijos pavadinimas: Lugano konvencija dėl teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo// OL. 1988, Nr. L 319/9. Kadangi Briuselio Konvencijos dalyvėmis buvo tik tuometinės Europos Sąjungos narės ir šios konvencijos normos buvo taikomos tik pripažįstant teismų sprendimus tarp Europos Sąjungos valstybių narių, kilo kitų Europos regiono valstybių, kurios neįėjo į Europos Sąjungos sudėtį, teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimas. Todėl 1988 m. rugsėjo 16 d. tuometinės Europos Sąjungos valstybės narės, t. y. Airija, Danija, D. Britanija, Belgija, Graikija, Italija, Ispanija, Olandija, Liuksemburgas, Austrija, Portugalija, Suomija, , Prancūzija, Švedija ir Vokietija, ir EFTA (ang. *European Free Trade Association*), t. y. Europos Laisvos Prekybos Asociacijos, valstybės narės, t. y. Islandija, Norvegija ir Šveicarija, pasirašė minėtą Lugano Konvenciją. Vėliau prie Lugano Konvencijos taip pat prisijungė ir Lenkija.

[192] Geimer R. Nurodytas darbas. P. 860.

[193] Iš aukščiau einančio teksto aišku, jog kalbama apie Briuselio Konvenciją.

[194] Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 385.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapus pilnateise Europos Sąjungos nare, jos teismų sprendimų pripažinimui bei vykdymui Europos Sąjungos valstybėse įsigaliojo Europos Sąjungos reglamentai, nustatantys teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti tvarką.

Tai visų pirma jau minėtas 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001, iš dalies pakeistas 2002 m. rugpjūčio 21 d. Komisijos Reglamentu (EB) Nr. 1496/2002; 2004 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojęs ir nuo 2005 m. kovo 1 d. pilna apimtimi pradėtas taikyti 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003.

Pastarasis Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 pakeitė 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentą dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams, pripažinimo bei vykdymo (EB) Nr. 1347/2000 (toliau – Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1347/2000, Briuselio II reglamentas).

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo klausimus Europos Sąjungoje tam tikra apimtimi reglamentuoja ir 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų[195] (toliau tekste – Bankroto reglamentas).

Didžiausią reikšmę pripažįstant ir vykdant teismų sprendimus tarp Europos Sąjungos valstybių turi Briuselio I reglamentas. Kiti Europos Sąjungos teisės aktai, taip pat reglamentuojantys Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų tarpusavio pripažinimo ir vykdymo klausimus, iš esmės remiasi Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 koncepcija ir tik numato tam tikrą specifiką, pripažįstant vienos ar kitos kategorijos teismų sprendimus (pvz., teismų sprendimus, susijusius su santuoka ir/ar tėvų pareigomis arba sprendimus dėl bankroto).

Briuselio reglamentų taisyklės įtvirtina sprendimų, priimtų kitose valstybėse narėse, pripažinimo prezumpciją. Juose įtvirtintas draudimas peržiūrėti užsienio valstybės teismo sprendimą iš esmės (pvz., Briuselio I reglamento 36 straipsnis). Ši nuostata tapo tradicine tarptautinių sutarčių, reglamentuojančių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą užsienio valstybėse. Tačiau yra nuomonių, kad toks draudimas turi tam tikras ribas. Pavyzdžiui, Litvinskij D. V. teigia, kad dėl tam tikrų priežasčių (pvz., dėl atitikimo viešajai tvarkai, teisių į teisminę gynybą užtikrinimo priimant sprendimą už akių, nesuderinamumo su kitu anksčiau priimtu teismo sprendimu arba išimties atvejais tikrinant, ar sprendimą priėmė kompetentingas

[195] OL L 160, 2000.6.30, p. 191 – 208.

teismas arba ar teismas tinkamai taikė teisę) teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo valstybės teisėjas turi turėti galimybę įvertinti visas teisinę ir faktinę reikšmę turinčias aplinkybes.[196]

Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 didele apimtimi išlaikė Briuselio konvencijos sistemą, tačiau atsižvelgė į praktikoje reikalaujamus konvencijos pakeitimus, Europos Sąjungos reformas bei Europos Teisingumo Teismo praktiką. Europos Teisingumo Teismas praktikoje ne kartą yra pažymėjęs, kad „remiantis Briuselio Konvencija kiek galima labiau turi būti užtikrintas laisvas užsienio teismų sprendimų judėjimas ir būtent šia prasme turi būti aiškinamos šios Konvencijos nuostatos."[197] Tokia pat tendencija yra išlaikoma ir taikant Briuselio I reglamentą. Todėl aiškinant Europos Sąjungos Reglamente vartojamas sąvokas bei normas labai svarbus yra autonominis aiškinimo metodas, kuris, atsižvelgiant į Briuselio I reglamento sistemą ir tikslus, kiek galima labiau turėtų palengvinti užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir sukurti laisvo užsienio teismų sprendimų judėjimo veiksmingą mechanizmą.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Briuselio I reglamentą privaloma tiesiogiai taikyti ir Lietuvoje. Todėl Lietuvos teismai, taikydami šį Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 44/2001, turėtų analizuoti ir remtis ankstesne Europos Sąjungos valstybių teismų bei Europos Teisingumo Teismo suformuota praktika, susijusia su Briuselio Konvencijos ir šio Reglamento taikymu ir aiškinimu. Tai atitiktų ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 44/2001 įtvirtintą būtinumą užtikrinti vienodą jo taikymą visose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Atsižvelgiant į Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 siekiamus tikslus bei teismų praktiką, svarbu aptarti, kokie sprendimai ir kokiomis sąlygomis gali būti pripažįstami pagal šį Reglamentą.

Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 gali būti taikomas pripažįstant tik sprendimus, priimtus civilinėse ir komercinėse bylose. Akivaizdu, kad ši, pačiame Briuselio I reglamente neapibrėžta „civilinių ir komercinių bylų" sąvoka teismų praktikoje gali būti interpretuojama įvairiai ir nevienareikšmiai, priklausomai nuo taikytinos teisės. *EUROCONTROL* byloje dėl reikalavimų sumokėti mokesčius oro skrydžių bendrovei, Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad sąvoka „civilinės ir komercinės bylos" turi būti aiškinama ne pagal atitinkamos valstybės nacionalinę teisę, bet vadovaujantis konvencijos[198] tikslais ir sistema, o taip pat bendraisiais teisės principais.[199] Taigi Europos Teisingumo Teismas pasirinko neutralų aiškinimo kriterijų, kuris yra atskirtas nuo bet kurios valstybės narės teisės ir suteikia teismams didesnę diskrecijos teisę aiškintis, ar prašomas pripažinti sprendimas priimtas civilinėje ar komercinėje byloje. Iš kitos pusės, užsienio teismų praktikoje Briuselio I reglamento 32 straipsnyje

[196] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 252.
[197] EuGH 4.2.1988 Rs C–145/86 Hoffmann/ Krieg, EuGHE 1988, 645.
[198] Omenyje turima 1968 m. Briuselio Konvencija.
[199] EuGH 14.10.1976 Rs C–29/76 LTU/EUROCONTROL, EuGHE 1976, 1541.

pateikiamas teisinis „teismo sprendimo", kuris gali būti pripažintas, sąvokos apibrėžimas, aiškinamas labai plačiai ir apima kiekvieną teismo sprendimą, nepriklausomai nuo jo pavadinimo.[200] Taigi remiantis Europos Teisingumo Teismo aiškinimu, galima daryti išvadą, kad skirtingai nei teigiama teisės doktrinoje, proceso šalys gali prašyti pripažinti ne tik galutinį teismo sprendimą, priimtą bylą išnagrinėjus iš esmės, bet ir bet kokį teismo tarpinį ar kitą procesinį sprendimą (nutarimą, nutartį, įsakymą ir t.t.).

Tam tikrų neaiškumų teismų praktikoje kyla sprendžiant sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo ir vykdymo klausimus, remiantis Europos Sąjungos teisės aktais. Ankstesnėse savo bylose Europos Teisingumo Teismas kategoriškai pabrėždavo, kad jeigu ieškovas norėjo tik pasinaudoti laikinųjų apsaugos priemonių sukeliamu „apstulbinimo efektu", tai tokie *ex parte* priimti arba įvykdyti sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių iki tokio sprendimo įteikimo atsakovui prieštarautų jo teisėms būti informuotam ir išklausytam teisme ir tokiu būdu negalėtų būti pripažįstami remiantis Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 dalimi.[201] Tačiau pastaruoju metu Europos Teisingumo Teismo praktika šiuo klausimu sušvelnėjo, ir Teismas pripažįsta, kad vis dėl to gali būti pripažįstami ir leidžiami vykdyti sprendimai dėl arešto ir laikino turto disponavimo apribojimo, jeigu jie priimti žodinio nagrinėjimo metu laikantis rungimosi principo.[202] Europos Teisingumo Teismo pozicijos pasikeitimas gali būti paaiškinamas tuo, jog sparčiai besiplėtojančiuose ekonominiuose santykiuose ypač padidėja kreditoriaus rizika apginti savo teises, kai skolininkas turi turtą skirtingose užsienio valstybėse. Todėl būtina užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą. Tačiau manytina, kad Europos Teisingumo Teismas, sumenkindamas šios kreditoriui palankios taisyklės taikymą ir siekdamas užtikrinti atsakovo teises, panaikina laikinųjų apsaugos priemonių pagrindinę savybę –„apstulbinimo efektą". Žinoma, kad skolininkas gavęs įspėjimą visais įmanomais būdais pasistengs paslėpti turtą, sieks išvežti jį į užsienį. Europos Teisingumo Teismas neatsižvelgia į tai, kad atsakovas gali pasinaudoti kita teisine gynybos priemone, t. y. apskųsti teismo sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, tuo tarpu kreditorius tokios teisės nebeturi. Todėl jam lieka rinktis – arba laikinųjų apsaugos priemonių „apstulbinimo efektas" arba sprendimo pripažinimo kitoje valstybėje procesas. Pirmuoju atveju, dėl laikinųjų apsaugos priemonių jis turėtų kreiptis į tos valstybės teismą, kurioje yra turtas, kuriam siekiama taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Antruoju atveju, kreditorius turėtų įtikinti pirmosios valstybės teismą, kad sprendžiant klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo būtų

---

[200]Rauscher T. Nurodytas darbas. P.97.
[201] EuGH 21.05.1980 Rs C– 125/79 Danilauler/Couchet Freres, EuGHE 1980, 510.
[202] EuGH 6.6.2002 Rs C–80/00 Italien Leather /WECO Polstermöbel GmbH&Co, EuGHE 2002, I–4995.

surengtas žodinis teismo posėdis, kad tokį teismo sprendimą vėliau galima būtų pripažinti ir įvykdyti užsienio valstybėje.

Sprendžiant teismų praktikoje dažnai kylantį klausimą dėl taikos sutarčių pripažinimo užsienio valstybėse, Europos Teisingumo Teismas *Solo Kleinmotoren GmbH/Bach* byloje nurodė, kad net jei ji sudaryta teisme ir ja užbaigiamas bylos nagrinėjimas iš esmės, ji vis tik nėra pripažįstama teismo sprendimu Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 prasme, nes ji [...] savo esme yra sutartinio pobūdžio ir tokiu atveju pirmiausia priklauso nuo šalių ketinimų.[203] Iš to seka, jog remiantis lingvistiniu „teismo sprendimo" sąvokos aiškinimu, prašomą pripažinti sprendimą teismas turi būti priėmęs pats, tuo tarpu taikos sutarties patvirtinimas teisme nėra teismo faktiškai priimtas sprendimas, kuriuo jis pats išspręstų ginčą; teismas tik patvirtina šalių tarpusavio susitarimu sudarytą taikos sutartį. Iš to seka, kad taikos sutartys, kurios nelaikomos teismo sprendimais, negali būti pripažįstamos taip pat kaip užsienio teismų sprendimai.

Negali būti pripažįstami ir tokie teismų sprendimai, kuriais išsprendžiami procesiniai klausimai, pvz., sprendimai dėl įrodymų, sprendimai dėl vykdymo priemonių (įkeitimo, pinigų pervedimo). Tokiu būdu teismų praktikoje nuosekliai susiformavo vienodas „teismo sprendimo" sąvokos aiškinimas, kad teismas, vadovaudamasis savo teisine sąmone Briuselio I reglamento tikslais, gali pripažinti tik tokį sprendimą, kuriuo būtų (iš)sprendžiamas tarp šalių kilęs ginčas.

Prancūzijos teisės doktrina vieningai pažymi, kad vadovaujantis klasikine taisykle „*exequatur'a exequatur'ai* negalioja" (*exequatur sur exequatur ne vaut*) Reglamentuose numatyta supaprastinta tvarka negali būti pripažinti ir sprendimai dėl užsienio valstybės teismo sprendimo *exequatur'os*, kadangi tokiu atveju pripažįstančios valstybės teisėjas neturi jokios galimybės patikrinti pirminio teismo sprendimo, apie kurio *exequatur'ą* kalbama.[204]

Remiantis vien tik teleologiniu „teismo sprendimo", atitinkančio Briuselio I reglamento prasmę, sąvokos aiškinimu, pripažintinas sprendimas turi būti priimtas teismo. Tačiau teisėjams kyla klausimas dėl sprendimų, kurie priimti ne teismo, o kitų valdžios institucijų. Tokia problema atsirado dėl to, kad Skandinavijos valstybių administracinės įstaigos turi teisę priimti sprendimus dėl išlaikymo. Teismų praktikoje diegiamas principas, kad sprendimas nebūtinai turi būti teismo, tai gali būti ir kitų institucijų, kurioms suteiktos tam tikros teisminės funkcijos ir kurios laikosi pagrindinių sąžiningo teisminio proceso principų. Tokiu būdu, nors Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 nuostatos netaikomos administracinių valdžios institucijų sprendimams, tačiau jame yra numatyta speciali išimtis Skandinavijos valstybių administracinių įstaigų priimtų aktų pripažinimui (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 62 straipsnis).

[203] EuGH 2.6.1994 Rs C–414/92 Solo Kleinmotoren/ Bloch EuGHE 1994, I–2237
[204] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 247.

Beje, Briuselio I reglamento taikymo sfera neapima tarptautinių, privačių, arbitražo bei trečiųjų (ne Europos Sąjungos) valstybių teismų priimtų sprendimų pripažinimo bei vykdymo. Teismų sprendimų, priimtų trečiosiose valstybėse, pripažinimas ir vykdymas savarankiškai reglamentuojamas kiekvienos konkrečios valstybės tarptautinės privatinės teisės normomis; jomis taip pat nustatomos ir tokios nuo tarptautinio reglamentavimo nepriklausančios teismo sprendimo pasekmės kaip sprendimo kaip fakto egzistavimas ir jo kaip įrodymo panaudojimas.

Teismų praktikoje lieka neišspręstas klausimas, ar užsienio teismo sprendimas, kurio pripažinimo siekiama, turi būti įsiteisėjęs ar pakanka jo priėmimo. Užsienio valstybių teismai laikosi nuomonės, kad pateiktas pripažinti sprendimas turi būti galiojantis, tuo tarpu jo įsiteisėjimas (materialioji teisinė galia) ar galutinumas nėra būtina pripažinimo sąlyga pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 44/2001. Kitokios taisyklės šiuo klausimu gali būti nustatytos ES valstybių narių nacionalinėje teisėje (pvz., taip yra Vokietijoje, Prancūzijoje) arba dvišalėse valstybių sutartyse, tačiau tiek nacionalinės teisės, tiek dvišalių sutarčių nuostatos nebus taikomos kitų Europos Sąjungos valstybių narių sprendimams, pripažįstamiems pagal Europos Sąjungos teisės aktus. Kita vertus, manytina, jog Briuselio I reglamente yra sąmoningai atsisakyta reikalavimo, kad pripažįstamas sprendimas būtų įsiteisėjęs. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad pripažįstančios valstybės teismas turi teisę sustabdyti pripažinimo klausimo nagrinėjimą, jei sprendimo priėmimo valstybėje sprendimas yra apskundžiamas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 37 straipsnio 1 dalis), o taip pat ir pripažinimo suvokimu remiantis galių išplitimo teorija. Susiformavusi teismų praktika pabrėžia, jog reikalavimas dėl pripažintino teismo sprendimo įsiteisėjimo nėra įsakmiai sureguliuotas Briuselio I reglamente, todėl jis turėtų būti paliekamas spręsti pripažinimo valstybės teismui.[205] Visgi manytina, kad tokia praktika būtų ydinga ir neužtikrintų vieningo Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo bei prieštarautų jo tikslams.

Europos Sąjungos Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 įtvirtina užsienio teismų, kai nėra privalomas formalus pripažinimo procesas ir nepripažinimo pagrindų tikrinimas, sprendimų pripažinimo *ipso iure* būdą. Pripažinimas savaime *ipso iure* reiškia, kad faktiškai galiojantis priėmimo valstybėje sprendimas savaime pripažįstamas kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, nereikalaujant ypatingo teisminio proceso dėl pripažinimo bei nepripažinimo pagrindų patikrinimo. Taigi pagal Briuselio I reglamentą pripažinimo atsisakymo pagrindų patikrinimas nėra atliekamas. Svarbiausia, kad užsienio teismo sprendimas atitiktų visas teisines Tarybos Reglamente (EB) Nr. 44/2001 numatytas pripažinimo *ipso iure* sąlygas (t. y. prašomas pripažinti teismo sprendimas atitinka Briuselio I reglamento prasmę, jis yra galiojantis ir t.t.). Toks

[205] OLG Karlsruhe 19.5. 1994, NJW –RR 1994, 1286.

pripažinimas pagal Briuselio I reglamento 33 straipsnį reiškia, kad užsienio teismo sprendimas pripažinimo valstybėje sukelia tokius pačius teisinius padarinius, kaip ir pirmojoje valstybėje. Tai aiškiai atspindi galių išplitimo teorijos dominavimą Europos Sąjungos teisėje. Iš to seka, jog pripažįstant sprendimą, pripažįstančioje valstybėje iš jo negali kilti daugiau padarinių, nei jų kyla pagal šį sprendimą priėmusioje valstybėje. Iš kitos pusės, išimtiniais atvejais gali būti pripažįstami netgi tie padariniai, kurių nacionaliniai teismo sprendimai neturi (pvz., sprendimo galia prejudiciniams santykiams).

Jeigu siekiama, kad teismo sprendimas būtų priverstinai vykdomas kitoje Europos Sąjungos valstybėje, tai remiantis Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 54 straipsniu, būtinas formalus teisminis procesas, kurio metu išduodamas vykdomasis dokumentas.[206] Briuselio I reglamentas įtvirtina supaprastintą *exequatur* procedūrą, pagal kurią pareiškimas dėl vykdymo išnagrinėjamas nerengiant teismo posėdžio ir nedalyvaujant bei neišklausant atsakovo argumentų. Vis dėlto teismui būtina pateikti patvirtinimą, kad prašomas leisti vykdyti sprendimas yra vykdytinas jo priėmimo valstybėje. Toks reglamentavimas, palyginus su nacionalinės teisės normomis, iš esmės palengvina vykdomojo akto suteikimo procedūrą bei yra pakankamai ekonomiškas laiko ir išlaidų atžvilgiu.

Greta Briuselio I reglamento didelę praktinę reikšmę turi ir Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo (EB) Nr. 2201/2003, pakeitęs šioje srityje galiojusį Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. Minėtas Reglamentas perėmė Briuselio II reglamento nuostatas, papildydamas jas eile naujų nuostatų, susijusių su kompetencija, sprendimų, nustatančių tėvų teisių vaiko atžvilgiu įgyvendinimo tvarką, visų pirma, sprendimų, priimtų dėl vaiko neteisėto laikymo pas vieną iš tėvų ir jo sugrąžinimo į jo nuolatinę gyvenamąją vietą, pripažinimu ir vykdymu.

Teismų praktikoje siekiama vengti tokių teisinių santykių, kai vienoje valstybėje išsituokę asmenys būtų pripažįstami kitoje valstybėje kaip nenutraukę santuokos. Tarptautinėje teisėje pripažįstant žmogaus teisę sudaryti santuoką, negali būti palikta valstybių valiai spręsti klausimą, ar pripažinti užsienio valstybės sprendimą dėl santuokos nutraukimo ar ne. Valstybės privalo akceptuoti skyrybų sprendimą ir leisti išsituokusiems vėl susituokti, jeigu priimtas sprendimas dėl santuokos nutraukimo atitiko tarptautinius civilinio proceso standartus: pakankamai glaudus šeimos teisinių santykių ryšys su sprendimo priėmimo valstybe, teismo procesas buvo sąžiningas, užsienio teismo sprendimas nepažeidžia pripažįstančios valstybės *ordre public*.

[206] Linke H. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: O.Schmidt, 2001. S. 160.

Tokiu būdu, norėdamas nuosekliai sekti Europos Sąjungos diegiamą tendenciją bei reaguoti į susiformavusią pasauliniu mastu praktinę situaciją, šeimos byloms taikytinas reglamentas, kaip ir Briuselio I reglamentas, įtvirtina užsienio teismų sprendimų šeimos bylose pripažinimą *ipso iure*, o būtent nereikalaujant jokio ypatingo proceso (reglamento 21 straipsnis). Pavyzdžiui, asmenys nutraukę santuoką vienoje Europos Sąjungos valstybėje turėtų tokį pat statusą visose kitose Europos Sąjungos valstybėse. Taigi dabartiniu metu Vokietijos bei kai kurių kitų Europos Sąjungos valstybių teismų praktikoje jau nebegali būti taikomos nacionalinės taisyklės, kurios numato imperatyvią administracinę tokių sprendimų pripažinimo tvarką. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad pagal šį reglamentą pripažįstami tik pozityvūs teismo sprendimai dėl santuokos nutraukimo, sutuoktinių gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia. Tai galima būtų paaiškinti *„forum shopping“* veikimu, nes, pvz., nenutraukus santuokos vienoje valstybėje, asmuo galės pasirinkti kitą valstybę, kur santuoka būtų nutraukta. Prancūzijos teisės doktrinoje bei teisinėje literatūroje pripažįstama, kad Briuselio II ir Briuselio IIa reglamentai užtikrino teisę į „efektyvų santuokos nutraukimą.“[207]

Kalbant apie užsienio teismų sprendimų pripažinimą Europos Sąjungoje, svarbu pažymėti, jog klausimas dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo kurioje nors Europos Sąjungos valstybėje narėje pradedamas nagrinėti tik suinteresuoto asmens pareiškimu, kurį jis pateikia tiesiogiai reglamentų prieduose nurodytam kompetentingam konkrečios valstybės teismui. Tai reiškia, jog minėti Europos Sąjungos reglamentai nenumato centrinių institucijų tarpininkavimo asmenims kreipiantis dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ES valstybėse narėse. Šiuo procesu suinteresuotas asmuo (dažniausiai išieškotojas) turi pasirūpinti pats. Prie visų minėtų teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą numatančių reglamentų yra pateikiami priedai, kuriuose nurodoma, kokie teismai kiekvienoje valstybėje narėje yra kompetentingi nagrinėti tokius pareiškimus, pvz., Lietuvoje Lietuvos apeliacinis teismas (LR CPK 809 ir 811 straipsniai). Kai kuriose valstybėse tai taip pat yra tik vienas teismas, pvz., Švedijoje Svea apeliacinis teismas, kitose valstybėse tokius pareiškimus nagrinėja tam tikros grandies teismai pagal teritorinį priklausomumą, pvz., Vokietijoje – žemių teismai (vok. *Landgericht*). Taip pat ir apeliacija bei kasacija dėl pareiškimo pripažinti teismo sprendimą gali būti pateikiama reglamentų prieduose nurodytiems teismams.

Kalbant apie kiekvienoje valstybėje pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo nagrinėti kompetentingus teismus bei prisimenant, jog prie aukščiau aptartos 1973 m. Hagos Konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo tokių teismų sąrašas nepateikiamas, manytume, jog suinteresuoti asmenys, kreipdamiesi dėl Lietuvos teismo sprendimo dėl išlaikymo priteisimo pripažinimo vienoje iš

[207] Žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 250, 325.

Europos Sąjungos valstybių narių remiantis būtent minėta Konvencija[208], taip pat galėtų pasinaudoti prie minėtų reglamentų pateikiamu teismų sąrašu, kadangi funkcinė jurisdikcija nagrinėti tokio pobūdžio pareiškimus valstybėse paprastai suteikiama tiems patiems teismams, nepriklausomai kokiu pagrindu dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo kreipiamasi (pvz., Lietuvoje tokius pareiškimus visais atvejais nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas).

Specialių reikalavimų tokiems pareiškimams Briuselio I reglamentas nekelia, tik nustato, kad pareiškimo pateikimo tvarką, o tuo pačiu manytina ir pareiškimo formos bei turinio reikalavimus, reglamentuoja valstybės narės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, įstatymai (40 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, toks pareiškimas iš esmės turėtų atitikti pripažįstančios valstybės teisės aktų reikalavimus, keliamus procesiniams dokumentams, bei paties Briuselio I reglamento 40 straipsnio 2 dalies reikalavimą nurodyti adresą pripažįstančioje valstybėje, kuriuo pareiškėjui turi būti įteikiami procesiniai dokumentai. Prie pareiškimo taip pat turi būti pridedami Briuselio I reglamente nurodyti dokumentai (40 straipsnio 3 dalis, 53 straipsnis).

Taip pat pažymėtina, jog pareiškimų dėl Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo Europos Sąjungos valstybėse narėse nagrinėjimas gali būti apmokestintas žyminiu mokesčiu, ir tai tam tikra prasme apsunkina jau teismo sprendimu pripažintų asmens teisių gynybą. Tačiau tuo pačiu pažymėtina, jog asmuo gali būti atleistas nuo žyminio mokesčio ir kitų teismo išlaidų bei gali aplikuoti į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ne tik savo, bet ir kitose valstybėse (Briuselio I reglamento 50 straipsnis)[209].

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojus Europos Sąjungos teisės aktams, reglamentuojantiems teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą Europos Sąjungos valstybėse narėse, gali atsirasti manančių, jog teismų sprendimų pripažinimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių nebėra, jog sprendimai visose Europos Sąjungos valstybėse narėse pripažįstami ir vykdomi savaime, be jokios pripažinimo procedūros, jog kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo kitoje Europos Sąjungos valstybėje yra tik asmens teisė ir pan. Šią nuomonę gali suponuoja mūsų teisinei sąmonei ir teisėkūros tradicijoms neįprastos lakoniškos reglamentų formuluotės, kaip antai: "tarpusavio pasitikėjimas vykdant teisingumą Bendrijoje pateisina valstybėje narėje priimtus teismo sprendimus, pripažįstamus

[208] Atvejai, kada pripažįstant Lietuvos teismų sprendimus kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse turi būti remiamasi Europos Sąjungos Tarybos reglamentais, kada 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, o kada teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartimis su Latvija, Estija ar Lenkija, bus analizuojami kitose darbo dalyse.

[209] Valstybės garantuojamos nemokamos teisinės pagalbos teikimą Europos Sąjungos valstybėse narėse šalims bylose su užsienio elementu reglamentuoja 2003 m. sausio 27 d. Tarybos Direktyva 2003/8/EB, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles// OL L 26, 2003 1 31, p. 90.

netaikant jokios procedūros […]" (Briuselio I reglamento preambulės 16 punktas), "sprendimas turėtų būti paskelbtas vykdytinu praktiškai savaime, formaliai patikrinus pateiktus dokumentus" (Briuselio I reglamento preambulės 17 punktas), "sprendimas priimtas vienoje valstybėje narėje turi būti pripažįstamas kitoje valstybėje narėje nereikalaujant pradėti kokio nors specialaus proceso" (Briuselio I reglamento 33 straipsnio 1 dalis). Analogiškų nuostatų galima rasti ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 2201/2003: „teismo sprendimų pripažinimas ir vykdymas turėtų būti grindžiamas abipusiu pasitikėjimu" (preambulės 21 punktas), "valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas pripažįstamas kitose valstybėse narėse netaikant jokių specialių procedūrų" (21 straipsnio 1 dalis) ir pan.

Tačiau šis kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimas, grindžiamas valstybių narių savitarpio pasitikėjimu bei vykdomo teisingumo pripažinimu, gali būti ir yra deklaruojamas tik iki tam tikro momento, t. y. iki tol, kol vienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje priimtą ir, kaip teigiama reglamentuose, kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse pripažįstamą teismo sprendimą atsiranda būtinybė vykdyti priverstine tvarka. Bet kuris suinteresuotas asmuo, norėdamas įvykdyti kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje Lietuvos teismo sprendimą minėtų reglamentų pagrindu[210] turi dėl jo pripažinimo ir paskelbimo vykdytinu kreiptis į kompetentingą tos valstybės teismą. Lietuvos teismų sprendimai bei jų pagrindu išduoti vykdomieji raštai tiesiogiai priverstine tvarka kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje negali būti vykdomi, kol vykdytinais jų nepripažįsta (arba nepaskelbia) kompetentingas tos valstybės, kurioje dėl vienokių ar kitokių priežasčių jį siekiama įvykdyti (kaip minėta, pvz., kadangi ten gyvena ir pajamas gauna skolininkas, ten yra jo turtas ar pan.), teismas. Vis dėl to, teismų sprendimų pripažinimas tarp Europos Sąjungos valstybių narių išlieka.

Pirmiausia, jau patys reglamentų pavadinimai formuluojami "dėl teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo", o ne dėl "teismų sprendimų pripažinimo tarp valstybių narių panaikinimo" ar pan. Nors tai tik formalus kriterijus, tačiau teisės akto pavadinimas atspindi teisės akto tikslus.

Antra, pačiuose reglamentuose yra tai pagrindžiančių nuostatų, kaip antai: "valstybėje narėje priimtas […] sprendimas vykdomas kitoje valstybėje narėje, kai suinteresuotos šalies pareiškimu jis buvo paskelbtas vykdytinu toje kitoje valstybėje narėje" (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 38 straipsnio 2 dalis); analogiška Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 28 straipsnio 1 dalies nuostata: „valstybėje narėje priimtas […] teismo sprendimas […] yra

[210] Kalbant apie Lietuvos teismų sprendimų pripažinimą Europos Sąjungos valstybėse narėse Europos Tarybos reglamentų pagrindu, turimi omenyje tik Lietuvos teismų sprendimai, priimti po 2004 m. gegužės 1 d.

vykdomas kitoje valstybėje narėje tada, kai suinteresuotos šalies pareiškimu jis buvo pripažintas joje vykdytinu“.

Trečia, aptariamuose reglamentuose pateikiami užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai. Abejotina, ar šis baigtinis teismų sprendimų nepripažinimo pagrindų sąrašas yra savitikslis dalykas, ir, kita vertus, nesuprantama būtų, kam suinteresuotas asmuo „naudotųsi“ teise kreiptis į kitos ES valstybės narės nei priimtas teismo sprendimas teismą dėl to sprendimo pripažinimo, tokiu būdu rizikuodamas, kad sprendimas gali būti ir nepripažintas.

Ketvirta, prie visų aptariamų reglamentų kaip priedas yra pateikiamas ne tik teismų, kompetentingų nagrinėti pareiškimus dėl kitų ES valstybių teismų sprendimų paskelbimo (arba pripažinimo) vykdytinais, sąrašas, bet ir teismų, kuriems gali būti apskųstas sprendimas, susijęs su pareiškimu dėl teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu, bei teismų, kuriuose gali būti užginčytas sprendimas dėl apeliacijos.[211]

Tai, jog teismų sprendimų pripažinimo procedūra tarp Europos Sąjungos valstybių narių išlieka galima pagrįsti ir hipotetiškai modeliuojant praktinę situaciją. Tarkime, Lietuvos teisme išnagrinėta civilinė byla dėl santuokos nutraukimo, priimtas sprendimas nutraukti santuoką dėl sutuoktinio, tarkime gyvenančio Vokietijoje, kaltės, tačiau atsakovui nebuvo tinkamai įteiktas pranešimas apie teismo posėdį. Pritariant nuomonei, jog Lietuvos teismo sprendimas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse vykdomas be specialaus pripažinimo, reikštų, jog ieškovas (ar ieškovė) su šiuo sprendimu gali kreiptis į atitinkamą Vokietijos civilinės metrikacijos įstaigą ir įregistruoti santuokos nutraukimą. Sutuoktinis, dėl kurio kaltės nutraukta santuoka ir kuris nebuvo tinkamai informuotas apie Lietuvos teisme vykstantį teismo procesą, nežino ir apie tokio civilinės būklės akto įregistravimą. Tokiu būdu gali susidaryti situacija, kad asmuo apie tai, jog jo santuoka nutraukta gali sužinoti tik po kelerių metų. Todėl yra būtina užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei paskelbimo vykdytinais procedūra. Aptartoje situacijoje Vokietijos teismas nagrinėdamas pareiškimą dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir paskelbimo vykdytinu Vokietijos teritorijoje, tam, kad būtų galima įregistruoti santuokos nutraukimą, patikrintų Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 22 straipsnyje nurodytus teismo sprendimo nepripažinimo pagrindus, ir nustatęs, kad atsakovui nebuvo laiku įteiktas pranešimas apie bylos nagrinėjimą, sprendimo nepripažintų, ir tokiu būdu būtų užtikrinta asmens teisių gynyba.

[211] Lietuvoje pareiškimai dėl leidimo vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą pateikiami Lietuvos apeliaciniam teismui (LR CPK 818 straipsnio 4 dalis); pareiškimus peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija, o kolegijos priimta nutartis kasacine tvarka gali būti skundžiama kasaciniu skundu Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (LR CPK 818 straipsnio 6 dalis).

Arba tarkime, pažeidžiant teisingumo taisykles, dviejose Europos Sąjungos valstybėse narėse išnagrinėtos tapačios bylos ir jose priimti skirtingi teismų sprendimai. Laikantis nuomonės, jog be atskiros pripažinimo procedūros šie sprendimai yra pripažįstami visose Europos Sąjungos valstybėse narėse, paprastai reikštų, jog abu jie yra ir vykdytini. Būtent siekiant išvengti tokių ar panašių situacijų ir reikalinga teismų sprendimų pripažinimo procedūra. Pastarojoje pateiktoje situacijoje vienas iš teismų priimtų sprendimų būtų nepripažįstamas vykdytinu remiantis *lis pendens* doktrina, įtvirtinta teismo sprendimo nepripažinimo pagrindu tiek Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 3 ir 4 dalyse, tiek Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 22 straipsnio c ir d punktuose bei 23 straipsnio e ir f punktuose.

Briuselio reglamentai skirtingai vertina pripažinimą ir vykdymą. Tačiau bendra jiems čia yra siekis maksimaliai palengvinti užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, grindžiant juos savitarpio pasitikėjimo tarp valstybių narių principu, apie kurį kalbama visų trijų Briuselio Reglamentų[212] preambulėse. Jei užsienio valstybės teismo sprendimas pripažįstamas automatiškai, tai jo įvykdymui reikalaujama atlikti specialią procedūrą. Pripažinimo stadijoje speciali procedūra taikoma tik tuo atveju, jei užsienio valstybės teismo sprendimas yra ginčijamas, arba jei yra reikalingas priverstinis vykdymas. Tačiau nepaisant to, kad sprendimo pripažinimui nereikalinga speciali procedūra, tiek Briuselio I reglamentas, tiek Briuselio IIa reglamentas numato galimybę asmeniui, besiremiančiam pripažinimu ir susiduriančiam su tokio pripažinimo savaime ginčijimu iš asmens, kurio nenaudai priimtas teismo sprendimas, pusės, galimybę kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurios kompetentingas teismas šiuo klausimu priimtų atitinkamą sprendimą.[213]

Pagal bendrą taisyklę, Europos Sąjungos valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas yra vykdytinas kitoje valstybėje narėje tik po to, kai jis suinteresuoto asmens pareiškimu yra paskelbiamas vykdytinu. Briuselio I reglamente numatytoje „vykdymo procedūroje galima išskirti dvi savarankiškas stadijas. Visų pirma, kalbama apie vienašališką bylos pagal suinteresuotos šalies pareiškimą nagrinėjimą, o po to, tuo atveju, jei pirmosios stadijos rezultatai yra ginčijami, apskundimo stadijoje byla įgyja ginčo pobūdį.“[214]

Kaip jau buvo minėta, tam tikra apimtimi teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Europos Sąjungoje tvarką greta Briuselio I ir Briuselio IIa reglamentų nustato ir Bankroto reglamentas. Pagal jo 16 straipsnį teismo sprendimas iškelti bankroto bylą, priimtas vienos valstybės – Europos Sąjungos narės teismo, nuo jo įsiteisėjimo pripažįstamas ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse be jokių formalumų, t. y. savaime. Pagal Reglamento 26 straipsnį

[212] Sąvoka „visi tys Reglamentai“ šiame kontekste apima Briuselio I reglamentą, Briuselio IIa reglamentą ir juo pakeistą Briuselio II reglamentą.
[213] Žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 258.
[214] Ten pat. P. 260.

nemokumo bylose priimtų sprendimų galima nepripažinti tik išimtiniais atvejais – jeigu tokio pripažinimo ar vykdymo padariniai aiškiai prieštarautų pripažįstančios valstybės viešajai tvarkai, ypač – jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms.[215]

Negalima nesutikti ir su tuo, jog Europos Sąjunga iš tiesų siekia panaikinti teismų sprendimų pripažinimo procedūrą Europos Sąjungos erdvėje. Šiuo tikslu 2004 m. balandžio 21 d. buvo priimtas jau aukščiau minėtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004, kurio tikslas – „sukurti Europos vykdomąjį raštą neginčytiniems reikalavimams, kad, nustačius minimalius reikalavimus, teismo sprendimai, susitarimai ir autentiški dokumentai galėtų laisvai judėti visose valstybėse narėse, iki pripažinimo ir sprendimo vykdymo neatliekant tarpinių procedūrų valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas sprendimas“ (Reglamento 1 straipsnis).

[215] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. – Vilnius: Justitia, 2005. P. 635.

1.4.4. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimas užsienyje, nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo

Nepaisant to, jog užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir leidimą vykdyti reglamentuoja tiek tarptautinė teisė, tiek Europos Sąjungos teisė, pasitaiko ir tokių atvejų, kai šio klausimo nereglamentuoja joks konkretus teisės aktas. Tarp teismo sprendimą priėmusios valstybės ir valstybės, kurioje prašoma pripažinti ir leisti vykdyti tą teismo sprendimą, nėra jokių susitarimų dėl savitarpio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Paprastai „organizuoto (arba institucinio [...]) abipusiškumo tarptautinių sutarčių rėmuose egzistavimas ženkliai supaprastina užsienio teismų sprendimų pripažinimo valstybių – jų (aut.: sutarčių) dalyvių teritorijose režimą.“[216] Tačiau be ankstesnėse darbo dalyse aptartų atvejų, kai dėl Lietuvos teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti užsienio valstybėje kreipiamasi tarptautinių sutarčių, konvencijų ar Europos Sąjungos reglamentų pagrindu, gali susidaryti situacija, kai Lietuvos teismo sprendimą teks vykdyti valstybėje, kuri nėra Europos Sąjungos valstybė narė, nėra prisijungusi prie 1973 m. Hagos Konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo ir Lietuva nėra sudariusi su ta valstybe teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutarties (pvz., Izraelyje ar JAV).

Tokiu atveju nėra ir konkretaus teisinio pagrindo Lietuvos teismų sprendimų pripažinimui ir vykdymui tokioje valstybėje, tačiau bet kuri valstybė gali pripažinti Lietuvos teismo sprendimą, vadovaudamasi geranoriškumo ir abipusiškumo pagrindais (juolab, kad 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusio naujojo LR CPK 810 straipsnis leidžia Lietuvos apeliaciniam teismui pripažinti ir leisti vykdyti visų užsienio valstybių teismų sprendimus Lietuvos Respublikos teritorijoje), jeigu tokią galimybę numato arba bent jau nedraudžia pripažįstančios valstybės nacionalinė teisė.

Asmenys, kreipdamiesi su pareiškimu pripažinti užsienio teismo sprendimą į užsienio valstybės teismą nesant tarpvalstybinio teisinio reglamentavimo, galėtų pasiremti aukščiau aptarta pareiškimų ir kitų dokumentų rengimo bei pateikimo tvarka, numatyta tarptautinės teisės aktuose.

Tačiau prieš apsisprendžiant kreiptis ar ne su pareiškimu pripažinti užsienio teismo sprendimą užsienio valstybėje nesant tam teisinio pagrindo, suinteresuotas asmuo turėtų įvertinti visus tokio pareiškimo pateikimo „už“ ir „prieš“, t. y. papildomas išlaidas, laiko sąnaudas ir sąlyginę galimybę, kad sprendimas bus pripažintas ir pradėtas vykdyti užsienio valstybėje.

[216] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 340.

Tokia tvarka Lietuvos teismų sprendimai, priimti iki Europos Bendrijų ir Danijos susitarimo dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo Danijai įsigaliojimo, pripažįstami Danijoje, taip pat sprendimai dėl išlaikymo, priimti iki 2004 m. gegužės 1 d., kuriuos būtina vykdyti Europos Sąjungos valstybėse narėse, nesančiose 1973 m. Hagos Konvencijos dalyvėmis (pvz., Austrija) ir kitose valstybėse.

LR CPK numato galimybę pripažinti Lietuvos Respublikos teritorijoje užsienio valstybių teismų sprendimus, nepriklausomai nuo to, ar su konkrečia valstybe yra sudaryta tarptautinė sutartis. Lietuvos apeliacinis teismas pripažįsta ir tų užsienio valstybių, su kuriomis Lietuvos Respublika ir nėra sudariusi teisinės pagalbos sutarčių, teismų sprendimus. Analogiškai elgėsi ir kai kurios užsienio valstybės Lietuvos teismų sprendimų atžvilgiu (pvz., Armėnijos Respublika iki Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose įsigaliojimo). Kai kurių valstybių teritorijose užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas įmanomas tik esant sąlygai, kad ir jos teismų sprendimai pripažįstami ir vykdomi toje valstybėje. Ir nors valstybių, keliančių abipusiškumo sąlygos užtikrinimo reikalavimą, skaičius mažėja, ši sąlyga vis dar išlieka reikšminga. Pvz., Vokietija yra pareiškusi, jog atsižvelgiant į Lietuvos apeliacinio teismo praktiką (o dabar jau ir LR CPK 810 straipsnį), galima laikyti, jog abipusiškumas tarp Lietuvos Respublikos ir Vokietijos, pripažįstant teismų sprendimus, yra užtikrintas, todėl Vokietijos teismai nagrinės pareiškimus dėl Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo Vokietijos teritorijoje[217].

Tačiau autorė laikosi nuomonės, jog užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo institute abipusiškumo principo taikymas ir abipusiškumo užtikrinimo reikalavimas nesant tarp sprendimą priėmusios ir pripažįstančios valstybės sutarčių dėl teismų sprendimų tarpusavio pripažinimo neatitinka šio instituto privatinių santykių reguliavimo tikslų ir yra vertintinas neigiamai. Manytina, jog abipusiškumo reikalavimo pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus valstybės turėtų atsisakyti, kadangi tokio reikalavimo taikymas tarptautiniuose privatiniuose santykiuose įgyja valstybių tam tikro viena kitos baudimo formą, ir, kaip, mūsų nuomone, teisingai pabrėžia Litvinskij D. V., gali peraugti netgi į valstybių represalijas.[218]

Abipusiškumas, kaip ir pats užsienio sprendimų pripažinimas ir vykdymas, būdami ribiniai tarp viešosios ir privatinės teisės, apsunkina jų atskyrimą ta prasme, kiek tai susiję su jų tikslais ir praktiniais rezultatais. Valstybės, taikančios abipusiškumo reikalavimą užsienio

[217] Tai taikytina Lietuvos teismų sprendimams, kurie nepatenka į Briuselio I reglamento reguliavimo sritį bei negali būti pripažinti remiantis šiuo reglamentu. Informacija nurodyta Vokietijos Federacinės Respublikos Federalinės teisingumo ministerijos rašte Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai. Nepublikuota.
[218] Žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 354.

valstybių teismų sprendimų pripažinimui, tokį reikalavimą dažnai grindžia valstybės bei savo piliečių interesų apsauga užsienyje. Tačiau pastarasis argumentas gan abejotinas. Vargu, ar abipusiškumo principą taikančios valstybės pilietis būtų patenkintas tokia jo valstybės vykdoma „jo interesų apsauga“, jei jo pareiškimas dėl teismo sprendimo pripažinimo užsienyje būtų atmestas remiantis jo valstybės vykdoma užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo politika, t. y. pritaikius tą patį abipusiškumo principą, kuris teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo užsienyje siekiančiam asmeniui neabejotinai turėtų tik neigiamą poveikį. Abstraktus ir aklas abipusiškumo reikalavimas gali neigiamai atsiliepti jo reikalaujančios valstybės piliečių interesams.

Tačiau teisinėje literatūroje pripažįstama, kad „abipusiškumo taikymo reikšmė pastaruoju metu yra labai sumažėjusi.“[219] Vis daugiau valstybių tarpusavio santykiuose spendžiant klausimą dėl kitos valstybės teismų sprendimų pripažinimo atsisako abipusiškumo principo reikalavimo, t. y. vis plačiau paplinta taip vadinamos „atviros“ užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo sistemos. Užsienio valstybių teismų sprendimai pripažįstami net nesant tarp sprendimą priėmusios ir pripažįstančios valstybių tarptautinių sutarčių, o remiantis vien pripažįstančios valstybės nacionaline teise net neatsižvelgiant į tai, ar valstybė, kurios sprendimą prašoma pripažinti, pripažįsta pripažįstančiosios valstybės teismų sprendimus. Pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus, vis labiau akcentuojama sprendimą priėmusio teismo kompetencija nagrinėti ginčą iš esmės ir prašomo pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimo neprieštaravimas pripažįstančios valstybės *ordre public*. Taigi tarptautinių sutarčių tarp valstybių nebuvimas nėra kliūtis pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą užsienyje.

Viena iš valstybių, su kuria Lietuvos nesieja jokios tarptautinės sutartys teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje, yra JAV. Į šią valstybę yra emigravusi nemaža dalis Lietuvos gyventojų, kurie išvyko iš Lietuvos neįvykdę vienokių ar kitokių teismų sprendimuose nustatytų įsipareigojimų arba tam tikri reikalavimai tokiems asmenims pareiškiami vėliau, jiems jau gyvenant užsienyje. Praktikoje dažnai susiduriama su klausimu, kaip įvykdyti Lietuvos teismo sprendimą dėl išlaikymo išieškojimo iš JAV gyvenančio nepilnamečių vaikų tėvo arba kaip išieškoti skolą iš ten gyvenančio skolininko ir pan.

JAV nėra nei vienos tarptautinės sutarties ar daugiašalės konvencijos, reglamentuojančios užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, dalyvė. Pačiose JAV taip pat nėra ir federalinio įstatymo šiuo klausimu, todėl kiekvienoje valstijoje užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo tvarka gali skirtis. Tačiau net dvidešimt šešios valstijos yra patvirtinusios Unifikuotą aktą dėl užsienio valstybių teismų sprendimų dėl piniginių lėšų išieškojimo, o kitos

---

[219] Naudi A. A. Nurodytas darbas. P.130.

valstijos taiko normas, artimas šio akto nuostatoms. Tarp unifikuotame akte nurodytų užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo JAV teritorijoje pagrindų abipusiškumo iš valstybės, kurios sprendimą prašoma pripažinti ir įvykdyti, nereikalaujama. Tačiau kai kuriose valstijose (pvz., Kolorado, Džordžijos, Masačiusetso, Teksaso ir kt.) be unifikuotame akte įtvirtintų užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo pagrindų nurodomas ir abipusiškumo užtikrinimo reikalavimas.[220]

Kalbant apie teismų sprendimų pripažinimą JAV, paminėtina precedentinė Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1895 m. byla *Hilton v. Guyot.* Joje teismas konstatavo, kad „teisė pati savaime neturi jokios galios už suvereniteto ribų, kurio pagrindu ji įgyja įpareigojantį poveikį. Kokia apimtimi vienos tautos teisei, galiojančiai jos teritorijoje įstatyminio akto, vykdomojo akto ar teismo sprendimo pagrindu, turi būti leidžiama veikti kitos tautos teritorijoje, priklauso nuo to, ką mūsų didieji juristai vadina „tautų tarpusavio pagarba“ (ang. *„the comity of nations“)*[221]. „*Comity*“ teisine prasme nėra nei absoliuti pareiga, nei tikrasis paslaugumas ar gera valia, tačiau tai yra pripažinimas, kurį viena tauta leidžia savo teritorijoje kitos tautos įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ar teisminės valdžios aktams, kreipdama ypatingą dėmesį tiek į tarptautinius įsipareigojimus bei tarptautinį patogumą *(international convenience)*, tiek ir į savo bei kitų piliečių teises, saugomas kitų tautų teisės.“[222]

Hilton v. Guyot byla svarbi tuo, jog pirmą kartą buvo analizuojamas užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo doktrininis pagrindas, ir konstatuota, nepaisant to, kad nors nei nacionalinė teisė, nei joks tarptautinės teisės principas nereikalauja užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, visgi *„comity“* doktrina suteikia pagrindą pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus.

JAV Aukščiausiasis Teismas *Hilton v. Guyot* byloje suformulavo pagrindinę taisyklę, numatančią kada JAV teismai turi pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismų sprendimus. „Jeigu egzistavo pilno bei teisingo proceso galimybė kompetentingame pagal savo jurisdikciją užsienio teisme, ir procesas vyko pagal įprastines to teismo procesines taisykles, ir atsakovas savanoriškai dalyvavo bei buvo išklausytas, ir procesas vyko tokioje teisinėje sistemoje, kuri užtikrina bešališką teisingumo vykdymą savo bei kitų valstybių piliečių atžvilgiu, ir nėra pagrindo manyti, jog teisme buvo ar šio teismo teisinėje sistemoje vyrauja išankstinis nusistatymas, arba jog sprendimas buvo priimtas apgaulės pagrindu, arba jog egzistuoja kokia nors kita ypatinga speciali priežastis, dėl kurios tos tautos visapusiška pagarba nėra galima, tokiu atveju mūsų

---

[220] Plačiau žr. Нешатаева Т. Н. Nurodytas darbas. P. 540.
[221] “The comity of nations”; iš čia atsirado *comity* doktrina. *Comity* (angl.) – pagarbumas, mandagumas.
[222] Gary B. Born. International Civil Litigation in United States Courts. – Deventer: Kluwer law and taxation publishers, 1991. P. 565.

valstybės teisme (aut.: JAV teisme), nagrinėjant bylą dėl kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo, byla negali būti iš naujo nagrinėjama iš esmės tuo pagrindu, jog atsakovas teigia, kad sprendimas yra faktiškai ar teisiškai klaidingas. Todėl atsakovui negali būti leidžiama ginčyti užsienio teismo sprendimo teisingumo."[223] Kitaip tariant, teismas atmetė visą eilę atsakovo argumentų (pradedant faktinėmis bylos aplinkybėmis ir baigiant JAV bei Prancūzijos civilinio proceso skirtumais), dėl kurių Prancūzijos teismo sprendimas negali būti pripažintas Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Nors tarp sprendimo pripažinimo sąlygų JAV Aukščiausiasis teismas ir nenurodė abipusiškumo sąlygos, vis dėlto *Hilton v. Guyot* byloje buvo atsisakyta pripažinti Prancūzijos teismo sprendimą remiantis būtent abipusiškumo pagrindu, nurodant, jog tarptautinis mandagumas nereikalauja pripažinti ir leisti vykdyti Prancūzijos teismų sprendimus todėl, kad Prancūzijos teismai analogiškoje situacijoje nepripažintų ir neleistų vykdyti Jungtinių Amerikos Valstijų teismo sprendimo.[224]

Atmetęs visą eilę atsakovo argumentų, teismas *Hilton v. Guyot* byloje nurodė, jog atsakovas vis dėlto gali ginčyti užsienio teismo sprendimą, siekdamas užkirsti kelią jo pripažinimui ir vykdymui, kitais pagrindais.

XIX a. pabaigoje Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje buvo suformuluoti tokie atsisakymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismų sprendimus pagrindai: 1) jeigu atsakovui buvo tinkamai pranešta apie teismo procesą ir jis savo noru nedalyvavo procese; 2) jeigu teismo procesas buvo neteisingas ar šališkas; 3) jeigu užsienio teismas neturėjo asmeninės jurisdikcijos atsakovo atžvilgiu; 4) jeigu ginčas užsienio teismui nebuvo teismingas; 5) buvo pažeisti esminiai, fundamentalūs proceso principai; 6) užsienio teismo sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai; 7) užsienio teismas, priėmęs prašomą pripažinti sprendimą, nepripažintų Jungtinių Amerikos Valstijų teismo sprendimo abipusiškumo pagrindu.[225]

Teismas *Hilton v. Guyot* byloje išanalizavo to meto pagrindinių pasaulio valstybių praktiką pripažįstant ir vykdant teismų sprendimus ir pateikė išvadą, kad nė vienoje pasaulio dalyje nėra civilizuotos tautos, kuri savo įstatymais suteiktų užsienio teismo sprendimui galutinumo efektą. Tuo pačiu nurodė, jog pavyzdžiui, Prancūzijoje, Norvegijoje, Portugalijoje, Graikijoje, Monake ir Haityje galima iš naujo iš esmės peržiūrėti bylos aplinkybes, užsienio

[223] Andreas F. Lowenfeld. International litigation and arbitration. – St.Paul, Minn.: West Publishing Co., 1993. P. 377 – 378.

[224] Bylos nagrinėjimo metu Prancūzijoje galiojo Prancūzijos 1629 m. birželio 15 d. Karališkasis Ordonansas, nustatęs, jog „užsienio karalystėse ar suverenitetuose priimti teismų sprendimai, pripažintos sutartys ar pareigos nesuteikia teisės uždėti areštą skolininko turtui, taip pat nėra vykdomi mūsų karalystėje. Todėl sutartys tiesiog turi paprastą įrodymo galią ir nepriklausomai nuo tokių teismų sprendimų mūsų subjektai, kurių atžvilgiu buvo priimtas neigiamas sprendimas, gali iš naujo ginčyti teises mūsų teismuose".

[225] Gary B. Born. International Civil Litigation in United States Courts. – Deventer: Kluwer law and taxation publishers, 1991. P. 567.

teismo sprendimui suteikiant tik *prima facie* įrodymo galią. Tuo tarpu, didesnėje dalyje Europos valstybių – Belgijoje, Olandijoje, Danijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Italijoje, Ispanijoje – taipogi Egipte, Meksikoje bei Pietų Amerikos valstybėse užsienio teismo sprendimai įgyja tokią pat galią tik tuo atveju, jeigu minėtų valstybių teismai prilygina juos savo valstybės teismų sprendimams.

Taigi, net ir valstybės, kurios nesudaro tarptautinių sutarčių bei nesijungia prie daugiašalių konvencijų, nustatančių užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką, vienaip ar kitaip sprendžia užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo valstybės viduje klausimą. Todėl vienareikšmiškai teigti, kad nesant tarptautinio ar Europos Sąjungos teisės akto arba jei jis negali būti taikomas, nėra galimybės kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo į užsienio valstybę, būtų neteisinga, kadangi tokią galimybę gali suteikti valstybės, kurioje siekiama pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą, nacionalinė teisė ar/ir teismų praktika.

Taigi, ir tarptautinės sutarties tarp Lietuvos Respublikos ir konkrečios valstybės nebuvimas, neužkerta kelio suinteresuotam asmeniui kreiptis su pareiškimu į kompetentingą užsienio valstybės, kurioje sprendimą būtina vykdyti, teismą, kad Lietuvos teismo sprendimas būtų pripažintas. Jei tik teismingumo taisyklės leidžia, ieškovas turi teisę kreiptis į Lietuvos teismą dėl savo pažeistų teisių gynimo, vėliau ketindamas tęsti sprendimo pripažinimo procesą užsienio valstybės teisme. Bylinėtis savo valstybės teisme visais atvejais yra lengviau, nei kreiptis į teismą užsienyje. Tuo tarpu teismo sprendimo pripažinimo procedūra užsienio valstybės teisme, turint omenyje, jog tai nėra bylos nagrinėjimas iš naujo ar jos peržiūrėjimas iš esmės, dažnai didelių pastangų nereikalauja. Šios priežastys dažnai ir lemia, jog pareiškėjas, galėdamas pasirinkti tarp Lietuvos ir užsienio teismo, dažniau apsisprendžia kreiptis su ieškiniu į savo valstybės teismą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos teismams yra išaiškinęs[226], jog teismas, spręsdamas bylos su užsienio elementu teismingumo klausimą, turi apsvarstyti ir tai, ar toks sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėje. Tuo atveju, jei Lietuva su ta valstybe, kurios teritorijoje sprendimas turės būti vykdomas, nėra sudariusi dvišalės teisinės pagalbos sutarties, teismas turi aiškintis, ar byla nėra teisminga atsakovo gyvenamosios (buveinės) vietos valstybės teismui. Jeigu byla yra teisminga ir tos valstybės teismui, ir Lietuvos teismui, Lietuvos teismas, vadovaudamasis 1964 m. CPK 150 straipsnio 2 dalies 6 punktu (atitinkamai šiuo metu galiojančio LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktas), gali atsisakyti priimti pareiškimą ir pasiūlyti ieškovui kreiptis į užsienio valstybės, kurioje reikės vykdyti

[226] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

būsimą teismo sprendimą, teismą. Toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimas kelia pagrįstų abejonių jau vien dėl to, kad 1964 m. CPK 150 straipsnis kalba apie bylos neteismingumą konkrečiam teismui, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas siūlo juo vadovautis esant alternatyviam teismingumui, kas prieštarauja įstatymų leidėjo valiai. Lietuvos teismas turėtų ne atsisakyti priimti ieškinį, bet nurodyti pareiškėjui galimas alternatyvas bei paaiškinti sąlyginę galimybę, jog būsimas, kad ir ieškovui palankus teismo sprendimas bus vykdomas atsakovo gyvenamosios (buveinės) vietos valstybėje. Ieškovui, atsižvelgiant į alternatyvaus teismingumo prigimtį, turėtų būti suteikta galimybė pasirinkti, kurios valstybės teisme bylinėtis. Lietuvos teismas neturėtų likti visiškai pasyvus, ir, esant alternatyviam teismingumui, turėtų paaiškinti šaliai galimas alternatyvas, ir nesiimti sprendžiamojo vaidmens dėl bylos nagrinėjimo konkrečiame teisme, palikdamas tai spręsti pareiškėjui. Analogiškas išaiškinimas yra atkartojamas ir 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime.[227]

Lietuvos teismai neturėtų vadovautis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jiems siūloma galimybe atsisakyti priimti pareiškimą ir pasiūlyti ieškovui kreiptis į užsienio valstybės, kurioje reikės vykdyti būsimą teismo sprendimą, teismą, esant alternatyviam teismingumui. Teisė pasirinkti, kurios valstybės teisme bylinėtis, vis tik turėtų būti paliekama ieškovui, kadangi net ir tarptautinės sutarties nebuvimas neužkerta kelio vėliau kreiptis į konkrečios valstybės kompetentingą teismą su pareiškimu pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos teismo sprendimą. Teismas, į kurį kreipiamasi su pareiškimu, kai byla teisminga tiek Lietuvos, tiek ir kitos valstybės teismui, tokiais atvejais turėtų tik nurodyti pareiškėjui galimas alternatyvas bei paaiškinti sąlyginę galimybę, jog būsimas, kad ir ieškovui palankus, teismo sprendimas, bus įvykdytas atsakovo gyvenamosios (buveinės) vietos valstybėje, su kuria Lietuvos Respublika nėra sudariusi teisinės pagalbos sutarties, kuri nėra prisijungusi prie universalios konvencijos, reglamentuojančios teismų sprendimų savitarpio pripažinimą, ar atsakovo buvimo valstybė nėra Europos Sąjungos valstybė narė. Būtent tokia rekomendacija šiuo atveju ir turėtų būti formuluojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aktuose, o ne siūlymas atsisakyti priimti ieškinį, plečiamai ir nepagrįstai aiškinant LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punkto turinį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimas nepagrįstai suvaržo asmens teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, t. y. nepagrįstai varžo asmens konstitucinę teisminės gynybos prieinamumo teisę (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis).

[227] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 54 „Dėl įstatymų, reglamentuojančių tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, taikymo teismų praktikoje“// Teismų praktika, 2005, Nr. 23.

2. Vieningas teismų sprendimų vykdymas Europos Sąjungoje be *exequatur* procedūros

2.1. Užsienio teismų sprendimų vykdymo be *exequatur* procedūros atsiradimo prielaidos

Teisės doktrinoje pripažįstama, kad šiandien pasaulinė praktika žino du užsienio teismų sprendimų įvykdymo teisinius mechanizmus. [228]

Pirmasis būdas – tai *exequatur* procedūra, paremta užsienio teismo sprendimo kontrole valstybėje, kurioje jis turi būti vykdomas. Ši kontrolė suprantama kaip užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas ir suteikimas jam teisinės galios valstybės teritorijoje.

Antras būdas, tai užsienio valstybės teismo sprendimo vykdymas valstybės kompetentingų vykdančių institucijų tokia pat tvarka, kaip yra vykdomi tos valstybės nacionalinių teismų sprendimai, nesuteikus tokiam sprendimui teisinės galios vykdančiosios valstybės teritorijoje, t.y. be *exequatur* procedūros.

Pastaroji užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo forma kol kas žinoma tik glaudžioms valstybių sandraugų formoms (pvz. Europos Sąjunga, Nepriklausomų valstybių sandrauga). Čia stebima tendencija tam tikrais atvejais leisti teismų sprendimų vykdymą užsienio valstybės teritorijoje atsisakant *exequatur* procedūros. Tačiau autorė mano, jog kol kas tai yra daugiau ekstraordinarinė teismų sprendimų vykdymo užsienyje galimybė, priimtina tik tam tikra prasme uždarose valstybių bendradarbiavimo sistemose ir tik teismų sprendimų, priimtų aiškiai apibrėžtose bylų kategorijose, atžvilgiu.

Exequatur procedūros atsisakymo tendencija pastebima ribotame valstybių skaičiuje, ir, be to, taikoma tik tam tikrų kategorijų bylose priimtiems teismų sprendimams (dažniausiai ne ginčo bylose priimtiems sprendimams). Atsižvelgiant į tai, teismų sprendimų pripažinimo kaip būtinos sąlygos teismų sprendimų įvykdymui užsienio valstybėje analizė išlieka aktuali, juolab, kad teismų sprendimų vykdymas užsienyje be *exequatur* procedūros labai glaudžiai susijęs su teismų sprendimų pripažinimo institutu, iš esmės gali būti kildinamas iš jo.

Taigi šioje dalyje bus nagrinėjama teismų sprendimų įvykdymo kitose valstybėse galimybė be *exequatur* procedūros.

Teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose normos Europos Sąjungos erdvėje grindžiamos atskirų valstybių narių teismų sistemų ir jų sprendimų vienodos vertės ir statuso principu. Teisminis bendradarbiavimas grindžiamas ir atskirų teismų bei teisminių institucijų tarpvalstybiniu bendradarbiavimu. Vienodų normų taikymo šioje srityje svarba yra akivaizdi:

[228] Нешатаева Т.Н. Nurodytas darbas. P. 527.

jeigu kiekviena valstybė atskirai spręstų, kokia teisė turi būti taikoma pavieniams tarptautiniams teisiniams santykiams ir kokie kitų valstybių narių sprendimai turi būti pripažįstami, piliečiams ir įmonėms trūktų teisinio aiškumo dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės.

Sėkmingam Europos vidaus rinkos funkcionavimui užtikrinti būtinas Europos teisės aiškumas. „Europos civilinio proceso teisė tarnauja keturių pagrindinių Europos Sąjungos laisvių įgyvendinimui. Taip pat kaip prekės, kapitalas ir paslaugos, turi galėti laisvai cirkuliuoti ir teismų sprendimai.“[229]

1999 m. spalio 15–16 d. Tamperės Europos Vadovų Tarybos susitikime[230] Taryba iškėlė tikslą – sukurti „tikrą Europos teisingumo erdvę“, grindžiamą principu, kad valstybių narių teisminių ir administracinių sistemų neatitikimas ar sudėtingumas neturėtų trukdyti arba kliudyti asmenims ir įmonėms naudotis savo teisėmis. Visiems piliečiams Bendrijos mastu reikėjo sudaryti geresnes galimybes kreiptis į teismą. 1999 m. spalio mėn. Tamperėje susirinkusi Europos Vadovų Taryba paprašė sumažinti tarpinių priemonių, reikalingų užsienio teismo sprendimų vykdymui, kiekį. Tamperės Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo nustatytos trys prioritetinės veiklos sritys: teismo sprendimų abipusis pripažinimas, geresnis kompensavimas nusikaltimų aukoms ir didesnė konvergencija civilinės teisės srityje.

Iš šių prioritetų abipusio pripažinimo principas yra teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose pagrindas. 2000 m. lapkričio 30 d. Teisingumo ir vidaus reikalų taryba patvirtino priemonių, skirtų įgyvendinti abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principui, programą[231] (toliau tekste – Abipusio pripažinimo principo programa). Šios programos tikslas – panaikinti visas procedūras, kurios yra reikalingos norint įvykdyti teismo sprendimus, priimtus išnagrinėjus civilines ir komercines bylas. Visų pirma buvo nuspręsta atlikti konkretų bandomąjį projektą dėl *exequatur* procedūros, susijusios su neginčytinais reikalavimais, panaikinimo. Galutinis tikslas yra pasiekti, kad teismų sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi kitoje valstybėje narėje nereikalaujant jokių papildomų tarpinių priemonių, kitaip tariant, turi būti panaikinta „*exequatur*“ procedūra.

Kaip pastebi V. Nekrošius, pirmasis žingsnis šia linkme buvo žengtas Briuselio I reglamente, kuriame įtvirtinamas automatinio sprendimo pripažinimo principas pirmajame etape. Antrasis – jau žymiai ryžtingesnis žingsnis – tai Briuselis IIa reglamente įtvirtintas atsisakymas nuo *exequatur* procedūros bylose dėl vaiko grobimo ir bendravimo teisių, kuriose sprendimo

---

[229] Schmidt U. Europäisches Zivilprozessrecht in der Praxis. – München: Verlag C.H.Beck, 2004. S. 1.
[230] Tampere European Council – Presidency Conclusions. 16/10/1999. Official number 200/1/99.// http://www.consilium.europa.eu/cms3_Applications/applications/search/newsDocDetails.asp?cmsid=650&dockey=59122&doclang=EN&lang=EN
[231] OL C 12, 15.1.2001, p. 1.

minimalių standartų atitikimo kontrolė jau yra perleidžiama valstybės narės priėmusios tą teismo sprendimą, teismams.[232]

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[233] 6 straipsnyje yra sakoma, kad sprendimo vykdymas yra neatskiriama pagrindinės žmogaus teisės į nešališką teismo procesą per kiek įmanoma trumpiausią laiką dalis. Ir nors Bendrijos teisėje iš esmės nėra bendrų privalomų nuostatų dėl teismų sprendimų vykdymo, šiuo atžvilgiu 2001 m. spalio 4–5 dienomis Maskvoje vykusios Europos teisingumo ministrų 24–osios konferencijos metu buvo priimta Rezoliucija Nr. 3 „Dėl bendros pozicijos ir priemonių siekiant veiksmingo teismų sprendimų vykdymo“[234], kurioje sakoma, kad tinkamas, veiksmingas ir efektyvus teismo sprendimų vykdymas yra be galo svarbus valstybėms, kurios siekia sukurti, įgyvendinti ir tobulinti stiprią ir gerbiamą teismų sistemą. Be to, Europos Tarybos ministrų komitetas 2003 m. rugsėjo 9 d. 851–ajame ministrų pavaduotojų susitikime priėmė Ministrų komiteto rekomendaciją Nr. Rec (2003)17 valstybėms narėms „Dėl teismo sprendimų vykdymo“[235], kurioje valstybių narių vyriausybėms be kita ko rekomenduota palengvinti veiksmingą ir ekonomiškai rentabilų teismo sprendimų bei kitų teisminių ar neteisminių vykdytinų dokumentų vykdymą.

Abipusio pripažinimo principo programa nustato keletą priemonių, kuriomis siekiama pagerinti kilmės valstybėje narėje* priimto teismo sprendimo vykdymą kitoje valstybėje narėje:

- nustatomas sąlyginis vykdymas: patvirtintas vykdytinas teismo sprendimas, kurį reikalaujama įvykdyti kitoje valstybėje narėje, gali būti sąlyginai vykdomas nepaisant galimybės šį sprendimą apskųsti apeliacine tvarka;
- Europos lygiu nustatomos apsaugos priemonės: vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas leis taikyti apsaugos priemones skolininko turtui visoje Sąjungos teritorijoje;
- pagerinamos arešto priemonės, susijusios su bankais, pvz., sukuriama europinė banko sąskaitų arešto sistema.[236]

Taigi, kaip minėta, pirmasis ryžtingas žingsnis keliamų tikslų įgyvendinimo link buvo Reglamento Briuselio IIa priėmimas. Tačiau tikroji reforma, įgyvendinant Abipusio pripažinimo

---

[232] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 238.
[233] Žin., 1995, Nr. 40–987.
[234] http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co–operation/Conferences_and_high–level_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001(Moscow)Resolution3.asp
[235] http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co–operation/operation_of_justice/enforcement_of_judgments/2003r17.pdf
* Reglamento (EB) Nr. 805/2004 ir kitų Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių teismų sprendimų pripažinimą ir leidimą juos vykdyti arba vykdymą kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, „kilmės valstybe nare“ vadinama valstybė narė, kurioje buvo priimtas (ir Europos vykdomuoju raštu pripažintas) teismo sprendimas, patvirtintas ar sudarytas teismo susitarimas, parengtas ar užregistruotas autentiškas dokumentas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 4 straipsnio 4 dalis).
[236] http://ec.europa.eu/civiljustice/enforce_judgement/enforce_judgement_ec_lt.htm

principo programą, galima sakyti prasidėjo 2002 m. Europos Bendrijų Komisijai parengus pasiūlymą dėl Reglamento sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą.[237] „Reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo neginčytiniems reikalavimams turėjo paskatinti laisvą užsienio teismų sprendimų judėjimą Europos teisingumo erdvėje.“[238]

2004 m. lapkričio 4–5 d. vykusiame susitikime Europos Vadovų Taryba priėmė Hagos programą[239], kuria siekiama stiprinti teisingumą. Vadovų Taryba pažymėjo, kad jau įgyvendinta daug priemonių, tačiau ir toliau reikia stengtis sudaryti teisingumo prieinamumo sąlygas ir užtikrinti teismų bendradarbiavimą, taip pat plačiai taikyti abipusį pripažinimą. Hagos programoje teigiama, kad artimiausiu metu pagrindinis prioritetas bus teikiamas nuolatiniam abipusio pripažinimo programos priemonių įgyvendinimui, siekiant ją užbaigti iki 2011 m.

2004 m. balandžio 21 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004[240] (toliau tekste – reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo arba Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004), kuris įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 21 d., o pilna apimtimi, išskyrus kai kuriuos su valstybių narių informacijos pateikimu Europos Komisijai susijusius straipsnius, kurie taikomi nuo Reglamento įsigaliojimo, pradėtas taikyti nuo 2005 m. spalio 21 d.

Pagrindinis šio Europos Sąjungos teisės akto sprendimų vykdymo vieningoje Europos Sąjungos erdvėje tikslas buvo – pradėti įgyvendinti Abipusio pripažinimo principo programos pirmąjį etapą, t.y. panaikinti *exequatur* procedūrą Europos Sąjungos valstybėms narėms tarpusavyje vykdant teismų sprendimus.

Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo preambulės 8 punkte skelbiama, jog „Tamperėje padarytose išvadose Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad galimybė vykdyti sprendimą kitoje valstybėje narėje nei toje, kurioje priimtas teismo sprendimas, turėtų būti pagreitinta ir supaprastinta, išsiverčiant be pereinamųjų priemonių, iki vykdymo valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas sprendimas. Teismo sprendimas, kurį jį priėmęs teismas yra pripažinęs Europos vykdomuoju raštu, vykdant turėtų būti laikomas kaip paskelbtas toje valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas“. Iš šios nuostatos seka, jog kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje priimtam teismo sprendimui jį vykdančioje valstybėje narėje turi būti taikoma ne galių išplitimo teorija (kaip nei iki šiol buvo formuluojama Europos Teisingumo

---

[237] Proposal for a Council Regulation creating a European enforcement order for uncontested claims. – Brussels, 18.04.2002, COM/2002/0159 final – CNS 2002/0090.// http://europa.eu.int/eur–lex/en/com/pdf/2002/act0159en01/1.pdf.

[238] A. Burgstaller, M. Neumayr. Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen// Östereichische Juristen–Zeitung. März 2006 (05), Nr. 179–220. S. 179.

[239] Briuselio Europos Tarybos pirmininkaujančios valstybės narės išvados. 2004 m. lapkričio 4–5 d. Oficialus Nr. 14292/1/04 REV 1.// http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/LT/ec/82546.pdf

[240] OL L 143, 2004 4 30, p. 15—39.

Teismo praktikoje kalbant apie teismų sprendimų pripažinimą[*]), o teismo sprendimo prilyginimo teorija. Priimant šį Tarybos Reglamentą buvo siekiama sukurti procedūrą, turinčią daugiau privalumų palyginti su *exequatur* procedūra, numatyta 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamente (EB) Nr. 44/2001, nes šiuo atveju nebūtinas kitos valstybės narės teisėjo patvirtinimas, reikalaujantis papildomo laiko ir išlaidų (Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 preambulės 9 punktas).

Valstybių narių abipusis pasitikėjimas vykdant teisingumą valstybėse narėse patvirtina vienos valstybės narės teismo įvertinimą, kad visos sąlygos Europos vykdomajam raštui pripažinti yra įvykdytos ir visose kitose valstybėse narėse suteikia galimybę vykdyti teismo sprendimą, neatliekant teisinės minimalių procedūrinių reikalavimų tinkamo taikymo peržiūros valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas teismo sprendimas (Preambulės 18 punktas).

Europos Sąjungos teisės literatūroje, o taip pat Lietuvoje reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo laikomas absoliučia teismų sprendimų vykdymo kitose valstybėse narėse naujove, turint omenyje iki šio laiko visuotinai žinomą ir tarptautinėje bei Europos Sąjungos teisėje paplitusią užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti, t.y. *exequatur*, procedūrą. Tačiau ar iš tiesų iki šio naujojo reglamento priėmimo pasaulinėje ir/ar Europos Sąjungos teisėje nebuvo žinoma kitokia galimybė įvykdyti teismo sprendimą užsienio valstybėje negu jį pripažinus ir leidus vykdyti pripažįstančiosios valstybės teritorijoje?

Tiesioginis užsienio teismų sprendimų vykdymas užsienio teisėje žinomas gan seniai. Pvz., tiesioginis priverstinis teismų sprendimų vykdymas ieškinio, grindžiamo užsienio valstybės priimto teismo sprendimo pagrindu, t.y. be būtinybės gauti išankstinį Anglijos teismo sprendimą, buvo leidžiamas trimis Anglijos įstatymais, tiesa labai ribotoje sferoje bei remiantis abipusiškumu: 1868 m. Įstatymu dėl teismo sprendimų papildymo (*The Judgements Extension Act*), 1920 m. Įstatymas dėl teisingumo nukreipimo (*The Administration of Justice Act*) ir 1933 m. Įstatymu dėl savitarpio teismų sprendimų vykdymo (*The Foreign Judgment (Reciprocal Enforcement) Act*).[241]

Kai kurių autorių nuomone, tik vienas žingsnis skyrė jau Briuselio I reglamente numatytą procedūrą (kai teismo sprendimai šio reglamento pagrindu prižįstami automatiškai, o užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai tikrinami tik apeliacijos procese, atsakovui apskundus pripažįstančios valstybės narės teismo sprendimą pripažinti ir/ar paskelbti vykdytinu kitos valstybės narės teismo sprendimą) nuo vieningo Europos vykdomojo rašto.[242] Tuo tarpu priėmus Briuselio IIa reglamentą buvo nueita dar toliau. Remiantis šio reglamento 41 ir 42

[*] Plačiau apie Europos Teisingumo Teismo praktikoje užsienio teismų sprendimų pripažinimo srityje tarp Europos Sąjungos valstybių narių suformuotą galių išplitimo teoriją buvo rašoma ankstesnėse darbo dalyse.
[241] Plačiau žr. Wolff M. Nurodytas darbas. P. 299–301.
[242] Plačiau žr. Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 262–263.

straipsniais, teismo sprendimai dėl bendravimo su vaiku teisių ir teismo sprendimai dėl vaiko grąžinimo turi būti pripažįstami ir vykdomi visose kitose valstybėse narėse nereikalaujant jokių papildomų procedūrų. Tai reiškia, jog jau Briuselio IIa reglamente buvo atsisakyta *exequatur* procedūros tam tikrų kategorijų bylose.

Be to, ir teismo sprendimo atitikimas vykdymo sąlygoms kitoje valstybėje turėjo būti patikrintas teismo sprendimą priėmusio teisėjo. Būtent sprendimą priėmusios valstybės, o ne vykdančiosios valstybės teisėjas, išduodamas Reglamentu Briuselis IIa nustatytos formos pažymėjimą, privalo nustatyti, ar teismo sprendimas gali būti vykdomas kitoje valstybėje.

Nors tuo pačiu metu išlieka abejojančių, ar siekiamas absoliutus exequatur procedūros atsisakymas valstybių narių teismų sprendimams bus pasiektas iki 2011 m. – Hagos Programos įgyvendinimo datos.[243]

Užsienio teismų sprendimų vykdymo be pripažinimo procedūros galimybių galima rasti ir ne tik Europos Sąjungos erdvėje. T. N. Nešatajeva nurodo, jog valstybės – 1992 m. Kijevo susitarimo dėl ginčų, susijusių su ūkine veikla, sprendimo tvarkos dalyvės teismo ar arbitražo sprendimas, nesant atsakovo prieštaravimo priverstinai gali būti vykdomas supaprastinta tvarka, t.y. be *exequatur'os* išdavimo.[244] Tai sąlygojama to, jog teismo sprendimas ir jo pagrindu išduotas vykdomasis raštas nereikalauja kokios nors ypatingos pripažinimo procedūros kitoje Kijevo susitarimo valstybės narės teritorijoje. Išieškotojas pateikia pareiškimą ir kitus pagal Kijevo susitarimą reikalingus dokumentus tiesiogiai skolininko buvimo valstybės atitinkamai banko (kredito) įstaigai ar teismo antstoliui, ir tuo atveju, jei skolininkas nepareiškia pareiškimo neleisti vykdyti tokio teismo sprendimo ir/ar vykdomojo dokumento, jis yra vykdomas priverstine tvarka.

Panaši supaprastinta užsienio valstybės teismų sprendimų vykdymo tvarka nustatyta ir 2001 m. Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos susitarime dėl Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos arbitražinių teismų teisminių aktų tarpusavio vykdymo. Vadovaujantis šio susitarimo nustatyta tvarka šių dviejų valstybių ūkinių teismų sprendimai vykdomi neišduodant *exequatūr'os*, remiantis valstybinių teismų, priėmusių sprendimus*, išduotais

[243] K. Kreuzer. Zu stand und Perspektiven des Europäischen Internationalen Privatrecht – Wie europäisch soll das Europäische Internationale Privatrecht sein?// Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. Band 70 (2006), Heft 1 (Januar). S. 31.

[244] žr. Нешатаева Т.Н. Nurodytas darbas. P. 548

* Tiek Rusijos Federacijoje, tiek kitose kaimyninėse valstybėse veikia valstybiniai teismai, vadinami arbitražais, kurių kompetencijai priskirtas ūkinių, komercinių ginčų nagrinėjimas. Arbitražiniai teismai suprantami ne kaip trečiųjų teismai, bet kaip sudėtinė valstybinės teismų sistemos grandis. Atsižvelgiant į tokias tarptautinio susitarimo tarp Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos nuostatas, ypatingai svarbu nustatyti, kad sprendimas, kurį siekiama įvykdyti kitoje susitariančioje valstybėje be jo pripažinimo procedūros, būtų priimtas valstybinio teismo. Plačiau apie arbitražinių teismų kaip valstybinių teismų kompetenciją ir arbitražinį procesą Rusijos Federacijos civilinio proceso teisėje žr. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации. Высший Арбитражный Суд Российской Федерации. Москва: Контракт, 1996. С. 1–3, 43–45, 446–449.

vykdomaisiais raštais.[245]

Taigi, Europos vykdomasis raštas nėra absoliuti naujovė pasaulinėje teisinėje praktikoje vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus be *exequatur* procedūros. Tačiau, tikriausiai, jis yra vienas ambicingiausių šiuolaikinėje teisinėje sistemoje teisės aktų, užtikrinančių teismų sprendimų, o tuo pačiu ir teisingumo, galiojimą „per valstybių sienas“.

[245] Plačiau apie teismų sprendimų vykdymą tarp NVS valstybių be pripažinimo procedūros žr. Нешатаева Т.Н. Nurodytas darbas. P. 548.

2.2. Vieningas Europos vykdomasis raštas

Pirmasis galiojantis teismų sprendimų vykdymą visoje Europos Sąjungoje be jų pripažinimo procedūros užtikrinantis dokumentas yra jau minėtas reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo. Juo sukuriama sistema, pagal kurią teismo sprendimai, susiję su neginčytinais reikalavimais, gali laisvai cirkuliuoti visose valstybėse narėse, nustatant tik minimalius reikalavimus, pagal kuriuos iki pripažinimo ir sprendimo vykdymo nebūtina atlikti jokių tarpinių procedūrų valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas sprendimas. Šis reglamentas taikomas civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį.

Šio reglamento tikslas yra supaprastinti procedūras, panaikinti kitos šalies narės teismų sprendimų patikras, o taip pat panaikinti *exequatur* procedūrą. Dar daugiau, Europos vykdomasis raštas nustato minimalius standartus, reglamentuojančius dokumentų įteikimą, užtikrinant teisę į gynybą ir tinkamą informaciją skolininkui, laikantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų.

Šis Reglamentas yra pirmasis žingsnis, įgalinantis teismų sprendimų vykdytojus – antstolius – skatinti vykdymo procedūras vieningoje Europoje.

Pagrindiniai reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo principai:

- Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 taikomas tik piniginio pobūdžio ieškiniams nustatytai sumai, nepriklausomai nuo sumos dydžio.
- Ieškinys privalo būti neginčijamas, t.y. skolininkas neprieštaravo ieškiniui teisminio nagrinėjimo metu arba išreiškė aiškų sutikimą, kad ieškinys teisėtas ir buvo tinkamai pagrįstas teisminio nagrinėjimo metu. Tai gali būti atlikta neteisminio susitarimo forma ar autentiško instrumento pagalba.
- Teismo sprendimas arba nutartis privalo turėti paskutinės instancijos teismo sprendimo galią, t.y. įprasta apeliacija dėl jo nebegali būti teikiama arba skolininkas nėra pasinaudojęs galimybe pateikti apeliaciją per nustatytą laikotarpį.

Kaip nurodoma Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 preambulės 11 punkte, juo siekiama remti pagrindines teises ir atsižvelgiama į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje pripažintus principus. Ypač juo siekiama užtikrinti visapusišką pagarbą teisei į teisingą teismo procesą, kaip pripažįstama Chartijos 47 straipsnyje. Tai dar kartą liudija, jog vieningos teismų sprendimų vykdymo sistemos tobulinimas nėra savitikslis dalykas. Tokios sistemos sukūrimas yra neatskiriama kiekvieno asmens – Europos Sąjungos piliečio teisių apsauga bei jų gynybos garantija.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 805/2004 *exequatur* procedūros panaikinimas reiškia, kad kilmės valstybėje narėje Europos vykdomuoju raštu pripažintas teismo sprendimas kitose valstybėse narėse būtų pripažįstamas ir vykdomas, nereikalaujant vykdomumo patvirtinimo ir nepaliekant jokios galimybės nepritarti jo pripažinimui (reglamento 5 straipsnis). Panaikinant *exequatur* procedūrą, atsisakoma netgi automatinio pripažinimo procedūros, įtvirtintos Briuselio I reglamente, kuri, lyginant su įprastine užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūra, jau yra supaprastinta tarp Europos Sąjungos valstybių narių.

Siekiant užtikrinti, kad skolininkas būtų informuojamas apie su juo susijusius teismo veiksmus, apie reikalavimą aktyviai dalyvauti procese ir apie su jo nedalyvavimu susijusius padarinius, kilmės valstybės narės institucijos, prieš išduodant tipinės formos Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, yra įpareigojamos tikrinti, ar tiksliai laikytasi būtiniausių procedūrinių reikalavimų, numatytų Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 vartojamos dvi sąvokos: „Europos vykdomasis raštas“ ir „Europos vykdomojo rašto pažymėjimas“, kurios gali klaidinti šį teisės aktą taikančius subjektus. Tiesiogiai reglamentas nepateikia šių dviejų sąvokų apibrėžimo ar aiškaus jų atskyrimo. Kaip seka iš reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 6 straipsnio 1 dalies, Europos vykdomuoju raštu yra pripažįstamas pats teismo sprendimas dėl neginčytino reikalavimo, jeigu jis atitinka kitas nustatytas sąlygas. Tokį sprendimą Lietuvos civilinio proceso mokslinės terminijos prasme galima būtų vadinti vykdytinu dokumentu (LR CPK 584 straipsnis). Tuo tarpu pateikiamas vykdyti ne pats vykdytinas dokumentas, t.y. šiuo atveju Europos vykdomuoju raštu pripažintas teismo sprendimas, bet jo pagrindu išduotas vykdomasis dokumentas, t.y. Europos vykdomojo rašto pažymėjimas. Taigi nagrinėjamo Europos Sąjungos teisės akto prasme kilmės valstybės narės teismo sprendimas, jei jis atitinka tam tikrus nustatytus reikalavimus, savyje apima tiek teismo sprendimo sąvoką, tiek Europos vykdomojo rašto sąvoką. Todėl galima kalbėti apie Europos vykdomojo rašto procedūrą bei jo (arba teismo sprendimo) vykdymą, o sąvoka Europos vykdomojo rašto pažymėjimas reiškia tik materialią, „popierinę“ šios procedūros išraišką.

Tam, kad teismo sprendimas būtų pripažintas Europos vykdomuoju raštu, jis turi atitikti reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 6 straipsnio 1 dalyje nurodytus reikalavimus, t.y.:

a) teismo sprendimas turi būti vykdytinas kilmės valstybėje narėje; ir

b) teismo sprendimas turi neprieštarauti jurisdikcijos taisyklėms, kaip nustatyta Reglamento (EB) Nr. 44/2001 II skyriaus 3 ir 6 skirsniuose; ir

c) kilmės valstybės narės teismo procedūros atitiko Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 III skyriuje nustatytus reikalavimus, kai reikalavimas yra neginčytinas kaip apibrėžta 3 straipsnio 1 dalies b ar c punktuose; ir

d) teismo sprendimas buvo priimtas valstybėje narėje, kurioje yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta (kaip ji apibrėžiama Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 59 straipsnyje), tais atvejais, kai:

– reikalavimas yra neginčytinas kaip apibrėžta reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 3 straipsnio 1 dalies b ar c punktuose;

– jis susijęs su sutartimi, kurią sudarė asmuo, vartotojas, turėdamas tikslą, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo amatu ar profesija; ir

– skolininkas yra vartotojas.

Sąvoka „neginčytini reikalavimai“ apima visus atvejus, kai kreditorius, esant patvirtinimui, kad skolininkas neginčija piniginio reikalavimo pobūdžio ar masto, įgijo arba teismo sprendimą šio skolininko atžvilgiu, arba vykdomąjį dokumentą, reikalaujantį aiškaus skolininko sutikimo (turimas omenyje tiek aktyvus, tiek pasyvus sutikimas, tačiau būtina sąlyga, kad šis sutikimas nekeltų jokių abejonių), ar tai būtų teismo patvirtinta taikos sutartis, ar kitas autentiškas dokumentas.

Be to, teismo procesas, kuriame priimtas neginčytinas teismo sprendimas prašomas pripažinti Europos vykdomuoju raštu ar kurio pagrindu prašoma išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, kilmės valstybėje narėje turi atitinki ne tik nacionalinio civilinio proceso reikalavimus atitinkamo ginčo nagrinėjimui, bet ir pačiame reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nurodytus minimalius reikalavimus procesui (Reglamento 12 straipsnis).

Visų pirma jau pačiame Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004, greta nacionalinių proceso įstatymų, reglamentuojančių procesinių dokumentų įteikimą, ir 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse[246] (toliau – tekste Reglamentas dėl dokumentų įteikimo, Dokumentų įteikimo reglamentas) nustatytų reikalavimų, nustatomi papildomi reikalavimai dokumentų įteikimui ir skolininko informavimui apie prieš jį prasidėjusį teismo procesą (Reglamento 13–15 straipsniai).

Antra, Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 papildo nacionalinius civilinio proceso įstatymus, nustatančius procesinių dokumentų turiniui keliamus reikalavimus. Nepriklausomai nuo to, kokios formos ir turinio procesiniai dokumentai būtų siunčiami skolininkui, informuojant jį apie jam teisme pareikštus kreditorinius reikalavimus,

[246] OL L 160, 2000 6 30, p. 227 – 242.

vadovaujantis reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 16 straipsniu, šiuose procesiniuose dokumentuose taip pat turi būti nurodyta ši informacija:

a) šalių pavardės ir adresai;

b) reikalavimo suma;

c) jei reikalavime numatytos palūkanos – palūkanų norma ir laikotarpis, už kurį numatytos palūkanos, jeigu pagal valstybės narės teisės aktus prie pagrindinės sumos automatiškai nepridėtos įstatymų numatytos palūkanos;

d) reikalavimo priežasties paaiškinimas.

Be to, Reglamento 17 straipsnis reikalauja, kad procesiniame dokumente, kuriuo skolininkas informuojamas apie bylos iškėlimą, taip pat būtų nurodyta:

a) procedūriniai reikalavimai ieškiniui užginčyti, įskaitant laikotarpį reikalavimui užginčyti raštu arba teismo posėdžio laiką, kai taikoma, institucijos, kuriai reikia atsakyti arba į kurią atvykti, pavadinimas ir adresas, ir ar teisininko atstovavimas yra būtinas;

b) prieštaravimo nebuvimo ar neatvykimo pasekmės, ypač, galimybė, kad teismo sprendimas gali būti priimamas ar vykdomas skolininko nenaudai, ir atsakomybė už teismo proceso išlaidas.

Tuo atveju, jei dėl kažkokių priežasčių Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatytų minimalių reikalavimų procesui nebuvo laikomasi, o jie kilmės valstybės narės įstatymuose nenumatyti arba numatyti iš dalies, o pats reikalavimas buvo negінčytinas ir iš esmės atitinka reikalavimus, keliamus teismo sprendimo pripažinimui Europos vykdomuoju raštu, reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo (18 straipsnis) numato galimybę, esant tam tikroms sąlygoms, pripažinti teismo sprendimą Europos vykdomuoju raštu. Tai įmanoma, jeigu:

a) priimtas teismo sprendimas skolininkui buvo įteiktas laikantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatytų reikalavimų dokumentų įteikimui;

b) skolininkas turėjo galimybę užginčyti teismo sprendimą jį peržiūrint iš esmės, o teismo sprendime arba kartu su juo skolininkui buvo pateikta atitinkama informacija apie šiam užginčijimui būtinus procedūrinius reikalavimus, įskaitant institucijos, kurioje jis turi būti pateiktas, pavadinimą ir adresą, ir tam skirtą laikotarpį;

c) skolininkas pagal atitinkamus procedūrinius reikalavimus neužginčijo teismo sprendimo.

Jei dėl teismo sprendimo pripažinimo Europos vykdomuoju raštu sprendžiama tuo atveju, kai buvo nesilaikyta minimalių procesinių reikalavimų, turi egzistuoti visų šių nurodytų sąlygų visuma.

Tačiau kilmės valstybės teismui tikrinti šių sąlygų nebūtina, netgi tuo atveju, jeigu teismo proceso metu kilmės valstybėje narėje nebuvo laikomasi Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 dokumentų įteikimui nustatytų procedūrinių reikalavimų (išskyrus dokumentų įteikimą atstovui). Jeigu skolininkas savo elgesiu teismo procese patvirtina, kad jis asmeniškai gavo dokumentą, kuris buvo įteiktas tinkamu laiku, kad būtų galima pasiruošti gynybai, t.y. jei iš bylos nagrinėjimo medžiagos matyti, kad atsakovas tikrai buvo tinkamai informuotas apie prieš jį pareikštą ieškinį ir jis jam neprieštaravo arba aiškiai sutiko arba nedalyvavo procese, t.y. reikalavimas atitinka neginčytino reikalavimo kriterijus, kaip jie apibrėžiami reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, tai teismo sprendimas gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu.

Be jau minėtų minimalių reikalavimų dokumentų įteikimui, kurie detaliau nagrinėjami II.2.1 šio darbo dalyje, ir minimalios būtinos informacijos atsakovui suteikimo, reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo taip pat nustato trečią, papildomą minimalių reikalavimų procesui grupę, t.y. minimalius reikalavimus teismo sprendimo, kurį prašoma pripažinti Europos vykdomuoju raštu, peržiūrėjimui išimtiniais atvejais (19 straipsnis). Tam, kad teismo sprendimas būtų pripažintas Europos vykdomuoju raštu nepakanka, kad dokumentai atsakovui būtų įteikti Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatyta tvarka ir kad jam būtų suteikta minimali būtina informacija apie jam pareikštą reikalavimą, bet dar skolininkas turi turėti teisinę galimybę prašyti kilmės valstybės narės teismo peržiūrėti jau priimtą teismo sprendimą tuo atveju, jei dokumentai atsakovui buvo įteikiami be jo patvirtinimo apie dokumentų gavimą (Reglamento 14 straipsnis) arba jei ne dėl paties skolininko kaltės procesiniai dokumentai jam buvo įteikti netinkamu laiku, nesuteikiant jam galimybės pasiruošti gynybai, arba jei užginčyti pareikštą reikalavimą skolininkui sutrukdė *force majeure* arba kitos nuo jo nepriklausančios aplinkybės. Tačiau, norėdamas pasinaudoti šia išimtine teismo sprendimo peržiūrėjimo galimybe, skolininkas turi veikti nedelsdamas. Tiesa, reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo neapibrėžia jame vartojamų nei „įteikimo netinkamu laiku“, nei „veikimo nedelsiant“ terminų, ir tai yra paliekama vertinti kilmės valstybės narės teismui, kurio prašoma pripažinti teismo sprendimą Europos vykdomuoju raštu. Tačiau 2005 m. balandžio 22 d. Europos Komisija Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms susitikimo metu pažymėjo, kad „kai kuriose valstybėse terminas sprendimo peržiūrėjimui (Reglamento 19 straipsnis) prasideda nuo teismo sprendimo priėmimo arba įsiteisėjimo. Tai nesuderinama su numatytu reglamente įpareigojimu skolininkui veikti nedelsiant. Skolininkas veikti nedelsdamas gali tik po to, kai sužinojo apie sprendimo priėmimą. Sprendimo priėmimas

ar įsiteisėjimas dar nereiškia, kad skolininkas apie sprendimą sužinojo.“ [247] Europos Komisija taip pat pažymėjo, jog Reglamente numatyta teismo sprendimo peržiūrėjimo galimybė išimtiniais atvejais gali būti tiek įprasta apeliacija, tiek kokia nors speciali nacionaliniuose teisės aktuose numatyta procedūra.

Be pačiame reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo numatytų minimalių teismo sprendimo peržiūrėjimo išimties tvarka sąlygų, valstybės narės savo nacionaliniuose įstatymuose gali numatyti ir kitas galimybes peržiūrėti teismo sprendimą.

Tačiau įdomu pastebėti tai, kaip yra formuluojami Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 19 straipsnio 1 dalyje numatyti minimalūs reikalavimai teismo sprendimo peržiūrėjimui: „teismo sprendimas Europos vykdomuoju raštu gali būti patvirtinamas tik tuo atveju, jeigu pagal kilmės valstybės narės teisės aktus skolininkui suteikiama teisė prašyti teismo peržiūrėti sprendimą“. Tokia formuluotė leidžia manyti, jog valstybės narės neprivalo, o gali numatyti Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nurodytus minimalius reikalavimus teismo sprendimo peržiūrėjimui išimtiniais atvejais. Tai reiškia, kad tuo atveju, jei atsakovas buvo netinkamai informuotas apie jam pareikštus kreditorinius reikalavimus ir kilmės valstybės narės įstatymai nenumato teismo sprendimo peržiūrėjimo galimybių išimties tvarka, kreditorius ne dėl savo kaltės gali prarasti galimybę pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra.

Tuo pačiu, reglamento 19 straipsnio 2 dalis patvirtina reglamente vyraujantį bendrą principą, jog jame įtvirtinami tik minimalūs, Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimą įgalinantys, procesiniai reikalavimai bylos nagrinėjimui. Tai sukelia valstybėms narėms galimybę nustatyti ir palankesnes nei numatyta reglamente sprendimo peržiūrėjimo galimybes.[248]

Tai pripažino ir Europos Komisija. Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaitoje nurodyta, kad valstybės narės netgi nėra įpareigotos sukurti tokią procedūrą. Reglamentas yra parengtas kaip minimalūs reikalavimai procesui tam, kad būtų galima išduoti Europos vykdomąjį raštą. Tai reiškia, kad valstybės narės nėra įpareigotos reformuoti nacionalinį procesą. Tačiau, jeigu nacionalinis procesas neatitinka reglamente nustatytų minimalių reikalavimų, toje valstybėje negali būti išduodami Europos vykdomieji raštai. Tokia situacija nelaikytina reglamento neįgyvendinimu, kadangi Reglamentas neįpareigoja valstybes nares būtinai išdavinėti Europos vykdomuosius raštus. Reglamentas būtų laikomas valstybėje neįgyvendintas tik tokiu atveju, kai valstybė

[247] Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaita. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc
[248] Žr. V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 264.

nepriimtų vykdyti ir laikantis reglamento nuostatų nevykdytų kitose valstybėse narėse teisėtai išduotų Europos vykdomųjų raštų.[249]

Tam, kad teismo sprendimas būtų pripažintas Europos vykdomuoju raštu, visų būtinų sąlygų bei minimalių reikalavimų buvimą turi tikrinti kilmės valstybės narės teismas, t.y. sprendimą priėmęs teismas. Ši nuostata, iš esmės keičianti klasikinę užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti sistemą, susilaukė kritikos. „Kilmės valstybė narė“,– rašo Rauscher T. – „nusprendžia dėl savo teismo sprendimo vykdytinumo kitoje valstybėje narėje; vykdančioji valstybė tampa suvereniu įgyvendinimo padėjėju be kontrolės teisės. Kitas klausimas, ar toks problematiškas sistemos pakeitimas duos laukiamą veiksmingumo padidėjimą.“[250] Į šiuos Rauscher T. keliamus klausimus atsakyti sunku, tačiau nagrinėjant tolesnius Europos Sąjungos žingsnius šia linkme bei perspektyvas akivaizdu, jog Europos Sąjungai ir valstybėms narėms šis instrumentas problemų (bent jau kol kas) nekelia.

Jeigu sprendimas dėl neginčytino reikalavimo buvo priimtas valstybėje narėje ir turi būti vykdomas kitoje valstybėje, kreditorius gali rinktis: pateikti pareiškimą dėl sprendimo pripažinimo neginčytinų reikalavimų Europos vykdomuoju raštu ar pasinaudoti Briuselio I Reglamente nustatyta pripažinimo ir vykdymo sistema. Pačiame reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo (27 straipsnis) yra nustatyta šio reglamento ir juo sukuriamos Europos vykdomojo rašto procedūros santykis su Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 44/2001. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 netrukdo siekti teismo sprendimo, kuris gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu, pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūros pagal Briuselio I reglamento nustatytą tvarką. Pasirinkimo teisė tuo atveju, jei teismo sprendimas atitinka Europos vykdomojo rašto pripažinimui keliamus reikalavimus, paliekama išimtinai kreditoriaus diskrecijai. Kaip nurodo Kropholler J., savarankiškos Briuselio I reglamento nuostatos dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu sudaro vieną svarbiausių Europos civilinio proceso teisės dalių. Reglamentas ne tik nustato sprendimo paskelbimo vykdytinu sąlygas, bet nustato ir tai įgyvendinančio proceso ribas, siekdamas pusiausvyros tarp kreditoriaus ir skolininko interesų. Neginčytiniems reikalavimams reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, suteikdamas galimybę raštą patvirtinti kaip Europos vykdomąjį raštą, siūlo kreditoriui, Kropholler J. nuomone, patrauklią alternatyvą.[251]

[249] Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaita. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

[250] Plačiau žr. Rauscher T. Der Europäische Vollstreckungtitel für unbestrittene Forderungen. – Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft, 2004. S. 6.

[251] Plačiau žr. Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 446.

Reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo akivaizdžiai naudingas kreditoriams, nes suteikia galimybę greitai ir veiksmingai įvykdyti teismo sprendimą užsienio valstybėje, neįtraukiant valstybės narės, kurioje turi būti vykdomas sprendimas, teismo ir nepatiriant su tuo susijusių išlaidų bei laiko sąnaudų. Tai dalis priemonių, skirtų toliau įgyvendinti abipusio teismų ir kitų institucijų sprendimų pripažinimo principą.

Tačiau teisinėje literatūroje taip pat pripažįstama, kad reglamentą dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo priimant bendro kompromiso pasėkoje, jame atsirado ir absurdiškumų. Ypatingai nukentėjo skolininko teisių apsauga, kuri nebegali būti garantuota *ordre public* išlyga vykdančiojoje valstybėje.[252] Autoriai pažymi, kad valstybė, kurioje Europos vykdomasis raštas turi būti vykdomas, nedalyvauja Europos vykdomojo rašto išdavimo procese. Reglamente net pašalinta galimybė vykdymo valstybėje tikrinti užsienio valstybės teismo priimtą sprendimą prieštaravimo *ordre public* požiūriu.[253] Būtent dėl šios ir kitų spragų, likusių skolininko teisių apsaugoje Europos vykdomojo rašto procedūra gali būti kritikuojama stipriausiai.

Teismo sprendimo pripažinimas Europos vykdomuoju raštu užtikrina galimybę kreditoriui išsiieškoti iš skolininko ir bylinėjimosi metu patirtas išlaidas, t.y. jei atsakovas teismo proceso metu neprieštaravo prisiimti bylinėjimosi išlaidas, jos, priteistos teismo sprendimu, kuris pripažįstamas Europos vykdomuoju raštu, taip pat įtraukiamos į Europos vykdomąjį raštą įskaitant ir palūkanų normas ir išieškomos kartu su pagrindine priteista suma (Reglamento 7 straipsnis).

Tuo atveju, jeigu tik dalis iš teismo sprendimu priteistų reikalavimų, remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 805/2004 gali būti pripažinti neginčytinais, jiems gali būti išduotas dalinis Europos vykdomojo rašto pažymėjimas (Reglamento 8 straipsnis). Tokiu atveju, kreditorius skolos susigrąžinimui iš kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje gyvenančio ar turto turinčio skolininko galėtų naudotis dvejopa procedūra: daliai skolos susigrąžinti pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra, o kitai daliai – kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti toje valstybėje narėje, net jei visa skola ar kitas kreditorinis reikalavimas priteistas vienu kilmės valstybės teismo sprendimu.

Kompetentinga teismo sprendimo kilmės valstybės narės institucija, naudodamasi patvirtinta tipine forma, išduoda Europos vykdomojo rašto pažymėjimą ta kalba, kuria buvo priimtas teismo sprendimas (Reglamento 9 straipsnis), t.y. išduodamas vienodas standartinės

[252] Rauscher T. Nurodytas darbas. P. 73.
[253] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 239.

formos pažymėjimas visose valstybėse narėse visomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis.[*] Tai reiškia, kad visi Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 pagrindu atliekami veiksmai, kreditoriui siekiant gauti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, tam, kad galėtų priimtą jam palankų teismo sprendimą be papildomų kliūčių ir procedūrų įvykdyti bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje (išskyrus Daniją), yra standartizuoti. Tai palengvina tiek teismų, išduodančių Europos vykdomųjų raštų pažymėjimus darbą, tiek juos vykdančių asmenų darbą bei sumažina klaidų ir dokumentų neatitikimo tikimybę.

Kaip minėta, Europos vykdomasis raštas išduodamas ta kalba, kuria priimtas teismo sprendimas, pripažintas Europos vykdomuoju raštu. Tuo tarpu pateikiant Europos vykdomąjį raštą vykdyti kitoje valstybėje narėje, vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 2 dalies c punktu, gali būti reikalaujama, kad būtų pateikiamas Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimas į vykdančiosios valstybės valstybinę kalbą ar vieną valstybinių kalbų ar kitą valstybės, vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 30 straipsnio 1 dalies b punktu, nurodytą priimtiną kalbą.[**]

Gali atsirasti nuomonių, jog Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimo reikalavimas yra nesuderinamas su laisvu teismų sprendimų judėjimu Europos teisingumo erdvėje ir tiesioginiu teismų sprendimų vykdymu, jog tai dar viena papildoma kliūtis greitai ir efektyviai įvykdyti teismo sprendimą bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje. Autorė nėra linkusi sutikti su tokia nuomone dėl keleto priežasčių.

Visų pirma, vykdymo procesas, bent jau pagal Lietuvos civilinio proceso teisę, yra sudedamoji civilinio proceso stadija. Kaip tokiu atveju Europos vykdomojo rašto pažymėjimo pateikimas kita kalba (pvz., graikų, portugalų ar kt.) būtų suderinamas su LR CPK 11 straipsnyje įtvirtintu proceso kalbos principu?

Taip pat pasigirsta nuomonių, jog galėtų būti teikiamas prioritetas vienai ar kelioms visuotinai priimtinoms kalboms, omenyje turint anglų ir prancūzų kalbas, tačiau toks principas pažeistų patį Europos Sąjungos valstybių narių bei jų oficialių kalbų lygiateisiškumo principą. Nereikėtų painioti Europos Sąjungoje bei jos institucijose vartojamų oficialių kalbų, kuriomis

[*] Standartinės Europos vykdomojo rašto pažymėjimų, išduodamų teismo sprendimo, teisminio susitarimo ar notaro patvirtinto autentiško dokumento pagrindu, formos yra pateikiamos Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 prieduose (I–III priedai). 2004 m. gegužės 1 d. į Europos Sąjungą įstojus naujoms valstybėms narėms Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 priedai 2005 m. lapkričio 16 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1869/2005, keičiančiu Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, priedus (OL L 300, 2005 11 17, p. 6 – 18) buvo pakeisti, kad būtų priimtos standartinės formos, skirtos naudoti naujosiose valstybėse narėse.

[**] Valstybėms narėms pagal nagrinėjamą reglamentą ir kitus Europos Sąjungos teisės aktus teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose srityje priimtinos kalbos bei kiti valstybių pareiškimai yra skelbiami Europos teisminiame atlase civilinėse bylose.

yra visos Europos Sąjungos valstybių narių oficialios kalbos, su Europos Tarybos* oficialiomis kalbomis, t.y. anglų ir prancūzų. Taigi, Europos Sąjungoje teikti prioriteto vienai ar kitai kalbai negalima. Vadinasi, pritariant nuomonei, jog pateikti Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimą į valstybės, kurioje jis pateikiamas vykdyti, valstybinę ar vieną valstybinių ar kitą valstybei priimtiną kalbą, nebūtina, pritartume, jog kompetentingas Europos vykdomąjį raštą vykdyti asmuo (valstybės pareigūnas) turėtų priimti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą bet kuria kalba nuo anglų, prancūzų ar vokiečių iki graikų, italų ar maltiečių. Abejotina, ar tai turėtų pridėtinę vertę teismų sprendimų vykdymo procesui, jo operatyvumui bei greitumui. Tikriausiai naivu reikalauti, kad visi Europos Sąjungos valstybių narių antstoliai ar kiti teismų sprendimus vykdyti kompetentingi asmenys suprastų visas oficialias Europos Sąjungos kalbas. Neabejotinai jokie vykdymo veiksmai neprasidėtų, kol nebūtų atliktas Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimas. Kyla natūralus klausimas, kas turėtų pasirūpinti dokumentų vertimu tokiu atveju ir kas turėtų padengti vertimo išlaidas. Logiška, kad vykdytojui pateikiamas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas jam suprantama kalba ir jis, nebegaišdamas laiko sąnaudų techniniam darbui, iš karto gali pradėti konkrečius vykdymo veiksmus.

Tačiau Reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nėra nurodyta, kad reikalingas paties teismo sprendimo vertimas, o tik yra pasakyta, kad sprendimas turi atitikti sąlygas, būtinas jo autentiškumui nustatyti. Briuselio I Reglamentas leidžia vykdančiosios valstybės teismui ar kitai kompetentingai institucijai reikalauti paties teismo sprendimo vertimo (Briuselio I Reglamento 55 straipsnio 2 dalis), o Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 to nenumato. Visa priverstiniam vykdymui reikalinga informacija yra Europos vykdomojo rašto pažymėjime. Manome, jog reikalavimo versti patį teismo sprendimą į vykdančiosios valstybės kalbą, nepažeidžia atsakovo teisių, nes į atsakovui suprantamą kalbą teismo priimtą sprendimą išversti ir įteikti reikalauja proceso taisyklės. Šiuo atveju kyla klausimas, ar pateikiamas vykdyti kompetentingai vykdymo vietos valstybės institucijai teismo sprendimas turi būti išverstas į vykdymo valstybės kalbą.

Europos Komisija visgi pripažįsta, kad išimtiniais atvejais Europos Sąjungos valstybės narės gali reikalauti, kad vykdančiajai institucijai būtų pateikiamas viso dokumento, kurio pagrindu išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, vertimas į atitinkamą kalbą. Turimi

* Europos Taryba (ang. *Council of Europe*) – tarptautinė organizacija, įkurta 1949 m. Šios tarptautinės organizacijos tikslas – plėtoti visoje Europoje bendruosius ir demokratinius principus, grindžiamus Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei kitais dokumentais asmenų teisių apsaugos srityje. Europos Taryba vienija 47 valstybes nares. Lietuva Europos Tarybos valstybe nare (28–ąja) tapo 1993 m. gegužės 14 d. Plačiau apie Europos Tarybą žr. oficialioje interneto svetainėje: http://www.coe.int/

omenyje atvejai, kai Europos vykdomuoju raštu yra pripažįstami notarų patvirtinti autentiški dokumentai, kurie nebūtinai buvo įteikiami skolininkui jam suprantamam kalba.[254]

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 10 straipsniu, Europos vykdomojo rašto pažymėjimui ištaisyti ar panaikinti taikomi kilmės valstybės narės teisės aktai. Kilmės teismui pateikus pareiškimą, užpildant reglamento VI priede pateiktą standartinį blanką, Europos vykdomojo rašto pažymėjimas gali būti:

a) ištaisomas, kai dėl esminės klaidos teismo sprendime ir pažymėjime yra neatitikimų;

b) panaikinamas, kai jis, atsižvelgiant į šiame reglamente nustatytus reikalavimus, buvo aiškiai neteisėtai išduotas.

Pats Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimas yra neskundžiamas, t.y. skolininkas negali skųsti ar ginčyti paties Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimo veiksmo. Todėl yra ypatingai svarbu, kad kilmės valstybės narės teismas, prieš pripažindamas teismo sprendimą Europos vykdomuoju raštu ir išduodamas Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, preciziškai patikrintų visas būtinas sąlygas ir minimalius reikalavimus, kadangi jau išdavus Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, skolininkas praktiškai netenka galimybių gintis vykdymo procese, išskyrus išimtinius atvejus, kai sprendimą vykdančioji valstybė gali atsisakyti vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės išduotą Europos vykdomojo rašto pažymėjimą.

Reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 21 d. ir pradėtas taikyti nuo 2005 m. spalio 21 d., todėl jo taikymo praktika dar nėra gausi. Tačiau neabejotinai šis Europos Sąjungos sukurtas teisinis mechanizmas yra labai naudingas kreditoriams, realizuojant savo teises. Kol kas šis pirmasis pradėjęs veikti tokio pobūdžio Europos Sąjungos teisės aktas nustato supaprastintą vykdymo procedūrą siaurai teismų sprendimų kategorijai, tačiau labai tikėtina, kad ši sistema pasiteisins ir ateityje bus išplėsta teismų sprendimams visose civilinėse, šeimos bei komercinėse bylose, kaip tai yra numatyta antrajame veiksmų etape, įgyvendinant Abipusio pripažinimo principo programą.

Bendroji teritorinė, o taip pat ir dalykinė, Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 taikymo apimtis visiškai atitinka Briuselio I Reglamento taikymo apimtį. Jis taikomas visoms valstybėms narėms, išskyrus Daniją.

Šis Reglamentas yra taikomas civilinėms ir komercinėms byloms, nepriklausomai nuo to, koks teismas ar tribunolas yra priėmęs sprendimą, tačiau į šio teisės akto reguliavimo sferą nepatenka bylos dėl muitų, administracinių klausimų, fizinių asmenų statuso, bankroto, socialinio draudimo ar bylos, nagrinėjamos arbitražo teismuose (Reglamento 2 straipsnio 2

[254] Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto negінčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaita. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

dalis). Analogiškai kaip ir pagal Briuselio I Reglamentą sprendimo objektas turi būti civilinė arba komercinė byla. Tai apsprendžia ne teismo rūšis, kuriai priklauso sprendimą priėmęs teismas, tačiau ginčo esmė. Taip pat ir baudžiamųjų teismų nuosprendžiai dėl žalos atlyginimo (nuosprendžio dalyje dėl civilinio ieškinio) patenka į Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo sritį. Tai išplaukia iš reglamento 5 straipsnio 4 dalies.[255] Vadinasi ir pagal Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 805/2004, Europos vykdomuoju raštu gali būti pripažintas ir nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje, civilinio ieškinio dalyje ir jo pagrindu gali būti išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas.

Teismo sprendimas arba neginčijamas ieškinys turi būti patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas toje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurioje jis buvo priimtas, vadovaujantis tam tikrais reikalavimais. Be kita ko, jis turi būti vykdytinas ir toje valstybėje narėje, kur jis buvo priimtas.

Europos vykdomasis raštas tam tikrais atvejais gali būti atšauktas arba pakeistas. Jeigu jis buvo išduotas neteisėtai arba jeigu jame padaryta klaida, o taip pat jei buvo išduotas dėl teismo sprendimo, priimto pažeidžiant *lis pendens* taisyklę, t.y. byloje tarp tų pačių šalių dėl to paties ginčo dalyko, gali būti keliamas klausimas dėl jo atšaukimo.

Turint valstybės narės teismo, priėmusio sprendimą, išduotą Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, skolininkui taikomos visos Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurioje Europos vykdomasis raštas pateikiamas vykdyti, galiojančios vykdymo procedūros. Teismo sprendimas, pripažintas Europos vykdomuoju raštu, turi būti vykdomas tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir vietinio teismo sprendimas. Tai reiškia, jog Lietuvos teismo sprendimas, kurio pagrindu išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje bus vykdomas ir skolininkui taikomos išimtinai tos valstybės išieškojimo procedūros. Taigi, Europos vykdomojo rašto vykdymui galioja ta pati bendra taisyklė kaip ir *exequatur* procedūroje – bet kurios valstybės teismo sprendimas vykdomas pagal tos valstybės, kurioje jis vykdomas, teisę, t.y. vykdymo procese galioja absoliutus *lex fori* principas.

Valstybės narės, kurioje vykdytinas teismo sprendimas, kompetentingoms vykdymo institucijoms, t.y. pagal teritorinę jurisdikciją kompetentingam antstoliui, kreditorius turi pateikti:

a) autentiškumui nustatyti būtinas sąlygas atitinkančią teismo sprendimo kopiją;

b) autentiškumui nustatyti būtinas sąlygas atitinkančią Europos vykdomojo rašto pažymėjimo kopiją;

c) jei būtina, kaip jau buvo minėta aukščiau, Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimą į atitinkamą kalbą. Remiantis reglamentu negali būti reikalaujama paties teismo sprendimo, pripažinto Europos vykdomuoju raštu, vertimo į sprendimą vykdančiosios valstybės

[255] Žr. Schütze R. A. Nurodytas darbas. P.159–160.

kalbą, tačiau svarstytina, ar tokio vertimo nebūtų galima pareikalauti, remiantis nacionaliniais vykdančiosios valstybės įstatymais bei proceso nacionalinės kalbos principu, kadangi Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 1 dalis nustato, jog vykdymo procedūros atliekamos vadovaujantis valstybės narės, kurioje vykdomas teismo sprendimas, teisės aktais.

Reglamentas reikalauja pateikti ne patį Europos vykdomojo rašto pažymėjimą ir, jei reikalinga, jo vertimą, tačiau Europos vykdomojo rašto pažymėjimo kopiją. Tai sietina su tuo, jog yra išduodamas vienas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, o pats teismo sprendimas gali būti vykdomas keliose ar net visose Europos Sąjungos valstybėse narėse, jei tik skolininkas jose turi turto. Atsižvelgiant į tai, kreditorius, turėdamas vieną Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, gali pasidaryti tiek jo kopijų, kiek jam yra reikalinga, kad būtų pradėtas vykdymo procesas skirtingose valstybėse.

Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimas neskundžiamas ir negali būti kvestionuojamas. Tačiau, kuriant vieningą Europos teisingumo erdvę, neturi būti pamirštama ir skolininkų teisių apsauga. Todėl reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo vis tik numato, tiesa, išimtines, galimybes valstybės narės, kurioje vykdytinas teismo sprendimas, kompetentingam teismui atsisakyti vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą, pripažintą Europos vykdomuoju raštu, jei jis nesuderinamas su bet kokiu kitu valstybėje narėje ar trečiojoje šalyje, t.y. ne Europos Sąjungos valstybėje, anksčiau priimtu sprendimu. Atsisakymas vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo išduotą Europos vykdomąjį raštą sprendžiamas skolininko pareiškimu. Atsisakoma vykdyti teismo sprendimą esant šioms sąlygoms (Reglamento 21 straipsnio 1 dalis):

a) ankstesnis teismo sprendimas buvo susijęs su ta pačia veiksmo priežastimi ir tomis pačiomis šalimis;

b) ankstesnis teismo sprendimas buvo priimtas valstybėje narėje, kurioje vykdytinas teismo sprendimas, arba patenkina sąlygas, būtinas jam pripažinti valstybėje narėje, kurioje vykdytinas teismo sprendimas;

c) kilmės valstybėje narėje teismo proceso metu dėl nesuderinamumo nebuvo ir negalėjo būti prieštaraujama.

Kaip matyti iš reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo turinio, atsisakymui vykdyti Europos vykdomąjį raštą, būtinos visos trys nurodytos sąlygos, o lemiamą reikšmę turi dviejų nesuderinamų teismų sprendimų priėmimo momentas. Atsisakymo vykdyti Europos vykdomuoju raštu pripažintą kitos valstybės narės teismo sprendimą klausimą sprendžia kompetentingas vykdančiosios valstybės narės teismas pagal nacionalines teisingumo taisykles skolininko pareiškimu (Reglamento 21 straipsnio 1 dalis).

Tuo tarpu Pagal Briuselio I Reglamentą, „pirmenybė suteikiama nacionaliniam teismo sprendimui taip pat ir tada, kai jis priimtas vėliau nei užsienio valstybės teismo sprendimas. Šiuo atžvilgiu modernesnis yra Tarybos Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto 21 straipsnis, užsienio teismo sprendimui pirmenybę suteikiantis tik pagal laiko prioritetą ir tokiu būdu išvengiantis Briuselio I reglamento daromo skirtumo tarp nacionalinių ir užsienio teismų sprendimų. Briuselio I Reglamento 34 straipsnio prasme, užsienio valstybės teismo sprendimo, kuris iš pradžių *ipso iure* buvo pripažintas (33 straipsnio 1 dalis), pateikus su juo nesuderinamą nacionalinio teismo sprendimą, pripažinimas *ex nunc* atmetamas.“[256]

Manome, kad nepaisant nustatytos eilės sąlygų bei minimalių reikalavimo, kuris gali būti pripažįstamas neginčytinu, bei proceso reikalavimų, Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 geriau gina kreditorių interesus. Nors skolininkas ir turi galimybę kreiptis į vykdančiosios valstybės kompetentingą įstaigą dėl atsisakymo vykdyti Europos vykdomuoju raštu pripažintą teismo sprendimą, tačiau tikėtina, jog kai kurie vykdymo veiksmai iki šio klausimo išnagrinėjimo jau bus atlikti, nebent skolininkas kreiptųsi į savo valstybės narės kompetentingą teismą dėl atsisakymo vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą tik sužinojęs, kad kreditorius kreipėsi į kilmės valstybės narės teismą dėl teismo sprendimo pripažinimo Europos vykdomuoju raštu ir jau prieš kreditoriui pateikiant vykdyti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą būtų priimtas potencialios vykdančiosios valstybės narės teismo sprendimas dėl atsisakymo vykdyti Europos vykdomąjį raštą. Vis dėl to tokią situaciją įsivaizduoti gana sudėtinga.

Visų pirma, skolininkas nėra informuojamas apie teismo sprendimo pripažinimą Europos vykdomuoju raštu ir Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimą. Antra, abejotina, ar vykdančiosios valstybės narės teismas priimtų nagrinėti pareiškimą dėl dokumento, kurio realiai dar nėra arba kuris nėra pateiktas.

Tačiau bet kokiu atveju, net ir sprendžiant klausimą dėl atsisakymo vykdyti Europos vykdomuoju raštu pripažintą kitos valstybės narės teismo sprendimą, jis negali būti peržiūrimas iš esmės. Tikrinami tik konkretūs atsisakymo vykdyti teismo sprendimą pagrindai, bet ne paties teismo sprendimo esmė bei jo teisėtumas ar proceso, kurio rezultate priimtas konkretus teismo sprendimas, eiga.

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsniu, tuo atveju, kai skolininkas užginčija Europos vykdomuoju raštu patvirtintą teismo sprendimą arba kreipiasi dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo ar panaikinimo,

[256] Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 430.

valstybės narės, kurioje vykdytinas teismo sprendimas, kompetentingas teismas ar institucija, remdamasi skolininko pareiškimu, gali:

a) apriboti vykdymo procesą iki apsaugos priemonių;

b) teismo sprendimo vykdymą paskelbti sąlyginiu su tokia saugumo sąlyga, kokią jis nustato;

c) esant nepaprastoms aplinkybėms – atidėti teismo sprendimo vykdymo procesą.

Kreiptis dėl Europos vykdomuoju raštu pripažinto teismo sprendimo užginčijimo skolininkas gali jau ir išdavus Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, tačiau tikėtina, jog tuo metu jau bus pradėti vykdymo veiksmai ar netgi kreditorinis reikalavimas pilnai įvykdytas priverstine tvarka, ir atstatyti iki tol buvusią situaciją ne visada bus įmanoma.

Kita vertus, Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatytos garantijos ir galimybės skolininkui bet kada, net jau ir vykdymo procese, kreiptis dėl teismo sprendimo, pripažinto Europos vykdomuoju raštu, užginčijimo, nenustatant šiam apskundimui aiškaus termino, nepažeidžia teisinio tikrumo principo kreditoriaus atžvilgiu. Jeigu skolininko teisė prašyti peržiūrėti sprendimą neribojama, tai kreditorius, ir turėdamas teisėtai priimtą sprendimą, niekada negali būti tikras, kad sprendimas pagal skolininko pareiškimą nebus peržiūrėtas ir/ar pakeistas.

Siekiant išvengti skolininko piktnaudžiavimo savo teise bet kada apskųsti Europos vykdomuoju raštu pripažintą teismo sprendimą, nacionaliniuose įstatymuose tikslinga būtų numatyti senaties terminą, kuriam pasibaigus būtų draudžiama kreiptis į kilmės valstybės teismą dėl sprendimo peržiūrėjimo. Toks reglamentavimas nacionalinėje teisėje atitiktų reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo tikslus ir nepažeistų jo įgyvendinimo.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 esantis teisinis reglamentavimas įtvirtina principinę taisyklę, jog Europos vykdomojo rašto pažymėjimas nenustoja savo galios nepaisant sprendimo, kurio pagrindu jis išduotas, apskundimo fakto, t.y. nepaisant to, kad pats reikalavimas prarado neginčytinumo bruožą. Tais atvejais, kai apskundžiamas yra sprendimas, kurio pagrindu dar nėra išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, jis praranda neginčytinumo bruožą, o tuo pačiu yra prarandama ir aptariamo reglamento taikymo galimybė.[257]

Nors Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 nustato, kad Europos vykdomąjį raštą kitos Europos Sąjungos valstybės narės, kurioje gyvena arba turi turto skolininkas, antstoliui pateikia pats kreditorius, autorės manymu, čia galimas ir kitas variantas. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 nedraudžia Europos

[257] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 249–250.

vykdomaisiais raštais keistis tarp antstolių. Todėl yra tikslinga stiprinti Europos antstolių ryšius bei bendradarbiavimą, ir galbūt būtent šie Europos Sąjungos valstybių narių įgalioti asmenys galėtų tarpusavyje keistis Europos vykdomųjų raštų pažymėjimais. Taip būtų daug patogiau ir patiems kreditoriams: vieną kartą kreipusis į savo valstybės antstolį, nebereikėtų rūpintis dėl teismo sprendimo vykdymo visoje Europos Sąjungoje. Šiuo požiūriu būtų galima galvoti apie atitinkamą centralizuotą antstolių bei kitų teismų sprendimų vykdytojų organizaciją Europos Sąjungos lygmeniu*, juolab, kad Europos Sąjungos komisijos rėmuose jau veikia Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose[258], Europos teisminis tinklas baudžiamosiose bylose[259]. Taip pat Europos Sąjungos notariatų tarybos (pranc. *Conférence des Notariats de l'Union Européenne* , toliau tekste – CNUE)* rėmuose veikia Europos notarų tinklas[260].

Tokio institucinio Europos Sąjungos tinklo ar tarpvalstybinio bendradarbiavimo tinklo tarp atskirų Europos Sąjungos valstybių narių sukūrimas leistų antstoliams ir kitiems sprendimų vykdytojams pasiūlyti kreditoriams centralizuotas teismų sprendimų ir kitų vykdomųjų dokumentų, o visų pirma – Europos vykdomųjų raštų vykdymo paslaugas visoje Europos Sąjungos teritorijoje. Tai ne tik padėtų kreditoriams įgyvendinti savo teises, bet ir prisidėtų prie vieningos teisingumo erdvės kūrimo bei stiprinimo Europos Sąjungoje.

Tačiau reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo ir juo nustatyta sprendimų vykdymo tvarka taikoma tik teismų sprendimams, priimtiems po šio reglamento įsigaliojimo (Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 3 straipsnio 2 dalis ir 26 straipsnis). Vadovaujantis Reglamento 33 straipsniu, jis taikomas tik nuo 2005 m. spalio 21 d., nors jis įsigaliojo jau nuo 2005 m. sausio 21 d. Taigi reglamentas taikomas po 2005 m. sausio 21 d. priimtiems sprendimams, teismo patvirtintiems susitarimams ir priimtiems arba registruotiems autentiškiems dokumentams. Sprendimas, priimtas po 2005 m. sausio 21 d., nuo 2005 m. spalio 21 d. gali būti patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas, jei jis atitinka būtinus reikalavimus. Tokios pat nuomonės laikosi ir Riedel E.[261] Sprendimams, priimtiems iki šios

---

* Šiuo metu 65 valstybių asocijuotas antstolių ir kitų teismo sprendimų vykdytojų organizacijas vienija Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga *(pranc. l'Union internationale des huissiers de justice et officiers judiciaires*, toliau – UIHJ), įkurta 1952 m. lapkričio mėn. Paryžiuje, kurios nariais Asociacija Lietuvos antstolių rūmai tapo 2001 m. Tačiau ši tarptautinė organizacija nėra integruota Europos Sąjungos institucija ir neturi reikšmingos įtakos Europos Sąjungos rėmuose priimamiems sprendimams bei rengiamiems teisės aktų projektams.

[258] 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas sukuriantis Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (EB) Nr. 470/2001.// OL L 174, 2001 6 27, p. 145.

[259] 1998 m. birželio 29 d. Bendrieji veiksmai Tarybos priimti remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu dėl Europos teisminio tinklo sukūrimo.// OL L 191, 1998 7 7, p. 91.

* Tai nevyriausybinė ne pelno siekianti organizacija, įkurta 1993 metais, atstovaujanti Europos notarus Europos Sąjungos institucijose. CNUE nariais yra šių Europos Sąjungos valstybių narių notariatai: Vokietijos, Austrijos, Belgijos, Ispanijos, Prancūzijos, Graikijos, Italijos, Liuksemburgo, Olandijos, Portugalijos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos (nuo 2004 m. gegužės 1 d.), Maltos, Lenkijos, Čekijos, Slovakijos, Slovėnijos ir nuo 2007 m. kovo 2 d. – Bulgarijos bei Rumunijos (viso 21 narys). Organizacijos būstinė yra Briuselyje.

[260] http://www.cnue–nouvelles.be/en/reseau–notarial–europeen–en/001/index.html

[261] Žr. Riedel E. Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen. – Köln: Deubner Verlag GmbH & Co KG, 2005. S. 1.

datos, ir toliau taikoma *exequatur* procedūra, t.y. sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūra pagal Briuselio I reglamentą.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 ypatingai akcentuojamas tinkamas dokumentų, ypač dokumento, liudijančio bylos iškėlimą, įteikimas. Todėl šiuo atveju teismui labai svarbu užtikrinti tinkamą dokumentų įteikimą pagal Reglamentą dėl dokumentų įteikimo. Teismas privalo užtikrinti, kad teisė į gynybą būtų gerbiama, ir kad skolininkui būtų tinkamai ir sąžiningai pranešta apie jo teises.

Atsižvelgiant į tai, kad tinkamas dokumentų įteikimas yra viena iš būtinų ir svarbiausių sąlygų teismo sprendimo pripažinimui Europos vykdomuoju raštu, toliau bus analizuojamas teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimas užsienyje kaip viena iš teisinės pagalbos formų Europos Sąjungoje.

2.3. Tinkamas dokumentų įteikimas kaip būtina sąlyga teismo sprendimo pripažinimui Europos vykdomuoju raštu

Nagrinėjamo reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo preambulėje (12–13 punktuose) nurodoma, jog turėtų būti nustatyti minimalūs teismų procesų reikalavimai, siekiant užtikrinti, kad skolininkas būtų informuojamas apie su juo susijusius teismo veiksmus, apie reikalavimą aktyviai dalyvauti procese, kuriame jam pareikštas ieškinys, ir apie galimas pasekmes, susijusias su jo nedalyvavimu procese. Apie tai skolininkui, kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gynybai, turi būti pranešama tinkamu laiku ir būdu. Atsižvelgiant į valstybių narių civilinio proceso taisyklių, ypač pagal kurias šalims įteikiami procesiniai dokumentai, skirtumus, būtina pačiame Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 konkrečiai ir išsamiai apibūdinti šiuos minimalius reikalavimus procesinių dokumentų įteikimui. Visų pirma, jokie dokumentų įteikimo būdai, pagrįsti teisine fikcija, negali būti laikomi pakankamais, kad teismo sprendimas būtų pripažintas Europos vykdomuoju raštu.

Dokumentų įteikimas užsienyje – viena iš teisinės pagalbos rūšių, užtikrinančių galimybę nagrinėti bylas su užsienio elementu.[262] Procesinis įteikimas apibrėžiamas kaip įstatymo nustatyta tvarka ir forma atliktas ir patvirtintas procesinis veiksmas, kuriuo teismas siūlo adresatui susipažinti su pateikiamo procesinio dokumento turiniu[263]. Tradiciškai įteikimas suprantamas kaip materialaus dokumento įdavimas gavėjui į rankas pasirašytinai. Svarbiausia, kad adresatas susipažintų su jam pateikiama informacija. Dar galima pridurti, kad laikantis proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principo, tai turi vykti kiek įmanoma greičiau bei paprasčiau. Todėl šiuolaikinės informacijos perdavimo technologijos, leidžiančios paspartinti dokumentų persiuntimą, turėtų būti vis plačiau naudojamos.

Už byloje dalyvaujančių asmenų bei teismo procesinių dokumentų įteikimą atsakingas teismas, nes, kaip nurodo Civilinio proceso vadovėlio autoriai (E. Laužikas, V. Mikelėnas, V. Nekročius), būtent teismas:

a) sprendžia, kokia apimtimi ir kokiu būdu bus įteikti procesiniai dokumentai;

b) įgyvendina įteikimo procedūrą;

c) rūpinasi kad procesinį įteikimą atliktų kompetentingi organai;

d) saugo įteikimą patvirtinančius įrodymus.

Teismo procesinių dokumentų įteikimo instituto reikšmę lemia tai, kad:

[262] Plačiau apie tarptautinę teisinę pagalbą žr. L. Gumuliauskienė. Tarptautinė teisinė pagalba civiliniame procese// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 57 (49), 2004. P. 95 – 105.
[263] Laužikas E., .Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003. P.311.

1) jis padeda įgyvendinti tinkamo ir sąžiningo teismo proceso principą, kuris, kaip nurodo V. Mikelėnas, reiškia, kad teismo procesas gali būti pripažintas tinkamu, sąžiningu tik jeigu asmuo buvo tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką ir jam buvo tinkamai įteikti kiti teismo dokumentai[264];

2) dokumentų įteikimas būtinas proceso dalyvių teisių užtikrinimui, nes jų teisės atlikti tam tikrus procesinius veiksmus tinkamas įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su tuo, ar dalyviai gauna dokumentus, reikiamus tiems veiksmams atlikti;

3) tai, kad byloje dalyvaujantis asmuo negalėjo dalyvauti pirmos instancijos teismui nagrinėjant bylą dėl to, kad jam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą, gali būti pripažįstama absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu (LR CPK 329 straipsnio 3 dalies 1 punktas).

Procesinių dokumentų įteikimo institutas garantuoja, jog visą medžiagą, kurią byloje turi teismas, turės ir ginčo šalys– „tai leidžia išvengti atvejų, kai šalis ne dėl savo kaltės nežino kurio nors procesinio dokumento turinio ir suteikia galimybę neskaityti teismui nagrinėjant bylą procesinių dokumentų“[265].

Svarbu pažymėti, jog dokumentų įteikimo būdu įgyvendinamas tinkamas pranešimas šaliai apie vykstantį procesą yra būtina sąlyga pripažinti teismo sprendimą ir jį vykdyti užsienio valstybėje (tiek Europos Sąjungos valstybėse narėse Briuselis I Reglamento ir Briuselis IIa Reglamento pagrindu, tiek trečiosiose valstybėse tarptautinių sutarčių pagrindu), tiek teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu.

Dokumentų įteikimo Europos Sąjungos valstybėse narėse tvarką nustato jau minėtas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (EB) Nr. 1348/2000 taikomas perduodant civilinių ir komercinių bylų teisminius ir neteisminius dokumentus įteikimui tarp Europos Sąjungos valstybių narių, jeigu žinomas asmens, kuriam turi būti įteikti dokumentai, adresas. 2007 m. liepos 1 d. taip pat įsigaliojo Europos Bendrijų ir Danijos Karalystės susitarimas, išplečiantis šio reglamento taikymą Danijai, nes iki susitarimo Danija šio reglamento netaikė ir apskritai, teisiniame bendradarbiavime civilinėse ir komercinėse bylose nedalyvavo.

Reglamento dėl dokumentų įteikimo preambulės 21 punkte yra pabrėžiama, jog tais atvejais, kai dokumentas iš vienos Europos Sąjungos valstybės narės perduodamas kitai Europos Sąjungos valstybei narei, kad būtų joje įteiktas, reglamento dėl Europos vykdomojo rašto

[264] Žr. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 181.
[265] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Justitia, Vilnius, 2004, P. 270.

sukūrimo dokumentų įteikimo taisyklės (13–15 straipsniai) turėtų būti taikomos kartu su Dokumentų įteikimo reglamento taisyklėmis.

Paprastai procesiniai dokumentai įteikimui užsienyje siunčiami per valstybių paskirtas centrines įstaigas (pvz., Teisingumo ministerija). Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 įtvirtina kitokį mechanizmą, įvedant „perduodančiąsias agentūras“ ir „gaunančiąsias agentūras“. Tomis agentūromis gali būti įvairūs valstybių narių paskirti kompetentingi tarnautojai, institucijos ar kiti asmenys. Lietuvoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Airijoje, Austrijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Didžiojoje Britanijoje (išskyrus Škotiją) teisę siųsti dokumentus įteikimui kitoje valstybėje narėje turi teismai ar teismų tarnautojai. Slovakija ir Suomija šią funkciją priskyrė ne tik teismams, bet ir teisingumo ministerijoms. Iš Prancūzijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Švedijos, Škotijos (Didžioji Britanija) įteiktinus dokumentus gali siųsti ne tik teismų tarnautojai, kurių pareigoms priskirtas dokumentų įteikimas, bet ir antstoliai ar teisminiai vykdytojai*. Iš Italijos dokumentus gali siųsti antstoliai. Papildomai, be jau išvardintų institucijų ar pareigūnų, Maltoje, Belgijoje, Čekijoje, Graikijoje perduodančiomis agentūromis taip pat paskirtos ir valstybės prokuratūros**. Kai kurios valstybės pasinaudojo Dokumentų įteikimo reglamento 2 straipsnio 2 dalimi suteikta teise paskirti tik vieną perduodančią agentūrą (Estija, Kipras, Latvija, Vengrija). Šiose valstybėse perduodančiosiomis agentūromis yra paskirtos teisingumo ministerijos.[266]

Įteiktinų dokumentų persiuntimo procese ypač svarbios yra gaunančiosios agentūros. Lietuva, Vokietija, Ispanija, Malta, Airija, Didžioji Britanija, Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Vengrija, Malta, Austrija, Lenkija, Slovėnija paskyrė tas pačias agentūras perduodančiomis ir gaunančiomis. Belgijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose ir Škotijoje įtvirtinta taip vadinama tiesioginė sistema – kuomet pavedimus įteikti dokumentus gauna vietiniai antstoliai, pagal teritoriją kompetentingi vykdyti tuos pavedimus. Italijoje ir Prancūzijoje antstoliai dokumentus gauna netiesiogiai, bet per vieną paskirtą antstolių įstaigą, t.y. įvesta netiesioginė sistema. Netiesioginė sistema kritikuotina dėl to, kad toks perdavimas gali užtrukti ilgiau nei tiesioginis. Dar blogesnį variantą pasirinko Estija, Kipras, Latvija ir Vengrija – jose, kaip jau minėta, dokumentų perdavimas vyksta per

---

* Prancūzija, Liuksemburgas, Italija ir Nyderlandai antstolius nurodė kaip pagrindines perduodančias agentūras.

** Maltoje tik Generalinė prokuratūra, Graikijoje tik teismai ir Aukščiausiojo teismo prokuratūros.

266 Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version.// http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/.

teisingumo ministerijas. Tokios sistemos nustatymas, nors ir leidžiamas, tačiau nesuprantamas Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 pagrindinio tikslo prasme, t.y. tikslo panaikinti visas įmanomas tarpines „stoteles“ keliaujant siunčiamiems procesiniams dokumentams ir tokiu būdu paspartinant procedūros trukmę. Tačiau minėtose netiesioginėse sistemose yra ir privalumų – kitos valstybės narės perduodančiajai agentūrai nereikia kiekvienu atveju ieškoti pagal teritoriją vietinio antstolio, ar teismo, kad jam siųsti procesinius dokumentus.

Valstybės narės pagal Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 2 straipsnio 4 dalį įpareigotos pateikti Europos Sąjungos Komisijai ne tik informaciją apie paskirtas perduodančiąsias ir gaunančiąsias agentūras, bet ir informaciją apie turimas priemones dokumentams priimti, bei kalbas, kuriomis galima pildyti reglamentu patvirtintas tipines formas. Pvz., Graikija, Italija, Airija, Prancūzija, Ispanija, Malta ir Portugalija yra nurodžiusios, kad dokumentus gali priimti tik paštu. Lietuva, Liuksemburgas, Austrija, Švedija, Vokietija, Didžioji Britanija taip pat priima ir faksu siunčiamus dokumentus, o į Belgiją, Nyderlandus, Suomiją, Kiprą ir Vengriją dokumentus galima siųsti ne tik minėtomis priemonėmis, bet ir el. paštu[267]. Procesinių dokumentų siuntimas faksu pagreitina ir supaprastina siuntimo procedūrą, todėl kai norima, jog dokumentai būtų įteikiami kuo greičiau, siūloma naudotis šiuo dokumentų perdavimo būdu, perduodant dokumentus valstybėms, kurios neprieštarauja tokiam dokumentų perdavimo būdui.

Įsigaliojus Tarybos Reglamentui (EB) Nr. 1348/2000, didžiulis centrinių įstaigų darbo krūvis dokumentų įteikimo tarp užsienio valstybių srityje sumažėjo.

Kaip ir Lietuva, centrinėmis įstaigomis teisingumo ministerijas paskyrė dauguma valstybių*. Belgija, Italija, Nyderlandai tokiomis įstaigomis paskyrė centrines antstolių įstaigas. Airija, Didžioji Britanija (išskyrus Škotiją) – teismų valdytojus. Malta, Liuksemburgas – valstybės prokuratūrą.

Pareiškimui bei kitoms su dokumentų teikimu susijusioms dokumentų formoms taikomi vieni, o dokumentams, kurie įteikiami asmeniui – kiti kalbos reikalavimai. Taip yra todėl, kad siunčiamos pavedimų formos skirtos tarnautojams, pareigūnams, kurie, atlikdami savo darbo pareigas, turėtų mokėti vieną ar kitą užsienio kalbą, o įteikiant

[267] Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service of judicial and extra judicial documents in civil or commercial matter, P.28.// http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/ ir Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version.//http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/.

* Graikija, Austrija, Portugalija, Ispanija, Kipras, Suomija, Švedija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija.

dokumentus asmeniui, svarbiausia suteikti informaciją jam suprantama kalba. Kalbant apie dokumentų įteikimą vykdančiose institucijose ar pareigūnų vartojamas kalbas, kartais valstybių užimama pozicija yra diktuojama ne praktinių (kad būtų greičiau ir paprasčiau), o daugiau politinių motyvų. Skirtingai nei dauguma kitų valstybių, nurodžiusių net po kelias vartotinas kalbas, Slovakija, pažeisdama Dokumentų įteikimo reglamento 4 straipsnio 3 dalį, nurodė, jog ji priims tik Slovakų kalba parengtus dokumentus.

Įteiktini dokumentai asmeniui pagal Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 8 straipsnį turi būti parengti viena iš šių kalbų:

– tos valstybės į kurią dokumentai siunčiami įteikimui valstybine kalba;

– adresatui suprantama perduodančios valstybės narės kalba, t.y. jei Lietuvos teismas siunčia dokumentus kitoje valstybėje narėje gyvenančiam Lietuvos piliečiui ar žinomai gyvenusiam Lietuvoje asmeniui, galima siųsti dokumentus lietuvių kalba. Nurodytas kalbinis režimas nustatytas siekiant apsaugoti gavėjo teises, tačiau antruoju atveju, vertinti, kiek gaunantysis asmuo supranta kalbą, paliekama pačiam gavėjui ir jeigu jis bus suinteresuotas bylos vilkinimu, jis gali pasinaudoti teise atsisakyti priimti dokumentus.

Kaip dažniausiai pasitaikantys praktikoje, nurodomi tokie atsisakymo priimti dokumentus dėl kalbos, į kurią jie išversti, pagrindai:

– dokumentai nebuvo išversti į paskirties valstybės kalbą;

– perduodančiosios valstybės kalba gavėjui buvo žinoma, tačiau nesuprantamas dokumento turinys;

– pareiškėjas nežinojo gavėjo valstybės kalbų režimo[268].

Todėl Dokumentų įteikimo reglamento 8 straipsnio nuostata tobulintina, nurodant, jog perduodančios valstybės piliečiui, esančiam užsienyje, dokumentai gali būti įteikiami, parengti perduodančiosios valstybės kalba.

Pagal Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 5 straipsnio 2 dalį vertimo išlaidas turėtų padengti ne dokumentus siunčiantis teismas, kaip perduodančioji agentūra, o paraiškos davėjas (angl. – *applicant*), t.y. asmuo, šalis, suinteresuota dokumentų perdavimu. Ši nuostata Lietuvos civiliniame procese turėtų būti taikoma, siunčiant byloje dalyvaujančių asmenų procesinius dokumentus. Taigi, pareiškėjui bylose teismas turi išaiškinti galimas pasekmes, jeigu dokumentai bus siunčiami be vertimo į reikiamą kalbą, t.y. apie tai, kad dokumentai gali būti neįteikti, gavėjui atsisakius juos priimti.

Kita su šia gavėjo teise susijusi problema yra ta, jog Dokumentų įteikimo reglamente nėra nurodoma, per kiek laiko gavėjas turi apsispręsti dėl dokumentų be vertimo priėmimo. Toks sprendimas turėtų būti priimamas kiek įmanoma greičiau, tačiau reikėtų nustatyti maksimalų kelių dienų terminą gavėjui apsispręsti. Europos Sąjungos Komisija savo atskaitoje apie Tarybos reglamento taikymą paragino valstybes nares pareikšti poziciją dėl šio klausimo[269]. Šis terminas, mūsų nuomone, neturėtų būti ilgesnis nei 3–5 dienos.

Kaip ir pagal Hagos konvenciją, į kitą valstybę narę siunčiant dokumentus įteikimui, nereikia jų legalizuoti ar taikyti jiems bet kokį kitą lygiavertį formalumą (Reglamento 4 straipsnio 4 dalis).

Dokumentų įteikimo reglamento prieduose nurodomos net šešių rūšių formos, tačiau ne visais atvejais jas visas reikia pildyti. Pagrindinėmis formomis yra „Pareiškimas įteikti dokumentus“ bei „Pažymėjimas, patvirtinantis dokumentų įteikimą arba neįteikimą“.

Nustatant šias formas buvo siekiama maksimaliai standartizuoti ir supaprastinti susižinojimo tarp įstaigų ir pareigūnų procedūras, neapkraunant dokumentų nereikalinga informacija, kas lėmė kai kurių formų netobulumą. Antai patvirtinime, kad dokumentas gautas, bei atitinkamos gaunančiosios agentūros, turinčios teritorinę jurisdikciją, pranešime apie gavimą, skirtame perduodančiajai institucijai, pildomos tik trys grafos: kas parengė šį pranešimą, data, ir parašas ir (arba) spaudas. Niekur nėra nurodoma, kokie dokumentai, kokiam asmeniui adresuoti, gauti. Galima situacija, kad teismas į vieną valstybę narę vienu metu siunčia dokumentus keliems asmenims (gali būti net skirtingose bylose), tačiau gauna patvirtinimų apie dokumentų gavimą mažiau, nei buvo išsiuntęs pareiškimų, o iš tų patvirtinimų nėra aišku, kokius dokumentus gaunančioji agentūra gavo, kokių – ne. Panaši situacija gali susidaryti ir dėl pranešimo apie pareiškimo ir dokumento persiuntimą atitinkamai gaunančiajai agentūrai.

Atsižvelgiant į tai, minėtas formas reikia tobulinti, papildant jas grafomis, kuriuose būtų galima įrašyti nuorodą į gauto pareiškimo registracijos numerį, bylą ar gavėją.

---

[268] Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service of judicial and extra judicial documents in civil or commercial matter., P.43.// http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/ .

[269] Komisijos ataskaita tarybai, Europos parlamentui ir Europos Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui apie Tarybos reglamento (EB) 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse taikymą. COM (2004) 603 galutinis. 2004–10–01//13664/04. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).//http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

Praktikoje pastebėti ir kiti naudojimų formų trūkumai: kartais formos būna surašytos ranka, sunkiai įskaitomu raštu, jos nepilnai ar neteisingai užpildomos, jos būna parengtos netinkama kalba[270].

Kaip galima spręsti iš Tarybos Reglamento, pagrindinis dokumentų perdavimo būdas yra jų perdavimas per perduodančiąsias ir gaunančiąsias agentūras. Šis būdas labiausiai paplitęs ir praktikoje – iš 79 per 2004 metus nuo gegužės 1 d. pagal Tarybos reglamentą Lietuvos teismų siųstų pavedimų įteikti procesinius dokumentus civilinėse bylose kitose valstybėse narėse, 63 pavedimai buvo siųsti perduodančiosioms agentūroms[271]. Išimtinais atvejais, valstybė, šiam būdui įgyvendinti, gali pasinaudoti diplomatiniais ar konsuliniais kanalais (Reglamento 12 straipsnis).

Kitoje valstybėje narėje dokumentus taip pat galima įteikti tiesiogiai per savo diplomatinius ar konsulinius atstovus. Dauguma valstybių pareiškė neprieštaraujančios minėtam įteikimo būdui[*].

Savo teritorijose, naudojantis Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 13 straipsnio 2 dalyje suteikta teise, dokumentų tiesioginiam perdavimui diplomatiniais kanalais, išskyrus dokumentus perduodant perduodančios valstybės narės piliečiui, prieštaravimą pareiškė Belgija, Vokietija, Lietuva, Malta, Lenkija, Slovėnija, Slovakija. Italija ir Liuksemburgas savo pareiškime įtvirtino abipusiškumo principą, nurodydamos, jog ne tik prieštarauja minėtam įteikimo būdui savo teritorijoje, bet ir pačios nesiųs dokumentų šiuo būdu į kitas valstybes nares[272].

Pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 taip pat leidžiama dokumentus siųsti tiesiogiai paštu (Reglamento 14 straipsnio 1 dalis). Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1348/2000 neleidžia valstybėms narėms prieštarauti šiam perdavimo būdui, jos tik gali nustatyti specialias sąlygas, kurių reikės laikytis, norint perduoti dokumentus paštu. Taigi, Dokumentų įteikimo reglamentu įtvirtinamas žymiai liberalesnis požiūris į dokumentų siuntimą paštu, kas yra savaime suprantama kuriant bendrą Europos Sąjungos teisingumo erdvę. Apžvelgus valstybių narių nustatytas sąlygas dokumentų įteikimui paštu, pastebima

---

[270] Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service of judicial and extra judicial documents in civil or commercial matter,P.92.//http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/ . http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/ .

[271] Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2005–04–11 raštu Nr. 1.9–430 Teisingumo ministerijai pateiktus duomenis.

[*] Estija, Graikija, Ispanija, Airija, Austrija, Kipras, Didžioji Britanija, Latvija, Nyderlandai, Suomija, Čekija (su išlyga – jeigu pridėtas vertimas į asmeniui suprantamą kalbą), Prancūzija, Portugalija, Vengrija, Graikija.

[272] Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version. http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/ .

didelė įvairovė nuo jokių sąlygų nebuvimo (Latvija, Švedija), iki ypatingo formalizavimo (Belgija, Austrija).

Dauguma valstybių pripažįsta dokumentų siuntimą tik registruotu paštu su atitinkamu patvirtinimu apie dokumentų gavimą[**], tačiau kalbos reikalavimus valstybės nurodė skirtingus. Kai kurios valstybės, nustatydamos kalbos reikalavimus registruotu paštu persiunčiamiems dokumentams, remiasi Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 8 straipsnio nuostatomis[***]. Komisija taip pat sutinka, jog ateityje Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 14 straipsnį reikės keisti, nurodant, kad ir dokumentų įteikimui paštu yra taikomi 8 straipsnio kalbos

reikalavimai[273].

Dar vienas Tarybos Reglamente (EB) Nr. 1348/2000 įtvirtintas dokumentų įteikimo būdas – tai suinteresuotam asmeniui suteikiama teisė įteikti dokumentus tiesiogiai per teismo pareigūnus, tarnautojus ar kitus valstybės narės, į kurią kreipiamasi, kompetentingus asmenis (Reglamento 15 straipsnis). Čia susiduriama su problema, jog Tarybos reglamente nėra apibrėžta, kokie suinteresuoti asmenys ir į kokius kitos valstybės kompetentingus asmenis gali kreiptis. Tačiau, kaip ir kiti perdavimo būdai, jis bus tinkamas tik tuomet, kai tokį būdą pripažins valstybės narės, iš kurios dokumentai siunčiami, vidaus teisė bei tuo atveju, jei valstybė narė, į kurią dokumentai siunčiami, tam neprieštaraus. Šiuo atveju valstybės pasiskirstė beveik po lygiai: pusė jų neprieštarauja tiesioginiam dokumentų perdavimui[*], kita pusė, daugiausiai naujosios Europos Sąjungos valstybės narės, pasinaudojo Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 15 straipsnio 2 dalies joms suteikta teise ir pareiškė prieštaraujančios tokiam perdavimo būdui savo teritorijose[**]. Tai, kad šiam būdui neprieštaraujančios valstybės narės nėra nurodžiusios, kokie asmenys yra

[**] Vokietija, Estija, Graikija (galima įteikti ir asmens atstovui, sutuoktiniui, vaikui, broliui, seseriai, ar vienam iš tėvų), Prancūzija, Airija, Kipras, Lietuva, Liuksemburgas, Vengrija, Malta (galima siųsti į gavėjo gyvenamą vietą, darbovietę, advokatui, ar asmeniui, įgaliotam gauti korespondenciją), Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Suomija, Didžioji Britanija.

[***] Lietuva, Estija, Ispanija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Slovakija, Jungtinė Karalystė.

[273] Komisijos ataskaita tarybai, Europos parlamentui ir Europos Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui apie Tarybos reglamento (EB) 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse taikymą. COM (2004) 603 galutinis. 2004–10–01//13664/04. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

[*] Tai: Belgija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas (pastaroji taiko abipusiškumo principą– leidžia tokiu būdu įteikti dokumentus tiks iš tų valstybių narių, kurios jo nėra uždraudusios savo teritorijose), Nyderlandai, Suomija, Švedija, Škotija ir Gibraltaras (Didžioji Britanija).

[**] Lietuva, Vokietija, Austrija, Portugalija, Anglija ir Velsas (Didžioji Britanija), Čekija, Estija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija.

kompetentingi gauti tiesiogiai siunčiamus dokumentus, niekur nėra pateikiami jų adresai, kiti kontaktiniai duomenys, daro pasinaudojimą šiuo įteikimo būdu neįmanomu.

Gaunančioji agentūra pati įteikia dokumentą arba paveda kitiems jį įteikti pagal savo vidaus teisę, arba perduodančiosios agentūros reikalaujama konkrečia forma, jeigu toks būdas neprieštarauja minėtos valstybės narės teisei (Reglamento 7 straipsnio 1 dalis).

Pagal tai, kokias gaunančiąsias agentūras paskyrė valstybės narės, galima spręsti, kas yra toje valstybėje narėje pagrindinis dokumentų įteikimo vykdytojas: jeigu gaunančioji agentūra yra antstoliai, kaip tai yra Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose– dokumentus įteikinės antstoliai, jeigu gaunančiosiomis agentūromis paskirti teismai (Čekijoje, Vokietijoje, Lietuvoje, Austrijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje, Suomijoje) – už dokumentų įteikimą jie bus atsakingi, o tose valstybėse kur teismo tarnautojai – tai jų pareiga bus įteikti asmeniškai siunčiamus dokumentus. Nors dauguma valstybių, kuriose už dokumentų įteikimą atsakingi teismai ar teismo tarnautojai, nurodo, jog pagrindinis dokumentų įteikimo būdas pagal jų nacionalinę teisę yra dokumentų įteikimas paštu, praktika rodo, jog procesinius dokumentus įteikimui gautus iš užsienio valstybės, stengiamasi įteikti asmeniškai gavėjui (įteikimą atlieka teismo tarnautojas) arba, kaip tai neretai yra daroma Lietuvoje, iškviečiant asmenį į teismą, kad čia jam būtų įteikti dokumentai (tokiu būdu dokumentus įteikinėja ir Slovakijos bei Lenkijos teismai)[274]. Toks būdas kritikuotinas dėl didesnių laiko ir lėšų sąnaudų, nes iš pradžių asmuo turi būti iškviečiamas į teismą (neretai tai daroma įteikiant pranešimą), ir tik po to, jam atvykus į teismą, įteikiami dokumentai.

Didžiosios Britanijos Anglijos ir Velso regionuose taip pat kaip pagrindinis dokumentų įteikimo būdas yra nurodomas įteikimas paštu, tačiau procesinių dokumentų įteikimas gali būti vykdomas ir paliekant dokumentą gavėjo nurodytu adresu, ar apsikeičiant dokumentais, ar siunčiant juos faksu ar kitomis elektroninėmis komunikacijos priemonėmis. Belgijoje, nurodžiusioje, jog dokumentus dažniausiai įteikia antstoliai asmeniškai, jie taip pat gali būti įteikiami paštu, faksu ar elektroniniu paštu. Švedijoje dokumentai gali būti perskaitomi telefonu, po to juos dar ir išsiunčiant paštu, taip pat juos gali įteikti policininkas. Daugumoje valstybių, jei dokumentai negali būti įteikiami asmeniškai gavėjui – jie gali būti įteikiami vyresniam nei 16 metų šeimos nariui, giminaičiui.

---

[274] Synopsis of the replies to the questionnaire accompanying the Provisional version of the New Practical Handbook on the operation of the Service Convention. Prel.Doc. No.5– final version. P. 14–9.//http://www.hcch.net

Pagrindinis nagrinėjamo Dokumentų įteikimo reglamento tikslas – sukurti sistemą, kuri leistų greičiau ir paprasčiau įteikti dokumentus kitoje valstybėje narėje gyvenančiam asmeniui. Reglamento preambulėje įtvirtinta nuostata, jog dokumentai turi būti įteikiami per kelias dienas nuo jų gavimo. To siekiant, ir buvo įvestas tiesioginio susižinojimo mechanizmas tarp institucijų, kompetentingų pagal teritorinį suskirstymą, t.y. kad įstaiga, kuri įteiks dokumentus asmeniui, būtų ir fiziškai kuo arčiau to asmens. Gavusi dokumentus gaunančioji agentūra, ne vėliau kaip per septynias dienas apie tai turi pranešti dokumentus siuntusiai perduodančiajai agentūrai. Nuo tokio pranešimo išsiuntimo dienos pradedamas skaičiuoti vieno mėnesio terminas pavedimui įvykdyti. Neįvykdžius pavedimo per vieną mėnesį, apie tai pranešama perduodančiajai agentūrai, tačiau įteiktini dokumentai negrąžinami, jeigu yra aišku, kad dokumentai gali būti įteikti per protingą laikotarpį (Reglamento preambulės 9 punktas).

Pačiame Tarybos reglamente nėra konkretizuojama, kokiais atvejais gaunančioji agentūra turi teisę atsisakyti priimti dokumentus. Jeigu pareiškimas įteikti dokumentus akivaizdžiai nepriklauso reglamento taikymo sričiai arba dėl nustatytų oficialių sąlygų nesilaikymo dokumentų įteikti nėra galimybės, siekiant Tarybos reglamento (EB) Nr. 1348/2000 įgyvendinimo veiksmingumo, įteikiamus dokumentus priimti atsisakoma tik išimtinais atvejais (Tarybos reglamento preambulės 8 p.).

Už teisminių dokumentų įteikimą nemokami jokie mokesčiai ir neatlyginamos išlaidos už valstybės narės suteiktas paslaugas. Paraiškos davėjas apmoka arba atlygina:

a) teismo pareigūno arba pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisę kompetentingo asmens paslaugų išlaidas;

b) tam tikro įteikimo būdo išlaidas.

Kalbant apie apmokėjimą už dokumentų įteikimą kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, atkreiptinas dėmesys į formuluotę „Paraiškos davėjas“ – kaip jau buvo minėta kalbant apie dokumentų vertimo išlaidas, tuomet, kai teismas siunčia byloje dalyvaujančio asmens procesinį dokumentą įteikti užsienyje, išlaidas už jo įteikimą turi apmokėti tas byloje dalyvaujantysis asmuo.

Mokestį už dokumentų įteikimą dažniausiai ima tos valstybės, kuriose pagrindiniais dokumentų įteikimo vykdytojais yra antstoliai (Belgija, Prancūzija, Nyderlandai).

Dar viena problema galinti iškilti dėl mokesčio už dokumentų įteikimą yra mokėtina suma. Tarybos reglamento 23 straipsnis neįpareigojo valstybių narių pateikti informaciją apie tai, ar jų teritorijose paslaugos susijusios su dokumentų įteikimu bus mokamos, ir

kokie galimi to mokesčio dydžiai. Tik vienintelė Prancūzija nurodė, jog jos gaunančioji agentūra ima 69 eurų mokestį už teisminių ir neteisminių dokumentų, siųstų iš kitos valstybės narės įteikimą.[275] Taip pat Švedija yra informavusi, kad kai asmuo nori įteikti dokumentus kitam asmeniui per policijos įstaigą – imamas 250 Švedijos kronų mokestis. Kitos valstybės, imančios mokesčius už dokumentų įteikimą, nenurodo tokių mokesčių tarifų bei jų apskaičiavimo tvarkos.

Mokesčio apskaičiavimo problemą nurodė ir senosios valstybės narės dar 2004 metų pradžioje, pažymėdamos, jog problemų kyla ir dėl to, kad kai kuriose valstybėse narėse reikalaujama sumokėti mokestį iš anksto, prieš pateikiant patį pareiškimą dėl dokumentų įteikimo, be to, kai kuriose valstybėse imami mokesčiai yra ypatingai dideli (kartais siekiantys net 150 eurų).

Situacija dar labiau paaštrėjo reglamentą ėmus taikyti naujoms valstybėms narėms, kurios nėra tokios turtingos kaip senosios valstybės narės. Būtent mokestis už dokumentų įteikimą gali lemti tai, kad Lietuvos teismai dokumentus ims siųsti kitose valstybėse narėse esantiems asmenims registruotu paštu, t.y. ne pačiu patikimiausiu dokumentų įteikimo užsienyje būdu. Dėmesį į šią problemą atkreipė ir Europos Sąjungos Komisija savo ataskaitoje. Valstybėms narėms siūloma apsvarstyti galimybę ir pareikšti savo nuomonę dėl to, ar nereikia pakeisti Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 11 straipsnį ir įvesti dokumentų įteikimui bendrą Europos mokestį, ar fiksuotą mokestį, ar maksimalų mokestį[276]. Tačiau siūlymas dėl maksimalaus mokesčio nustatymo kritikuotinas, kadangi vėl skirsis kiekvienoje valstybėje narėje tokio mokesčio apskaičiavimo kriterijai ir tvarka, perduodančioji agentūra siųsdama dokumentus vėl nežinos, kiek jai gali tekti mokėti už dokumentų įteikimą.

Bendro mokesčio įvedimas skatintų aktyviau šiame procese dalyvauti antstolius, ne tik tose valstybėse, kur, kaip jau buvo minėta, jie vaidina pagrindinį vaidmenį įteikiant dokumentus, bet ir kitose valstybėse narėse, kuriose už dokumentų įteikimą iki šiol yra atsakingi teismai.

Todėl nors trumpai reikėtų aptarti procesinių dokumentų įteikimo procedūros vykdymo perdavimo antstoliams privalumus, remiantis valstybių narių, turinčių patirtį šioje

[275] Manual containing the information relating to the requesting agencies. OL, 2001 L 298, P. 154.
[276] Komisijos ataskaita tarybai, Europos parlamentui ir Europos Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui apie Tarybos reglamento (EB) 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse taikymą. COM (2004) 603 galutinis. 2004–10–01/13664/04. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

srityje, pavyzdžiu. Antai Belgijos antstoliai (pranc. – *huissiers de justice)* yra nepriklausomi laisvosios profesijos atstovai, nors ir paskirti kaip teismo pareigūnai. Jie turi monopolinę teisę perduoti teisminius ir neteisminius dokumentus – tai viena pagrindinių jų darbo funkcijų, be to, jie turi aukštą kvalifikaciją ir skiria reikiamą dėmesį atliekamų paslaugų kokybei.[277]. Toks požiūris į antstolį leidžia manyti, jog jie procesinius dokumentus gali įteikti operatyviausiai ir profesionaliausiai, be to, tikėtina, jog jie visada įteikdami dokumentus asmeniškai, informuos adresatą apie jo teisę atsisakyti priimti dokumentus. Be to, antstolis tikrai dės visas įmanomas pastangas įteikti dokumentą. Prancūzijoje antstolis, neradęs adresato ar kito su juo susijusio asmens, kuriam galėtų įteikti dokumentus, dokumentą palieka savivaldybėje bei informuoja apie tai gavėją, jog jis galėtų ateiti šį dokumentą pasiimti. Jeigu dokumentas įteikiamas ne adresatui asmeniškai, o jo sutuoktiniui, kitam asmeniui ar paliekamas savivaldybėje, antstolis adresato adresu palieka dokumentą, liudijantį apie jo pastangas įteikti dokumentus ir ne vėliau kaip po dienos atsiunčia procesinio dokumento kopiją paštu – tokiu būdu adresatas informuojamas, kad svarbus dokumentas buvo įteiktas su juo susijusiam asmeniui, ar paliktas savivaldybėje[278].

Su visuotinio mokesčio įvedimu galima sieti ir kitą klausimą, kuris taip pat turėtų būti išspręstas ateityje. Kaip jau buvo minėta, Reglamentas dėl dokumentų įteikimo gali būti taikomas ir dokumentai įteikimui gali būti siunčiami tik tuo atveju, jeigu žinomas tikslus gavėjo adresas. Toks reikalavimas labai dažnai tampa kliūtimi procesinių dokumentų įteikimui užsienyje gyvenančiam asmeniui. Per 2004 metus net 21 (iš 79 siųstų) Lietuvos teismų pavedimas buvo grąžintas dėl to, jog nurodytais adresais gavėjai negyveno, arba buvo nurodytas netikslus adresas (pvz., nenurodytas buto daugiabutyje numeris)[279]. Ši problema iš dalies išsispręstų, jeigu gaunančioji agentūra ar tiesioginis įteikimo vykdytojas dėtų nors minimaliais pastangas adresatui surasti. Įvedus bendrą mokestį už dokumentų įteikimą kaip už paslaugą, gaunančiosioms agentūroms galėtų būti nustatyta pareiga, esant netiksliam, nepilnam ar pasikeitusiam gavėjo adresui, imtis priemonių tiksliai adresato gyvenamajai ar buveinės vietai nustatyti.

---

[277] Dujardin R. Tarptautinė teismo pareigūnų asociacija (U.I.H.J.) ir Belgijos teismo pareigūnas/Pranešimas/Tarptautinė konferencija „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. 2004 m. spalio 21–22 d. Vilnius.

[278] Menut B. Europos antstolių veikla. Informavimas–išieškojimas–vykdymas. Padėtis Prancūzijoje/ Pranešimas/Tarptautinė konferencija „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. 2004 m. spalio 21–22 d. Vilnius.

[279] Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2005–04–11 raštu Nr. 1.9–430 Teisingumo ministerijai pateiktus duomenis.

Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 19 straipsnio 1 dalyje įtvirtinamos tam tikros atsakovo teisių apsaugos garantijos, susijusios su dokumentų įteikimu. Tačiau Lietuva pasinaudojo 19 straipsnio 2 dalies suteikta teise ir pareiškė, jog Lietuvos teismas gali priimti sprendimą, neatvykus pasinaudojant dokumentų įteikimo procedūra kviestam atsakovui, net jeigu pažymėjimas apie šaukimo įteikimą ir nėra gautas, jeigu dokumentas buvo perduotas vienu iš Tarybos reglamente numatytų būdų bei nuo dokumento perdavimo dienos praėjo ne mažiau kaip šešių mėnesių laikotarpis.

Jeigu toks sprendimas bus priimtas kviesto, bet į teismą neatvykusios atsakovo nenaudai, teisėjas turi teisę, pasibaigus teismo sprendimo apskundimo terminui, atleisti atsakovą nuo padarinių, jeigu atsakovas ne dėl savo kaltės per vėlai sužinojo apie dokumentą arba apie teismo sprendimą ir neturėjo pakankamai laiko pasiruošti gynybai, arba kad suspėtų apskųsti sprendimą ir jis (atsakovas) pateikė *prima facia* gynybos argumentų bylos nagrinėjimui iš esmės (Reglamento 19 straipsnio 4 dalis). Tokiam pareiškimui paduoti Lietuva, kaip ir dauguma valstybių[*], nustatė vienrių metų terminą nuo sprendimo priėmimo dienos. Jokio termino nenustatė Čekija, Latvija, Airija, Austrija, Slovakija. Malta, Slovėnija, Suomija, Švedija pareiškė, kad tokio sprendimo priėmimas pagal šių valstybių narių vidaus teisę yra neįmanomas[280].

Pagal LR CPK, sprendimo už akių priėmimo viena iš sąlygų yra ta, kad neatvykusiai į teismo posėdį šaliai buvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą (LR CPK 285 straipsnio 1 dalis ir 3 dalies 1 punktas). Sprendimas už akių dėl neatvykusio atsakovo gali būti priimtas tik dėl tų ieškinio reikalavimų, apie kuriuos atsakovas buvo informuotas LR CPK nustatyta tvarka (285 straipsnio 2 dalis).

Kyla klausimas, ar galima laikyti tinkamu dokumentų įteikimą užsienyje, jeigu nėra gautas joks pranešimas apie dokumentų įteikimą? Iš dokumentų įteikimo instituto analizės matyti, jog pačią dokumentų įteikimo procedūrą sudaro dvi dalys:

1) dokumentų siuntimas bei įteikimas;

2) patvirtinimo apie dokumentų įteikimą ar neįteikimą grąžinimas dokumentų siuntėjui.

Ar jos visada yra būtinos tam, kad procesinių dokumentų įteikimas būtų laikomas tinkamu? Iš Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 19 straipsnio 2 dalies turinio galima

[*] Belgija, Vokietija, Estija, Ispanija, Prancūzija, Kipras, Liuksemburgas, Vengrija, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Škotija (Didžioji Britanija).

[280] Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version.//http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/

daryti išvadą, kad jos nebūtinos, nes yra nustatytos papildomos įteikimo formaliam tinkamumui patvirtinti sąlygos. Nuo dokumentų perdavimo dienos turi būt praėjęs ilgesnis nei šešių mėnesių laikotarpis, kurį teisėjas toje konkrečioje byloje laiko pakankamu, bei nebuvo gautas joks liudijimas, nors buvo dedamos visos pastangos jį gauti.

Jei nagrinėjama byla, sprendimas kurioje seka iš neginčytino reikalavimo, siejasi su tarptautiniu dokumentų įteikimu, vadovaujantis Tarybos Reglamentu, taikytini tiek minimalūs reikalavimai dėl dokumentų įteikimo pagal reglamentą dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, tiek ir Dokumentų įteikimo reglamento nuostatos. Paprastai tarp šių dviejų teisinių instrumentų, kaip nurodo R. Hüßte, neturi atsirasti kolizija, kadangi Dokumentų įteikimo reglamentas neturi jokių specialių nuostatų dėl ypatingų įteikimo formų, susijusių su gynybos teisės garantavimu.[281] Tačiau vadovaujantis Dokumentų įteikimo reglamento 19 straipsnio 2 dalimi, teismas, esant nustatytoms sąlygoms, gali priimti sprendimą net ir tuo atveju, kai jam ir nėra pateiktas įrodymas apie tai, kad skolininkui bylos iškėlimo dokumentas yra įteiktas tokiu laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų apsiginti. Reikia sutikti su R. Hüßte, kad šis sprendimas grindžiamas teisine fikcija arba spėjimu, kad į gynybos teisę buvo atsižvelgta, todėl tai prieštarauja reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nustatytiems minimaliems reikalavimas ir toks sprendimas negali būti patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas.[282]

Be jau aptartų problemų dar reiktų atkreipti dėmesį į šio teisės akto teisinį nevientisumą – iš vienos pusės yra detaliai bei gana griežtai reglamentuojamas procesinis dokumentų įteikimas, kurio mechanizmo veikimui prireikė sukurti sudėtingą, didelės apimties duomenų bazę, iš kitos pusės yra leidžiamas beveik neformalizuotas tiesioginis dokumentų persiuntimas paštu, dėl ko pirmoji sistema nebetenka prasmės.

2007 m. lapkričio 13 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse („dokumentų įteikimas“) ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000.[283] Naujajame reglamente bandoma spręsti daugumą Dokumentų įteikimo reglamente esančių spragų dokumentų įteikimo kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse procese.

Pagrindinės naujovės naujajame Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1393/2007, lyginant su juo keičiamu Dokumentų įteikimo reglamentu, yra šios:

1. Kalbos reikalavimas (8 straipsnis) – įteiktini dokumentai turi būti išversti į:

    a) kalbą, kurią supranta adresatas;

    b) valstybės, į kurią kreipiamasi, oficialią kalbą.

[281] R. Hüßtege. Der Europäische Vollstrekungstitel// Perspektiven der justiziellen Zusammenarbeit in Zivilsachen in der Europäischen Union. Bielefeld: Gieseking – Verlag, 2004. Band 15. S. 124.
[282] Ten pat. P. 124.

2. Gavėjo informavimas standartizuota forma apie jo teisę atsisakyti priimti dokumentą, jei jis neišverstas į vieną iš 1 punkte nurodytų kalbų (reglamento II priede pateikiama standartizuota informavimo forma visomis oficialiomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis).

3. Įvedamas fiksuotas mokestis už dokumentų įteikimą (Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1393/2007 Preambulės 16 punktas ir 11 straipsnio 2 dalis). Tai yra valstybės narės turi pranešti jose nustatomą fiksuotą mokestį už dokumentų įteikimą, kuris, kaip ir visa kita informacija, bus skelbiamas kartu su valstybių pareiškimais ir bus iš anksto žinomas tiek pareiškėjui, tiek prašančiajam teismui.

4. Patikslintos Dokumentų įteikimo reglamento standartinės formos, pateikiamos prieduose, padarant jas labiau informatyviomis.

Naujasis Dokumentų įteikimo reglamentas bus pradėtas taikyti nuo 2008 m. lapkričio 13 d.

Šioje darbo dalyje aptarti dokumentų įteikimo kitose valstybėse narėse būdai bei jiems keliami reikalavimai pagal Dokumentų įteikimo reglamentą, siekiant konkrečioje byloje priimtą teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu, dar turi būti derinami su Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatytais minimaliais reikalavimais. Kaip seka iš civilinio proceso teisės, tinkamu dokumentų įteikimu tiek valstybės viduje, tiek už jos ribų, laikantis visų nustatytų formalumų, turi rūpintis bylą nagrinėjantis teismas.

[283] OL L 324, 2007 12 10, P. 79—120.

2.4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo įgyvendinimas Lietuvoje

Prieš pradedant konkrečiai nagrinėti Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimą Lietuvoje bei Europos vykdomojo rašto inkorporavimą į Lietuvos civilinio proceso teisę, būtina nors trumpai užsiminti apie Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą valstybių narių ir, konkrečiai, Lietuvos nacionalinėje teisėje.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, jos teritorijoje įsigaliojo Europos Sąjungos *aquis communitaire* taip pat, kaip jis galioja kitose, Europos Sąjungos valstybėse narėse, nebent patys teisės aktai nustatė tam tikrus pereinamuosius laikotarpius jų įgyvendinimui.

Tarptautinių sutarčių inkorporavimo į nacionalinę teisę procedūra gana aiški ir paprasta, o su jų įgyvendinimu susiję klausimai reglamentuojami ratifikavimo įstatymuose, ir, esant būtinybei, daromi pakeitimai kituose įstatymuose bei teisės aktuose. Net ir nesant tokių pakeitimų, Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutarties taikymas neturėtų kelti problemų. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalies ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalies nuostatomis, ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis tampa sudedamąja Lietuvos teisinės sistemos dalimi, o esant prieštaravimų tarp įstatymų ar kitų Lietuvos Respublikos teisės aktų ir tarptautinės sutarties, taikomos tarptautinės sutarties nuostatos.

Analogišką nuostatą dėl tarptautinių sutarčių ir LR CPK kolizijos atkartoja ir LR CPK 1 straipsnio 3 dalis, nustatanti, kad jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytos kitokios normos, negu tos, kurias numato šis kodeksas ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių normos.

Dėl teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose priimami ES reglamentai[284] ir direktyvos. [285]

Civilinio proceso teisei svarbi yra 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/8/EB, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles[286]. Ji Lietuvoje įgyvendinta 2005 m. sausio 20 d., priėmus naujos redakcijos Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą.[287] Be to, Europos Komisija yra priėmusi

[284] Plačiau apie reglamento sąvoką žr. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sudarytojas G. Vitkus. – Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 271.
[285] Plačiau apie Europos Sąjungos teisės aktus, jų rūšis bei požymius žr.: W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 1999, P. 98 – 109.
[286] OL L 26, 2003 1 31, p. 90.
[287] Žin., 2005, Nr. 18 – 572.

sprendimą[288], kuriuo patvirtino teisinei pagalbai kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje gauti standartinės formos pareiškimus, o minėto Lietuvos Respublikos įstatymo 30 straipsnis numato, kad pareiškimai pateikiami ir persiunčiami laikantis Europos Bendrijų Komisijos nustatytos formos, t. y. į nacionalinius teisės aktus tos formos nebeperkeliant ir jos papildomai nebetvirtinant nacionaliniu lygmeniu.

Vis tik tenka pripažinti, jog vienodos reglamentų įgyvendinimo praktikos Lietuvoje nėra. Paprastai Europos Sąjungos teisės aktų nelydi jokie nacionaliniai teisės aktai, nėra nuorodų į nacionalinius teisės aktus dėl jų įgyvendinimo. Išimtis kol kas – nagrinėjamasis reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo ir Briuselio IIa reglamentas, kuriems įgyvendinti priimti specialūs įstatymai[289,290], papildantys ir LR CPK (pavyzdžiui, išplečia vykdomųjų dokumentų sąrašą). LR CPK 1 straipsnio 4 dalis numato, jog įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti numatomos ir kitos bylų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo bei vykdymo taisyklės, negu numato šis kodeksas.

Įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, buvo papildyta ir LR CPK 801 straipsnio 1 dalis (dėl tiesioginio susižinojimo tarp Europos Sąjungos teismų) bei 805 straipsnio 3 ir 5 dalys (dėl teisės Lietuvos teismui prašyti surinkti įrodymus kitoje užsienio valstybėje naudojant ryšių technologijas ir dėl Lietuvos teismų (teisėjų) teisės dalyvauti renkant įrodymus užsienyje), o taip pat 818 straipsnis (dėl Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo).

Tačiau nors dėl vieno ar kito Europos Sąjungos reglamento įgyvendinimo nėra priimtas specialus įstatymas ar kitas nacionalinis teisės aktas, jų galiojimas, privalomumas ir tiesioginis taikymas dėl to negali būti kvestionuojamas. Tai išplaukia ne tik iš Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutarties[291], narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimų, bet ir iš LR CPK. LR CPK 3 straipsnio 5 dalis nustato, jog teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Europos Sąjungos teisės normas ir vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais. Kituose straipsniuose ši bendra LR CPK nuostata detalizuojama. Pavyzdžiui, LR CPK 818 straipsnio 1 dalyje numatoma, jog Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai ir kiti pagal Europos Sąjungos reglamentus vykdytini dokumentai Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir leidžiama juos

[288] 2005 m. rugpjūčio 26 d. Komisijos sprendimas, nustatantis teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo formą pagal Tarybos direktyvą 2003/8/EB (2005/630/EB).//OL L 225, 2005 8 31, p. 23–27.
[289] 2005 m. balandžio 21 d. įstatymas Nr. X–170 // Žin., 2005, Nr. 58–2005.
[290] 2005 m. balandžio 21 d. įstatymas Nr. X–169 // Žin., 2005, Nr. 58–2004.
[291] Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutartis dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą//Žin., 2004. Nr. 1–1.

vykdyti pagal Europos Sąjungos reglamentų ir šio kodekso nustatytą tvarką.

Taigi teismai privalo tiesiogiai taikyti Europos Sąjungos reglamentus, neieškodami jų nuostatas perkeliančių nacionalinių teisės aktų. Reglamentų nuostatas perkelti į nacionalinę teisę Europos Sąjungos teisė netgi draudžia. Europos Teisingumo Teismas byloje *Granaria v Produktschap voor Veevoeder*[292] yra nusprendęs, kad kiekviena nacionalinė priemonė, tiesiogiai inkorporuojanti reglamentą į tokį teisės aktą priėmusios valstybės teisinę sistemą, yra neteisėta, nes ji menkina reglamentų teisinį pobūdį. Valstybė gali priimti tik reglamento reikalaujamas įgyvendinimo priemones.[293]

Tačiau tiesioginis Europos Sąjungos teisės aktų taikymas tam tikrais atvejais gali sukelti sunkumų. Todėl kai kurios valstybės turi specialius įstatymus, nustatančius Europos Sąjungos reglamentų įgyvendinimo valstybėje tvarką. Pavyzdžiui, Vokietijoje galioja specialus įstatymas, nustatantis tarpvalstybinių sutarčių vykdymo ir Europos Sąjungos reglamentų įgyvendinimo, pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose srityje, tvarką[294] (AVAG). Tačiau jis, palyginus su Briuselio I reglamento nuostatomis, turi mažesnę galią. Aiškinant šį įstatymą, reikia turėti omenyje, kad tas aiškinimas negali prieštarauti Briuselio I reglamentui ir Europos civilinio proceso teisei, kaip ją aiškina Europos Teisingumo Teismas. Paprastai valstybės narės nepriima jokių Europos Sąjungos reglamentų įgyvendinimo įstatymų. Priešingai situacija yra Jungtinėje Karalystėje ir Vokietijoje. Kai nei reglamentas, nei įstatymas neturi atitinkamų nuostatų, galima remtis į civilinio proceso kodekso nuostatas.[295]

Tikriausiai galima sutikti, kad specialus įstatymas dėl Europos Sąjungos teisės aktų (ar tam tikrą santykių grupę reglamentuojančių) įgyvendinimo tikrai padėtų taikyti Europos Sąjungos reglamentus ir Lietuvoje, bet kadangi jo nėra, reikia vadovautis bendraisiais Europos Sąjungos teisės galiojimo principais ir teisine sąmone.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija yra parengusi Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projektą[296]. Tačiau autorė abejoja, ar jis turi pridėtinės vertės šiandien egzistuojančiam teisiniam reglamentavimui Lietuvoje. Į šio įstatymo projektą tiesiog perkeliamos jau minėtų dviejų reglamentų įgyvendinimo įstatymų nuostatos bei LR CPK 803 straipsnio 5 dalis ir tik papildomai nustatoma, kad ir šalys turi teisę dalyvauti renkant įrodymus Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka. Ir nors projekte praplečiama Lietuvos apeliacinio

---

[292] Case 18/72, *Granaria v Produktschap voor Veevoeder* (1972) ECR 1163, P. 1171.
[293] Plačiau žr. W. Cairns. Nurodytas darbas. P. 103–104.
[294] *Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Verordnungen der Europäischen Gemeinschaft auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil– und Handelssachen (AVAG) vom 19. Februar 2001 (BGB1 I S 288)*// http://www.bundesrecht.juris.de/avag_2001/BJNR028810001.html
[295] Plačiau žr. Kropholler J. Nurodytas darbas. P. 448.
[296] Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos interneto svetainė// http://www.tm.lt/?item=taktproj

teismo kompetencija išduoti vykdomuosius raštus dėl Europos Sąjungos Tarybos ir Komisijos bei Europos Teisingumo Teismo sprendimų, tačiau dauguma klausimų, kurie šiandien nėra aiškia reglamentuoti (pvz., kokie teismai yra kompetentingi Lietuvoje vykdyti teisinės pagalbos pareiškimus dėl dokumentų įteikimo, dėl įrodymų rinkimo ir pan.) projekte taip ir lieka neišspręsti. Visa tai menkina įstatymo projekto vertę.

Be to, tokio įstatymo projekto parengimas nesiderina su ankstesne Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pozicija dėl teisėkūros proceso įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus. Teisingumo ministerija kaip argumentus dėl LR CPK pildymo[297] yra nurodžiusi tai, kad, atsižvelgiant į tai, kad jau ne kartą buvo iškilęs ir kyla klausimas dėl LR CPK nuostatų keitimo, siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos teisės aktus ar nustatyti reikiamus mechanizmus, kad būtų užtikrintas jų įgyvendinimas, ir siekiant išsaugoti LR CPK kaip kodifikuoto teisės akto stabilumą, būtų tikslinga papildyti kodekso 1 straipsnį 4 dalimi, numatant, kad „įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti nustatomos ir kitos bylų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo bei vykdymo taisyklės nei nustato šis Kodeksas“. Tokiu atveju, pats LR CPK suteiktų pirmenybę kitų įstatymų nuostatoms ir atsižvelgiant į kodekso 1 straipsnio 2 dalį, iškilus LR CPK ir kitų įstatymų kolizijai, būtų taikomos kitų įstatymų nuostatos, o LR CPK būtų taikomas subsidiariai. Viena vertus, šiuo atveju tarsi paneigiamas LR CPK kaip kodifikuoto teisės akto vientisumas ir jo paskirtis, tačiau kita vertus, tam tikras organizacines priemones gali būti tikslinga numatyti tam tikras visuomenės gyvenimo sritis reglamentuojančiuose įstatymuose. Be to, ši norma nepaneigtų galimybės peržiūrėti ir LR CPK normas ir, esant reikalui, jas keisti. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija taip pat pažymėjo, kad ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, nėra keičiami kodifikuoti teisės aktai, tačiau priimami atskiri specialūs įstatymai.

Ar reikia tokio atskiro įstatymo ar geriau kiekvieną kartą pildyti LR CPK ar priiminėti atskirus įstatymus, išplečiančius LR CPK, sunku pasakyti. Tačiau bet kuriuo atveju, būtinas nuoseklumas. Jei būtų pasirinkta vieno įstatymo koncepcija, tai jame neturėtų būti tik aklai sukoncentruotos galiojančios teisės normos, bet turėtų būti nustatyti bendri teisinio bendradarbiavimo principai, nurodytos kompetentingos institucijos ir kt.

Bet kuriuo atveju, kalbant apie Europos Sąjungos reglamentų įgyvendinimą ir taikymą, svarbu prisiminti, jog nagrinėjant situacijas, kurias reglamentuoja ir Europos Sąjungos teisės aktai, būtina kompleksiškai taikyti tiek nacionalinių, tiek Europos Sąjungos, o kartais ir tarptautinės teisės aktų nuostatas.

---

[297] Civilinio proceso kodekso 1, 42, 62, 801 ir 803 straipsnių pakeitimo ir papildymo, LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, šio skyriaus papildymo septintuoju skirsniu ir Kodekso papildymo priedu įstatymo projekto aiškinamasis raštas// Skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje dokumentų paieškos bazėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=230490 .

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, siekdama užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių teisinę pagalbą civilinėse ir komercinėse bylose, taikymą bei padėti Lietuvos teismams integruotis į Europos Sąjungos valstybių narių teisminį tinklą, parengė ir išplatino teismams aplinkraštį dėl teisinio bendradarbiavimo Europos Sąjungos teisės aktų pagrindu tarp Europos Sąjungos valstybių narių teismų klausimais[298]. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija taip prisideda prie tinkamo Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo ir taikymo Lietuvoje.

Kaip savotišką Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo formą galima paminėti valstybių narių pildomas vieno ar kito reglamento *technines adaptacijas*, kuriose nurodoma vieno ar kito Europos Sąjungos teisės akto praktiniam taikymui būtina informacija (pvz., priimtinos kalbos, susižinojimo būdai, kompetentingos institucijos ir kt.) Tokią informaciją valstybes nares įpareigoja pateikti ir reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 30 straipsnis[*]. Visą informaciją tiek apie Lietuvos pranešimus Komisijai dėl Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo, tiek apie kitų Europos Sąjungos valstybių narių pareiškimus dėl vieno ar kito Europos Sąjungos teisės akto teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose srityje įgyvendinimo vienoje ar kitoje valstybėje narėje (pvz., dėl kalbos, į kurią turi būti verčiami dokumentai; dėl centrinių, priimančių, perduodančių ir kitų kompetentingų institucijų ir kt.) galima rasti Europos teisminio tinklo civilinėse ir komercinėse bylose rėmuose sukurtoje informacinėje sistemoje – Europos teisminiame atlase civilinėse bylose (ang. *European Judicial Atlas in civil matters*)[299]. Šioje informacinėje sistemoje taip pat galima rasti visas reikalingas dokumentų formas, kurias numato nagrinėjamasis ir kiti reglamentai, visomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis. Informacija šiame internetiniame puslapyje taip pat skelbiama visomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis.

Taigi, prie Europos Sąjungos Tarybos reglamentų įgyvendinimo ir praktinio taikymo valstybėse narėse nemaža dalimi prisideda techninių adaptacijų dėl jų įgyvendinimo (paprastai dar prieš reglamentui įsigaliojant ar prieš prasidedant jame nustatytam taikymo terminui) pildymas valstybėse narėse bei šios informacijos skelbimas internetinėse paieškos bazėse, nors sunku apibrėžti tiek techninių adaptacijų, tiek informacinių bazių teisinį statusą ir jų teisinį privalomumą reglamentus taikantiems subjektams.

Taigi kaip minėta, nagrinėjamas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 (kaip ir Briuselio IIa Reglamentas) į Lietuvos nacionalinę teisę inkorporuotas išimtine

---

[298] 2005 m. balandžio 30 d. raštas Nr. (1.13.)–7R–2710, skelbiamas Teisingumo ministerijos interneto puslapyje *http://www.tm.lt/?item=tbdbinfo&lang=1* .

[*] Informaciją Europos Komisijos Generaliniam Direktoratui vadovaujantis Reglamento (EB) Nr. 805/2004 30 straipsniu, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija pateikė 2005 m. birželio 20 d. raštu Nr. (1.11.)–7R–4918.

[299] http://europa.eu.int/comm/justicehome/judicialatlascivil/html/index_en.htm?countrySession=1&

tvarka, t.y. dėl jo įgyvendinimo yra priimtas specialus – 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“[300] (toliau – Reglamento įgyvendinimo įstatymas).

Reglamento įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnyje nurodyta, jog šis įstatymas yra skirtas užtikrinti tinkamą Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimą ir nustato jam įgyvendinti reikalingas teisės normas.

Pats Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 (Preambulės 19 punktas) neįpareigoja valstybių narių nacionalinės teisės aktų pritaikyti prie jame nustatytų minimalių procedūrinių reikalavimų. Jis tik sudaro galimybę veiksmingiau ir greičiau vykdyti teismo sprendimus kitose valstybėse narėse tik tuo atveju, jei laikomasi tų minimalių reikalavimų. „Reglamentas nereguliuoja Europos vykdomojo rašto įgyvendinimo bei įsigaliojimo klausimų. Šie klausimai yra paliekami nacionalinei procesinei teisei, įtvirtinant taisyklę, jog Europos vykdomasis raštas vykdomas tokia pačia tvarka, kaip ir vykdymo valstybės teismo išduotas vykdomasis raštas. Reglamentas tik reikalauja, kad atitinkamas nacionalinis procesas atitiktų tam tikrus minimalius reikalavimus, tačiau šių reikalavimų įgyvendinimas vėl gi yra iš esmės kiekvienos valstybės narės vidaus reikalas.“[301]

Reglamento įgyvendinimo įstatymas (2 straipsnio 1 dalis) visų pirma papildo LR CPK, nustatydamas, kad be LR CPK 587 straipsnyje nurodytų vykdomųjų dokumentų, Lietuvos civilinio proceso teisės prasme vykdomuoju dokumentu taip pat yra ir Europos vykdomasis raštas. Be to, Europos vykdomajam raštui netaikomi bendri LR CPK 648 straipsnyje nustatyti turinio reikalavimai vykdomiesiems raštams.

Reglamento įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalimi papildoma LR CPK 584 straipsnio 1 dalis, nurodant, jog vykdytinais dokumentais yra laikomi teismo sprendimai, teismo patvirtintos taikos sutartys, autentiški dokumentai, dėl kurių išduotas Europos vykdomasis raštas. Papildyti LR CPK nustatytą vykdytinų dokumentų sąrašą leidžia ir LR CPK 584 straipsnio 2 dalies 2 punktas, numatantis, jog pagal LR CPK VI dalyje (t.y. „Vykdymo procesas“) numatytas taisykles taip pat vykdomi kiti institucijų ir pareigūnų sprendimai, kai tarptautinėmis sutartimis ir įstatymais nustatytas jų vykdymas civilinio proceso tvarka. Tiesa, šio straipsnio formuluotė Europos vykdomojo rašto procedūros ir Reglamento įgyvendinimo įstatymo atžvilgiu kiek ydinga, kadangi reikalauja, jog tokių sprendimų vykdymo tvarką nustatytų „tarptautinės sutartys ir įstatymai“, t.y. būtini abu teisiniai pagrindai, tuo tarpu Europos vykdomojo rašto vykdymo

[300] Žin., 2005, Nr. 58–2005.
[301] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 239–240.

tvarką Lietuvos civilinio proceso teisėje nustato tik įstatymas ir Europos Sąjungos teisės aktas.* Tačiau šią įstatymų koliziją galima išspręsti, remiantis LR CPK 1 straipsnio 4 dalies nuostata, leidžiančia, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose nustatyti kitas sprendimų vykdymo taisykles, nei numato šis kodeksas. Todėl LR CPK 584 straipsnio ir 587 straipsnio, nustatančių vykdytinų ir vykdomųjų dokumentų sąrašą, pildyti ar keisti, mūsų nuomone, nebūtina.

Kaip seka iš ankstesnės Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 terminų bei sąvokų analizės, Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo įgyvendinimo įstatyme vartojama neteisinga terminija. Kaip nurodyta Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 5 straipsnyje, Europos vykdomuoju raštu pripažįstamas teismo sprendimas, o 20 straipsnio 2 dalies b punkte nurodyta, jog vykdyti pateikiamas ne pats Europos vykdomasis raštas, bet jo pagrindu išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas. Aiškinamajame rašte dėl Reglamento įgyvendinimo įstatymo projekto[302] (toliau tekste – Aiškinamasis raštas) buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo vartojamos dvi sąvokos: Europos vykdomasis raštas ir Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, tačiau taip pat klaidingai nurodyta, jog abi šios sąvokos reiškia tą patį dokumentą ir todėl, siekiant aiškumo, Projekte vartojama viena sąvoka – Europos vykdomasis raštas.

Taigi, vykdytinu dokumentu Lietuvos civilinio proceso teisėje pagal Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 terminiją turi būti suprantamas kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimas, teismo patvirtinta taikos sutartis ar autentiškas dokumentas, pripažintas Europos vykdomuoju raštu, arba tiesiog pats Europos vykdomasis raštas. Tuo tarpu vykdomuoju dokumentu yra būtent Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, t.y. dokumentas, kurio pagrindu vykdomas kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimas.

Be to, Reglamento įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalis, numatanti, jog vykdyti Lietuvoje pateikiamas Europos vykdomasis raštas ar jo kopija, t.y. pats teismo sprendimas, kilmės valstybės teismo pripažintas Europos vykdomuoju raštu, ar jo kopija, apskritai nesuderinta su Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 2 dalimi, kuria remiantis kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje vykdymui turi būti pateikiami:

1) teismo sprendimo kopija,

---

* Vieningos autorių nuomonės dėl Europos Sąjungos teisės vietos nacionalinių valstybių narių ir tarptautinės teisės sistemose nėra, tačiau iš esmės pripažįstama, jog Europos Sąjungos *aquis communitaire* nėra tarptautinės teisės kategorija.

[302] Įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo projekto aiškinamasis raštas// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250834

2) Europos vykdomojo rašto pažymėjimo kopija, ir, jei būtina,

3) Europos vykdomojo rašto pažymėjimo vertimas į vykdančiosios valstybės kalbą ar vieną valstybinių kalbų ar kitą valstybei priimtiną kalbą.

Nepaisant to, kad suinteresuoti asmenys ir teismai gali tiesiogiai remtis reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nuostatomis, toks neatitikimas tarp Europos Sąjungos teisės akto ir jį įgyvendinančio nacionalinio teisės akto, t.y. tarp Reglamento įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalies ir Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 2 dalies, nepateisinamas nei teisine logika, nei teisėkūros ir teisės harmonizavimo reikalavimais, vienas iš kurių – teisės aktų aiškumas.

Netikslus ir Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 2 dalies c punkto vertimas į lietuvių kalbą. Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo tekste rašoma, jog, jei būtina, turi būti pateikiama „Europos vykdomojo rašto pažymėjimo *kopija* ar jo vertimas į atitinkamą kalbą“. Tai, kad vykdymui kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje turi būti pateikiama Europos vykdomojo rašto pažymėjimo kopija, imperatyviai numato to paties straipsnio tos pačios dalies b punktas, todėl abejotina, kodėl jį atkartotų kitas punktas, o be to, kaip galėtų būti paliekama alternatyva reikalauti dokumento kopijos arba jo vertimo, kai jų paskirtis ir pridėtinė vertė vykdymo procesui visiškai skirtinga.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 tekste vokiečių kalba 20 straipsnio 2 dalies c punktas formuluojamas taip: „*eine Transkription der Bestätigung als Europäischer Vollstreckungstitel oder eine Übersetzung dieser Bestätigung*“, tekste anglų kalba – „*a transcription of the European Enforcement Order certificate or a translation thereof*“, tekste prancūzų kalba – „*une transcription du certificat de titre exécutoire européen ou une traduction de celui–ci*“. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 tekste lietuvių kalba žodis „*die Transkription*“ (vok.), „*transcription*“ (ang.), „*transcription*“ (pranc.) verčiamas kaip „kopija“. Tuo tarpu išvertus žodį „*die Transkription*“ iš vokiečių kalbos[303], jis reiškia transkripciją (arba muzikinio kūrinio aranžavimą). Anglų kalbos žodis „*transcription*“ gali būti verčiamas[304] kaip: 1) perrašymas, nurašymas; 2) kopija, nuorašas; 3) transkripcija, transkribavimas arba 4) transponavimas muzikologijoje. Vokiečių kalbos terminų aiškinamasis žodynas[305] vokiečių kalbos žodį „*die Transkription*“ aiškina kaip perteikimą kita forma, kaip lotynų kalbos kilmės žodį *transccriptio* (transkribavimas), kuris reiškia „vertimą, žodžio perteikimą kita kalba, kai žodis, parašyti ne lotyniškais rašmenimis arba raidėmis, perrašomas

[303] Križinauskas J., Smagurauskas S. Vokiečių – lietuvių kalbų žodynas. Deutsch – litauisches Wörterbuch. 3–asis leidimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. P. 959.
[304] Piesarskas B. Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas. The English – Lithuanian dictionary. Septintasis leidimas – Vilnius: Alma littera, 2007. P. 987.
[305] DUDEN Deutsches Universalwörterbuch. – Mahnheim, Wien, Zürich: Duderverlag, 1989. S. 1550.

diakritiniais ženklais arba lotyniškos abėcėlės raidėmis“. Tarptautinių žodžių žodynas[306] žodį transkripcija aiškina kaip kalbos elementų tikslų užrašymą specialiu raštu, vartojant dirbtines arba iš kitų abėcėlių paimtas raides, diakritinius ženklus arba kitų kalbų tikrinių vardų perteikimą savo rašto raidėmis.

Taigi nors viena iš tarptautinio žodžio transkripcija reikšmių ir gali būti kopija, tačiau akivaizdu, jog Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 20 straipsnio 2 dalies c punkto kontekste transkripcija turi būti suprantama fonetine prasme, kai Europos vykdomojo rašto pažymėjime, išduotame ne lotyniško rašto rašmenimis (pvz., graikų kalba), nurodomi šalių vardai, pavardės, kiti duomenys, ir kai būtina juos transkribuoti vykdančiajai valstybei suprantamais lotyniško tipo rašmenimis (ir atvirkščiai).

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija yra parengusi Lietuos Respublikos vardų ir pavardžių įstatymo projektą[307], kuriame būtų reglamentuojami nelietuviškais rašmenimis parašytų asmenų vardų ir pavardžių perrašymo ir/ar transkribavimo atvejai.

Kaip matyti iš pateiktos reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo teksto lietuvių kalba ir jo įgyvendinimo įstatymo terminų lingvistinės analizės, jo praktinis taikymas gali būti pakankamai sudėtingas, kadangi reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo tekstai lietuvių ir kitomis oficialiomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis akivaizdžiai skiriasi, o nacionaliniame Lietuvos Respublikos įstatyme įtvirtintos dar kitokios nuostatos. Suinteresuotas asmuo, siekiantis Europos vykdomojo rašto įvykdymo Lietuvoje, analizuos ir remsis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 tekstu ne lietuvių, o savo kilmės valstybės kalba, o jau Lietuvos antstolis, kuriam būtų pateikiami dokumentai būtini kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo vykdymui pagal Europos vykdomojo rašto procedūrą, remtųsi Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 tekstu lietuvių kalba ir Reglamento įgyvendinimo įstatymu, kuris prieštarauja pačiam įgyvendinamam reglamentui, ir praktiškai tarp kreditoriaus bei antstolio jau teisės aktuose yra užprogramuotas nesusikalbėjimas. Ir jei antstolis nesiims pakankamai priemonių teisinei situacijai įvertinti bei kompleksiškai netaikys Europos Sąjungos teisės aktų ir nacionalinių įstatymų, nepasirems Reglamento (EB) Nr. 805/2004 tekstu kita Europos Sąjungos kalba, vykdymo procesas gali gerokai komplikuotis.

Taigi darytina išvada, jog Reglamento įgyvendinimo įstatymas taisytinas bei keistinas iš esmės.

Taip pat nors LR CPK 1 straipsnio 4 dalis leidžia, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės

[306] Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. – Vilnius: Alma littera, 2001, 2003, 2004. P. 752.
[307] http://www.tm.lt/?item=taktproj

aktus, kituose įstatymuose nustatyti ir kitas sprendimų vykdymo taisykles, nei numato kodeksas, taip pat jau minėtos Reglamento įgyvendinimo įstatymo ir LR CPK 809 straipsnio 1 dalies nuostatos, nustatančios, kad užsienio teismų sprendimai Lietuvos Respublikoje vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, prieštaravimas akivaizdus. Tiesa, kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje tvarką reglamentuoja LR CPK 818 straipsnis, tačiau bendras principas, įtvirtintas LR CPK 809 straipsnio 1 dalyje, galioja visų užsienio valstybių (ir Europos Sąjungos valstybių narių) teismų sprendimams. LR CPK buvo priimtas ir pildomas, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus[*], anksčiau, nei atsirado naujoji vieningo vykdymo visoje Europos Sąjungoje galimybė Europos vykdomojo rašto pagrindu be *exequatur* procedūros, todėl jo normos koreguotinos, atsižvelgiant į Europos teisingumo erdvėje atsiradusias naujas procedūras. LR CPK 818 straipsnio 1 dalį, mūsų nuomone, reikia papildyti nuostata, jog „*Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai ir kiti pagal Europos Sąjungos teisės aktus vykdytini dokumentai Lietuvos Respublikoje gali būti vykdomi be jų pripažinimo ir leidimo vykdyti (exequatur) procedūros, jei taip numato Europos Sąjungos teisės aktai.*“ LR CPK 809 straipsnio 1 dalis, įtvirtinanti bendrą taisyklę dėl užsienio teismų sprendimų vykdymo galimybės Lietuvoje, turėtų būti išdėstyta taip: „Užsienio teismų (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija pripažinti sprendimą, *jei šis Kodeksas, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar Europos Sąjungos teisės aktai nenustato kitaip*.“

Kadangi LR CPK 818 straipsnis skirtas tik Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti proceso reglamentavimui, LR CPK 809 straipsnio 1 dalis išskirtina iš LR CPK VII dalies ketvirtojo skirsnio (skirto užsienio teismų (arbitražų), išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų pripažinimo tvarkai reglamentuoti) kaip bendras visų užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti ar kitų įvykdymo galimybių principams nustatyti.

Reglamento įgyvendinimo įstatymas ne tik papildo LR CPK nurodytą vykdytinų bei vykdomųjų dokumentų sąrašą, bet ir praplečia reikalavimus, keliamus teismui pateikiamų procesinių dokumentų turiniui, nustatytus LR CPK 111 – 112 straipsniuose, 135 straipsnyje, 433 straipsnyje ir kt. Be šiuose straipsniuose nurodytų duomenų, kurie turi būti teismui pateikiamame procesiniame dokumente, iš Reglamento įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies seka, jog ieškovas (kreditorius) ieškinyje ar pareiškime dėl teismo įsakymo išdavimo, gali nurodyti, kad

[*] LR CPK, įgyvendinant tuo metu galiojusius Europos Sąjungos teisės aktus, buvo papildytas 2004 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. IX–2171// Žin., 2004, Nr. 72–2494.

bus siekiama Europos vykdomojo rašto išdavimo[*]. Tokio išankstinio teismo „perspėjimo“ apie tolesnę proceso eigą po galutinio teismo sprendimo priėmimo tikslas – tinkamas procesinių dokumentų įteikimas bylos nagrinėjimo metu tam, kad būtų užtikrintas minimalių reikalavimų, keliamų reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo teismo procesui, laikymasis. Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto įgyvendinimo įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma: „Šiuo Reglamentu nesiekiama harmonizuoti nacionalinės teisės, todėl procesiniai dokumentai ir toliau bus įteikiami nacionalinėje teisėje numatytais įteikimo būdais. Tačiau pagal Reglamentą, bylos procesas, kad dėl byloje priimto sprendimo būtų galimas Europos vykdomojo rašto išdavimas, turi atitikti Reglamente numatytus minimalius reikalavimus procesui (dėl dokumentų įteikimo būdo, dėl dokumentų, informuojančių apie pradėtą procesą, turinio). [...] Kadangi ne visi nacionalinėje teisėje numatyti procesinių dokumentų įteikimo būdai atitinka Reglamentu nustatytus minimalius reikalavimus procesui, Projekte reglamentuojama teismo pareiga tais atvejais, kai ieškinyje (pareiškime dėl teismo įsakymo išdavimo) ieškovas (kreditorius) papildomai nurodo, kad bus siekiama Europos vykdomojo rašto išdavimo, nagrinėjant bylą procesinius dokumentus įteikti Civilinio proceso kodekse numatytais ir Reglamento 13–15 straipsnių reikalavimus atitinkančiais procesinių dokumentų įteikimo būdais. Pažymėtina, kad teismo informavimas apie tai, jog ketinama siekti Europos vykdomojo rašto išdavimo, nėra Europos vykdomojo rašto išdavimui būtina sąlyga. Informacija apie ketinimą ateityje siekti Europos vykdomojo rašto išdavimo teismui reikalinga tik tam, kad procesas vyktų laikantis Reglamente numatytų minimalių proceso reikalavimų, kurie yra būtini tam, jog pasibaigus procesui dėl sprendimo byloje (šalių taikos sutarties) būtų galimas Europos vykdomojo rašto išdavimas.“[308]

Toks įstatymų leidėjo ketinimas ir tikslas, rengiant įstatymo projektą, kelia šiokių tokių abejonių dėl keleto priežasčių.

Visų pirma, tiek iš Reglamento įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies formuluotės, tiek iš Aiškinamojo rašto seka, kad ieškovas (kreditorius) gali, bet ne privalo nurodyti, kad vėliau bus siekiama pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra. Tai lyg ir paliekama ieškovo diskrecijai, tačiau ieškovo pasirinkimas arba žinojimas ar nežinojimas, jog gali būti nurodoma ar nenurodoma vėlesnė jo valia, jokiu būdu neatleidžia teismo nuo pareigos laikytis tinkamo dokumentų įteikimo pagal Europos Sąjungos teisės aktų nustatytą procedūrą bei užtikrinti

[*] Pagal jau išnagrinėtą Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 terminologiją, Reglamento įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnis atitinkamai turėtų būti formuluojamas taip: „[...] bus siekiama teismo sprendimo pripažinimo Europos vykdomuoju raštu“ arba „[...] bus siekiama Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimo“.

[308] Įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo projekto aiškinamasis raštas// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250834

minimalių reikalavimų, nustatytų Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004, laikymąsi. Taip pat ir tai, jei ieškovas ir nenurodys ieškinyje ar kitame procesiniame dokumente to, kad vėliau sieks pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra, neužkerta jam kelio vėliau kreiptis dėl teismo sprendimo pripažinimo Europos vykdomuoju raštu, jei tik pats jo pareikštas reikalavimas atitinka reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nustatytus neginčytino reikalavimo kriterijus ir jei teismas, nagrinėdamas bylą, laikėsi minimalių reikalavimų, būtinų teismo sprendimo pripažinimui Europos vykdomuoju raštu.

Įstatymų leidėjas bando reglamentuoti situaciją, kuomet ieškinyje ar kitame procesiniame dokumente nebuvo nurodyta, kad ieškovas sieks teismo sprendimo pripažinimo Europos vykdomuoju raštu. Reglamento įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad tokiais atvejais „Europos vykdomasis raštas gali būti išduodamas Reglamento 3 straipsnio 1 dalies a punkte numatytose bylose[*], taip pat kitose bylose, jeigu jose procesiniai dokumentai buvo įteikti Reglamento 13–15 straipsnių reikalavimus atitinkančiais procesinių dokumentų įteikimo būdais. Tačiau visiškai neaišku, kodėl Reglamento įgyvendinimo įstatymas siaurina atvejus, kuomet teismo sprendimas gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu ir kreditorius gali pasinaudoti teismo sprendimo vykdymu visoje Europos Sąjungos teritorijoje be *exequatur* procedūros.

Visų pirma, kaip jau minėta, nenurodymas to, kad bus siekiama Europos vykdomojo rašto procedūros, neatleidžia kilmės valstybės teismo nuo pareigos laikytis tiesiogiai galiojančių ir veikiančių Europos Sąjungos teisės aktų, ir Reglamento (EB) Nr. 805/2004, jei teisme nagrinėjama byla patenka į konkretaus teisės akto (konkrečiai – reglamento) reguliavimo sritį. Antra, nacionalinis įstatymas nustato didesnius reikalavimus tam, kad asmuo galėtų pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra, nei reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, o tai reiškia, kad pabloginama kreditoriaus padėtis, kuris gali remtis tiesiogiai reglamento nuostatomis. Trečia, Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004 numato galimybę ištaisyti minimalių reikalavimų nesilaikymą ir teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu, net jei ir dokumentai atsakovui (skolininkui) buvo įteikti nesilaikant šiame reglamente nustatytų reikalavimų (18–19 straipsniai).

Todėl ir nacionalinis reglamento įgyvendinimo įstatymas Europos vykdomojo rašto procedūros galimybę turėtų sieti su Reglamente nustatytomis minimaliomis sąlygomis bei jų nesilaikymo atitaisymo galimybėmis, o ne su vienu neaiškiais kriterijais remiantis pasirinktu atveju. Reglamento įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies formuluotė būtų logiška, jei ji

[*] Reglamento (EB) Nr. 805/2004 3 straipsnio 1 dalies a punktas: „Jei skolininkas, pripažinimu ar susitarimu, kurį pripažino teismas arba kuris buvo sudarytas prieš teismą procesinių veiksmų metu, aiškiai sutiko su juo“ (t.y. su jam pareikštu reikalavimu).

būtų išdėstyta taip: „Tais atvejais, kai šio straipsnio 1 dalyje numatyta informacija teismui nebuvo nurodyta *ir procesiniai dokumentai atsakovui buvo įteikti pažeidžiant Reglamento 13 – 17 straipsniuose nustatytus minimalius reikalavimus, teismo sprendimas gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu Reglamento 18–19 straipsniuose numatytais atvejais ir sąlygomis*."

Tam tikrais atvejais netgi objektyviai negalima tikėtis, kad ieškovas ieškinyje nurodytų, jog sieks pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra (pvz., ieškinio pareiškimo ir bylos nagrinėjimo metu skolininkas gyvena ir turi turto kilmės valstybėje). Poreikis pasinaudoti Europos vykdomojo rašto procedūra gali atsirasti jau vėliau – vykdymo procese, jei, skolininkas išvyksta (persikelia) į kitą Europos Sąjungos valstybę narę, įsigyja ten turto ar savo lėšas perveda į kitos Europos Sąjungos valstybės narės banką. Tačiau net ir tokiais atvejais, remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 aiškinimu, kreditorius turi galimybę kreiptis į sprendimą priėmusį teismą, kad sprendimas būtų pripažintas Europos vykdomuoju raštu, ir, kilmės valstybės teismui nustačius, kad reikalavimas atitiko neginčytino reikalavimo kriterijus, o bylos nagrinėjimo procesas atitiko Reglamente nustatytus minimalius reikalavimus arba juos galima ištaisyti, gali pripažinti teismo sprendimą Europos vykdomuoju raštu ir išduoti kreditoriui Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, jei tik teismo sprendimas priimtas po Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įsigaliojimo, t.y. po 2005 m. sausio 21 d. Kreipimuisi dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimo senaties terminas nenustatomas.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 10 straipsnio 3 dalis numato, kad Europos vykdomojo rašto pažymėjimui ištaisyti, jei dėl esminės klaidos teismo sprendime ir pažymėjime yra neatitikimų, ar panaikinti, kai jis buvo aiškiai neteisėtai išduotas, taikomi kilmės valstybės narės teisės aktai. Tai reiškia, jog materialinės teisės pagrindus, kuomet Europos vykdomojo rašto pažymėjimas gali būti ištaisomas arba panaikinamas, nustato pats reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, o procedūrines ištaisymo ir panaikinimo taisykles pagal *lex fori* principą palieka nustatyti kiekvienos valstybės narės proceso teisei.

Lietuvos teismo išduoto Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo ir panaikinimo tvarką nustato Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, jog kai dėl rašybos ar kitokios klaidos Europos vykdomasis raštas neatitinka teismo sprendimo [...], ištaisant Europos vykdomąjį raštą *mutatis mutandis*[*] taikomos LR CPK 648 straipsnio 6 dalies nuostatos. Taigi Reglamento įgyvendinimo įstatymas ne tik nustato procedūrą, bet ir bando atkartoti Reglamento 10 straipsnio 1 dalies a punkte nurodytą Europos vykdomojo rašto pažymėjimo (ne paties Europos vykdomojo rašto) ištaisymo pagrindą. Toks Europos Sąjungos

[*] Lot. *mutatis mutandis* reiškia: su būtinais (atitinkamais) pakeitimais; priėmus būtinus (atitinkamus) pakeitimus.

teisės akto nuostatų perkėlimas, visų pirma, prieštarauja Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo valstybių narių nacionalinėje teisėje principams ir kaip klasikinis pavyzdys atspindi Europos Teisingumo Teismo nuogąstavimą ir byloje *Granaria v Produktschap voor Veevoeder* suformuotą principą dėl draudimo perkelti reglamentų nuostatas į nacionalinę teisę, kadangi tai menkina paties reglamento galią. Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje pilnai pakaktų nuorodos į atitinkamą Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 nuostatą (konkrečiai į 10 straipsnio 1 dalies a punktą), kaip tai yra padaryta Reglamento įgyvendinimo įstatymo to paties straipsnio 2 dalyje, nustatant Europos vykdomojo rašto pažymėjimo panaikinimo tvarką. Neaišku, kodėl įstatymų leidėjas nesilaiko nuoseklumo principo įgyvendindamas Europos Sąjungos teisės aktus.

Kaip minėta, Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymui *mutatis mutandis* taikomos LR CPK 648 straipsnio 6 dalies nuostatos, t.y. vykdomojo dokumento ištaisymui nustatyta tvarka. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 10 straipsnio 1 dalies a punktu, Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi ir LR CPK 648 straipsnio 6 dalimi, Lietuvos teismo išduotą Europos vykdomąjį raštą suinteresuoto asmens pareiškimu ištaiso jį išdavęs teismas. Tačiau tai, kad ištaisyti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą yra kompetentingas jį išdavęs kilmės valstybės teismas, seka iš paties reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 10 straipsnio 1 dalies. Todėl Reglamento įgyvendinimo įstatymo nuoroda į LR CPK 648 straipsnio 6 dalį reikšminga tik aiškinant asmenų, galinčių paduoti pareiškimą dėl Europos vykdomojo rašto ištaisymo, ratą. LR CPK 633 straipsnio 2 dalis suinteresuotus asmenis vykdymo procese apibrėžia kaip asmenis, kuriems vykdymo veiksmai sukelia arba gali sukelti teisinius padarinius.

Spręsti klausimą dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo panaikinimo Reglamento (EB) Nr. 805/2004 10 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu Reglamento įgyvendinimo įstatymas taip pat paveda jį išdavusiam teismui, nors tai taip pat seka iš paties reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 10 straipsnio 1 dalies. Detalesnės Europos vykdomojo rašto pažymėjimo panaikinimo procedūros Reglamento įgyvendinimo įstatymas nenustato, bet nurodo, kad klausimas dėl Europos vykdomojo rašto panaikinimo sprendžiamas nutartimi. Be to, ydingas ir pats Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies formulavimas, kai nurodoma, kad Reglamento 10 straipsnio 1 dalies b punkte numatytu atveju, t.y. jei Europos vykdomojo rašto pažymėjimas buvo aiškiai neteisėtai išduotas, teismas nutartimi panaikina arba atsisako panaikinti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą. Abejotina, ar esant Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nurodytam Europos vykdomojo rašto panaikinimo pagrindui teismas galėtų atsisakyti jį panaikinti.

Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalis tik numato, kad tiek pareiškimas dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo, tiek dėl jo panaikinimo žyminiu mokesčiu neapmokestinamas, ir tokiu būdu papildo LR CPK 83 straipsnio 1 dalyje nurodytus atvejus, kuomet asmenys yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Tokią galimybę numato LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 14 punktas.

Spręsti klausimą dėl atsisakymo vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą, pripažintą Europos vykdomuoju raštu, Reglamento įgyvendinimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalis paveda Lietuvos apeliaciniam teismui. Spręsti, kaip ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti klausimus, nustatomas funkcinis Lietuvos apeliacinio teismo teismingumas. Skolininko pareiškimas dėl atisakymo vykdyti Europos vykdomąjį raštą nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka priimant nutartį, o pats pareiškimo padavimas taip pat žyminiu mokesčiu neapmokestinamas. Detaliau tokio pareiškimo nagrinėjimo proceso Lietuvos apeliaciniame teisme Reglamento įgyvendinimo įstatymas nenustato. Atsižvelgiant į tai, kad LR CPK pakankamai aiškiai ir detaliai reglamentuoja užsienio valstybių ir, konkrečiai, kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvoje procesą, logiška būtų, jog pareiškimų dėl kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų, pripažintų Europos vykdomaisiais raštais, nagrinėjimui *mutatis mutandis* būtų taikomas LR CPK 818 straipsnis.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnis numato vykdymo proceso pagal kitoje valstybėje narėje pateiktą Europos vykdomojo rašto pažymėjimą atidėjimo ir apribojimo galimybę, kai skolininkas užginčija Europos vykdomuoju raštu patvirtintą teismo sprendimą arba kreipėsi dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo ar panaikinimo. Klausimą dėl vykdymo proceso atidėjimo ar apribojimo reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo paveda spręsti vykdančiosios valstybės teismui ar kitai institucijai, kuri yra kompetentinga pagal vykdančiosios valstybės nacionalinę teisę. Tačiau atidėti ar apriboti vykdymo procesą nėra privaloma, o tai paliekama spręsti kompetentingam teismui arba kitai institucijai. Lietuvoje tai atskirais atvejais pavedama spręsti teismui ir/arba antstoliui: vadovaujantis Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi ir remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio a punktu, apriboti vykdymo procesą iki laikinųjų apsaugos priemonių taikymo gali Europos vykdomojo rašto vykdymo vietos apylinkės teismas arba antstolis; vadovaujantis Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalimi ir remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio b punktu, teismo sprendimo vykdymą paskelbti sąlyginiu su tokia saugumo sąlyga, kokią jis numato, gali Europos vykdomojo rašto vykdymo vietos apylinkės teismas; vadovaujantis Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalimi ir remiantis

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio c punktu, atidėti Europos vykdomojo rašto vykdymo procesą gali antstolis.

Kaip numato Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 4 dalis, kompetentingas teismas skolininko pareiškimus dėl vykdymo proceso apribojimo arba jo paskelbimo sąlyginiu nagrinėja *mutatis mutandis* taikydamas LR CPK 593 straipsnio, reglamentuojančio pareiškimų teismui vykdymo proceso metu nagrinėjimo tvarką, nuostatas. Tuo tarpu, kokia tvarka skolininko pareiškimą dėl vykdymo proceso apribojimo arba atidėjimo nagrinėja antstolis, Reglamento įgyvendinimo įstatymas nenurodo, todėl . Tikėtina, jog toks pareiškimas turėtų būti nagrinėjamas *mutatis mutandis* taikant LR CPK 625 straipsnio, reglamentuojančio vykdymo veiksmų atidėjimo, vykdomosios bylos sustabdymo ir vykdomojo dokumento grąžinimo tvarką, nuostatas. Todėl įstatymų leidėjui siūlytina papildyti Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnį nauja 5 dalimi ir išdėstyti ją taip: „*Antstolis šio straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodytą pareiškimą nagrinėja mutatis mutandis taikant LR CPK 625 straipsnio nuostatas.*“

Sunku paaiškinti įstatymų leidėjo valią, kodėl kompetencija pagal reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 23 straipsnio 1 dalies a punktą, t.y. apriboti vykdymo procesą iki apsaugos priemonių taikymo, pavedama vykdymo vietos apylinkės teismui ir antstoliui, nenustatant šios kompetencijos atskyrimo.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio a punkte minimos „apsaugos priemonės“ turi būti suprantamos kaip laikinosios apsaugos priemonės, t.y. ginčo objekto apsaugos priemonės bei jų skyrimo mechanizmas, kuriuo siekiama garantuoti teismo sprendimo įvykdymą. Laikinųjų apsaugos priemonių rūšis ir jų skyrimo tvarką reglamentuoja LR CPK 144 – 152 straipsniai. Vadovaujantis LR CPK 144 straipsnio 1 dalimi, laikinąsias apsaugos priemones taiko teismas. Tikėtina jog turėdamas omenyje būtent šias LR CPK nuostatas įstatymų leidėjas ir pavedė klausimą dėl vykdymo proceso apribojimo iki laikinųjų apsaugos priemonių taikymo spręsti teismui, tačiau pavesdamas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 numatytų veiksmų atlikimą teismui, Lietuvos įstatymų leidėjas nepateikia nuorodos į atitinkamas Lietuvos įstatymų nuostatas, kurios turi būti taikomos atliekant šiuos veiksmus.

Vykdymo procese, vadovaujantis LR CPK 675 straipsniu, vieną iš laikinųjų apsaugos priemonių – skolininko turto areštą – gali skirti antstolis. Tikėtina jog dėl šios priežasties Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje ir atsirado antstolis. Tačiau Reglamento įgyvendinimo įstatyme nuorodų į atitinkamus LR CPK straipsnius nebuvimas, apsunkina jo, o kartu ir juo įgyvendinamo Europos Sąjungos teisės akto, taikymą praktikoje. Nors Aiškinamajame rašte ir nurodyta, jog antstoliams [...] nesuteikiama teisė taikyti tų laikinųjų apsaugos priemonių, kurias vadovaujantis LR CPK, gali taikyti tik teismas, skaitant patį

Reglamento įgyvendinimo įstatymą, pakankamai keblu atsakyti, kodėl to paties klausimo sprendimas pavedamas ir teismui, ir antstoliui ir kaip atskirti šių subjektų kompetenciją. Todėl įstatymų leidėjui siūloma papildyti Reglamento įgyvendinimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalį, nurodant, kad šiuo atveju taikomos LR CPK 144 – 152 straipsnių ir 675 straipsnio nuostatos bei aiškiai reglamentuoti atvejus, kada skolininkas dėl vykdymo proceso apribojimo ir taikymo tik laikinųjų apsaugos priemonių jo turto atžvilgiu turi kreiptis į teismą, o kada į antstolį.

Laikinosios apsaugos priemonės civiliniame procese paprastai taikomos ieškovo (ar kreditoriaus) pareiškimu. Reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo numatytas atvejis, kai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prašytų skolininkas, gana netipiškas, tačiau nei LR CPK 144 straipsnis, nei 675 straipsnis nedraudžia tokio pareiškimo pateikti atsakovui (ar skolininkui), todėl toks skolininko pareiškimas jį gavusio teismo ar antstolio turi būti vykdomas.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio b punkte nurodytas skolininko pareiškimas paskelbti teismo sprendimo vykdymą sąlyginiu, kurį Lietuvoje kompetentingas nagrinėti vykdymo vietos apylinkės teismas, reiškia pareiškimo dėl užstato paskyrimo nagrinėjimą, tačiau Reglamento įgyvendinimo įstatyme tai nedetalizuojama. Tokiu atveju, artimiausias institutas numatytajam būtų LR CPK 815 straipsnyje įtvirtinta teisė sustabdyti vykdymą.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio c punkte numatyta galimybė atidėti teismo sprendimo vykdymo procesą aiškinama kaip vykdymo proceso sustabdymas. Tai patenka į antstolio kompetenciją pagal LR CPK XLII skyrių, tačiau iš paties Reglamento įgyvendinimo įstatymo tokia išvada neseka ir nuorodos į atitinkamus LR CPK straipsnius nėra. Todėl tiek asmenims, besinaudojantiems Europos vykdomojo rašto procedūra Lietuvoje (konkrečiau – skolininkui, kurio atžvilgiu Lietuvoje yra pateiktas vykdyti Europos vykdomojo rašto pažymėjimas), tiek antstoliui, į kurį kreiptųsi skolininkas su pareiškimu pagal Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 23 straipsnio c punktą, jo taikymas gali būti komplikuotas.

Kaip matyti iš šioje darbo dalyje pateiktos Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje analizės, ji yra tobulintina. Atitinkamai pakeisti Reglamento įgyvendinimo įstatymo nuostatas įstatymų leidėjui būtų tikslinga nelaukiant situacijos, kai dėl netinkamo Europos Sąjungos teisės akto įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje, prieš Lietuvą būtų paduotas ieškinys Europos Teisingumo Teisme.

Dėl per daug skirtingų Europos Sąjungos valstybių narių interesų ir ne visiško pasitikėjimo tarpusavio teismų sistemomis, Europos vykdomojo rašto procedūros taikymo galimybės yra gana ribotos. Kaip nurodo V. Nekrošius, pasirinktas reguliavimo metodas, jog

reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo grindžiamas tam tikrų minimalių procesinio pobūdžio „standartų“ įtvirtinimu bei jų laikymosi kontrole, per daug laisvės palieka nacionaliniam įstatymų leidėjui ir tuo būdu sudaro palankias galimybes susiaurinti reglamento taikymo ribas iki minimumo.[309]

[309] Žr. V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 264.

2.4.1. Negingčytinas reikalavimas – kaip Europos vykdomojo rašto būtina sąlyga ir jo atitikmuo Lietuvos civilinio proceso teisėje

Pats Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 pavadinimas – „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, sukuriantis negingčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą“ (ang. *Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims*; vok. *Verordnung (EG) Nr. 805/2004 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 21. April 2004 zur Einführung eines europäischen Vollstreckungstitels für unbestrittene Forderungen*) leidžia suprasti, jog šis Europos Sąjungos teisės aktas, nesigilinant į jo turinį, yra skirtas tam tikriems atvejams, t.y. negingčytiniems reikalavimams. Tai atkartoja ir reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 1 straipsnis, nurodantis reglamento objektą ir tikslą – sukurti Europos vykdomąjį raštą negingčytiniems reikalavimams, ir 3 straipsnio 1 dalis, nurodanti, jog „šis reglamentas taikomas teismo sprendimams [...] dėl negingčytinų reikalavimų“.

Aiškinant lietuviško žodžio „negingčytinas“ prasmę, tai reikštų, jog reikalavimas net negali būti ginčijamas. Vokiečių kalbos žodis „*unbestreitbar*“ (*unbestritten*) reiškia ne(nu)ginčijamas, nepaneigiamas.[310] Anglų kalbos žodis „*uncontested*“ reiškia negingčytinas, negingčytas.[311] Taigi, kaip matyti iš reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo tekstų kitomis Europos Sąjungos kalbomis, „negingčytino reikalavimo“ sąvoka kiek aiškesnė negu reglamento tekste lietuvių kalba arba turi keletą reikšmių – tokiu galima suprasti reikalavimą, kuris negali būti užgingčytas, paneigtas arba tiesiog nebuvo gingčytas.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 preambulės 5 punkte nurodoma, jog „sąvoka „negingčytini reikalavimai“ turėtų apimti visus atvejus, kai kreditorius, esant patvirtinimui, jog skolininkas negingčija piniginio reikalavimo pobūdžio ar masto, įgijo arba teismo sprendimą [...], arba vykdomąjį dokumentą, reikalaujantį aiškaus skolininko sutikimo, ar tai būtų teismo susitarimas, ar „autentiškas dokumentas“, tačiau reglamento tekste aiškaus „negingčytino reikalavimo“ sąvokos apibrėžimo nėra. Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 4 straipsnio 2 dalyje apibrėžiama tik reikalavimo sąvoka. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 prasme negingčytinu reikalavimu turi būti suprantamas reikalavimas dėl konkrečios pinigų sumos mokėjimo, kuriam sukako terminas arba kuriam teismo sprendime [...] yra nustatyta atitinkama data.

[310] Goldammer Y., Plaušinaitis S. Vokiečių – lietuvių kalbų žodynas teisininkams. Deutsch – litauisches Wörterbuch für Juristen. – Vilnius: TEV, 2005. P. 118.
[311] Piesarskas B. Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas. The English – Lithuanian Dictionary. Ketvirtas leidimas. – Vilnius: Alma littera, 2002. P. 1014.

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 3 straipsnio 2 dalyje nurodyti tik kriterijai, kuriems esant reikalavimas laikomas neginčytinu, t.y. jeigu:

a) skolininkas, pripažinimu ar susitarimu, kurį patvirtino teismas arba kuris buvo sudarytas teismo proceso metu, aiškiai sutiko su juo;

b) teisminio bylos nagrinėjimo metu, atsižvelgiant į atitinkamus procedūrinius reikalavimus pagal kilmės valstybės narės teisės aktus, skolininkas niekada jam neprieštaravo;

c) skolininkas nedalyvavo ar jam nebuvo atstovaujama teismo posėdyje, susijusiame su šiuo reikalavimu po to, kai teismo proceso metu iš pradžių prieštaravo reikalavimui, su sąlyga, kad toks elgesys prilygsta tyliam sutikimui su reikalavimu ar faktu, kreditoriaus pareikštu pagal kilmės valstybės narės teisės aktus;

d) skolininkas aiškiai sutiko su juo notaro patvirtintame autentiškame dokumente.

Reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nurodytus neginčytino reikalavimo kriterijus V. Nekrošius skirsto į dvi grupes:[312]

a) kai skolininkas aktyviais veiksmais pripažįsta pareikštą reikalavimą (teismo sprendimas priimtas ieškinio pripažinimo pagrindu, taikos sutartis ir pan.), t.y. skolininkas savo aktyviais procesiniais veiksmais patvirtina, kad pareikštas reikalavimas iš tiesų egzistuoja;
b) kai skolininko pasyvumas leidžia daryti prielaidą, jog jis neginčija pareikšto reikalavimo (nepateikia atsiliepimo į ieškinį, neatvyksta į teismo posėdį ir pan.).

Lietuvos nacionalinė teisė neapibrėžia „neginčytino reikalavimo“ sąvokos: Reglamento įgyvendinimo įstatymas nepateikia Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 vartojamos „neginčytino reikalavimo“ sąvokos atitikmens Lietuvos teisėje; tokia sąvoka nėra apibrėžiama nei LR CPK, nei civilinio proceso teisės moksle.

Rengiant Reglamento įgyvendinimo įstatymą, jo Aiškinamajame rašte taip pat buvo pažymima, jog galiojantys teisės aktai nenumato atskiros bylų kategorijos – neginčytinos bylos. Kadangi Reglamente yra numatyta, kokie reikalavimai laikytini neginčytinais, Projekte tai nereglamentuojama. Reikalavimas gali būti laikomas neginčijamu nepriklausomai nuo to, ar byla dėl jo sprendžiama pagal specialias šių bylų kategorijai skirtas nacionalines taisykles (pvz. Bylų dėl teismo įsakymo išdavimo procesas), ar pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles.

Taigi neginčytino reikalavimo atitikmens nacionalinėje teisėje, remiantis reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nurodytais kriterijais, turi būti ieškoma kiekvienu konkrečiu atveju. Kas gi turėtų ieškoti to atitikmens ir spręsti, ar reikalavimas gali būti laikomas neginčytinu reikalavimu Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 prasme.

[312] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 243.

Kaip nurodoma Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 6 straipsnio 1 dalies antraštėje, pateikiant pareiškimą kilmės teismui, valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas dėl neginčytino reikalavimo pripažįstamas Europos vykdomuoju raštu, t.y. kilmės teismui pateikus pareiškimą pripažinti priimtą sprendimą Europos vykdomuoju raštu, būtent kilmės teismas sprendžia, ar jis atitinka Reglamente nustatytus minimalius reikalavimus ir ar gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu. Kilmės teismas, spręsdamas, ar teismo sprendimas gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu ir ar dėl jo gali būti išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, taip pat *ex officio* turi patikrinti ir ar reikalavimas, dėl kurio buvo priimtas teismo sprendimas, kurį prašoma pripažinti Europos vykdomuoju raštu, atitinka neginčytino reikalavimo kriterijus, numatytus Reglamento. Manome, jog Lietuvos teismas, gavęs kreditoriaus pareiškimą konkretų teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu ir išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, turėtų *ex officio* patikrinti:

1) ar reikalavimas, dėl kurio priimtas tas teismo sprendimas, atitinka bent vieną iš Reglamento (EB) Nr. 805/2004 3 straipsnio 1 dalies a – d punktuose nurodytų kriterijų;

2) ar teismo sprendimas atitinka Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 6 straipsnyje nurodytus kriterijus, t.y.:

a) ar valstybės narės teismo procedūros atitiko Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 805/2004 nustatytus minimalius reikalavimus, kai reikalavimas yra neginčytinas (6 straipsnio 1 dalies c punktas);

b) ar teismo sprendimas buvo priimtas skolininko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje, kai reikalavimas yra neginčytinas ir atitinka kitas sąlygas (6 straipsnio 1 dalies d punktas).

Taigi, kaip seka iš reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo analizės, ar reikalavimas yra neginčytinas ir ar teismo sprendimas bei teismo procesas, kurio pasėkoje priimtas konkretus teismo sprendimas, gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu, gavęs ir nagrinėdamas kreditoriaus pareiškimą pripažinti teismo sprendimą Europos vykdomuoju raštu ir išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, kilmės teismas tikrina *ex officio*. Kaip tiksliai nurodo V. Nekrošius, Europos įstatymų leidėjo išeitine pozicija apibrėžiant neginčytiną reikalavimą yra ta, kad skolininkas sąmoningai neginčija jam pareikšto reikalavimo, užimdamas pasyvią poziciją procese, kuri gali būti grindžiama tiek pareiškėjo jam pareikšto reikalavimo pripažinimu, tiek ir paprasčiausiu pareikšto reikalavimo ignoravimu.[313]

Kaip nurodyta Reglamento įgyvendinimo įstatymo Aiškinamajame rašte, neginčytinomis bylomis, vadovaujantis Reglamento 3 straipsnio 1 dalies a punktu, numatančiu, kad reikalavimas

[313] Plačiau žr. V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 240.

laikomas neginčytinu, jeigu skolininkas, pripažinimu ar susitarimu, kurį patvirtino teismas arba kuris buvo sudarytas prieš teismą procesinių veiksmų metu, aiškiai sutiko su juo, laikytinos bylos, kuriose atsakovas pripažįsta ieškinį (LR CPK 140 straipsnio 2 dalis), taip pat bylos, kurios baigiamos teismo patvirtinta taikos sutartimi (LR CPK 140 straipsnio 3 dalis). Kaip pastebi V. Nekrošius, atsižvelgiant į Lietuvos teisinę bazę, Europos vykdomojo rašto pažymėjimas gali būti išduotas tik taikos sutarčių, kurias patvirtina išimtinai teisėjas, pagrindu, kadangi mūsų įstatymai nenumato atitinkamų kompetencijų kitiems teismo pareigūnams, ir tik toms taikos sutartims, kurios sudaromos civilinio proceso metu.[314] To paties Reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkte nurodoma, kad reikalavimas laikomas neginčytinu, jeigu teisminio bylos nagrinėjimo metu, atsižvelgiant į atitinkamus procedūrinius reikalavimus pagal kilmės valstybės narės teisės aktus, skolininkas niekada jam neprieštaravo. Tokiomis bylomis dėl neginčytinų reikalavimų laikytinos bylos dėl teismo įsakymo išdavimo (CPK XXIII skyrius), taip pat tos dokumentinio proceso (CPK XXII skyrius) tvarka nagrinėtos bylos, kuriose atsakovui nepateikus prieštaravimų įsiteisėja preliminarus teismo sprendimas (CPK 429 straipsnio 6 dalies 3 punktas) bei bylos, kuriose, vadovaujantis CPK 142 straipsnio 4 dalimi, priimtas sprendimas už akių.

Kiti reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 3 straipsnio 1 dalies punkte nurodyti neginčytino reikalavimo kriterijai, Aiškinamajame rašte neminimi ir nepateikiamas jų atitikmuo pagal Lietuvos nacionalinę civilinio proceso teisę, todėl abejotina, ar Aiškinamajame rašte pateikta analizė yra išsami ir teisinga ir ar galima ja remtis, taikant Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 805/2004. Manome, jog netikslinga ieškoti neginčytino reikalavimo atitikmens nacionalinėje civilinio proceso teisėje ir vieną ar kitą reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo minimą neginčytino reikalavimo kriterijų bandyti „pritempti“ prie vienos ar kitos LR CPK numatytos ginčų nagrinėjimo teisenos ar teismo sprendimo priėmimo būdo, juo labiau, kad pačiame reglamente dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo nereikalaujama valstybių narių nacionalinę teisę priderinti prie Reglamente numatytų minimalių reikalavimų (Reglamento preambulės 19 punktas).

Lietuvos teismas, tikrindamas, ar prašomas pripažinti Europos vykdomuoju raštu reikalavimas, dėl kurio priimtas teismo sprendimas , gali būti laikomas neginčytinu, turėtų, autorės nuomone, patikrinti, ar šis reikalavimas atitinka pačiame Reglamente nurodytus kriterijus (pvz., be Aiškinamajame rašte nurodytų LR CPK atvejų, kuomet reikalavimas laikytinas neginčytinu, reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 3 straipsnio 1 dalies a punkto prasme neginčytinu reikalavimu taip pat laikytinas atvejis, kai atsakovas, atsiliepime į ieškinį nurodo, jog sutinka su ieškiniu (LR CPK 142 straipsnio 2 dalies 1 punktas).

[314] Ten pat. P. 244.

Nei teismams, nei šalims, sprendžiant, ar reikalavimas yra neginčytinas reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo prasme, nereikėtų ieškoti konkretaus atitikmens kilmės valstybės civilinio proceso teisėje, konkrečiai mūsų atveju – LR CPK, o tiesiog vertinti ir nagrinėti kiekvieną konkretų atvejį.

2.4.2. Autentiški dokumentai – Europos vykdomojo rašto išdavimo pagrindas

Reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo taikomas ne tik teismų sprendimams ir susitarimams(Lietuvos civilinio proceso teisės prasme – teismo patvirtintoms taikos sutartims), bet, kaip yra numatyta Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 1 straipsnyje, ir autentiškiems dokumentams. Tai reiškia, jog Europos vykdomojo rašto pažymėjimas gali būti išduotas ir autentiško* dokumento pagrindu.

Reglamento įgyvendinimo įstatymo Aiškinamajame rašte pažymima, jog galiojantys teisės aktai nenumato, kokie dokumentai laikytini autentiškais. Kadangi pagal Reglamentą kokie dokumentai laikytini autentiškais, turi nustatyti nacionalinė teisė, reglamento Įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad autentiškais dokumentais, dėl kurių taip pat išduodamas Europos vykdomasis raštas, laikytini notaro užprotestuoti ar neprotestuotini vekseliai ir čekiai, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai. Pagal Reglamentą, autentišką dokumentą Europos vykdomuoju raštu pripažįsta valstybės narės, kurioje buvo parengtas ar užregistruotas šis autentiškas dokumentas, paskirta institucija ir užpildo Reglamento III priede pateiktą standartinės formos blanką. Aiškinamajame rašte nurodyta, jog šią funkciją kaip valstybės įgaliotam asmeniui pavedama atlikti notarui, padariusiam vykdomąjį įrašą. Toks reglamentavimas patogus asmenims, siekiantiems Europos vykdomojo rašto (nereikia kreiptis iš pradžių į notarą dėl vykdomojo įrašo, o vėliau į teismą dėl Europos vykdomojo rašto išdavimo). Aiškinamajame rašte taip pat numatyta, kad Reglamento 10 straipsnio 1 dalies b punkte numatytą Europos vykdomojo rašto, kuris išduotas autentiško dokumento pagrindu, išdavimo kontrolės funkciją atliks notaro, padariusio vykdomąjį įrašą, buveinės vietos apylinkės teismas.

Vadovaujantis 1992 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo[315] (toliau tekste – Notariato įstatymas) 26 straipsnio 1 dalies 13 – 14 punktais, notarai protestuoja vekselius ir čekius bei daro vykdomuosius įrašus užprotestuotuose arba neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose. To paties įstatymo 43 straipsnis nustato, kad notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius yra vykdytini ir priskiriami prie vykdomųjų dokumentų, kurie turi būti vykdomi civilinio proceso tvarka, t.y. Notariato įstatymu papildomas LR CPK ir išplečiamas jo 584 straipsnyje nurodytas vykdytinų dokumentų sąrašas. Notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius

* Autentiškas (gr. *authentikos*) – tikras, patikimas; tai, kas paremta pirmuoju šaltiniu// Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2001. P. 79.

315 Žin., 1992, Nr. 28–810.

pateikiami vykdyti ir vykdomi pagal bendras vykdymo proceso taisykles, nustatytas LR CPK 583 – 772 straipsniuose.

1999 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo[316] 46 straipsnio 1 dalis nustato, jog vekselio neakceptavimas arba neapmokėjimas turi būti patvirtintas oficialiu aktu, t.y. turi būti vekselio protestas dėl atsisakymo akceptuoti arba apmokėti; vekselius protestuoja notarai. Atitinkamai 1999 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos čekių įstatymo[317] 43 straipsnis nustato, jog čekius protestuoja notarai. Vekselių ir čekių protestavimo taisykles ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarką nustato Vyriausybė[318].

Notaras, priimdamas pareiškimą įforminti vekselio ar čekio protestą*, patikrina, ar:

1) vekselį ar čekį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo;

2) vekselis ar čekis pateikiamas protestui įforminti nustatytu laiku;

3) vekselis ar čekis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus.

Notaras atsisako įforminti vekselio ar čekio protestą, jeigu: vekselis ar čekis išrašytas nesilaikant Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo ar Lietuvos Respublikos čekių įstatymo reikalavimų, vekselį ar čekį pateikęs asmuo nėra teisėtas jo turėtojas arba jo įgaliotas asmuo, yra pasibaigęs laikas pateikti pareiškimą įforminti vekselio ar čekio protestą.

Notaras daro vykdomuosius įrašus pagal vekselio ar čekio turėtojo ar jo įgalioto asmens arba atgręžtinio reikalavimo teisę turinčio asmens rašytinį pareiškimą išieškoti pinigus iš skolininko. Kartu su pareiškimu pateikiamas vekselis (vekselio nuorašas) ar čekis, užprotestuoto vekselio ar čekio protestas, pakvitavimas, jeigu sumokėta vekselio ar čekio sumos dalis. Jeigu vekselis ar čekis išrašytas užsienio kalba, kartu pateikiamas jo vertimas į lietuvių kalbą.

Notaras, priimdamas pareiškimą išieškoti pinigus iš skolininko, patikrina, ar:

1) vekselį ar čekį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo;

2) vekselis ar čekis sudarytas pagal įstatymo reikalavimus;

3) vekselis ar čekis užprotestuotas pagal Vekselių ir čekių protestavimo taisykles arba vekselio ar čekio turėtojas yra atleistas nuo pareigos įforminti protestą.

Vykdomasis įrašas išduodamas pasibaigus notarinio veiksmo atidėjimo laikui (ne ilgiau kaip 10 kalendorinių dienų), per kurį vekselio ar čekio turėtojas yra įpareigojamas pateikti

[316] Žin., 1999, Nr. 30–851.
[317] Žin., 1999, Nr. 30–852.
[318] 1999 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 988 „Dėl vekselių ir čekių protestavimo taisyklių ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos patvirtinimo“// Žin., 1999, Nr. 78–2323.

* Protestas – protesto aktu įformintas oficialus patvirtinimas, kad nustatytu laiku vekselis nebuvo akceptuotas arba apmokėtas ar čekis nebuvo apmokėtas (Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 2 straipsnio 11punktas; Lietuvos Respublikos čekių įstatymo 2 straipsnio 7 punktas).

įrodymus, kad pranešta visiems pagal vekselį ar čekį įsipareigojusiems asmenims, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, arba nevizuotas, arba čekis neapmokėtas.

Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato notaro, išdavusio vykdomąjį įrašą, pareigos išaiškinti įrašo įvykdymo galimybes Europos teisingumo erdvėje. Tai paliekama notaro diskrecijai. Notariato įstatymo 30 straipsnio 1 dalis numato bendrą pareigą išaiškinti asmenims atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes.

Kreditorius, kreipęsis su notaro išduotu vykdomuoju įrašu dėl jo priverstinio vykdymo į antstolį, gali gauti konsultaciją apie jo įvykdymo galimybes kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, jei skolininkas kurioje nors iš jų ar keliose gyvena arba turi turto.

Europos Sąjungoje yra žinomi, kaip ir teismų sprendimų vykdymo atveju, du notarų patvirtintų autentiškų dokumentų įvykdymo modeliai: a) jų pripažinimas ir leidimas vykdyti; b) sąlyginai nauja procedūra – vieningas vykdymas Europos Sąjungos teritorijoje be *exequatur* procedūros, t.y. išduodant Europos vykdomojo rašto pažymėjimą.

Kreditorius turi galimybę pasirinkti vieną iš šių procedūrų, tačiau reikia turėti omenyje, kad šios abi Europos Sąjungos teisės aktais nustatomos procedūros gali būti taikomos tik po jas numatančių Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimo Lietuvoje priimtiems teismų sprendimams bei notaro patvirtintiems autentiškiems dokumentams. Taigi, kalbant apie notaro atliktų vykdomųjų įrašu įvykdymo galimybes Europos Sąjungoje, reikėtų turėti omenyje tų įrašų padarymo datą.

Vadovaujantis reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 1 straipsniu, 3 straipsniu, 4 straipsnio 3 dalimi ir 25 straipsniu, Europos vykdomuoju raštu taip pat gali būti pripažinti ir tie „autentiški dokumentai“, kurių sąvoką apibrėžia Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 4 straipsnio 3 dalis. Tai visų pirma vykdytini notarų patvirtinti dokumentai (pvz., Austrijoje – „vykdytinas notarinis dokumentas“), kurių laisvą judėjimą Europos Sąjungos teisingumo erdvėje užtikrina tiek Briuselio I, tiek nagrinėjamasis reglamentai. Notaro patvirtintas autentiškas dokumentas gali būti pripažintas ir paskelbtas vykdytinu kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, remiantis Briuselio I Reglamento 57 straipsniu, arba gali būti patvirtintas Europos vykdomuoju raštu ir tiesiogiai vykdomas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Daniją). Tam, kad notaro patvirtintas autentiškas dokumentas būtų patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas, jame turi būti nurodyta konkreti mokėtina suma (Reglamento 4 straipsnio 2 dalis) ir šis dokumentas turi būti vykdytinu dokumentu kilmės valstybėje, t.y. toje valstybėje, kurioje veikiantis notaras dokumentą patvirtino (Reglamento 25 straipsnio 1 dalis).

Reglamento įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog autentiškais dokumentais, kaip jie minimi Reglamento 4 straipsnio 3 dalies a punkte ir 25 straipsnyje,

laikytini notaro užprotestuoti ar neprotestuotini vekseliai, čekiai, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai.

Reglamento įgyvendinimo įstatyme nustatoma, ne tik tai, kokie dokumentai yra laikytini autentiškais dokumentais, bet ir tai, kuris notaras ir per kokį terminą yra kompetentingas išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą. Be to, šiame įstatyme numatyta ir Europos vykdomojo rašto pažymėjimo, išduoto notaro atlikto vykdomojo įrašo užprotestuotame ar neprotestuotiname vekselyje ar čekyje pagrindu, ištaisymo ir panaikinimo tvarka.

Kreditoriaus pareiškimu Europos vykdomojo rašto pažymėjimą dėl autentiškų dokumentų Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 4 straipsnio 3 dalies a punkto prasme, išduoda vykdomąjį įrašą padaręs notaras. Ši Reglamento įgyvendinimo įstatymo nuostata reiškia, jog su pareiškimu išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą minėtų autentiškų dokumentų pagrindu kreditorius turi kreiptis į vykdomąjį įrašą vekselyje ar čekyje padariusį notarą.

Pagal Lietuvos nacionalinę teisę Europos vykdomojo rašto pažymėjimą autentiškų dokumentų pagrindu gali išduoti tik notaras.

Reglamento įgyvendinimo įstatymas ir kiti teisės aktai nereglamentuoja pateiktinų dokumentų sąrašo, kreditoriui kreipiantis į notarą dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimo notaro užprotestuotų ar neprotestuotinų vekselių, čekių, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai, pagrindu. Tačiau pagal bendrąsias notarinių veiksmų atlikimo taisykles, tokiu atveju notarui turėtų būti pateikta:

1) pats dokumentas, kurio pagrindu prašoma išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, t.y. užprotestuotas ar neprotestuotinas vekselis arba čekis, kuriame yra padarytas notaro vykdomasis įrašas;

2) asmens (fizinio asmens, jo atstovo arba juridinio asmens atstovo, kuris prašo išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą) tapatybę patvirtinantis dokumentas.

Specialių reikalavimų dėl kalbos minėtas įstatymas nenustato, todėl notarui, autentiško dokumento pagrindu išduodant Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, taikytina bendra taisyklė, įtvirtinta Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 9 straipsnio 2 dalyje – „Europos vykdomojo rašto pažymėjimas išduodamas ta kalba, kuria priimamas teismo sprendimas“ (šiuo atveju – autentiškas dokumentas), t.y. lietuvių kalba. Vadovaujantis Notariato įstatymo 15 straipsniu, notaro raštvedyba taip pat tvarkoma valstybine kalba, t.y. lietuvių kalba.

Notaras gali atsisakyti išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, jei jo išdavimas prieštarautų įstatymams. Notarui atsisakius išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, asmens, kuriam atsisakyta jį išduoti, pareiškimu atsisakymo priežastis, jo apskundimo tvarka ir terminai išdėstoma raštu.

Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimas prieštaraujančiu įstatymams visų pirma turėtų būti laikomas, kai vekselio ar čekio protestas buvo įformintas nesilaikant nustatytos tvarkos ar pažeidžiant nustatytus reikalavimus arba notaro vykdomasis įrašas užprotestuotuose arba neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose padarytas nesilaikant ar pažeidžiant teisės aktus.

Specialių teisinių principų ar reikalavimų, notarui išduodant Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, nenustatyta, tačiau šiuo atveju taikomi bendrieji notarinių veiksmų atlikimo principai bei taisyklės: notarinis veiksmas turi būti atliekamas per nustatytą terminą (Europos vykdomasis raštas turi būti išduotas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo pareiškimo jį išduoti gavimo dienos); notaras turi nustatyti asmens, kuriam išduodamas Europos vykdomasis raštas, tapatybę bei įsitikinti fizinio asmens veiksnumu ar juridinio asmens teisnumu, patikrinti jų atstovų įgaliojimus ir kt.

Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tais atvejais, kai dėl rašybos ar kitokios klaidos yra neatitikimas tarp Europos vykdomojo rašto ir autentiško dokumento Europos vykdomojo rašto ištaisymui *mutatis mutandis* taikoma LR CPK 648 straipsnio 6 dalis, nustatanti, kad klaidą vykdomajame dokumente suinteresuoto asmens pareiškimu ištaiso tą dokumentą išdavusi institucija, t.y. šiuo atveju – notaras. Dėl notaro išduoto Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo asmuo taip pat gali kreiptis ir į notaro buveinės apylinkės teismą (Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalis).

Reglamento įgyvendinimo įstatyme numatyta dvejopa notaro išduoto Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo galimybė, t.y. ištaisant pačiam notarui arba teismui. Kodėl įstatymų leidėjas, suteikdamas galimybę notarams, kaip valstybės įgaliotiems asmenims, išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, jo ištaisymo funkciją (nesant ginčo dėl dokumento turinio), paveda jau kitai institucijai – teismui, sunku pasakyti. Tokią įstatymų leidėjo valią būtų galima pagrįsti, jei ne teismo, o notaro išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas būtų ištaisomas teismo tik tuo atveju, jei būtų įtvirtintas reikalavimas pirmiausia kreiptis į jį išdavusią instituciją, t.y. notarą, ir tik pastarajam atsisakius ištaisyti, nacionalinėje teisėje būtų numatyta galimybė kreiptis į teismą. Iš esmės galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai ir nustato tokią procedūrą, tačiau kažkodėl Reglamento įgyvendinimo įstatyme ji buvo ignoruojama. Notarui išdavus Europos vykdomojo rašto pažymėjimą arba atsisakius jį išduoti arba atitinkamai atsisakius jį ištaisyti, vadovaudamasis Notariato įstatymo 41 straipsnio 1 dalimi, suinteresuotas asmuo, kuris mano, kad atliktas notarinis veiksmas arba atsisakymas atlikti notarinį veiksmą yra neteisėtas, turi teisę jį apskųsti teismui pagal notaro biuro buvimo vietą. Teismas, vadovaudamasis LR CPK 513 straipsnio 1 dalimi, gali įpareigoti notarą veiksmą atlikti, t.y. teismas, nustatęs, kad notaras išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą ar jį

ištaisyti atsisako neteisėtai, galėtų įpareigoti notarą išduoti Europos vykdomojo rašto apžymėjimą arba jį ištaisyti.

Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 10 straipsnis, numatantis Europos vykdomojo rašto pažymėjimo ištaisymo procedūrą, taip pat nėra visiškai aiškus. Jame nurodyta, kad Europos vykdomojo rašto pažymėjimas ištaisomas arba panaikinamas pagal pareiškimą, kuris turi būti pateikiamas „kilmės teismui“. Tais atvejais, kai Europos vykdomąjį raštą dėl autentiško dokumento išduoda ne teismas, o kita kompetentinga institucija, Reglamento 10 straipsnyje nurodytas „kilmės teismas“ gali reikšti ir „kilmės institucija“ (Reglamento 4 ir 25 straipsniai).

Europos Komisija pripažino[319], jog tai yra vienas iš klausimų, kurių reglamentas aiškiai nesureguliuoja. Komisija mano, kad Reglamento 10 straipsnis yra parengtas galvojant apie teismo sprendimus, todėl jame nepakankamai aiškiai atsispindi tai, kad šis straipsnis bus taikomas ir tais atvejais, kai Europos vykdomojo rašto pažymėjimą dėl autentiško dokumento išduoda ne teismas, o kita kompetentinga institucija. „Kilmės teismas“ Reglamento 10 straipsnyje turėtų būti suprantamas kaip „kilmės *institucija*“. Toks aiškinimas atitiktų šiuo Reglamentu keliamus tikslus, t.y. supaprastinti teismų sprendimų ir autentiškų dokumentų galiojimą ir vykdymą visoje Europos Sąjungoje. Atsižvelgiant į tai, jog Europos vykdomųjų raštų pažymėjimų, išduotų autentiškų dokumentų pagrindu, ištaisymas Reglamente sureguliuotas neišsamiai, valstybės narės turi teisę Reglamento 10 straipsnyje numatytą sąvoką „kilmės teismas“ aiškinti ir kaip teismą, ir kaip kitą kilmės instituciją (ne teismą). Reglamentavimas, kai Europos vykdomojo rašto pažymėjimą dėl autentiško dokumento išduoda ne teismas, o kita kompetentinga institucija, pavyzdžiui, notarai, o šį Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, vadovaujantis Reglamento 10 straipsniu, ištaiso arba panaikina teismas, taip pat neprieštarauja Reglamentui. Svarbu, kad valstybės narės apskritai užtikrintų galimybę Europos vykdomojo rašto pažymėjimą ištaisyti arba panaikinti.

Taigi, pagal Lietuvos Respublikoje galiojančią reglamento įgyvendinimo įstatymo redakciją, šiuo metu ištaisymus notaro išduotame Europos vykdomojo rašto pažymėjime gali atlikti tiek pats jį išdavęs notaras, tiek teismas. Tuo atveju, kai ištaisymus atlieka teismas, specialaus santykių tarp teismo ir Europos vykdomąjį raštą išdavusio notaro teisinio reglamentavimo nėra. Procesas teisme ir, esant reikalui, įrodymų iš notaro išreikalavimas vyksta pagal bendrąsias LR CPK taisykles.

[319] Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaita. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS).// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

Vadovaujantis Reglamento įgyvendinimo įstatymo 5 straipsniu, panaikinti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą gali tik teismas, taip pat – ir notaro išduotą Europos vykdomojo rašto pažymėjimą.

Kreditorius, pateikdamas vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės antstoliui (vykdytojui) Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, gali reikalauti tik jame nurodytos sumos išieškojimo, o jo patirtos papildomos išlaidos gaunant Europos vykdomąjį raštą, pateikiamame vykdyti Europos vykdomojo rašto pažymėjime neatsispindi. Todėl būtų tikslinga inicijuoti atitinkamus pasiūlymus dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 papildymo bei Europos vykdomojo rašto pažymėjimo formos (III priedo) pakeitimo, kur būtų numatyta, jog Europos vykdomojo rašto pažymėjimą išduodanti institucija (šiuo atveju – notaras) atskiroje grafoje įrašytų mokesčio už Europos vykdomojo rašto išdavimą dydį, kuris taip pat būtų išieškomas iš skolininko ir grąžinamas kreditoriui.

Taigi Europos vykdomuoju raštu pripažįstant autentišką dokumentą, nėra reikalaujama jokių teismo veiksmų tam, kad būtų išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, tačiau atitinkamoje valstybės narės teisėje turi būti numatyta galimybė atitinkamus dokumentus pripažinti vykdomaisiais, nepaisant to, kad paties autentiško dokumento sąvoka yra autonominio aiškinimo dalyku.[320]

Antroji ir gerokai seniau žinoma teismų sprendimų, o taip pat ir notaro patvirtintų autentiškų dokumentų vykdymo užsienio valstybėse procedūra – tai taip vadinamoji *Exequatur* procedūra arba kitaip tariant sprendimų ar, šiuo atveju, notarų atliktų vykdomųjų įrašų, pripažinimo ir vykdymo procedūra, kurią Europos Sąjungoje numato Briuselio I Reglamentas.

Kas laikytina autentiškais dokumentais Briuselio I reglamento prasme Lietuvos nacionalinėje teisėje nenurodoma, tačiau logiška, jog jie būtų apibrėžiami ir suprantami taip pat, kaip ir pagal reglamentą dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo. LR CPK autentiškų dokumentų pripažinimo procedūros nenumato, tačiau jei autentiškas dokumentas būtų patvirtintas po Briuselio I reglamento įsigaliojimo Lietuvoje, tai jis galėtų būti pripažintas ir paskelbtas vykdytinu remiantis šiuo Reglamentu. Tačiau jei jis būtų patvirtintas anksčiau, tai Briuselio I reglamento nuostatos jo pripažinimui nebegalėtų būti taikomos. Jei tai būtų teismo sprendimas, jį Lietuvos apeliacinis teismas galėtų pripažinti remdamasis vien LR CPK 810 straipsniu, tačiau apie autentiškus dokumentus šiame straipsnyje nekalbama.

Formaliai Lietuvos apeliacinis teismas gali atsisakyti pripažinti autentišką dokumentą, nesant jo pripažinimui teisinio pagrindo. Tačiau išieškotojas taip pat gali nebeturėti galimybės pagal savo valstybės nacionalinę teisę kreiptis į teismą dėl to paties reikalavimo, kuris

[320] V. Nekrošius. Nurodytas darbas. P. 245–246.

patvirtintas autentišku dokumentu. Tokia įstatymų spraga leidžia Lietuvos apeliaciniam teismui atsisakyti priimti pareiškimus pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje užsienio valstybių notarų patvirtintus autentiškus dokumentus, kurie savo kilmės valstybėje yra vykdytini. Pvz., 2002 m. vasario 22 d. nutartimi Nr. 2T–46/2008[321] teismas, vadovaudamasi LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktu ir 809 straipsniu, atsisakė priimti pareiškėjo „*Bördesparkasse*“ pareiškimą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Vokietijos notaro 1991 m. rugsėjo 2 d. išduotą liudijimą Nr. 404/1991 apie J. D. skolą. Savo nutartį teismas motyvavo tuo, jog 1991 m. Vokietijos notaro išduoto liudijimo (autentiško dokumento) pripažinimui ir leidimui vykdyti Lietuvoje Briuselio I reglamentas netaikytinas, kadangi autentiškas dokumentas patvirtintas iki Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 įsigaliojimo datos, t.y. iki 2002 m. kovo 1 d., ir juo labiau iki šio Europos Sąjungos teisės akto įsigaliojimo Lietuvoje nuo 2004 m. gegužės 1 d. Toliau nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos įstatymai, konkrečiai – LR CPK 809 straipsnis ir 810 straipsnis, numato galimybę pripažinti ir leisti vykdyti tik užsienio valstybių teismų (arbitražų) sprendimus, bet ne notaro patvirtintus autentiškus dokumentus. Analogiškais argumentais remiantis buvo atmestas ir pareiškėjo pareiškimas 2007 m. vasario 8 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2T–41/2007.[322]

Manome, kad šiose situacijose būtų galima taikyti įstatymo analogiją ir autentišką dokumentą pripažinti remiantis LR CPK 810 straipsniu, taip pat, kaip tokiais atvejais yra pripažįstami užsienio valstybių teismų sprendimai. Juk vykdytinu dokumentu pripažįstamas notaro patvirtintas autentiškas dokumentas savo kilmės valstybėje turi tokią pačią teisinę galią kaip ir teismo sprendimas, todėl būtų visiškai logiška, jei ir užsienio valstybėje, šiuo atveju – Lietuvoje, jo pripažinimui ir leidimui vykdyti būtų taikomos tokios pačios sąlygos kaip užsienio valstybės teismo sprendimui. Nors Lietuvoje nėra teisinio reglamentavimo šiuo klausimu, įstatymų spragą galėtų užpildyti Lietuvos teismų praktika. Kaip argumentas plečiamai aiškinti ir taikyti LR CPK 810 straipsnį ir juo remiantis pripažinti Lietuvoje ne tik užsienio valstybių teismų sprendimus, bet ir notarų patvirtintus autentiškus dokumentus, galėtų būti tai, kad jie gali būti pripažinti, remiantis Briuselio I Reglamentu, bei gali būti pripažinti Europos vykdomuoju raštu ir vykdomi bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje, todėl visiškai nėra pagrindo daryti skirtumo tarp iki ir po Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimo patvirtintų notarų autentiškų dokumentų teisinės galios bei priimtinumo Lietuvoje. Tai būtų pilnai suderinama su gana liberaliu Lietuvoje galiojančiu teisiniu reglamentavimu užsienio valstybių teismų

[321] Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–46/2008. Civ. b. kat. 118.1, 130.3.2 (S)// http://www.apeliacinis.lt/Default.aspx?tabid=66

[322] Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–41/2007. Cib.b. kat. 118.1, 130.3.2// http://www.apeliacinis.lt/Default.aspx?tabid=66

sprendimų pripažinimo srityje bei su Europos Sąjungos siekiu įgyvendinti abipusio pripažinimo bei savitarpio pasitikėjimo principą tarp valstybių narių.

Notaro atlikto vykdomojo įrašo pagrindu išdavus Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, skolininkui taikomos visos toje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurioje Europos vykdomasis raštas pateikiamas vykdyti, galiojančios vykdymo procedūros. Tiek teismo sprendimas, tiek notaro vykdomasis įrašas, kurių pagrindu išduotas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, turi būti vykdomi tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir vietinio teismo sprendimas ar notaro patvirtintas autentiškas dokumentas.

2.5. Europos mokėjimo įsakymo ir Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros

Išnagrinėta Europos vykdomojo rašto procedūra, kai atsiranda galimybė dėl teismo sprendimo vykdymo kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje kreiptis tiesiogiai į tos valstybės narės kompetentingas institucijas (vykdytojus, antstolius ar pan.), neatliekant iki to jokių tarpinių procedūrų ir nebesikreipiant dėl to teismo sprendimo pripažinimo ir paskelbimo vykdytinu, ir kai Europos vykdomuoju raštu pripažintas teismo sprendimas kitoje valstybėje narėje vykdomas kaip ir nacionalinio teismo sprendimas, yra pirmoji ir kol kas vienintelė veikianti tokio pobūdžio teisinė priemonė, bet ne apskritai vienintelis žingsnis Europos teisingumo erdvėje vieningame teismų sprendimų vykdyme be tarpinių procedūrų.

Kaip nurodo Schmidt U., apie civilinio proceso unifikavimą europiniu lygiu galima kalbėti tik keletą metų, o būtent nuo Amsterdamo Sutarties įsigaliojimo, t.y. nuo 1999 m. gegužės 1 d. Ankstesnė 1958 metų Sutartis 220 straipsnyje (šiandien: Europos Bendrijų Sutarties 293 straipsnis) tik numatė, kad valstybės narės pradeda tarpusavio derybas, siekiant palengvinti savo piliečiams teismų ir arbitražų sprendimų savitarpio pripažinimą. [323] Šio darbo rezultatas buvo 1968 m. rugsėjo 27 d. EB Konvencija dėl teismų jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose (EB Konvencija dėl vykdymo arba „Briuselio Konvencija“).

Šiandien tarp Europos Sąjungos valstybių narių nuo teisinio bendradarbiavimo tarptautinių sutarčių pagalba pereita prie bendradarbiavimo visuotinai privalomų ir tiesiogiai taikomų reglamentų pagrindu ir priimta eilė teisinių instrumentų, padedančių įgyvendinti Europos Sąjungos išsikeltą tikslą palengvinti ir supaprastinti teismų sprendimų laisvą judėjimą vieningoje Europos teisingumo erdvėje.

Teisinį pagrindą, kaip teisingai nurodo R. Norkus, visiems Europos Sąjungos institucijų veiksmams civilinio proceso srityje suteikia Europos Bendrijų sutarties 65 straipsnio c punktas, numatantis, kad priemonės teisminio bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje aprėpia ir šalinimą kliūčių, trukdančių gerai veikti civiliniam procesui ir, jei reikia, civilinio proceso normų suderinamumo skatinimą valstybėse narėse.[324]

Europos Sąjungos teisės aktai civilinio proceso teisėje, teisinio bendradarbiavimo srityje taikomi tik tais atvejais, kai nagrinėjamos bylos su užsienio elementu, t.y. *cross border* bylos, t.y. Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos taikytinos tik tiems teisiniams santykiams bei

[323] Schmidt U. Nurodytas darbas. P. 1–2.
[324] R. Norkus. Nurodytas darbas. P. 125.

teisiniams ginčams, kuriems būdingas vadinamasis tarptautinis, arba užsienio, elementas, t.y. kai teisinis santykis ar teisinis ginčas įgyja vienokių ar kitokių sąsajų ne su vienos, bet su dviejų ar net keleto valstybių teisės sistemomis.

Tiesa, nei Lietuvos Respublikos, nei Europos Sąjungos teisės aktai bylos su užsienio elementu vieningos sąvokos nepateikia. Pirmasis toks bandymas buvo padarytas 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvoje 2003/8/EB, numatančioje teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles. Šios direktyvos 2 straipsnyje tarptautiniu ginču įvardijamas toks ginčas, kai teisinės pagalbos prašanti šalis turi nuolatinę gyvenamąją vietą arba vietą, kurioje paprastai gyvena ne toje valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas ar kurioje turi būti vykdomas sprendimas. Nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma laikantis Briuselio I reglamento 59 straipsnio. Pagal šią direktyvą nustatant, ar yra tarptautinis ginčas, esminis momentas yra pareiškimo pateikimo laikas. Analogišką bylos su užsienio elementu sąvoką atkartoja ir kiti šioje dalyje minimi Europos Sąjungos teisės aktai.

Kalbėti apie vieningą Europos Sąjungos civilinį procesą, bent jau kol kas, sunku, kadangi, kaip žinia, civilinio proceso teisė „sunkiai pasiduoda“ unifikavimui, ir tai visų pirma sietina su tuo, jog, kaip rašo R. Norkus, „šioje teisės šakoje visuotinai pripažįstamas principas, kad bylos nagrinėjamos pagal teismo vietoje galiojančią teisę (lot. *forum regit processum*).“[325] Tai pasakytina ir kalbant apie teismų sprendimų vykdymą, tačiau tuo pačiu reikia pripažinti, jog būtent teismų sprendimų vykdymo srityje Europos Sąjungoje nueita toliausiai ir būtent šis civilinio proceso institutas yra labiausiai unifikuotas ir harmonizuotas tarp valstybių narių. Teismų sprendimų vykdymo srityje be jau nagrinėtų Briuselio I Reglamento, Briuselio IIa Reglamento, reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo, priimti dar du nauji, netrukus įsigaliosiantys teisės aktai:

- 2006 m. gruodžio 12 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006 nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą[326] (toliau tekste – reglamentas dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros). Šis reglamentas bus taikomas nuo 2008 m. gruodžio 12 d.

- 2007 m. liepos 11 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007 nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą[327] (toliau tekste – Reglamentas dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros). Šis reglamentas bus taikomas nuo 2009 m. sausio 1 d.

[325] R. Norkus. Nurodytas darbas. P. 124.
[326] OL L 399, 2006 12 30, p. 1—32.
[327] OL L 199, 2007 7 31, p. 1 – 22.

Rengdama šiuos du minėtus reglamentus, Europos Komisija ketino dar plačiau unifikuoti valstybių narių civilinio proceso teisę. „Komisija išsikėlė sau ambicingą tikslą: pasiekti, kad Europos vykdomojo rašto dėl apmokėjimo išdavimo procedūra* ir Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra būtų taikoma ne vien byloms, kuriose yra tarptautinis elementas, bet ir grynai nacionalinio pobūdžio byloms.“[328] Tačiau tokiai Europos Komisijos pozicijai nepritarė ne tik valstybės narės, bet ir Europos Parlamentas, kuris atmetė tokį pasiūlymą. Pagrindine nepritarimo priežastimi buvo nurodoma tai, kad Europos Bendrija neturi įgaliojimų reglamentuoti nacionalinio pobūdžio civilinį procesą, o valstybės narės pačios turėtų spręsti, kokį procesą sukurti nacionalinio pobūdžio reikalavimams įgyvendinti. Todėl ir toliau Europos Sąjungos civilinio proceso teisės taikymas apsiriboja vien su užsieniu susijusiomis bylomis ir neturės jokios tiesioginės įtakos nagrinėjant grynai nacionalines bylas.[329]

Reglamento dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros pagrindinis tikslas yra:

1) tarpvalstybinio pobūdžio turtinių reikalavimų nagrinėjimo supaprastinamas, pagreitinimas ir atpiginimas;

2) laisvas Europos mokėjimo įsakymo judėjimas visose valstybėse narėse, panaikinant visas tarpines procedūras.

Nors ši naujoji procedūra ir Europos vykdomojo rašto procedūra labai panašios, jos nedubliuoja viena kitos – šių dviejų teisinių procedūrų prigimtis skirtinga. Europos vykdomojo rašto procedūra grindžiama galimybe kreditoriui, po to, kai buvo pasinaudota nacionalinėmis procedūromis ir jau priimtas teismo sprendimas, remiantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentu (EB) Nr. 805/2004, prašyti šį teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu ir jo pagrindu išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, kuris būtų betarpiškai vykdomas bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje. Europos mokėjimo įsakymo procedūra grindžiama bendra vienoda europine procedūra, gaunat šį teisinį dokumentą.

Gali kilti klausimas, koks Europos mokėjimo įsakymo procedūros santykis su nacionaliniais valstybių narių civiliniais procesais? Reglamento dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros preambulės 10 punkte nurodoma, jog šiuo reglamentu nustatyta procedūra ieškovui turėtų būti papildoma ir jo nuožiūra pasirenkama priemonė; jis gali imtis veiksmų pagal nacionaliniuose teisės aktuose numatytą procedūrą. Dėl šios priežasties esami nacionalinėje teisėje numatyti neginčytinų reikalavimų išieškojimo mechanizmai šiuo reglamentu nėra nei

* Rengiant reglamento dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros projektą jo pavadinimas į lietuvių kalbą buvo verčiamas kaip reglamentas, nustatantis Europos vykdomojo rašto dėl apmokėjimo išdavimo procedūrą.

[328] R. Norkus. Nurodytas darbas. P. 126.

[329] Ten pat. P. 126–127.

keičiami, nei derinami. Kreditorius galės visiškai laisvai pasirinkti kaip alternatyvą valstybės vidaus teisės procedūrą arba Europos mokėjimo įsakymo procedūrą. [330]

Kita procedūra – („Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra“ – skirta ieškiniams dėl nedidelių sumų nagrinėti ir ja turėtų būti sudarytos geresnės galimybės pasinaudoti teise kreiptis į teismą. Reglamento dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros preambulės 7 punkte nurodoma, kad kliūtys, trukdančios teismo sprendimą priimti greitai ir nedidelėmis išlaidomis, padidėja tarpvalstybinio pobūdžio bylų atveju. Šiuo Reglamentu sukuriamos Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros tikslas – supaprastinti ir pagreitinti ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimą tarpvalstybinio pobūdžio bylose ir sumažinti išlaidas bei pasiūlyti papildomą pasirenkamą priemonę be numatytų valstybių narių įstatymuose. Tai reiškia, jog kreditorius, analogiškai kaip ir Europos mokėjimo įsakymo procedūros atveju, greta nacionalinių procedūrų tam tikrais atvejais galės pasirinkti ir kitą – europinę alternatyvą.

Reglamento dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros taikymo sritis ir „smulkaus ginčo“ riba nustatyta Reglamento 2 straipsnyje nurodoma, kad reglamento sukuriama procedūra kreditorius gali pasinaudoti, jei bendra turtinio reikalavimo suma neviršija 2000 eurų (t.y. apie 6905 litų). Tuo tarpu LR CPK 441 straipsnis, nustatantis ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo proceso ypatumus, tokių ginčų kategorijai priskiria bylas dėl pinigų sumų, neviršijančių 1000 litų. Kaip matyti – skirtumas akivaizdus.

Nesigilinant į atskirus reglamentu dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros ir į Reglamentu dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros sukuriamų teisinių mechanizmų niuansus, galima sutikti, kad jie „bus pirmieji ES teisės aktai ne tik reglamentuojantys atskirus civilinio proceso institutus, bet ir nustatantys gana veiksmingą tarpvalstybinio pobūdžio skolų išieškojimo mechanizmą.“[331]

Šie nauji Europos Sąjungos teisiniai mechanizmai užtikrina galimybę laisvai vykdyti teismų sprendimus visose Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Daniją) be jokių papildomų procedūrų ir visų pirma atsisakant *exequatur* procedūros greta jau egzistuojančios Europos vykdomojo rašto procedūros.

Tiek reglamento dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros 21 straipsnio 1 dalyje, tiek Reglamento dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros 21 straipsnio 1 dalyje, analogiškai kaip ir reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo 20 straipsnio 1 dalyje, nurodoma, jog pagal šias procedūras priimti ar patvirtinti teismų sprendimai vykdomi tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir teismo sprendimas, priimtas vykdymo vietos valstybėje narėje. Šios teisės aktų

[330] Europäische Zivilprozessrecht// Zeitschrift für Europarecht. 2004. Nr. 4. S. 101.
[331] R. Norkus. Nurodytas darbas. P. 139.

nuostatos keičia iki tol galiojusią praktiką, kai kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai vykdomi, vadovaujantis galių išplitimo teorija. Šiuo atveju Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų vykdymas grindžiamas prilyginimo teorija.

Aptarti reglamentai nėra paskutiniai Europos Sąjungos teisės instrumentai teismų sprendimų vykdymo procese vieningoje Europos erdvėje. Šis teismų sprendimų vykdymo proceso unifikavimas Europos lygiu liudija valstybių narių siekį sukurti vieningą teismų sprendimų galiojimo erdvę, sukurti „teisingumą be sienų“. Negalima nesutikti, jog „apskritai juntama tendencija mažinti kliūtis pripažinimui. Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų atžvilgiu yra pažengta jau toli. Santykiuose su trečiosiomis valstybėmis toks noras vis dar išlieka atviras.“[332]

Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos dėl vieningo teismų sprendimų vykdymo, o taip pat ir dėl supaprastinto teismų sprendimo pripažinimo ir paskelbimo vykdytinais kurioje nors Europos Sąjungos valstybėje narėje taikytinos tik Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimui ir netaikomos trečiųjų valstybių teismų sprendimams, net jei jie formaliai ir atitiktų reglamentuose nustatytus reikalavimus. Todėl santykiai su trečiosiomis valstybėmis užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje reglamentuojami tarptautinių sutarčių pagalba. Kad nesusidarytų tokia situacija, jog dvišalių sutarčių pagrindu užsienio valstybių teismų sprendimai galėtų būti vykdomi paprasčiau negu Europos Sąjungos valstybės narės teismų sprendimai, literatūroje išreiškiama nuomonė, kad Bendrijos teisė taip pat turėtų reguliuoti teismų sprendimų, kurie priimti trečiosiose valstybėse, pripažinimą ir vykdymą.[333] Sunku sutikti su tuo, kad Europos Bendrijos savo priimamais teisės aktais galėtų reglamentuoti trečiųjų valstybių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą valstybėse narėse arba uždrausti tarpvalstybiniuose susitarimuose su trečiosiomis šalimis valstybėms narėms numatyti analogiškus ar panašius mechanizmus teismų sprendimų įgyvendinimo srityje kaip numatyti aptartuose Europos Sąjungos teisės aktuose, nors Europos Komisija siekia unifikuoti ir suvienodinti valstybių narių bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis, taip pat ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje.

Sunku pasakyti, kaip gi vystysis visas civilinio proceso teisės, o tame tarpe ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo be *exequatur* procedūros, reglamentavimas Europos Sąjungoje. Tačiau yra autorių, manančių, jog „nėra jokio kito kelio, kaip tik link vieningos ir visa apimančios Europos tarptautinės privatinės ir civilinio proceso teisės.“[334]

---

[332] Kropholler J. Internationales Privatrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2004. S.658.
[333] K. Kreuzer. Nurodytas darbas. P. 76.
[334] Prof. Dr. K. Siehr. Auf dem Weg zu einem Europäischen Internationalen Privatrecht.// Zeitschrift für Europarecht. 2005. Nr. 5. S. 99.

3. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas Lietuvoje

3.1. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo proceso atsiradimas bei formavimasis Lietuvoje

Užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti institutas buvo žinomas ir tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje (1918 – 1940 m.m.). Tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje galiojo carinės Rusijos Civilinės teisenos įstatymas, kurio antrosios knygos penktosios dalies dešimtasis skyrius „Svetimų valstybių teismų sprendimų vykdymas“ numatė, jog užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje vykdomi, remiantis tarpusavio susitarimais ir sutartimis. Tais atvejais, kai tarptautinėmis sutartimis nenustatytos pačios vykdymo taisyklės, užsienio teismų sprendimai Lietuvoje vykdomi pagal galiojančius įstatymus. Užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje galėjo būti vykdomi tik po to, kai tai yra leista Lietuvos teismo sprendimu. Pareiškimai vykdyti Lietuvoje užsienio valstybių teismų sprendimus turėjo būti paduodami tos apygardos teismui, kurio veikos teritorijoje sprendimas turėjo būti vykdomas. Prie pareiškimo leisti vykdyti Lietuvoje užsienio valstybės teismo sprendimą turėjo būti pridedama: 1) sprendimo nuorašas, patvirtintas to teismo, kuris priėmė sprendimą, su atžyma, kad sprendimas yra vykdytinas, arba pridedant sprendimą priėmusio teismo išduotą pažymėjimą, kad sprendimas vykdytinas. Toks teismo pažymėjimas turėjo būti paliudytas Lietuvos diplomatinėje atstovybėje, esančioje toje valstybėje, kurioje priimtas Lietuvoje prašomas vykdyti teismo sprendimas; 2) teismo sprendimo vertimas į lietuvių kalbą; 3) šių dokumentų nuorašai.

Atsakovas į teismo posėdį dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo Lietuvoje buvo šaukiamas bendra tvarka. Teismai, nagrinėdami šios kategorijos bylas, iš naujo nenagrinėjo ginčo iš esmės, o tik turėdavo nustatyti, ar prašomame pripažinti užsienio valstybės teismo sprendime nėra nuostatų, prieštaraujančių Lietuvos visuomenės tvarkai arba kurias draustų Lietuvos įstatymai, t.y. užsienio valstybės teismo sprendimą jau tarpukario Lietuvoje buvo galima atsisakyti leisti vykdyti, jei jis prieštaravo Lietuvos valstybėje galiojančiai viešajai tvarkai. Lietuvoje negalėjo būti pripažinti ir vykdomi užsienio valstybių teismų sprendimai, jei jais išspręsti ginčai dėl nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvoje, t.y. nustatytas išimtinis tokių ginčų teismingumas Lietuvos teismams.[335]

[335] Plačiau žr. Č. Butkys. „Civilinės teisenos įstatymas“. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1938. P. 674.

Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo 1925 m. birželio 10 d. sprendime Nr. 281 byloje *Petras Poška v. Pranas Kybartas* buvo nurodyta, jog antrasis Civilinės teisenos įstatymo 1273 straipsnio sakinys kalba tik apie tokias tarptautines sutartis, kuriose yra nenurodytos svetimų valstybių sprendimų vykdymo taisyklės, bet ne apie valstybes, su kuriomis sutartys nėra sudarytos. Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas 1928 m. kovo 13/30 d.d. sprendime Nr. 216 byloje *Mozesas Rubinas* paneigė „*comity*“ doktrinos egzistavimą Lietuvoje, nurodydamas, jog teismo sprendimai svetimų valstybių, su kuriomis Lietuva nėra sudariusi tarpusavio teismo patarnavimo konvencijų, negali būti įvykdyti Lietuvoje. Suinteresuotas asmuo turi iškelti Lietuvos teisme naująjį ieškinį užsienyje išspręstu klausimu.

Tarpukario Lietuvoje tik su Estija ir Latvija 1935 m. lapkričio 14 d. buvo sudaryta trišalė Konvencija dėl sprendimų civilinėse bylose savitarpio pripažinimo ir vykdymo *(1935.XII.18, V.Ž. Nr.516)*. Konvencijos 1 straipsnis numatė, jog pagal šią Konvenciją bus pripažįstami ir vykdomi bendrąja ieškinine tvarka priimti teismų sprendimai. Konvencijos 2 straipsnis numatė, jog pareiškimai, paduodami tos valstybės, kurioje turi būti vykdomas teismo sprendimas, apygardos teismui žyminiu mokesčiu neapmokami. Pagal Konvencijos 5 straipsnį, teismai, nagrinėdamos pareiškimus dėl užsienio teismų sprendimų vykdymo, nenagrinėja ginčo iš esmės, o tik nustato, ar prašomame pripažinti užsienio valstybės teismo sprendime nėra nuostatų, dėl kurių sprendimas nėra vykdytinas pagal nacionalinę vykdančiosios valstybės teisę. Konvencijos 6 straipsnyje buvo numatyti šeši atsisakymo vykdyti kitos susitariančios valstybės teismo sprendimus pagrindai: 1) jeigu prašomu pripažinti teismo sprendimu išnagrinėta byla dėl nuosavybės teisių arba ieškiniai dėl teisės į nekilnojamuosius daiktus, esančius vykdančiosios valstybės teritorijoje; 2) jei ginčo šalis, kurios atžvilgiu turi būti vykdomas užsienio valstybės teismo sprendimas, yra vykdančiosios arba sprendimą priėmusios valstybės institucija ar įmonė arba savivaldybė; 3) jeigu teismo sprendimas priimtas dėl ginčo, kuris pagal vykdančiosios valstybės teisę nenagrinėtinas teisme 4) jeigu užsienio valstybės teismo sprendimas nebuvo įvykdytas per 10 metų nuo jo priėmimo 5) jeigu prašomas vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimas prieštarauja vykdančiosios valstybės viešajai tvarkai; 6) jeigu užsienio valstybės teismo sprendimas prieštarauja vykdančiosios valstybės teismo priimtam sprendimui byloje dėl to paties dalyko.[336]

Iki 1995 m. sausio 1 d. galiojusi 1964 m. CPK 481 straipsnio redakcija numatė: „Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo Lietuvos Tarybų Socialistinėje Respublikoje tvarką nustato atitinkami TSRS susitarimai su užsienio valstybėmis ar tarptautinės konvencijos,

[336] Plačiau žr. Ten pat. P. 674–677.

kurių dalyvis yra TSRS. Užsienio teismo arba arbitražo sprendimas gali būti pateikiamas priverstinai vykdyti per trejus metus nuo sprendimo įsiteisėjimo momento".

TSRS, o tuo pačiu ir Lietuvoje, nebuvo pripažįstama „*comity*" doktrina, nes užsienio teismų sprendimai galėjo būti pripažinti ir vykdomi tik tuo atveju, jei buvo atitinkamas susitarimas su užsienio valstybėmis ar tarptautinė konvencija, kurios dalyve buvo TSRS.[337] Dėl vykdytos „šaltojo karo" politikos, Tarybų Sąjungoje buvo įmanoma pripažinti ir leisti vykdyti praktiškai tik socialistinio bloko užsienio valstybių teismų sprendimus. Tuo tikslu TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1958 m. rugsėjo 12 d. ir 1958 m. gruodžio 20 d. įsakais buvo nustatyta užsienio socialistinių valstybių teismų sprendimų vykdymo TSRS teritorijoje tvarka. Pagal suinteresuoto asmens pareiškimą užsienio teismo sprendimo priverstiniam vykdymui buvo būtinas nacionalinio teismo leidimas. Pareiškimai dėl užsienio socialistinių valstybių teismų sprendimų priverstinio vykdymo buvo nagrinėjami Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo. Pareiškimas galėjo būti atmestas sutarčių su užsienio socialistine valstybe numatytomis sąlygomis, t. y. formaliai buvo pripažįstama, jog pripažįstant ir leidžiant vykdyti užsienio teismų sprendimus, byla negalėjo būti iš naujo nagrinėjama iš esmės.

Nors 1965 – 1994 m.m. galiojusioje 1964 m. CPK 481 straipsnio redakcijoje buvo vartojama tik vykdymo sąvoka, tai nereiškia, jog nebuvo žinomas pagal savo pobūdį vykdymo nereikalaujančių teismo sprendimų pripažinimas. Užsienio socialistinių valstybių teismų sprendimai, kurie nereikalauja priverstinio vykdymo TSRS teritorijoje, buvo pripažįstami ir paliekami be tolesnės eigos. Ši taisyklė turėjo reikšmę asmeninių neturtinių teisių bylose.[338]

Padavus LTSR Aukščiausiajam teismui pareiškimą dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti, jis būdavo nagrinėjamas šalims nedalyvaujant. Jeigu LTSR Aukščiausiasis Teismas pripažindavo užsienio teismo sprendimą, tai suinteresuotas asmuo, kuriam nepalankus užsienio valstybės teismo sprendimas buvo pripažintas Lietuvoje, turėjo teisę pareikšti LTSR Aukščiausiajam Teismui prieštaravimą per vieną mėnesį nuo to laiko, kai sužinojo apie sprendimą. Teismas, išnagrinėjęs tokį pareiškimą, priimdavo vieną iš dviejų nutarčių: a) panaikinti ankstesnį savo sprendimą ir atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą, arba b) atmesti suinteresuoto asmens prieštaravimą. Kitaip tariant, galimybė ginčyti pradinį teismo sprendimą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo buvo gana ribota – tokia teisė neegzistavo tuo atveju, jeigu teismas atsisakydavo pripažinti užsienio teismo sprendimą: taigi atsakovas galėjo pareikšti prieštaravimus dėl jam nepalankaus teismo sprendimo, tuo tarpu ieškovas – negalėjo.

[337] Plačiau žr. LTSR civilinio proceso kodekso komentaras. Ats. red. J. Žeruolis, M. Čapskis. – Vilnius: Mintis, 1980. P. 337–338.
[338] Plačiau žr. Ten pat. P. 337–338.

Užsienio valstybės, su kuria TSRS nebuvo sudariusi sutarties dėl teisinės pagalbos, teismo sprendimas TSRS teritorijoje priverstinai galėjo būti vykdomas esant atskiram susitarimui abipusiškomis sąlygomis. Taigi vienintelis užsienio teismų sprendimų pripažinimo teisinis pagrindas Tarybų Sąjungoje buvo tarptautinė sutartis.

Iki 1995 m. sausio 1 d. galiojusio 1964 m. Lietuvos CPK 481 straipsnis nustatė trejų metų užsienio teismo sprendimo vykdymo senaties terminą. Teismo sprendimo įsiteisėjimo momentas buvo nustatomas pagal valstybės, priėmusios sprendimą, įstatymus.

Trejų metų užsienio valstybės teismo sprendimo vykdymo senaties termino numatymas 1964 m. CPK 481 straipsnyje iš esmės reiškė tai, jog šio termino pasibaigimas buvo vienas iš pagrindų, dėl ko galėjo būti atsisakyta pripažinti užsienio teismo sprendimą.* Nepriklausomoje Lietuvoje nuo 1995 m. sausio 1 d. 1964 m. CPK 481 straipsnio redakcijoje[339] nebelieka nuorodos į trejų metų vykdymo senaties terminą ir 1964 m. CPK 481 straipsnis išdėstytas taip: „Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo Lietuvos Respublikoje tvarką nustato atitinkamos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir Lietuvos Respublikos įstatymai". Kadangi jokio specialaus įstatymo Lietuvoje nebuvo, todėl ši 1964 m. CPK nuostata iš esmės užsienio teismų sprendimų pripažinimą Lietuvoje siejo išimtinai su tarptautinėmis sutartimis su atitinkama valstybe. Tiesa, 1992 m. spalio 20 d. sudarytos Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose[340] 59 straipsnio 5 punkte kaip vienas iš kitos Susitariančios valstybės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas ir šiandien yra numatyta tai, jog „pasibaigė sprendimo vykdymo senaties terminas", tačiau šis terminas jau nesiejamas su konkrečiu laiko tarpu, o yra laikytinas nuoroda į sprendimą priėmusios valstybės nacionalinės teisės normas, nustatančias teismų sprendimų vykdymo senaties terminus.**

1964 m. CPK 481 straipsnio redakcija galiojo iki 1999 m. sausio 1 d., kuomet šis straipsnis buvo papildytas antrąja bei trečiąja dalimis.[341] Papildyti šį straipsnį buvo būtina dėl nevienodos užsienio teismų sprendimų pripažinimo praktikos Lietuvos teismuose.

Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgoje, aprobuotoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000–12–21

---

* Toks užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo senaties terminas yra išlikęs ir šiuo metu Rusijos Federacijoje galiojančiame civilinio proceso kodekse.

[339] 1994 m. lapkričio 8 d. įstatymas Nr. I–636// Žin., 1994, Nr. 93–1809.

[340] Žin., 1994, Nr. 43–779.

** LR CPK 606 straipsnio 2 dalis nustato bendrą dešimties metų nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo senaties terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti. Pasibaigus terminui, per kurį teismo sprendimas gali būti pradėtas vykdyti Lietuvoje, jis nebebus pripažįstamas ir vykdomas ir kitoje valstybėje, šiuo atveju – Baltarusijoje. Tačiau šis dešimties metų terminas nebūtų taikomas, jei vykdymo procese, pvz., po dvylikos vykdymo metų, skolininkas persikeltų gyventi į Baltarusiją, ir Lietuvos teismo sprendimo vykdymą tektų perkelti į Baltarusijos Respublikos teritoriją.

[341] 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymas Nr. VIII–959// Žin., 1998, Nr. 112–3106.

nutarimu Nr. 28, sakoma, kad užsienio teismų sprendimų pripažinimo tvarka neaiški, 1964 m. CPK nebuvo nustatytas pareiškimų dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo Lietuvoje teismingumas, apibendrinus išnagrinėtas bylas su tarptautiniu (užsienio) elementu, buvo nustatyta labai įvairi teismų praktika. Užsienio teismų sprendimus pripažindavo ir apylinkių[*], ir apygardų teismai, nesvarstydami klausimo, ar tai įeina į jų kompetenciją[**].

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1998 m. balandžio 10 d. konsultacijoje Nr. A3–26[342] nurodė, jog Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio ir 40 straipsnio nuostatos užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimais pagal analogiją taikytinos sprendžiant užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus. Šio įstatymo 39 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog pareiškimą dėl užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo Lietuvoje reikia paduoti Lietuvos apeliaciniam teismui. Taigi ši konsultacija suformavo praktiką, jog užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus Lietuvos Respublikoje kompetentingas spręsti Lietuvos apeliacinis teismas, o jo nutartys kasaciniais skundais gali būti apskųstos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegijai (galiojusio 1964 m. CPK 11 straipsnio 6 dalis, 351^1 straipsnio 3 dalis).

1998 m. liepos 2 d. konsultacijoje Nr. A3–30[343] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos teismams taip pat nurodė, jog pareiškimas leisti vykdyti sprendimą, nusiųstas kompetentingam priimti sprendimą dėl pareiškimo teismui, nagrinėjamas teismo posėdyje, apie tai pranešus išieškotojui ir skolininkui. Pripažinti teismo sprendimą arba leisti jį vykdyti gali būti atsisakyta tik esant sąlygoms, numatytoms atitinkamoje Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių. Pripažinti užsienio teismų sprendimai Lietuvoje vykdomi Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka (galiojusio CPK 372 straipsnio 1 dalies 15 punktas).

Vėliau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konkrečioje byloje 1998 m. gruodžio 16 d. nutartimi[344] pagal analogiją pats pritaikė Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 2 dalį ir suformavo praktiką, kad bylos dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo yra teismingos Lietuvos apeliaciniam teismui, o ne apylinkių ar apygardų teismams.

---

[*] Pvz., Ignalinos rajono apylinkės teismo civ. byla Nr.2–607/96 *N.Kobadeiceva v. S.Kobadeicevas* // Pasvalio rajono apylinkės teismo civ. byla Nr.2–151/98 *M.Bobrovas v. N.Albanavičius* // Kelmės rajono apylinkės teismo civ. byla *L.Tilinska v. V.Malinauskas*

[**] Vilniaus miesto 2–ojo apylinkės teismo 1997 m. spalio 9 d. nutartis byloje *VĮ „Aeroport Gomeliava" v. TPA EIACECY „YPX"*. Lietuvos apeliacinis teismas 1999 m. birželio 1 d. nutartimi (civ. byla 2T–74/1999) apylinkės teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė nagrinėti iš esmės Lietuvos apeliaciniam teismui.

[342] Skelbiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje// http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26786

[343] Skelbiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje// http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26517

[344] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civ. byla Nr. 3K–67/98 *AB „Dirbtinis pluoštas" v. Vladimiro chemijos gamykla.*

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija šiuo klausimu nulėmė ir vėlesnius 1964 m. CPK 481 straipsnio pakeitimus, kuomet jau pačiame CPK buvo nurodyta išimtinė Lietuvos apeliacinio teismo kompetencija nagrinėti pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvos teritorijoje.[345]

Tokia 1964 m. Lietuvos CPK 481 straipsnio redakcija dėl užsienio valstybių teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje tvarkos galiojo iki naujojo LR CPK įsigaliojimo 2003 m. sausio 1 d.

[345] 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymas Nr. VIII–859// Žin., 1998, Nr. 112–3106; Žin., 1999, Nr. 5.

3.2. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo reglamentavimas Lietuvos civilinio proceso teisėje

Užsienio teismų (arbitražų) sprendimų bei užsienio valstybės teisme patvirtintų taikos sutarčių ir teismo nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių, o taip pat Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimą ir leidimą vykdyti Lietuvos Respublikoje reglamentuoja LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtasis, penktasis, šeštasis ir septintasis skirsniai:

1) užsienio teismų (arbitražų), išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų pripažinimo tvarka;
2) leidimo vykdyti užsienio teismų (arbitražų), išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimus tvarka;
3) užsienio valstybės teisme, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, patvirtintų taikos sutarčių ir teismo nutarčių, pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka; ir
4) Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarka.

Naujajame LR CPK nagrinėjamus klausimus reglamentuoja dešimt straipsnių vietoj buvusio vieno straipsnio 1964 m. CPK (481 straipsnis). Dabar yra aiškiai išskiriamos dvi stadijos: užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas juos vykdyti, bet LR CPK 812 straipsnio 6 dalis numato galimybę pareiškimus dėl sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti nagrinėti kartu.

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje pareiškimų nagrinėjimas išlieka Lietuvos apeliacinio teismo išimtinėje kompetencijoje, t. y. nustatomas funkcinis tokių pareiškimų teismingumas.

LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta bendra nuostata, jog užsienio teismų sprendimai yra pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu.

Pagal LR CPK 810 straipsnį atsiranda galimybė pripažinti Lietuvos Respublikoje užsienio teismų (arbitražų) sprendimus ne tik tarptautinių sutarčių pagrindu, kaip kad buvo numatyta ir ankstesniajame 1964 m. CPK, bet ir nesant tarptautinės sutarties. LR CPK numato formalius užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus, kurie turi būti patikrinami, o jų nesant – užsienio valstybės teismo sprendimas pripažįstamas, net ir nesant tarptautinės sutarties su atitinkama valstybe.

Tuo atveju, jei su užsienio valstybe, kurios teismo sprendimą prašoma pripažinti Lietuvoje, Lietuvos Respublika nėra sudariusi tarptautinės sutarties ir ta valstybė nėra Europos Sąjungos valstybė narė arba jei ir yra Europos Sąjungos valstybė narė, tačiau konkrečiam prašomam pripažinti teismo sprendimui Europos Sąjungos teises aktai netaikytini, Lietuvos

apeliacinis teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl tokio teismo sprendimo pripažinimo, patikrina, ar nėra LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje nurodytų sprendimo nepripažinimo pagrindų.

Pastebėtina, jog nors LR CPK 810 straipsnio 1 dalies atitinkamuose punktuose tiesiogiai nėra nurodyta, 4 punktas Lietuvos civilinio proceso teisėje užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo procese įtvirtina *lis pendens* doktriną[*], 5 punktas – *ordre public* išlygą. LR CPK 810 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtinta išlyga, kad šiame punkte numatyto atsisakymo pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą pagrindo (jei užsienio valstybės teismas priimdamas sprendimą išsprendė klausimus dėl Lietuvos Respublikos piliečio veiksnumo ar teisnumo, atstovavimo pagal įstatymą, šeiminių turtinių ar paveldėjimo teisinių santykių ir tai prieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautinei privatinei teisei) galima netaikyti, kai Lietuvos teismai byloje būtų priėmę tokį patį sprendimą, autorei kelia abejonių. Abejotina, ar Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo, galėtų atsakyti, kokį sprendimą būtų priėmęs Lietuvos teismas, jei būtų nagrinėjęs konkrečią bylą dėl Lietuvos Respublikos piliečio veiksnumo ar teisnumo, atstovavimo pagal įstatymą, šeiminių turtinių ar paveldėjimo teisinių santykių.

Iki įsigaliojant naujajam LR CPK, Lietuvoje užsienio valstybių teismų sprendimai taip pat buvo pripažįstami, nors su ta valstybe Lietuvos Respublika ir neturėdavo teisinės pagalbos sutarties, tačiau tokią Lietuvos apeliacinio teismo praktiką buvo suformavęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodydamas, jog „kai nėra dvišalės sutarties dėl teisinės pagalbos, užsienio valstybės teismo sprendimas gali būti pripažintas ir vykdomas Lietuvoje abipusiškumo pagrindu, t.y. jeigu atitinkamos valstybės teismai pripažįsta Lietuvos teismų sprendimus“[346].

Naujajame LR CPK abipusiškumo principo pripažįstant užsienio teismų spendimus atsisakyta, vietoj jo tiesiog įvardijant konkrečius nepripažinimo pagrindus.

Pats abipusiškumo principas iš esmės yra pozityvus reiškinys, dažnai išsprendžiantis daugelį nesureglamentuotų klausimų. Tačiau autorė pritaria V. Mikelėno nuomonei, kad privataus asmens teisės, pripažintos užsienio valstybės teismo sprendimu, turi būti pripažįstamos ir gerbiamos, nors su teismo vietos valstybe Lietuva nėra pasirašiusi dvišalės teisinės pagalbos sutarties[347] ir, dar pridurtina, – nors tos valstybės teismai ir nepripažįsta Lietuvos teismų sprendimų. Abipusiškumas yra valstybių, o ne privačių asmenų problema, ir vargu, ar privatus civilinių santykių subjektas (šiuo atveju – pareiškėjas, suinteresuotas, kad Lietuvos Respublikoje

---

[*]. Plačiau apie *lis pendens* doktriną žr. R. Kontrauskas. *Lis (alibi) pendens*: kitoje Europos Sąjungos valstybėje nagrinėjamo tapataus ar susijusio ieškinio (civilinės bylos) įtaka Lietuvos teismo procesui.// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 69(61), 2005. P. 81 – 90.

[346] Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000–12–21 nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.

[347] Mikelėnas V. Nurodytas darbas. P. 199.

būtų vykdomas užsienio valstybės, su kuria Lietuva nėra sudariusi teisinės pagalbos sutarties, teismo sprendimas) turėtų kentėti dėl to, kad jo kilmės valstybė, kurioje jis kreipėsi į teismą dėl savo pažeistų teisių atstatymo, ir Lietuvos Respublika nesugeba užmegzti ir palaikyti deramų santykių arba kad ta valstybė nepripažįsta Lietuvos teismų sprendimų. Šiuo atveju abipusiškumo nereikalavimas pripažįstant Lietuvos Respublikoje užsienio valstybių teismų sprendimus yra pažangus minėtos tarpvalstybinių santykių problemos sprendimas. Ir nors abipusiškumo principo reikalavimas šiandien sutinkamas vis rečiau, tačiau eilėje valstybių jis formaliai vis dar egzistuoja. Tam tikra teisinių sistemų visuma vis dar reikalauja abipusiškumo kaip pagrindinės užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo arba jų vykdymo sąlygos. Jo laikymosi vis dar reikalaujama reformuojant nacionalines teisines sistemas ir jis yra įtvirtintas eilėje naujų įstatymų, neseniai priimtų Baltarusijoje, Gruzijoje, Moldovoje, Peru, Rumunijoje ir Tunise [...].[348]

Nors abipusiškumo reikalavimo užsienio teismų sprendimų pripažinimo institute Lietuvos civilinio proceso teisėje atsisakyta, šis principas LR CPK išliko. LR CPK 793 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad abipusiškumo pagrindu Lietuvos Respublikos teismuose advokatams gali būti leista atstovauti užsieniečiams. LR CPK 801 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtintas neigiamas abipusiškumas, numatant, kad teismai atsisako teikti tisinę pagalbą, jei ir valstybė, iš kurios gautas teisinės pagalbos pareiškimas, atsisako suteikti teisinę pagalbą Lietuvos Respublikos teismams.

Liberalus Lietuvos požiūris į užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimą ir leidimą juos vykdyti Lietuvos Respublikoje, parodo Lietuvos, kaip teisinės valstybės, brandą, kiekvieno asmens teisių gerbimą bei pripažinimą, neatsižvelgiant į santykius su konkrečia valstybe.

Kalbant apie užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimą Lietuvos Respublikoje nereikėtų pamiršti, jog visais atvejais, kai Lietuva su konkrečia valstybe, kurios teismo sprendimą prašoma pripažinti, yra sudariusi teisinės pagalbos sutartį arba ji yra 1973 m. Hagos Konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo[349] arba 1958 m. Jungtinių Tautų Niujorko Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo dalyvė arba yra Europos Sąjungos valstybė narė, tokio teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimui yra taikomos atitinkamos tarptautinės sutarties arba Europos Sąjungos teisės akto sąlygos, netikrinant LR CPK 810 straipsnyje išvardintų nepripažinimo pagrindų.

Atsižvelgiant į skirtumus pripažįstant užsienio teismų (arbitražų) sprendimus Lietuvos Respublikos teritorijoje, esant tarptautinei sutarčiai ir jos nesant, įstatymų leidėjui siūloma LR CPK 810 straipsnio 1 dalį aiškumo dėlei išskaidyti į dvi dalis. Tokiu atveju pirmoji dalis

[348] Литвинский Д.В. Nurodytas darbas. P. 347.
[349] Žin., 2002, Nr. 51–1934.

įtvirtintų bendrą nuostatą, t. y. pripažinimą tarptautinių sutarčių pagrindu, o antroji nustatytų alternatyvią užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo galimybę, t. y. nesant tarptautinės sutarties, bei išvardintų nepripažinimo pagrindus, taikomus būtent tik tuo atveju, kai pripažįstama ne tarptautinės sutarties pagrindu.

Be to, LR CPK 809 – 810 straipsniai turėtų būti išskirti iš VII dalies LX skyriaus ketvirtojo skirsnio kaip nustatantys bendrus užsienio valstybių (tame tarpe – ir Europos Sąjungos valstybių narių) teismų sprendimų pripažinimo principus.

LR CPK 810 straipsnio 4 dalyje yra aiškiai įtvirtintas *revision au fond* draudimas, t. y. sprendžiant klausimą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo, negali būti tikrinamas šio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas, t. y. užsienio valstybės teisme jau išnagrinėtoje byloje priimtas teismo sprendimas negali būti peržiūrimas iš esmės.

Tuo tarpu LR CPK 810 straipsnio 5 dalis yra perteklinė to paties straipsnio 1 dalies atžvilgiu, kuri ir įtvirtina bendrą taisyklę, jog užsienio teismų sprendimai Lietuvoje pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu, vadinasi – ir pagal jose numatytas sąlygas, kaip tai dar kartą atkartoja LR CPK 810 straipsnio 5 dalis, todėl ji yra brauktina.

Kalbant apie LR CPK užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo reglamentavimo naujoves, paminėtina tai, jog LR CPK 811 straipsnio 1 dalis aiškiai apibrėžia subjektų, galinčių kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą su pareiškimu pripažinti vienos ar kitos valstybės teismo sprendimą Lietuvos Respublikoje, ratą, t. y. bet kuris asmuo, turintis byloje teisinį suinteresuotumą. Visi proceso dalyviai pagal teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi gali būti skirstomi į tris grupes – tai teismas, byloje dalyvaujantys asmenys ir kiti proceso dalyviai. Taigi galima būtų teigti, kad sąvoka „byloje dalyvaujantys asmenys“ yra apibendrinamoji. Ji apima tuos proceso dalyvius, kuriems būdingas teisinis (materialusis ir procesinis arba tik procesinis) suinteresuotumas bylos baigtimi.[350] Tačiau šiame kontekste byloje suinteresuoto asmens sąvoka turėtų būti aiškinama plačiau ir taip pat apimti ir tuos asmenis, kurie nors ir nedalyvavo byloje, kurioje priimtą sprendimą prašoma pripažinti, tačiau vėliau tapo suinteresuoti jo pripažinimu (ir vykdymu), pvz., asmenys, perėmę reikalavimo teisę.

Aptariamo straipsnio 2 dalyje išvardinami tokio pareiškimo priedai, t. y. pareiškėjas turi pateikti:

1) prašomą pripažinti užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimą bei jo vertimą į lietuvių kalbą;

2) patvirtinimą, kad sprendimas yra įsiteisėjęs;

---

[350] Plačiau žr. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: – Justitia, 2004. P. 157.

3) įrodymus, kad šaliai, kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, buvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką*.

Tai, žinoma, palengvina pareiškėjo padėtį, kreipiantis į Lietuvos apeliacinį teismą, tačiau šie reikalavimai taikytini tik tuo atveju, kai kreipiamasi ne tarptautinės sutarties pagrindu. Tačiau tuo atveju, kai į Lietuvos apeliacinį teismą kreipiamasi tarptautinės sutarties pagrindu, prie pareiškimo pridedamiems dokumentams, kalbai ir kt., taikytinos tarptautinės sutarties sąlygos.

Tuo tarpu LR CPK 811 straipsnio 3 dalis, nustatanti, jog pareiškimai dėl užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo žyminiu mokesčiu neapmokestinami, taikytina jau visais atvejais, suinteresuotiems asmenims kreipiantis į kompetentingą Lietuvos teismą dėl užsienio valstybės teismo ar arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje. LR CPK 811 straipsnio 3 dalis papildo LR CPK 83 straipsnio 1 dalyje nurodytus atvejus, kuomet yra atleidžiama nuo žyminio mokesčio.

Bylos dėl užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimo nagrinėjimo tvarką Lietuvoje nustato LR CPK 812 straipsnis. Pareiškimus dėl užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija. Apie teismo posėdžio vietą ir laiką pranešama asmeniui, kuris toje byloje buvo atsakovas. LR CPK pakeitė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuotą poziciją, jog apie pareiškimo nagrinėjimą turi būti informuojamas ir išieškotojas, ir skolininkas, tačiau ši LR CPK 812 straipsnio 1 dalies nuostata kritikuotina. Tarkime, užsienio valstybės teisme, nagrinėjant bylą, buvo pareikštas priešieškinis, kurį teismas patenkino, ir dabar užsienio valstybės teismo procese asmuo, buvęs atsakovu, kurio priešieškinį teismas patenkino, kreipiasi į Lietuvos apeliacinį teismą dėl tokio teismo sprendimo pripažinimo. Tai reiškia, jog Lietuvos apeliacinis teismas neinformuos byloje buvusio ieškovo apie gautą pareiškimą ir asmuo neturės galimybės dalyvauti, sprendžiant klausimą` Lietuvos apeliaciniame teisme dėl jam nepalankaus užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuota pozicija dėl šalių informavimo vienodai gynė abiejų suinteresuotų pusių – tiek ieškovo, tiek atsakovo, interesus, tuo tarpus LR CPK užtikrina tik vienos šalies interesų apsaugą.

Teismo nutartis dėl užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos. Ji per vieną mėnesį nuo jos priėmimo dienos gali būti skundžiama kasaciniu skundu. Byloje taip pat galima procesą atnaujinti.

Pagal galiojantį LR CPK, užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje – du atskiri etapai, tačiau LR CPK 812 straipsnio 6

* Informavimas apie civilinės bylos nagrinėjimo laiką ir vietą laikytinas tinkamu, jei atitinkama informacija šaliai buvo įteikta tinkamai pagal bylą nagrinėjusios valstybės nacionalinę teisę arba pagal atitinkamą tarptautinės teisės ar Europos Sąjungos teisės aktą, jei atitinkamus dokumentus šaliai reikėjo įteikti užsienyje.

dalis leidžia kartu su pareiškimu pripažinti užsienio teismo (arbitražo) sprendimą spręsti klausimą dėl leidimo šį sprendimą vykdyti. Ši įstatymo nuostata yra visiškai logiška ir patogi besikreipiančiam asmeniui, nes teismo sprendimo pripažinimo tikslas dažniausiai ir yra jo vykdymo siekimas. Juo labiau, kad LR CPK 814 straipsnis nustato, jog pareiškimai dėl leidimo vykdyti užsienio teismų (arbitražų) sprendimus nagrinėjami LR CPK 812 straipsnyje nustatyta tvarka, t. y. ta pačia tvarka, kaip ir pareiškimai pripažinti teismo sprendimą Lietuvoje.

Tokiu atveju, jei suinteresuotas asmuo kartu pateikia pareiškimą pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą ir leisti jį vykdyti, nesant tarptautinės sutarties, Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas tokį pareiškimą, turi patikrinti ne tik jau minėtų LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje nurodytų nepripažinimo pagrindų nebuvimą, bet ir LR CPK 813 straipsnio 1 dalyje nurodytas sąlygas tam, kad užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimas būtų vykdomas. Tai įmanoma, jei:

1) sprendimas gali būti vykdomas valstybėje, kurios teismai jį priėmė;

2) jis yra pripažintas LR CPK VII dalies LIX skyriaus ketvirtajame skirsnyje nustatyta tvarka.

Iš esmės tokiu atveju, kai abu pareiškimai pateikiami ir nagrinėjami kartu, tikslinga tikrinti tik pirmąją sąlygą, kadangi jau toje pačioje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje yra išsprendžiamas klausimas dėl užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimo pripažinimo, o jei jį pripažinti atsisakoma, klausimą dėl leidimo vykdyti net netikslinga nagrinėti.

Pareiškimo Lietuvos apeliaciniam teismui pripažinti ir/ar leisti vykdyti Lietuvoje užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimą formai taikytini bendri teismui pateikiamiems procesiniams dokumentams keliami reikalavimai (LR CPK 111 – 114 straipsniai). Svarbu, kaip formuluojamas pats pareiškimas teismui. Lietuvos apeliacinis teismas gan preciziškai vertina pareiškimo formuluotę. Pvz., jei pareiškimas yra formuluojamas „pripažinti ir vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje“, Lietuvos apeliacinis teismas gali pripažinti teismo užsienio valstybės teismo sprendimą, bet atmesti antrąją pareiškimo dalį, t. y. atsisakys vykdyti teismo sprendimą, kadangi teismų sprendimų vykdymas nepriklauso nei Lietuvos apeliacinio teismo, nei apskritai Lietuvos teismų kompetencijai.[*]

Užsienio valstybės teisme patvirtintos taikos sutarties pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje tvarką taip pat reglamentuoja LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtasis ir penktasis skirsniai. Užsienio valstybės teisme patvirtinta taikos sutartis gali būti pripažinta ir vykdoma Lietuvos Respublikoje, jeigu ji galėtų būti vykdoma toje valstybėje, kurioje buvo

[*] 2003 m. liepos 21 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2T–46/2003 Lietuvos apeliacinis teismas patenkino suinteresuoto asmens pareiškimą pripažinti Lietuvos Respublikoje Ukrainos teismo sprendimą, tačiau atmetė pareiškėjo pareiškimą šį sprendimą įvykdyti (vykdyti).

sudaryta, ir jeigu ji neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai viešajai tvarkai (LR CPK 816 straipsnis).

Vadovaujantis LR CPK 817 straipsniu, Lietuvos Respublikos teismai taip pat gali pripažinti ir vykdyti užsienio valstybių teismų nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Užsienio valstybių teismų nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvos Respublikoje pripažįstamos ir vykdomos ta pačia tvarka kaip ir užsienio valstybių teismų (arbitražų) sprendimai. Tai reiškia, jog pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvoje taip pat kompetentingas nagrinėti Lietuvos apeliacinis teismas. Tačiau siekiant teisės akto aiškumo, įstatymų leidėjui siūlytina tikslinti LR CPK 817 straipsnį, atitinkamai išdėstant jį taip: „*Pareiškimai dėl užsienio valstybių teismų nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo ir leidimo jas vykdyti Lietuvos Respublikoje nagrinėjami ta pačia tvarka kaip ir pareiškimai dėl užsienio valstybių teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti, jei suinteresuotai šaliai buvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą.*“ Iš dabar galiojančios formuluotės taip pat nėra aišku, ar nagrinėjant pareiškimą dėl užsienio valstybės teismo nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo reikia tikrinti visus LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje nurodytus nepripažinimo pagrindus, ar tik pakanka patikrinti LR CPK 817 straipsnyje nurodytą sąlygą. Autorės nuomone, užsienio valstybės teismo nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimui nepakanka tik to, kad suinteresuotai šaliai buvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą, kaip numato LR CPK 817 straipsnis (atitinkamai LR CPK 810 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytas nepripažinimo pagrindas), tačiau turi būti tikrinami visi LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje nurodyti nepripažinimo pagrindai, kadangi užsienio valstybės teismo nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taip pat kaip ir teismo sprendimas yra kitos valstybės suverenios valdžios aktas, neturintis privalomos galios Lietuvoje ir jos teritorijoje esantiems asmenims ar jų turtui. Visiškai nepagrįsta būtų nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje kitokiomis sąlygomis ir/ar pagrindais nei užsienio valstybių teismų sprendimus, tačiau tai iš LR CPK 817 straipsnio aiškiai neseka, todėl jame būtina nuoroda į LR CPK 810 straipsnio 1 dalį.

Be to, galiojančioje LR CPK 817 straipsnio redakcijoje, skirtingai nuo straipsnio pavadinimo, kalbama apie šių nutarčių vykdymą, nors, kaip pažymi Lietuvos apeliacinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas tik leidžia vykdyti, bet ne pats vykdo užsienio valstybės teismo sprendimą ar nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Didžiausia LR CPK naujovė užsienio teismų sprendimų pripažinimo reglamentavime – tai, kad įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus (Briuselio I reglamentą ir Briuselio II

reglamentą), 2004 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. IX–2171[351] įrašytas naujas septintasis skirsnis „Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarka“. Tačiau reikia pastebėti, kad kodekso terminija vartojama nenuosekliai: LR CPK 812 straipsnio 6 dalyje, penktajame ir šeštajame skirsniuose ir 818 straipsnyje kalbama apie **leidimą vykdyti** teismų sprendimus, o septintojo skirsnio ir 818 straipsnio pavadinimuose – apie kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų **sprendimų vykdymą**, nors tiesiogiai vykdymo proceso šis straipsnis nereglamentuoja. Todėl įstatymų leidėjui siūloma LR CPK VII dalies LX skyriaus septintojo skirsnio ir 818 straipsnio pavadinimus keisti ir vietoj žodžio „vykdymo“ įrašyti žodžius „leidimo vykdyti“.

2004 m. balandžio 27 d. įstatymu buvo pakeisti ir nagrinėjamos LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių pavadinimai. Iš jų iš jų reglamentuojamų sričių išskirti kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų priimti sprendimai. Toks Europos Sąjungos valstybių narių teismų eliminavimas nėra teisingas, kadangi LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių nuostatos tam tikrais atvejais taikytinos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimui ir leidimui juos vykdyti Lietuvos teritorijoje. Toks Europos Sąjungos teismų eliminavimas iš minėtų skirsnių sisteminiu požiūriu yra nesuderinamas su LR CPK 818 straipsnio 1 dalimi, tam tikrais atvejais pripažįstant Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimus, nukreipiančia į tuos pačius skirsnius. Kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimui ir leidimui juos vykdyti LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių nuostatos taikomos šiais:

1) kai prašomi pripažinti kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai nepatenka į Europos Sąjungos teisės aktų dėl teismų sprendimų pripažinimo ir/ar vykdymo Europos Sąjungoje taikymo sritį (pvz., sprendimai darbo bylose arba sprendimai, priimti iki Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimo);

2) kai prašoma pripažinti ir leisti vykdyti Danijos teismų iki Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo Danijai priimtus sprendimus.

LR CPK 818 straipsnis taikomas gali būti taip pat pripažįstant ir leidžiant vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje ne tik kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimus, bet ir trečiųjų valstybių sprendimus pagal tarptautines sutartis, jeigu jose yra nustatyta galimybė du kartus patikrinti teismo sprendimo dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo teisėtumą ir pagrįstumą, t. y. numatyta galimybė du kartus apskųsti Lietuvos apeliacinio teismo nutartį dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo. Tokią galimybę numato LR CPK 818 straipsnio 3 dalis.

[351] Žin., 2004, Nr. 72–2494.

Būtent dvigubo Lietuvos apeliacinio teismo nutarties dėl kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvoje apskundimo galimybės numatymu buvo grindžiama būtinybė papildyti LR CPK 818 straipsniu. Civilinio proceso kodekso 1, 42, 62, 801 ir 803 straipsnių pakeitimo ir papildymo, LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, šio skyriaus papildymo septintuoju skirsniu ir Kodekso papildymo priedu įstatymo projekto aiškinamajame rašte[352] nurodoma, kad Tarybos Reglamente (EB) Nr. 44/2001 yra numatyta dvejopa galimybė prašyti peržiūrėti sprendimo dėl Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo leidimo vykdyti pagrįstumą ir teisėtumą. Esant Kodekse nustatytam mechanizmui, nėra įmanomas dvigubas minėto sprendimo peržiūrėjimas, kadangi teismo nutartis dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti įsiteisėja nuo jo priėmimo momento ir skundžiama kasacine tvarka. Pagal reglamento esmę Kodekse numatytas proceso atnaujinimas negalėtų būti laikomas antrąja sprendimo peržiūrėjimo galimybe kaip tai numato reglamento 44 straipsnis.

Vadovaujantis LR CPK 818 straipsnio 6 dalimi, pareiškimą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija. Šių pareiškimų nagrinėjimui *mutatis mutandis* taikomos atskirųjų skundų nagrinėjimo taisyklės. Į Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegiją negali būti skiriamas teisėjas, priėmęs prašomą peržiūrėti nutartį. Visais atvejais teismas, išnagrinėjęs pareiškimą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą, priima nutartį. Ši teismo nutartis įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos ir gali būti skundžiama kasaciniu skundu pagal bylų proceso kasaciniame teisme taisykles.

Tačiau ne dvigubo Lietuvos apeliacinio teismo nutarties apskundimo galimybė yra esminis skirtumas tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir kitų valstybių teismų sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti (paskelbimo vykdytinais) Lietuvos teisiniame reglamentavime. Esminiais skirtumais galima įvardinti:

1) automatinį pirmąjį kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo etapą;
2) skirtingus Europos Sąjungos valstybių narių ir kitų užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus.

Dar vienas esminių skirtumų tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir kitų valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti yra tai, kad pareiškimą pripažinti ir/ar leisti vykdyti Lietuvoje kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą, vadovaujantis LR CPK 818 straipsnio 5 dalimi, nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo vienas teisėjas rašytinio

[352] Skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje dokumentų paieškos bazėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=230490 .

proceso tvarka, o pareiškimus dėl kitų valstybių teismų sprendimų, vadovaujantis LR CPK 812 straipsnio 1 dalimi, – trijų teisėjų kolegija. Be to, kad nagrinėjant pareiškimą dėl kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo leidimo vykdyti pirmą kartą, nėra tikrinama, ar egzistuoja Europos Sąjungos teisės aktuose nurodyti pagrindai atsisakyti pripažinti teismo sprendimą (LR CPK 818 straipsnio 5 dalis).

Atsižvelgiant į tai, kad skiriasi pareiškimų dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir/ar leidimo vykdyti pateikimo tvarka, forma, prie pareiškimo pridedami priedai, tokių pareiškimų nagrinėjimo tvarka, labai svarbu kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti tinkamą teisinį pagrindą konkretaus pareiškimo nagrinėjimui ir konkretaus teismo sprendimo pripažinimui. Tinkamą teisę teismas parenka ir taiko *ex officio*, taigi ir atitinkamą teisinį pagrindą užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimui Lietuvos apeliacinis teismas turi parinkti pats, nepriklausomai kokiu pagrindu dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo kreipėsi suinteresuotas asmuo. Manytume, jog tuo atveju, jei suinteresuotas asmuo nurodo netinkamą teisinį pagrindą, tačiau jo pateiktuose dokumentuose pakanka informacijos ir duomenų pareiškimo nagrinėjimui kitu, tinkamu pagrindu, Lietuvos apeliacinis teismas neturėtų tokio pareiškimo palikti nenagrinėto ar grąžinti jį trūkumams (vien formaliems) pašalinti, o turėtų nagrinėti iš esmės, pritaikyti atitinkamą teisinį pagrindą (LR CPK, tarptautinę sutartį ar Europos Sąjungos teisės aktą) ir priimti nutartį dėl prašomo pripažinti ir/ar leisti vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimo Lietuvoje.

Nagrinėjant Lietuvos apeliacinio teismo praktiką, pastebėtina, jog ne tik suinteresuoti asmenys savo pareiškimuose dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ne visada nurodo tinkamą teisinį pagrindą, bet ir Lietuvos apeliacinis teismas, mūsų nuomone, ne visada tinkamai taiko galiojančius teisės aktus. Šios klaidos padažnėjo, Lietuvos Respublikoje įsigaliojus Europos Sąjungos reglamentams teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje.

Pvz., pareiškėja X. Y. 2005 m. vasario mėnesį kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą su pareiškimu pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje Lenkijos Respublikos 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimą dėl išlaikymo vaikams priteisimo. Lietuvos apeliacinis teismas 2005 m. kovo 8 d. nutartyje[353] nurodė, kad Briuselio IIa reglamentas teismų sprendimams, priimtiems civilinėse bylose dėl tėvų pareigų, netaikomas, ir padarė klaidingą išvadą, kad Europos Sąjungos reglamentai nenumato Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti tokiose bylose. Jau minėjome, kad sprendimams dėl išlaikymo taikomas Briuselio I reglamentas. Šioje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas padarė net keletą klaidų:

[353] Lietuvos apeliacinio teismo civ. byla Nr. 2T–42/2005. Kat. 130.3.1.

a) nenagrinėjo teismų sprendimų dėl išlaikymo pareigų pripažinimą reglamentuojančio Europos Sąjungos teisės akto nuostatų;

b) visiškai nekreipė dėmesio į prašomo pripažinti teismo sprendimo priėmimo datą, kuri šiuo atveju turėjo lemiamą reikšmę, kad šis Lenkijos teismo sprendimas negalėtų būti pripažintas Lietuvos Respublikoje Europos Sąjungos teisės aktų pagrindu.

Ir nors šioje byloje Lietuvos apeliacinis teismas pritaikė tinkamą teisinį pagrindą – Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose[354], tačiau teismo argumentai, kuriais buvo pasiremta parenkant teisinį pagrindą yra neteisingi. Netinkamas motyvavimas ir neteisingu būdu parenkamas taikytinas teisės aktas lėmė, jog kai kuriose bylose Lietuvos apeliacinis teismas pritaikė netinkamą teisinį pagrindą. Pvz., 2006 m. vasario 7 d. nutartimi[355] Lietuvos apeliacinis teismas pripažino ir leido vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje Lenkijos teismo 2002 m. gegužės 7 d. sprendimą, vadovaudamasis LR CPK 818 straipsniu ir netikrindamas Europos Sąjungos teisės aktuose nurodytų kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų. Šis sprendimas negalėjo būti pripažintas, remiantis Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimui nustatyta tvarka, o turėjo būti pripažįstamas, remiantis minėta Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos tarptautine sutartimi.

Net ir pripažįstant kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą, priimtą po atitinkamų reglamentų įsigaliojimo Lietuvos Respublikoje, nepakanka vien konstatuoti, jog pareiškimas pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą atitinka formos ir turinio reikalavimu ir todėl jis turi būti pripažįstamas ir leidžiama jį vykdyti Lietuvos Respublikoje, netikrinant Europos Sąjungos reglamentuose nustatytų pagrindų atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą. Taip nurodęs, Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. birželio 19 d. nutartimi[356] pripažino ir leido vykdyti Lietuvoje 2005 m. gegužės 20 d. Lenkijos teismo sprendimą. Nagrinėjant pareiškimą dėl kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo, būtina patikrinti, ar prašomas pripažinti teismo sprendimas patenka į vieno ar kito Europos Sąjungos teisės akto reguliavimo sferą (konkrečiai – Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 arba Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003) ir nurodyti konkretų taikytiną Europos Sąjungos teisės aktą, atsižvelgiant į bylos, kurioje priimtą sprendimą prašoma pripažinti, iškėlimo datą ir, jei byla būtų iškelta iki 2004 m. gegužės 1 d., kuomet Europos Sąjungos *aquis communitaire* įsigaliojo tiek Lietuvos Respublikos, tiek Lenkijos Respublikos atžvilgiu,

[354] Žin., 1994, Nr. 14–234.
[355] Lietuvos apeliacinio teismo civ. byla Nr. 2T–45/2006. Kat. 130.3.1.
[356] Lietuvos apeliacinio teismo civ. byla Nr. 2T–96/2006. Kat. 130.3.1 (S).

patikrinti, ar buvo laikytasi tuo metu tarp Lietuvos ir Lenkijos galiojusių teismingumo sąlygų ir ar šiuo konkrečiu atveju nepažeistas išimtinis Lietuvos teismų teismingumas.

LR CPK iš esmės nedaro skirtumo tarp užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo. LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtasis, penktasis ir šeštasis skirsniai lygiagrečiai reglamentuoja užsienio valstybių teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimą ir vykdymą. LR CPK 809 straipsnio 1 dalies bendra nuostata, jog užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, taikytina ir arbitražų sprendimams.

Kadangi užsienio arbitražų sprendimų pripažinimui ir vykdymui Lietuvoje kartu taikomos tiek LR CPK, tiek ir Komercinio arbitražo įstatymo nuostatos, Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl arbitražo sprendimo pripažinimo turėtų nustatyti, ar prašomas pripažinti sprendimas priimtas institucijos, atitinkančios Komercinio arbitražo įstatyme pateiktą institucinio arba *ad hoc* arbitražo sąvoką.

LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad užsienio teismų sprendimai yra pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu, o to paties straipsnio 6 dalyje sakoma, jog užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko Konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Kaip jau buvo minėta, užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvos Respublikoje pripažįstami, remiantis Lietuvos Respublikos dvišalėmis (ir trišale) sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių arba 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, tuo tarpu užsienio arbitražų sprendimai pripažįstami, remiantis 1958 m. Jungtinių Tautų Niujorko Konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Tai sąlygoja skirtingą pateikiamų dokumentų sąrašą, pareiškimų pateikimo Lietuvos apeliaciniam teismui tvarką ir svarbiausia – sprendimų nepripažinimo pagrindus. Atsižvelgiant į minėtus tarptautinių sutarčių skirtumus bei dėl to galinčius kilti teisinius padarinius, labai svarbu kiekvieną kartą nustatyti, kuriuo tarptautinės teisės aktu turi būti remiamasi. Šiuo klausimu yra pasisakęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pažymėdamas, jog, sprendžiant arbitražo sprendimų pripažinimo klausimą, vadovaujantis aukščiau minėta Niujorko Konvencija, pirmiausia reikia nustatyti, ar prašomas pripažinti ir vykdyti arbitražinio teismo sprendimas yra priimtas arbitražo, kaip trečiųjų teismo, kadangi kai kuriose valstybėse (Rusijos Federacijoje, Baltarusijos Respublikoje) veikia specializuoti valstybės teismai, vadinami arbitražais ir jie nepatenka į Niujorko Konvencijos reguliavimo sritį.[357]

[357] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001–02–05 nutartis Dėl teisės normų, taikytinų sprendžiant užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje klausimą, priimta civilinėje byloje Nr. 3K–3–150/2001// Teismų praktika, 2001, Nr. 15.

Be LR CPK 810 straipsnio 6 dalies nuostatos, nurodančios, jog užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko Konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, užsienio arbitražų sprendimų vykdymo klausimus dar reglamentuoja ir Komercinio arbitražo įstatymo 39 – 40 straipsniai.

Įstatymas nustato, jog arbitražinio teismo sprendimas, priimtas bet kurioje valstybėje – 1958 m. Niujorko Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo dalyvėje, Lietuvos Respublikoje yra pripažįstamas ir vykdomas pagal šį įstatymą ir minėtos Niujorko Konvencijos nuostatas.

Komercinio arbitražo įstatymas nustato ne tik materialines teisės normas dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, bet reglamentuoja ir procesinius klausimus. Komercinio arbitražo įstatymo 39 – 40 straipsniai yra specialiosios normos LR CPK 809 – 815 straipsnių normoms. LR CPK struktūra dėl užsienio valstybių arbitražų sprendimų pripažinimo yra ydinga, kadangi tam tikrais atvejais sunku atskirti, kokios LR CPK normos taikomos tik užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimui ir vykdymui, o kokios ir arbitražų sprendimų (pvz., LR CPK 810 straipsnis – jo 1 dalis). Iš kitos pusės, gali būti, jog Komercinio arbitražo įstatymo ir LR CPK neatitikimą lėmė tai, kad Komercinio arbitražo įstatymas buvo priimtas galiojant 1964 m. CPK, o priėmus naująjį LR CPK ir jo 810 straipsnio 6 dalyje įtvirtinus nuorodą į 1958 m. Niujorko Konvenciją, užsienio arbitražų sprendimų pripažinimams taikytina tik ši konvencija, o Komercinio arbitražo įstatymas, kiek jis reglamentuoja arbitražų sprendimų pripažinimą, nebeteko prasmės.

Siekiant aiškumo, įstatymų leidėjui siūloma iš LR CPK 809 – 815 straipsnių išbraukti nuorodas į arbitražų sprendimus, o prie bendrųjų nuostatų dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje (turėtų būti suformuotas atskiras LR CPK VII dalies skirsnis „*Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje bendrosios nuostatos*“, į kurį būtų perkeltos atitinkami pakoreguotos LR CPK 809 ir 810 straipsnių normos) įrašyti atskirą straipsnį „*Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka*“ ir į jį perkelti atitinkamai pakoreguotą LR CPK 810 straipsnio 6 dalį ir visas straipsnis turėtų būti išdėstytas taip: „*Užsienio valstybių arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti 1958 m. Niujorko Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo pagrindu. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti sąlygas ir tvarką nustato Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas ir pareiškimų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti nagrinėjimui taikomi šio kodekso 811 – 815 straipsniai.*“

Komercinio arbitražo įstatymą atitinkamai siūloma papildyti nuostata: „*Pareiškimų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti pateikimo ir nagrinėjimo Lietuvos*

apeliaciniame teisme bei jų apskundimo tvarką reglamentuoja mutatis mutandis taikomos LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių nuostatos."

Mūsų nuomone, toks LR CPK struktūros pakeitimas bei atitinkamos nuorodos į LR CPK Komercinio arbitražo įstatyme pateikimas žymiai aiškiau reglamentuotų užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvoje klausimus.

3.3. Užsienio teismų sprendimų vykdymo Lietuvoje ypatumai

Užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas nėra savitikslis dalykas. Tai, dauguma atvejų, yra būtina prielaida jų vykdymui užsienio valstybėje.

LR CPK 809 straipsnio 1 dalis aiškiai nustato, jog užsienio teismų (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija.

Užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje šiuo metu gali būti vykdomi dviem būdais:

1) juos pripažinus Lietuvos apeliaciniam teismui; arba

2) kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismui išdavus Europos vykdomojo rašto pažymėjimą arba kitais Europos Sąjungos teisės aktų numatytais atvejais (minėta Briuselio IIa Reglamente numatyta galimybė be pripažinimo vykdyti kitų Europos Sąjungos valstybių narių sprendimus bylose dėl vaiko grobimo ir bendravimo teisių).

Pagrindiniai teismų sprendimų vykdymą Lietuvoje reglamentuojantys teisės šaltiniai yra LR CPK VI dalis, Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas[358] (toliau tekste – Antstolių įstatymas) ir Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R–352[359] (toliau tekste – Sprendimų vykdymo instrukcija).[360] Nei viename iš šių teisės aktų nėra specialių nuostatų, nustatančių kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų, pripažintų Europos vykdomaisiais raštais, ir jų pagrindu išduotų Europos vykdomųjų raštų pažymėjimų vykdymo tvarką. Tik Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimo įstatymo 2 straipsniu LR CPK nurodytas vykdytinų ir vykdomųjų dokumentų sąrašai yra atitinkamai papildomi kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimais, pripažintais Europos vykdomaisiais raštais, ir jų pagrindu išduotais Europos vykdomųjų raštų pažymėjimais. Šių dokumentų vykdymui, remiantis minėtu įstatymo straipsniu, taikomos LR CPK VI dalyje nustatytos taisyklės.[361]

---

[358] Žin., 2002, Nr. 53–2042.
[359] Žin., 2005, Nr. 130–4682.
[360] Teismų sprendimų Lietuvoje vykdymo klausimai išsamiai nagrinėti V. Višinskio daktaro disertacijoje „Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos“ (socialiniai mokslai: teisė (01 S)). Vilnius, 1999; ir E. Stauskienės daktaro disertacijoje „Teismo vaidmuo vykdymo procese“ (socialiniai mokslai: teisė (01 S)). Vilnius, 2006; todėl šiame darbe vykdymo procesas analizuojamas tik tiek, kiek jis susijęs su užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymu Lietuvoje.
[361] V. Višinskis, E. Stauskienė. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. Nr. 11 (101), 2007. P. 58 – 65.

Bendrųjų nuostatų dėl užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo ypatumų galima rasti pačiame LR CPK. Be jau minėtos LR CPK 809 straipsnio 1 dalies normos, nustatančios bendrą užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo Lietuvoje sąlygą, LR CPK VI dalyje, skirtoje vykdymo proceso reglamentavimui, yra specialus LVIII skyrius – „Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo ypatumai“ (773 – 779 straipsniai).

LR CPK 773 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog užsienio teismų ir arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikoje vykdomi bendra tvarka, jeigu šiame skyriuje (LR CPK VI dalies LVIII skyriuje) nenustatyta kitaip. Reglamentuodamas užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo tvarką, įstatymų leidėjas nėra nuoseklus. Iš pateiktos LR CPK 773 straipsnio 2 dalies formuluotės seka, kad išimtis iš bendrųjų teismų sprendimų vykdymo taisyklių užsienio teismų sprendimų vykdymui Lietuvoje gali nustatyti tik LR CPK VI dalies LVIII skyrius, tačiau tam tikras taisykles numato ir kituose kodekso skyriuose esantys straipsniai. Pvz., papildomai prie LR CPK 627 straipsnyje numatytų bendrųjų dispozityvių vykdomosios bylos sustabdymo pagrindų, LR CPK 815 straipsnis taip pat numato teisę kasaciniam teismui sustabdyti užsienio valstybės teismo (arbitražo) sprendimo vykdymą. Taip pat LR CPK 818 straipsnio 5 dalyje numatyta, jog Lietuvoje pripažinto ir leisto vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo pagrindu vykdomąjį raštą Lietuvos apeliacinis teismas išduoda tik po nutarties dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti įsiteisėjimo pareiškėjo ir asmens, kurio atžvilgiu siekiama sprendimą įvykdyti, atžvilgiu. Šie pavyzdžiai, mūsų nuomone, liudija nuoseklios sistemos užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo teisniame reglamentavime Lietuvos civilinio proceso teisėje nebuvimą, todėl įstatymų leidėjui siūloma priimti atitinkamus LR CPK pakeitimus tam, kad būtų sistemiškai reglamentuojami užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimai, arba apsvarstyti galimybę apskritai eliminuoti šių klausimų reglamentavimą iš LR CPK ir reglamentuoti juos atskirame įstatyme (ar įstatymuose).

Vykdomuosius raštus Lietuvoje pripažintų ir leistų vykdyti užsienio valstybių teismų sprendimų pagrindu išduoda Lietuvos apeliacinis teismas, tačiau tam būtina, kad pareiškėjas, jau kreipdamasis į Lietuvos apeliacinį teismą dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti pareiškime būtų nurodęs, kad sprendimo pripažinimas reikalingas jo vykdymui Lietuvos Respublikoje (LR CPK 774 straipsnis). Nors praktikoje ne visada yra taip nurodoma, tačiau jei jau pareiškėjas prašo ne tik pripažinti, bet ir leisti vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimą, tai logiška preziumuoti, kad pripažinimo prašoma būtent teismo sprendimo vykdymo Lietuvoje tikslu. LR CPK 818 straipsnio 5 dalies nuostata dėl vykdomųjų raštų, išduotų pripažintų ir leistų vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pagrindu, yra speciali norma LR CPK 774 straipsnyje įtvirtintai normai.

Tačiau ši LR CPK 818 straipsnio 5 dalies nuostata taikytina ne visų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimams, o tik tiems, kurių pripažinimui taikytini atitinkami Europos Sąjungos teisės aktai, atsižvelgiant į jų taikymo sritį ir juose įtvirtintas pereinamąsias nuostatas.

Vykdomojo rašto priedais yra paties pripažinto užsienio valstybės teismo ar arbitražo sprendimo nuorašas ir jo vertimas į lietuvių kalbą, kai tarptautinė sutartis numato, jog toks vertimas turi būti pateikiamas, bei Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, kuria vykdyti pateikiamas užsienio valstybės teismo sprendimas yra pripažintas ir leista jį vykdyti Lietuvoje (LR CPK 775 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kad užsienio valstybių teismų ir arbitražų sprendimus Lietuvoje pripažįsta ir leidžia juos vykdyti išimtinai tik Lietuvos apeliacinis teismas, logiška, jog ir vykdomųjų raštų išdavimas šių sprendimų pagrindu bei pareiškimų dėl jų įvykdymo išdėstymo ir atidėjimo nagrinėjimas LR CPK (minėtas 774 straipsnis ir 777 straipsnis) taip pat pavedamas Lietuvos apeliaciniam teismui.

LR CPK 778 straipsnio 1 dalis lyg ir papildo LR CPK 632 straipsnyje numatytą vykdomosios bylos užbaigimo atvejų sąrašą, kad vykdomoji byla užbaigiama, jeigu skolininkas išvyksta gyventi iš Lietuvos Respublikos arba jei nežinoma skolininko gyvenamoji vieta. Analogišką, tik dar kiek platesnį vykdomosios bylos užbaigimo pagrindą numato ir LR CPK 632 straipsnio 2 punktas bei 631 straipsnio 1 dalies 9 punktas, kur sakoma, kad vykdomoji byla laikoma baigta, kai vykdomasis dokumentas išieškotojui yra grąžinamas, nustačius, kad skolininkas Lietuvos Respublikoje negyvena, nedirba ir neturi turto ar pajamų.

LR CPK 778 straipsnio 1 dalis taip pat papildo LR CPK 631 straipsnio 1 dalies 1 – 9 punktuose numatytą vykdomųjų dokumentų grąžinimo atvejų sąrašą, tačiau, kaip minėta, skolininkui išvykus iš Lietuvos Respublikos, vykdomasis dokumentas galėtų būti grąžintas LR CPK 631 straipsnio 1 dalies 9 punkto pagrindu.

Be to, pripažintų ir leistų vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje užsienio valstybių teismų sprendimų pagrindu išduoti vykdomieji raštai grąžinami ne išieškotojui, kaip įprastai (LR CPK 631 straipsnio 1 dalis), bet juos išdavusiam Lietuvos apeliaciniam teismui.

LR CPK VI dalies LVIII skyriaus nuostatos taip pat taikytinos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų, pripažintų Europos vykdomaisiais raštais, vykdymui, kadangi Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalis nurodo į visą LR CPK VI dalį. Tačiau neaišku, kaip Europos vykdomųjų raštų pažymėjimų atžvilgiu turėtų būti taikomos minėto LR CPK 778 straipsnio 1 dalies nuostatos ir kam turėtų būti grąžinamas Europos vykdomojo rašto pažymėjimas, kadangi jį išdavė užsienio valstybės teismas, o ne Lietuvos apeliacinis teismas.

LR CPK 779 straipsnis, reglamentuojantis skolininko paiešką vykdant užsienio valstybių teismų ar arbitražų sprendimus, autorės nuomone, yra perteklinis LR CPK 773 straipsnio 2 dalies, numatančios, jog užsienio teismų ir arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikoje vykdomi bendra tvarka, atžvilgiu. Iš LR CPK 779 straipsnio visiškai neaišku, kokiu pagrindu įstatymų leidėjas pasunkina skolininko ar vaiko paieškos proceso inicijavimą tais atvejais, kai paiešką, vadovaujantis LR CPK 620 straipsnio 1 ir 2 dalimis, antstolis privalo skelbti*. Vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus net ir esant privalomiems skolininko ir/ar vaiko paieškos atvejams, kai paiešką antstolis privalo inicijuoti pats, reikalaujama rašytinio išieškotojo pareiškimo. Toks sąlygų išieškotojui pasunkinimas abejotinas ir nesuderinamas su Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių nuostatomis, numatančiomis, kad vienos Susitariančios Šalies piliečiai kitos Susitariančios Šalies teritorijoje savo asmeninių ir turtinių teisių atžvilgiu naudojasi tokia pat teisine gynyba kaip ir tos Susitariančios Šalies piliečiai[362], jei išieškotojas yra kitos Susitariančios Šalies pilietis, bei su Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis, numatančiomis, jog pripažinti ir leisti vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismų sprendimai vykdomi tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir nacionalinių teismų sprendimai.

Atsižvelgiant į tai, LR CPK 779 straipsnis, kaip prieštaraujantis tarptautinės teisės normoms bei nepagrįstai pabloginantis išieškotojų padėtį vykdymo procese kai kurių kategorijų bylose, turi būti panaikintas.

Europos Komisijos Europos teisminio tinklo civilinėse ir komercinėse bylose atstovų pasitarime, vykusiame 2008 m. kovo 7 d. Briuselyje, konstatuota, kad viena didžiausių kliūčių tiesiogiai vykdyti vienų Europos Sąjungos valstybių teismų sprendimus kitose šalyse yra skirtingi nacionalinės teisės mechanizmai. Dėl šio barjero pažangiais tarptautiniais susitarimais pasinaudoja tik nedidelė dalis asmenų, kurie norėtų atgauti lėšas iš užsienyje esančių skolininkų. Tarptautinės antstolių ir teismo pareigūnų sąjungos duomenimis, kasmet visose Europos Sąjungos šalyse išduodama vos po kelias dešimtis Europos vykdomųjų raštų. Kaip vienas iš problemos sprendimo būdų pasitarime apsvarstytas praktinio vadovo Europos Sąjungos teisininkams projektas. Taip pat nuspręsta parengti visuomenei skirtus informacinius lankstinukus, populiariai paaiškinančius, ką turėtų daryti žmonės, siekiantys pateikti vykdomuosius dokumentus užsienio šalių antstoliams. [363]

---

* Bylose dėl išlaikymo išieškojimo, dėl atlyginimo žalos, padarytos suluošinimu ar kitaip sužalojant sveikatą, taip pat atimant maitintojo gyvybę, kai skolininko buvimo vieta nežinoma, o taip pat bylose dėl vaiko perdavimo, kai vaiko buvimo vieta nežinoma, antstolis privalo skelbti skolininko arba vaiko paiešką per policiją.

[362] Pvz., Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 1 straipsnio 1 dalis. Analogiška nuostata yra visose Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.

[363] Informacija skelbiama Asociacijos Lietuvos antstolių rūmų interneto svetainėje, adresu: http://www.alar.lt/index.php?id=0–0–0&naujiena=105&ASAS=b17216b2883dfc0fcc6c442f02a626a5 .

Apibendrinant, darytina išvada, jog Lietuvos civilinio proceso teisėje trūksta bendrųjų taisyklių, nustatančių skirtingus užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvoje modelius, užsienio teismų sprendimų vykdymo ypatumus. Jie galėtų būti numatyti specialiame įstatyme dėl nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų taikymo užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo srityje arba reglamentuojant tai atskirame Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengto Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projekto skirsnyje, o LR CPK reglamentuojant tik procesinius pareiškimų dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir/ar leidimo juos vykdyti Lietuvoje nagrinėjimo klausimus.

Išvados ir pasiūlymai

1. Lietuvos teismų praktikoje ir teisinėje literatūroje užsienio teismų sprendimų pripažinimas apibrėžiamas, remiantis prilyginimo teorija ir akcentuojama, kad užsienio valstybės teismo sprendimą pripažinusioje valstybėje jis turi būti vykdomas taip pat kaip ir nacionalinio teismo sprendimas. Remiantis tokiu apibrėžimu, užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvoje gali įgyti kitokią vykdymo apimtį, nei jie įgytų jų priėmimo valstybėje. Siekiant išvengti užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo apimčių pakeitimo (išplėtimo ar susiaurinimo), lyginant su vykdymo apimtimi teismo sprendimą priėmusioje valstybėje, Lietuvos teisėje turėtų būti pereita prie užsienio teismų sprendimų pripažinimo apibrėžimo, remiantis galių išplitimo teorija.

2. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis dėl užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo, kaip ir kitų valstybių teismų procesiniai sprendimai, kuriais pripažįstami ir leidžiami vykdyti užsienio valstybių teismų sprendimai, t. y. sprendimas dėl *exequatur* išdavimo, negali būti paskelbtas vykdytinu trečiojoje valstybėje, kadangi toks teismo procesinis sprendimas neturi vykdytinumo savybės.

3. LR CPK nereikalaujama abipusiškumo principo taikymo kaip būtinos sąlygos pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus. Pagrindinis dėmesys pripažįstant užsienio valstybių teismų sprendimus turi būti skiriamas ne viešajam, o privatiniam interesui, kuris yra apgintas konkrečiame teismo sprendime, kadangi prašomais pripažinti užsienio valstybių teismų sprendimais, priimtais civilinėse bylose, yra ginamos būtent privatinės asmenų teisės ir teisėti interesai.

4. Teismo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje galimybės, modelis bei tvarka priklauso nuo kelių faktorių:

1) kaip užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas bei leidimas vykdyti yra reglamentuojamas tarp teismo sprendimą priėmusios valstybės ir valstybės, kurioje siekiama jo pripažinimo bei vykdymo;

2) teismo sprendimo, kurį prašoma pripažinti ir leisti vykdyti, priėmimo momento ir, atsižvelgiant į tai, šio teismo sprendimo pripažinimui taikytino teisinio pagrindo.

5. Galimi keli Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti užsienio valstybėse modeliai. Tai:

1) dvišalių Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutarčių pagrindu šiose sutartyse nustatyta tvarka bei pagrindais;

2) daugiašalių konvencijų pagrindu, o konkrečiai – Lietuvos teismų sprendimai dėl išlaikymo nepilnamečiams vaikams išieškojimo iš užsienyje gyvenančių asmenų gali būti

pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti 1973 m. Hagos konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo nustatyta tvarka bei pagrindais;

3) Europos Sąjungos teisės aktų nustatyta tvarka;

4) pagal pripažįstančios valstybės nacionalinę teisę bei, kai to reikalauja pripažįstančioji valstybė, užtikrinant abipusiškumo principo, pripažįstant teismų sprendimus, taikymą.

6. Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijai būtų tikslinga papildyti 1973 m. Hagos Konvenciją dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo ir nurodyti valstybių centrines ar kitas institucijas, kompetentingas priimti ir/ar nagrinėti pareiškimus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo. Lietuvoje tokia institucija turėtų būti nurodytas Lietuvos apeliacinis teismas, kompetentingas priimti ir nagrinėti prašymus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti.

7. Be *exequatur* procedūros kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse gali būti vykdomi tik nustatytus kriterijus atitinkantys teismų sprendimai civilinėse bylose (išskyrus šeimos bylas), priimti kitose valstybėse narėse po 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004 įsigaliojimo, t.y. po 2005 m. sausio 21 d. Iki šios datos priimti teismų sprendimai arba sprendimai, neatitinkantys reglamente nustatytų kriterijų, ir toliau tarp Europos Sąjungos valstybių narių gali būti vykdomi tik po to, kai jie yra pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti vykdančiojoje valstybėje.

8. Valstybės, kurios nesudaro tarptautinių sutarčių bei nesijungia prie daugiašalių konvencijų, nustatančių užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką, užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo procedūras gali reglamentuoti nacionaliniais teisės aktais, todėl net konkrečiu atveju ir nesant tarptautinio ar Europos Sąjungos teisės akto arba jei jis negali būti taikomas, galimybė kreiptis į užsienio valstybės kompetentingas institucijas dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti dažnai egzistuoja, atsižvelgiant į valstybės, kurioje siekiama pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą, nacionalinę teisę.

9. Teisė pasirinkti teismo sprendimo pripažinimo užsienio valstybėje modelį priklauso suinteresuotam asmeniui, pateikiančiam pareiškimą dėl teismo sprendimo pripažinimo užsienyje, atsižvelgiant į tai, kurios iš taikytinų tarptautinių sutarčių nuostatos jam yra palankesnės. Skirtingų teisės šaltinių nuostatos, nors ir lygiagrečiai reglamentuojančios tą patį klausimą, bei esant galimybei taikyti tiek vieną, tiek kitą šaltinį, tarpusavyje negali būti kombinuojamos.

Tuo atveju, jei suinteresuotas asmuo nurodo netinkamą teismo sprendimo pripažinimo teisinį pagrindą, tačiau jo pateiktuose dokumentuose pakanka informacijos ir duomenų

pareiškimo nagrinėjimui kitu, tinkamu pagrindu, Lietuvos apeliacinis teismas neturėtų tokio pareiškimo palikti nenagrinėto ar nustatyti terminą trūkumams (vien formaliems) pašalinti, o turėtų nagrinėti jį iš esmės, pritaikyti atitinkamą teisinį pagrindą (LR CPK, tarptautinę sutartį ar Europos Sąjungos teisės aktą) ir priimti nutartį dėl prašomo pripažinti ir/ar leisti vykdyti užsienio valstybės teismo sprendimo Lietuvoje.

10. Įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, būtinas nuoseklumas bei įstatymų leidėjo apsisprendimas, ar kiekvieną kartą prireikus bus pildomas bei keičiamas LR CPK, ar dėl kiekvieno Europos Sąjungos teisės akto įgyvendinimo priimamas atskiras įstatymas dėl jo inkorporavimo į Lietuvos nacionalinę teisę, ar priimamas vienas specialus įstatymas dėl Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimo. Pasirinkus vieno įstatymo koncepciją, toks įstatymas neturėtų tik aklai į vieną teisės aktą sukelti galiojančių teisės normų, o visų pirma turėtų nustatyti bendrus teisinio bendradarbiavimo principus, nurodyti kompetentingas institucijas ir kt.

11. Įstatymų leidėjui galiojantį teisinį reglamentavimą užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti bei jų vykdymo srityje siūloma keisti taip:

11.1. LR CPK 809 straipsnio 1 dalį išskirti iš LR CPK VII dalies ketvirtojo skirsnio kaip bendrą visų užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti ar kitų įvykdymo galimybių principą ir išdėstyti atskiru straipsniu taip: „Užsienio teismų (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija pripažinti sprendimą, *jei šis Kodeksas, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar Europos Sąjungos teisės aktai nenustato kitaip*.“

LR CPK 818 straipsnio 1 dalį papildyti nuostata: „*Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai ir kiti pagal Europos Sąjungos teisės aktus vykdytini dokumentai Lietuvos Respublikoje gali būti vykdomi be exequatur procedūros, jei taip numato Europos Sąjungos teisės aktai.*“

11.2. Atsižvelgiant į skirtumus pripažįstant užsienio teismų sprendimus Lietuvos Respublikos teritorijoje, esant tarptautinei sutarčiai ir jos nesant, LR CPK 810 straipsnio 1 dalį išskaidyti į dvi dalis ir pirmojoje dalyje įtvirtinti bendrą principą, kad užsienio valstybių teismų sprendimai Lietuvos Respublikoje pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu, o antrojoje nustatyti alternatyvią užsienio teismų sprendimų pripažinimo galimybę, nesant tarptautinės sutarties, bei išvardinti nepripažinimo pagrindus, taikomus būtent tik tuo atveju, kai pripažįstama ne tarptautinės sutarties pagrindu.

11.3. LR CPK 817 straipsnį išdėstyti taip: „*Pareiškimai dėl užsienio valstybių teismų nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo ir leidimo jas vykdyti Lietuvos*

Respublikoje nagrinėjami ta pačia tvarka kaip ir pareiškimai dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti, jei suinteresuotai šaliai buvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą.“

11.4. Pervadinti LR CPK VII dalies LX skyriaus septintojo skirsnio ir 818 straipsnio pavadinimus, ir vietoj žodžio „vykdymo“ įrašyti žodžius „leidimo vykdyti“.

11.5. LR CPK 779 straipsnis turi būti išbrauktas, kaip prieštaraujantis tarptautinės teisės normoms bei nepagrįstai pabloginantis išieškotojų padėtį vykdymo procese bylose su užsienio elementu.

12. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004 įgyvendinimą Lietuvos nacionalinėje teisėje siūloma tobulinti taip:

12.1. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“ 3 straipsnio 2 dalį pakeisti ir išdėstyti taip: „Tais atvejais, kai šio straipsnio 1 dalyje numatyta informacija teismui nebuvo nurodyta[*] *ir procesiniai dokumentai atsakovui buvo įteikti pažeidžiant Reglamento 13 – 17 straipsniuose nustatytus minimalius reikalavimus, teismo sprendimas gali būti pripažintas Europos vykdomuoju raštu Reglamento 18–19 straipsniuose*[**] *numatytais atvejais ir sąlygomis*.“

12.2. Atitinkamai papildyti Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“ 7 straipsnio 1 dalį, pateikiant nuorodas į taikytinas LR CPK 144–152 straipsnių ir į 675 straipsnio nuostatas bei aiškiai reglamentuojant atvejus, kada skolininkas dėl laikinųjų apsaugos priemonių vykdymo procese taikymo turi kreiptis į teismą, o kada į antstolį.

13. Siekiant išvengti skolininko piktnaudžiavimo savo teise bet kada apskųsti Europos vykdomuoju raštu pripažintą teismo sprendimą, valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose tikslinga būtų numatyti terminą, kuriam pasibaigus būtų draudžiama kreiptis į kilmės valstybės teismą dėl sprendimo peržiūrėjimo. Toks reglamentavimas nacionalinėje teisėje atitiktų reglamento dėl Europos vykdomojo rašto sukūrimo tikslus ir nepažeistų jo įgyvendinimo.

---

[*] Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“ 3 straipsnio 1 dalis: „Jeigu ieškinyje (pareiškime dėl teismo įsakymo išdavimo) ieškovas (kreditorius) yra papildomai nurodęs, kad bus siekiama Europos vykdomojo rašto išdavimo, teismas, nagrinėdamas bylą, procesinius dokumentus įteikia Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse numatytais ir Reglamento 13–15 straipsnių reikalavimus atitinkančiais procesinių dokumentų įteikimo būdais.“

[**] Reglamento 18–19 straipsniai numato minimalių reikalavimų nesilaikymo atitaisymo galimybes bei minimalius reikalavimus peržiūrai išimtiniais atvejais, kuriems esant galima teismo sprendimą pripažinti Europos vykdomuoju raštu.

14. Kreditorius, pateikdamas vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės antstoliui (vykdytojui) Europos vykdomojo rašto pažymėjimą, gali reikalauti tik jame nurodytos sumos išieškojimo, o jo patirtos papildomos išlaidos gaunant Europos vykdomąjį raštą neatsispindi. Todėl būtų tikslinga inicijuoti atitinkamus pasiūlymus dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 805/2004 papildymo, o Europos vykdomojo rašto pažymėjimo forma (III priedo) turi būti pakeista ir į ją įtraukta grafa, kurioje Europos vykdomojo rašto pažymėjimą išduodanti institucija (šiuo atveju – notaras) įrašytų mokesčio už Europos vykdomojo rašto pažymėjimo išdavimą dydį, kuris iš skolininko būtų išieškomas ir grąžinamas kreditoriui tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir mokestis už autentiško dokumento išdavimą.

15. Tuo atveju, kai Lietuvoje prašoma pripažinti iki Europos Sąjungos teisės aktų įsigaliojimo Lietuvoje kitos Europos Sąjungos valstybės narės notaro patvirtintą autentišką dokumentą, turėtų būti taikoma įstatymo analogija ir autentiškas dokumentas pripažįstamas, remiantis LR CPK 810 straipsniu.

16. Atsižvelgiant į skirtingą teisinę prigimtį, užsienio teismų ir arbitražų teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūros Lietuvos Respublikos įstatymuose turi būti reglamentuotos atskirai. Įstatymų leidėjui siūloma iš LR CPK 809 – 815 straipsnių išbraukti nuorodas į arbitražų sprendimus, o prie bendrųjų nuostatų dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje, atskirame LR CPK VII dalies skirsnyje „*Užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje bendrosios nuostatos*“, įrašyti atskirą straipsnį „*Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka*“ ir į jį perkelti atitinkamai pakeistą LR CPK 810 straipsnio 6 dalį ir visą straipsnį išdėstyti taip: „*Užsienio valstybių arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti 1958 m. Niujorko Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo pagrindu. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti sąlygas ir tvarką nustato Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, o pareiškimų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti nagrinėjimui taikomi šio kodekso 811 – 815 straipsniai.*“

Komercinio arbitražo įstatymą atitinkamai siūloma papildyti nuostata: „*Pareiškimų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti pateikimo ir nagrinėjimo Lietuvos apeliaciniame teisme bei jų apskundimo tvarką reglamentuoja LR CPK VII dalies LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių nuostatos.*“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai aktai

1. Lietuos Respublikos Konstitucija// Žin., 1992, Nr. 31–953.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Žin., 2002, Nr. 36–1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Žin., 2000, Nr. 74–2262.
4. 1964 m. Civilinio proceso kodeksas// Žin., 1964, Nr. 19–139. Pastaba: neteko galios Lietuvos Respublikos 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX–743 (nuo 2003 m. sausio 1 d.) (Žin., 2002, Nr. 36–1340).
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Žin., 2002, Nr. 36–1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1, 42, 62, 801, 803 straipsnių pakeitimo ir papildymo, LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, LX skyriaus papildymo septintuoju skirsniu ir kodekso papildymo priedu įstatymas// Žin., 2004, Nr. 72–2494.
7. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas// Žin., 1999, Nr. 60–1948.
8. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas// Žin., 2005, Nr. 18–572.
9. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas// Žin., 1992, Nr. 28–810.
10. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas// Žin., 2002, Nr. 53–2042.
11. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas// Žin., 1999, Nr. 30–851.
12. Lietuvos Respublikos čekių įstatymas// Žin., 1999, Nr. 30–852.
13. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Žin., 1996, Nr. 39–961; Žin., 1996, Nr. 45.
14. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos statuto ratifikavimo“// Žin., 2001, Nr. 61–2180.
15. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo// Žin., 2002, Nr. 51–1930.
16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencija dėl civilinio proceso ratifikavimo// Žin. 2002, Nr. 97–4250.
17. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“// Žin., 2005, Nr. 58–2005.
18. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo// Žin., 2005, Nr. 58–2004.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl LR Įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio 4 dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Žin., 1995, Nr. 86–1949.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Žin., 2008, Nr. 4–136.
21. 1999 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 988 „Dėl vekselių ir čekių protestavimo taisyklių ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos patvirtinimo“// Žin., 1999, Nr. 78–2323.
22. Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R–352// Žin., 2005, Nr. 130–4682.

Lietuvos Respublikos teisės aktų rengimo aktai, kiti Lietuvos Respublikos dokumentai

1. Įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo projekto aiškinamasis raštas. Skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje dokumentų paieškos bazėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250834
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso projektas Nr. IXP–1127. Skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje dokumentų paieškos bazėje: (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=152965&p_query=&p_tr2=
3. Civilinio proceso kodekso 1, 42, 62, 801 ir 803 straipsnių pakeitimo ir papildymo, LX skyriaus ketvirtojo, penktojo ir šeštojo skirsnių pavadinimų pakeitimo, šio skyriaus papildymo septintuoju skirsniu ir Kodekso papildymo priedu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje dokumentų paieškos bazėje: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=230490
4. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projektas. Skelbiamas Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos interneto svetainėje, internetiniu adresu: http://www.tm.lt/?item=taktproj
5. Lietuos Respublikos vardų ir pavardžių įstatymo projektas. Skelbiamas Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos interneto svetainėje, internetiniu adresu: http://www.tm.lt/?item=taktproj
6. 2005 m. balandžio 30 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos raštas Nr. (1.13.)–7R–2710 dėl teisinio bendradarbiavimo ES teisės aktų pagrindu tarp Europos Sąjungos valstybių narių teismų klausimais. Skelbiamas Teisingumo ministerijos interneto puslapyje, internetiniu adresu: *http://www.tm.lt/?item=tbdbinfo&lang=1*
7. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2005 m. birželio 20 d. raštas Nr. (1.11.)–7R–4918 Europos Komisijos Generaliniam Direktoratui. Nepublikuotas.
8. Patariamojo komiteto dėl Europos vykdomojo rašto neginčytinoms byloms 2005 m. balandžio 22 d. susitikimo ataskaita. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS), internetiniu adresu: http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc

Tarptautinės teisės ir užsienio valstybių teisės aktai

1. 1955 m. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos statutas// Žin., 2001, Nr. 61–2180.
2. 1961 m. Hagos Konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo// Žin., 1997, Nr. 68–1699.
3. 1965 m. Hagos Konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje// Žin., 2000, Nr. 44–1252.
4. 1970 m. Hagos Konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje// Žin., 2000, Nr. 44–1250.
5. 1980 m. Konvencija dėl tarptautinės teisės kreiptis į teismą// Žin., 2000, Nr. 44–1251.
6. 1980 m. Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų// Žin., 2002, Nr. 51–1932.
7. 1973 m. Hagos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo// Žin., 2002, Nr. 51–1934.
8. 1954 m. Hagos Konvencija dėl civilinio proceso// Žin., 2002, Nr. 97–4255.

9. 1977 m. Europos Sutartis dėl teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo Šios Sutarties tekstas atskiro publikavimo straipsnio Valstybės žiniose neturi. Sutarties tekstas paskelbtas kartu su 1996 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Europos sutarties dėl teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo ratifikavimo įstatymu Nr. I–1201// Žin., 1996, Nr. 18–459.
10. 1968 m. Europos Konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę. Šios Konvencijos tekstas atskiro publikavimo straipsnio Valstybės žiniose neturi. Konvencijos tekstas paskelbtas kartu su 1996 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio teisę ratifikavimo įstatymu Nr. I–1193// Žin., 1996, Nr. 16–414.
11. 1980 m. Europos Konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo// Žin., 2002, Nr. 126–5732.
12. 1969 m. Vienos Konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės// Žin., 2002, Nr. 13–480.
13. 1958 m. Hagos Konvenciją dėl sprendimų, susijusią su išlaikymo pareigomis vaikams, pripažinimo ir vykdymo. (ang. *Convention of 15 April 1958 concerning the recognition and enforcement of decisions relating to maintenance obligations towards children*). Skelbiama Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės interneto svetainėje, internetiniu adresu: http://hcch.e–vision.nl/index_en.php?act=conventions.text&cid=38
14. 1958 m. Jungtinių Tautų Niujorko Konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo// Žin., 1995, Nr. 10.
15. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2001, Nr. 75–2642.
16. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2005, Nr. 7–189.
17. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių// Žin., 1994, Nr. 28–492.
18. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose// Žin., 1994, Nr. 14–234.
19. Lietuvos Respublikos ir Moldovos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 1995, Nr. 19–440.
20. Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 1995, Nr. 13–296.
21. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 1994, Nr. 43–779.
22. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose// Žin., 2004, Nr. 91–1767.
23. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Žin., 1995, Nr. 40–987.
24. 1957 m. Europos Konvencijos dėl ekstradicijos// Žin., 1995, Nr. 34.
25. 1983 m. Europos nuteistųjų asmenų perdavimo konvencijos// Žin., 1995, Nr. 42.
26. Europos teisingumo ministrų 24–osios konferencijos Rezoliucija Nr. 3 „Dėl bendros pozicijos ir priemonių siekiant veiksmingo teismų sprendimų vykdymo“// http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co–operation/Conferences_and_high–level_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001(Moscow)Resolution3.asp
27. Europos Tarybos ministrų komiteto 2003 m. rugsėjo 9 d. 851–ojo ministrų pavaduotojų Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2003)17 valstybėms narėms „Dėl teismo sprendimų vykdymo“// http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co–operation/operation_of_justice/enforcement_of_judgments/2003r17.pdf
28. Synopsis of the replies to the questionnaire accompanying the Provisional version of the New Practical Handbook on the operation of the Service Convention. Prel.Doc. No.5–final version. P. 14–19.//http://www.hcch.net

29. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138–ФЗ (принят ГД ФС РФ 23.10.2002; действующая редакция)// http://www.consultant.ru/popular/gpkrf/
30. Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Verordnungen der Europäischen Gemeinschaft auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil– und Handelssachen (AVAG) vom 19. Februar 2001 (BGB1 I S 288)// http://www.bundesrecht.juris.de/avag_2001/BJNR028810001.html

Europos Sąjungos teisės aktai, jų rengimo medžiaga, kiti Europos Sąjungos dokumentai

1. Europos Sąjungos sutartis, pasirašyta 1992 m. vasario 7 d. Mastrichte// http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_en.htm
2. Amsterdamo sutartis dėl Europos Sąjungos sutarties, Europos Bendrijų steigimo sutarties ir su jomis susijusių aktų pakeitimo, pasirašyta 1997 m. spalio 2 d. Amsterdame// OJ C 340, 1997 11 10.
3. Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutartis dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą// Žin., 2004, Nr. 1–1.
4. 1968 m. Briuselio konvencija dėl teismų jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose// http://www.wipo.int/treaties/en/ip/brussels/trtdocs_wo025.html
5. 1988 m. Lugano konvencija dėl teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo// OL 1988, Nr. L 319/9.
6. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentu dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001// OL L 12, 2001 1 16, p. 42 – 64.
7. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003// OL L 338, 2003 12 23, p. 243 – 271.
8. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004// OL L 143, 2004 4 30, p. 15—39.
9. 2005 m. lapkričio 16 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1869/2005, keičiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, priedus// OL L 300, 2005 11 17, p. 6 – 18.
10. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų// OL L 160, 2000 6 30, p. 191 – 208.
11. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (EB) Nr. 1348/2000// OL L 160, 2000 6 30, p. 227 – 242.

12. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse („dokumentų įteikimas“) ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000// OL L 324, 2007 12 10, p. 79—120.
13. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006 nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą// OL L 399, 2006 12 30, p. 1—32.
14. 2007 m. liepos 11 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007 nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą// OL L 199, 2007 7 31, p. 1 – 22.
15. 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/8/EB, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles// OL L 26, 2003 1 31, p. 90.
16. 2005 m. rugpjūčio 26 d. Komisijos sprendimas, nustatantis teisinės pagalbos pareiškimų perdavimo formą pagal Tarybos direktyvą 2003/8/EB (2005/630/EB)// OL L 225, 2005 8 31, p. 23–27.
17. 1998 m. birželio 29 d. Bendrieji veiksmai Tarybos priimti remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu dėl Europos teisminio tinklo sukūrimo// OL L 191, 1998 7 7, p. 91.
18. 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas sukuriantis Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (EB) Nr. 470/2001.// OL L 174, 2001 6 27, p. 145.
19. Briuselio Europos Tarybos pirmininkaujančios valstybės narės išvados. 2004 m. lapkričio 4–5 d. Oficialus Nr. 14292/1/04 REV 1// http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/LT/ec/82546.pdf
20. 2000 m. lapkričio 30 d. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos „Priemonių, skirtų įgyvendinti abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principui, programa“// OL C 12, 15.1.2001, p. 1.
21. Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version// http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/
22. Komisijos ataskaita tarybai, Europos parlamentui ir Europos Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui apie Tarybos reglamento (EB) 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse taikymą. COM (2004) 603 galutinis. 2004–10–01//13664/04. Skelbiama Lietuvos narystės Europos Sąjungoje informacinėje sistemoje (LINESIS)// http://linesis.lrvk.lt/LINESIS/Temp/ATA_1099076448.doc
23. Manual containing the information relating to the requesting agencies// OL, 2001 L 298, p. 154.
24. Proposal for a Council Regulation creating a European enforcement order for uncontested claims. – Brussels, 18.04.2002, COM/2002/0159 final – CNS 2002/0090.//
25. Tampere European Council – Presidency Conclusions. 16/10/1999. Official number 200/1/99.// http://www.consilium.europa.eu/cms3_Applications/applications/search/newsDocDetails.asp?cmsid=650&dockey=59122&doclang=EN&lang=EN
26. Study on the Application of Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service of judicial and extra judicial documents in civil or commercial matter, P.28.// http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/
27. Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters. Consolidated Version.//http://europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/.

28. Europos Bendrijų ir Danijos Karalystės susitarimas, išplečiantis Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1348/2000 taikymą Danijai. Nepublikuotas.
29. Europos Bendrijų ir Danijos susitarimas dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo Danijai. Nepublikuotas.
30. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl „Teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungoje veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas“// http://eur–lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0618:FIN:LT:DOC

Specialioji literatūra

1. Butkys Č. „Civilinės teisenos įstatymas“. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1938.
2. Bužinskas G., Grigienė J. Teismingumas tarptautiniame civiliniame procese: monografija. – Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2007.
3. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas.–Vilnius: Eugrimas, 1999.
4. Dujardin. R. Tarptautinė teismo pareigūnų asociacija (U.I.H.J.) ir Belgijos teismo pareigūnas/Pranešimas/Tarptautinė konferencija „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. 2004 m. spalio 21–22 d. Vilnius.
5. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sudarytojas G. Vitkus. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
6. Grigienė J. Civilinių bylų su tarptautiniu elementu teismingumas Lietuvos teismams. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė (01S)). – Vilnius, 2005.
7. Gumuliauskienė L. Tarptautinė teisinė pagalba civiliniame procese// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 57 (49), 2004.
8. Kontrauskas R. *Lis (alibi) pendens*: kitoje Europos Sąjungos valstybėje nagrinėjamo tapataus ar susijusio ieškinio (civilinės bylos) įtaka Lietuvos teismo procesui// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 69(61), 2005.
9. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2005.
10. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. II tomas. – Vilnius: Justitia, 2005.
11. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004.
13. LTSR civilinio proceso kodekso komentaras. Ats. red. J. Žeruolis, M. Čupskis. – Vilnius: Mintis, 1980.
14. Menut. B. Europos antstolių veikla. Informavimas–išieškojimas–vykdymas. Padėtis Prancūzijoje/ Pranešimas/Tarptautinė konferencija „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. 2004 m. spalio 21–22 d. Vilnius.
15. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997.
16. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 1997.
17. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001.
18. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. – Vilnius: Justitia, 1999.
19. Nekrošius V. Der Europäische Vollstreckungstitel (EVT) – Ziele und Umsetzungsschwierigkeiten. Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“ medžiaga. – Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
20. Norkus R. Nauji teisiniai instrumentai civilinio proceso srityje: ar bus sukurtas Europos Sąjungos civilinis procesas// Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai

aspektai. Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga. 2006 m. rugpjūčio 14–15 d., Vilnius.
21. Perkauskas A. Jurisdikcijų kolizijų ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo teisinis reguliavimas: unifikavimo tendencijos. Daktaro disertacijos santrauka (socialiniai mokslai, teisė (01S)). – Vilnius: VU. 2002.
22. Radušytė E. Tarptautinės sutartys Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė (01 S)). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
23. Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai: teisė (01 S)). Vilnius, 2006.
24. Tarptautiniai dokumentai 2. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys. – Vilnius: TIC, 2002.
25. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 1998.
26. Vaišvila V. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000.
27. Valančius V. Naujojo Civilinio proceso kodekso naujovės// Teisės problemos, Teisės institutas 2003/1.
28. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai: teisė (01 S)). Vilnius, 1999.
29. V. Višinskis, E. Stauskienė. Teismo išduodami vykdomieji dokumentai// Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. Nr. 11 (101), 2007.
30. Andreas F. Lowenfeld. International litigation and arbitration. – St.Paul, Minn.: West Publishing Co., 1993.
31. Burgstaller A., Neumayr M. Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen// Östereichische Juristen–Zeitung. März 2006 (05), Nr. 179–220.
32. Christian von Bar. Internationales Privatrecht Erster Band. Algemaine Lehren . – Munchen: C.H.BeLR CK'sche Verlagsbuchhandlung. 1987.
33. Cramer–Frank Bettina. Auslegung und Qualifikation bilateraler Anerkennungs– und Vollstreckungsverträge mit Nicht–EG–Staaten. – München: Florentz, 1987.
34. Decker P. Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen im Zivilprozess. – Regensburg, 1984.
35. Europäische Zivilprozessrecht// Zeitschrift für Europarecht. 2004. Nr. 4.
36. Gary B. Born. International Civil Litigation in United States Courts. – Deventer: Kluwer law and taxation publishers, 1991.
37. Geimer R. Anerkennung ausländischer Entscheidungen in Deutschland. – München, 1995.
38. Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt, 2005.
39. Geimer R. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: O.Schmidt, 2001.
40. Goldammer Y., Plaušinaitis S. Vokiečių – lietuvių kalbų žodynas teisininkams. Deutsch – litauisches Wörterbuch für Juristen. – Vilnius: TEV, 2005.
41. Huber U. De conflictu legum in diversis imperiis, in: Praelectiones iuris romani et hodierni – pars II, (1689), citata knygoje: Petar Šarčevic and Paul Volken ed., Yearbook of Private International Law Vol.I 1999. – Hague: Kluwer Law International and Swiss Institute of Comparative Law. 1999.
42. Hüßtege R. Der Europäische Vollstrekungstitel// Perspektiven der justiziellen Zusammenarbeit in Zivilsachen in der Europäischen Union. Bielefeld: Gieseking – Verlag, 2004. Band 15.
43. Kreuzer K. Zu stand und Perspektiven des Europäischen Internationalen Privatrecht – Wie europäisch soll das Europäische Internationale Privatrecht sein?// Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. Band 70 (2006), Heft 1 (Januar).
44. Kropholer J. Europäisches Zivilprozessrecht. – Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wissenschaft GmbH, 2005.
45. Kropholler J. Internationales Privatrecht. – Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.

46. Linke H. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: O.Schmidt, 2001.
47. Matscher F. ZZP 103, 1990.
48. Nagel H./Gottwald P. Internationales Zivilprozessrecht. – Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2002.
49. Naudi A. A. Die Umsetzung des Europäischen Zivilprozessrechts in Spanien. – Hamburg: Kovač, 2005.
50. Rauscher T. Der Europäische Vollstreckungtitel für unbestrittene Forderungen. – Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft, 2004.
51. Rauscher T. Internationales und europäisches Zivilverfahrensrecht. – Heidelberg: C.F.Müller, 1999.
52. Riedel E. Europäische Vollstreckungstitel für unbesrittene Forderungen. – Köln: Deubner Verlag GmbH & Co KG, 2005.
53. Schack H. Internationales Zivilverfahrensrecht. – München: Verlag C.H.Beck, 2002.
54. Schmidt U. Europäisches Zivilprozessrecht in der Praxis. – München: Verlag C.H.Beck, 2004.
55. Schütze R. A. Deutsches Internationales Zivillprozessrecht unter Einschluss des Europäischen Zivilprozessrechts. – Berlin: De Gruyter Recht, 2005.
56. Schwander I. Einführung in das internationale Privatrecht. Zweiter Band: Besonderer Teil. – Gallen: Lachen SY, DikeVerlag AG St., 1997.
57. Siehr K. Auf dem Weg zu einem Europäischen Internationalen Privatrecht.// Zeitschrift für Europarecht. 2005. Nr. 5.
58. Siehr K. Das nternationales Privatrecht der Schweiz. – Zürich, Schulthess, 2002.
59. Siehr K. Internationales Privattrecht. – Heidelberg, C.F.Müller Verlag, Heidelberg, 2001.
60. Walder H. U. Einführung in das internationale Zivilprozessrecht der Schweiz. – Zürich: Schulthess, 1989.
61. Wolf M. Private International Law. Международное частное право. – Москва: Государственное издательство иностранной литературы, 1948.
62. Богуславский М. Международное частное право. – Москва: Юристъ, 1998.
63. Звеков В. П. Международное частное право. Москва: Норма–Инфра, 2000.
64. Звеков В.П. Международное частное право. – Москва: Норма, 1999.
65. Иссад М. Международное частное право. – Москва: Прогресс, 1989.
66. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации. Высший Арбитражный Суд Российской Федерации. – Москва: Контракт, 1996.
67. Лаужикас Э. Вопросы признания и разрешения исполнения решений иностранных судов в Литовской Республике (на основании Регламентов Европейского Союза и других международных договоров)// Международное сотрудничество в нотариальной и судебной сфере. – С.–Пб.: Издат. Дом С.–Петерб. гос. ун–та, 2006.
68. Литвинский Д.В. Признание иностранных судебных решений по гражданским делам. – Санкт–Петербург: Издательский дом СПбГУ, 2005.
69. Международное право. – Москва: Норма–Инфра, 1999.
70. Международное частное право. – Москва: Проспект, 2002.
71. Нешатаева Т.Н. Международное частное право и международный гражданский процесс. – Москва: Городец, 2004.
72. Шак Х. Международное гражданское процесуальное право. – Москва: БЕК, 2001.

Bendroji literatūra

1. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2001.

2. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Antra pataisyta laida. – Vilnius: Alma littera, 2001, 2003.
3. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. – Vilnius: Alma littera, 2001, 2003, 2004.
4. Križinauskas J., Smagurauskas S. Vokiečių – lietuvių kalbų žodynas. Deutsch – litauisches Wörterbuch. 3–asis leidimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
5. Piesarskas B. Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas. The English – Lithuanian Dictionary. Ketvirtas leidimas. – Vilnius: Alma littera, 2002.
6. Piesarskas B. Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas. The English – Lithuanian dictionary. Septintasis leidimas – Vilnius: Alma littera, 2007.
7. DUDEN Deutsches Universalwörterbuch. – Mahnheim, Wien, Zürich: Duderverlag, 1989.

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000–12–21 nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001–02–05 nutartis Dėl teisės normų, taikytinų sprendžiant užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje klausimą, priimta civilinėje byloje Nr. 3K–3–150/2001// Teismų praktika, 2001, Nr. 15.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 54 „Dėl įstatymų, reglamentuojančių tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, taikymo teismų praktikoje“// Teismų praktika, 2005, Nr. 23.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civ. byla Nr. 3K–67/98 *AB „Dirbtinis pluoštas” v. Vladimiro chemijos gamykla.*
5. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *L. Lukavičienė v. D. Jokienė*, Nr. 3K–7–844/2000, kat. 43.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. balandžio 10 d. konsultacija Nr. A3–26. Skelbiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje// http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26786
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. liepos 2 d. konsultacija Nr. A3–30. Skelbiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje// http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26517
8. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–42/2005. Kat. 130.3.1.
9. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–45/2006. Kat. 130.3.1.
10. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–96/2006. Kat. 130.3.1 (S).
11. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–41/2007. Kat. 118.1, 130.3.2.
12. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–46/2008. Kat. 118.1, 130.3.2 (S).
13. Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. 2T–46/2003.
14. Lietuvos apeliacinis teismo civilinė byla Nr. 2T–74/1999.
15. Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2^{43}–621–2000.
16. Ignalinos rajono apylinkės teismo civilinė byla Nr. 2–607/96 *N.Kobadeiceva v. S.Kobadeicevas.*
17. Pasvalio rajono apylinkės teismo civilinė byla Nr. 2–151/98 *M.Bobrovas v. N.Albanavičius.*
18. Kelmės rajono apylinkės teismo civilinė byla *L.Tilinska v. V.Malinauskas.*

Europos Teisingumo Teismo praktika

1. EuGH 4.2.1988 Rs C–145/86 Hoffmann/ Krieg, EuGHE 1988, 645.
2. EuGH 14.10.1976 Rs C–29/76 LTU/EUROCONTROL, EuGHE 1976, 1541.
3. EuGH 2.6.1994 Rs C–414/92 Solo Kleinmotoren/ Bloch EuGHE 1994, I–2237
4. EuGH 21.05.1980 Rs C– 125/79 Danilauler/Couchet Freres, EuGHE 1980, 510.
5. EuGH 6.6.2002 Rs C–80/00 Italien Leather /WECO Polstermöbel GmbH&Co, EuGHE 2002, I–4995.
6. EuGH 4.2.1988 Rs C–145/86 Hoffmann/ Krieg EuGHE 1988, 645.
7. Europos Teisingumo Teismo byla *Denilauler v Couchet Freres*, EuGHE 1980, 1553 Rn 17.
8. Case 18/72 *Granaria v Produktschap voor Veevoeder* (1972) ECR 1163, P. 1171.
9. OLG Karlsruhe 19.5. 1994, NJW –RR 1994, 1286.

Internetiniai šaltiniai, kita medžiaga

1. Asociacijos Lietuvos antstolių rūmų interneto svetainės informacija, internetinis adresas: http://www.alar.lt
2. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos interneto svetainės informacija, internetinis adresas: http://www.tm.lt
3. Nacionalinės teismų administracijos 2005–04–11 raštu Nr. 1.9–430 Teisingumo ministerijai pateikti duomenys. Nepublikuota.
4. Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos internetiniame puslapyje skelbiama informacija, internetinis adresas: http://hcch.e–vision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=1
5. Europos teisminio tinklo civilinėse ir komercinėse bylose internetiniame puslapyje skelbiama informacija, internetinis adresas: http://ec.europa.eu/civiljustice/
6. Europos teisminio atlaso civilinėse bylose internetiniame puslapyje skelbiama informacija. internetinis adresas: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_lt.htm
7. Švedijos pateikta informacija// http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/.
8. Europos Sąjungos valstybių narių pateikta informacija// http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/serv_doc/
9. Nacionalinės teismų administracijos skelbiamos teismų statistikos ataskaitos// http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp
10. Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (pranc. *l'Union internationale des huissiers de justice et officiers judiciaires*), internetinis adresas: http://www.uihj.com/index.php?lg=ang
11. Europos Sąjungos notariatų taryba (pranc. *Conférence des Notariats de l'Union Européenne*), internetinis adresas: http://www.cnue.be/
12. Europos notarų tinklas (ang. *European Notary Network*), internetinis adresas: http://www.cnue-nouvelles.be/en/reseau-notarial-europeen-en/001/index.html

AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. L. Gumuliauskienė. Tarptautinė teisinė pagalba civiliniame procese// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai Nr. 57(49), Vilnius, 2004.
2. L. Gumuliauskienė. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai// Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai Nr. 69 (61), Vilnius, 2005.

Kitos autorės publikacijos

1. L. Gumuliauskienė. Lietuvos teisinis bendradarbiavimas su užsienio valstybėmis// Valstybė ir žmogaus teisės. LR TM ir UNDP leidinys, Vilnius, 2005.
2. L. Gumuliauskienė. Išieškojimas pagal vekselį užsienyje: Europos vykdomasis raštas// Notariatas Nr. 1. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2007.
3. L. Gumuliauskienė, D. Dumčiuvienė. Kas yra tikrasis notaro paslaugos įkainis?// Notariatas Nr. 3. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2007.